KAPTAJNLØJTNANT O. C. HAMMER

A III, 71

KAPTAJNLØJTNANT

O. C. HAMMER

EN LIVSSKILDRING

VED

R. HAMMER,
KOMMANDØR

H. HAGERUPS FORLAG
KØBENHAVN
1928

PRINTED IN DENMARK
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

Forord 9

KAPITEL I.
Barndom og Ungdom 11

KAPITEL II.
Briggen „Ørnen“ 26

KAPITEL III.
I Koffardifart med Briggen „Hanne“ 66

KAPITEL IV.
Den første slesvigske Krig 1848—49 71

KAPITEL V.
Krigen i 1850 76

KAPITEL VI.
Besættelse af Nordstrand og Pelvorm 99

KAPITEL VII.
Perioden fra 1851 til 1864 121

KAPITEL VIII.
Vesterhavsøernes Forsvar i den 2. slesvigske Krig 1864 139

KAPITEL IX.
Perioden efter Krigens Ophør 192

KAPITEL X.
Robbefangst i det nordlige Ishav. 1867 207

KAPITEL XI.
Robbefangst i det nordlige Ishav. 1869 227

KAPITEL XII.
Robbefangst i det nordlige Ishav. 1870 241

KAPITEL XIII.
Polyteknisk Udstilling i Moskov 1872 247

FORORD

Kaptainløjtnant *O. C. Hammer* har i sin Stilling som Søofficer oplevet en Del, som har mere end almindelig Interesse. Han havde et aabent Øje for alt, hvad der foregik omkring ham, han holdt meget af at fortælle og fortalte godt og interessant. Det var derfor ganske naturligt, at hans Børn mange Gange bad ham om at nedskrive sine Erindringer, men hans virksomme Liv og mange Forretninger bevirkede, at der ikke blev megen Tid tilovers hertil. Først da han selv var i Slutningen af 60erne, tog han fat, men Arbejdet gik da meget smaat fra Haanden, idet hans Arbejdsdygtighed, som hele Livet igennem havde været forbausende, tog betydeligt af. Det var først da han havde opgivet sine Forretninger i Sverrig, at han kunde tage sig et Otium og tage fat paa dette saa længe lovede Arbejde, men han var ikke kommet ret langt, før Døden overraskede ham den 9. Marts 1892. Hans Arbejde laa nu stille hen i mange Aar. Først i 1915, da jeg var faldet for Aldersgrænsen, modnedes den Tanke hos mig, at jeg skulde forsøge paa at optage det skrinlagte Arbejde. Det var ikke uden store Betænkeligheder, at jeg paatog mig dette Hverv, idet jeg var ganske paa det rene med, at det vilde tage flere Aar, inden det store Materiale var ordnet og gennemgaaet. Det bestod af gamle Breve og Dagbøger fra forskellige Orlogstogter, og for de to slesvigske Kriges Vedkommende af Kladder til udgaaede Skrivelser, Rapporter, Regnskabssager og lignende Korrespondance. Aarsagen til at jeg har benyttet disse Kladder istedetfor de tilsvarende Renskrifter i Rigsarkivet, er den, at man ikke kan bringe disse Sager ud af Rigsarkivet, hvorimod jeg kunde behandle de ovennævnte Skrivelser i mit Hjem. Det var i mange Henseender en Lettelse, men der klæbede ogsaa en Del Ulemper herved, navnlig fordi det mange Gange tog lang Tid at tyde disse. Endvidere er ved Udarbejdelsen benyttet Generalstabsværket 1848

—1850, samt for Krigen i 1864 Bogen „Vesterhavsøernes Forsvar“ af *O. C. Hammer* (Gyldendals Forlag 1865).

For Hvalfangstens Vedkommende er benyttet Dagbøger, ført af *Hammer* om Bord i Hvalfangerdamperen „Thomas Roys“, (delvis optaget i „Tidsskrift for Fiskeri“ Aargangene 1866—70).

Jeg skylder min Broder *Sigurd* Tak for værdifulde Oplysninger og for Materiale, han har stillet til min Raadighed.

Sommeren 1928. *R. Hammer.*

Kapitel I.

BARNDOM OG UNGDOM

Om sin første Barndom har Kaptainløjtnant O. C. Hammer selv efterladt sig følgende Optegnelser:

Efter hvad Daabsattesten udviser er jeg født d. 22. August 1822 paa min Faders Embedsbolig „*Hulerød*", *Søborg* Sogn, der hvor Esrom Kanal udmunder i Kattegat.

Min Fader, *Frits Abel Hammer* var født 1792. Sammen med sin Fader deltog han som frivillig Herregaardsskytte i Krigen imod Englænderne fra 1807—1814, og havde der, som 14-aarig Dreng haft Lejlighed til at gøre sit Navn bekendt[1]). Han erholdt som 22-aarig ung Mand, ifølge Kong Frederik VI's allerhøjeste Resolution, Ansættelse som Forstander for den Brændeeksport, som dengang efter en stor Skala foregik fra Skovene omkring Esrom Sø, gennem Esrom Kanal til Hulerød og her indlastedes i Fartøjer, der hele Sommeren i dette Øjemed sejlede regelmæssigt imellem København og bemeldte Ladeplads, som i daglig Tale blev kaldt „*Dronninge Møllen*" efter den tæt ved beliggende Staten tilhørende Vandmølle, som blev drevet af Vandet fra Esrom Kanal.

Nogen Tid efter at have faaet dette Embede giftede han sig med *Elisabeth Kirstine Lemvigh*, ældste Datter af Birkedommer, Auktionsdirektør *Lemvigh* i *Esbønderup*. Hun var født i *Esbønderup* 7. Oktober 1794 og døde i Asminderød 8. Februar 1849. I dette Ægteskab var der ni Børn, 3 Sønner og seks Døtre. Jeg var den næstældste af hele Flokken.

Min første Barndom gled hen paa samme Maade som vel de fleste Børns Barndom. Da de ældste af os voksede op, færdedes vi meget i fri Luft, vi fik Lov til at tumle os med os selv ret af Hjertens Lyst; vi begyndte tidlig at holdes til at bade i Kattegat om Sommeren, og om Vinteren blev vi i det mindste een Gang om Ugen

---

[1]) Se Steen Blichers: „En Vise om en Krormand og hans Søn".

alle puttede i et stort Kar med salt Vand. Vor Levemaade var tarvelig, som Skik og Brug var i Datiden, og der blev i alle Maader draget Omsorg for vort Helbred. Jeg kendte saaledes ikke til Overtøj, før jeg i en senere Alder kom til Kjøbenhavn. Den eneste Forskel paa Vinter- og Sommertøjet var et Par Vanter, som vi benyttede, naar vi tumlede os ude i Sne; mindre forkælede Børn var det vanskeligt at træffe paa. Troligt har vi ogsaa denne Opdragelse at takke for, at vi i en senere Alder alle har kunnet glæde os over et usædvanligt godt Helbred, og nu da dette skrives, i 1887, alle ni er ilive uden at have nogen alvorlig Skavank. Som Følge af dette frie ubundne Liv paa isoleret Sted, hvor man saa godt som aldrig saa fremmede, var vi Børn næsten som halvvilde, naar nogen uventet Gæst kom tilstede, vi for afsted og skjulte os, hvor bedst vi kunde, som en Flok Kyllinger, der forfølges af Høgen.

Min Moder, som i Reglen var stærkt optaget af Husets Styrelse, havde nok at gøre med at holde Tøjet vedlige for saa mange smaa Vildkatte, som hun forøvrigt fredede om med moderlig Ømhed; hun søgte tidlig at hærde vore Legemer paa forskellig Maade. At blive stærk og faa gode Kræfter var tidlig et af mine Ønskers Maal, og naar Moder fortalte mig, at man fik gode Kræfter ved at spise tykke Rugbrødsskorper, fortærede jeg nogle sande Humbler med største Lyst. Min Fader, som om Sommeren var meget optaget af sine Embedsforretninger, men om Vinteren havde god Tid til sin Raadighed, anvendte denne til at beskæftige sig med Børnene, lærte dem forskellige Lege, fortalte hyppigt Historier, som mest var grebet ud af det virkelige Liv og omhandlede Begivenheder, som han tildels selv havde oplevet i sin Ungdom og som navnlig vedrørte den engelske Krig 1807—1814, i hvilken han, som nævnt, sammen med sin Fader havde deltaget som frivillig Herregaardsskytte. Det var morsomt at se den Begejstring, hvormed alle vi Børn lyttede til disse Historier, som vi efterhaanden havde hørt adskillige Gange, men som vi dog aldrig kunde blive trætte af at lytte til. De to mindste sad paa Faders Skød, og de andre syv paa Gulvet rundt omkring ham og med spændt Opmærksomhed følgende hvert Ord, der kom ud af hans Mund.

Fader dvælede med størst Interesse ved de Kampe, i hvilke han selv sammen med sin Fader havde deltaget under Kjøbenhavns Belejring og Bombardement, og særligt ved Herregaardsskytternes

forskellige Udfald mod Engelskmanden. Han omtalte altid Kong Frederik VI med megen Hengivenhed og Kærlighed og fortalte om mange andre af Datidens fremstaaende Personligheder, som han paa en eller anden Maade var kommet i Berøring med. Dette vakte tidlig vor Interesse for vort Fædreland og dets Forsvar. Vi ansaa Englænderne som vort Lands argeste Fjender, som det var vor Pligt engang at hævne os paa, naar vi kom til Skelsaar og Alder.

Med vore Naboer „Svenskerne" gik det ikke stort bedre, de omfattedes den Gang, navnlig blandt Almuen, med det mest glødende Nationalhad, jeg mindes saaledes tydeligt, at den ene Bondekarl temmelig hensynsløst kunde skælde den anden ud og dænge ham til med de værste Skældsord, uden at det vakte hans Harme; men hvis intet andet bed paa ham, endte han i Reglen med at kalde ham for en „Skaaning", eller sige til ham „Du er ikke bedre værd end at komme over til Skaane og trække Plov". Det var for galt, nu kom Karlen i Fyr og Flamme, det maatte hævnes mindst med en Dragt Prygl.

Hele Sommeren var der en ret livlig Skibsfart af Jagter og Slupper, som lastede Brænde til Kjøbenhavn. Tæt i Nærheden laa Fiskerlejet *Villingebæk* hvorfra en hel Del store Sejlbaade (Fiskerfartøjer) var beskæftigede med at føre Brænde ud fra Land til de større Fartøjer, som af Mangel paa Havn maatte laste paa aaben Red og ligge tilankers udenfor Revlerne. Denne Virksomhed var naturligvis noget, der tidlig tildrog sig min Opmærksomhed, og intet Under at jeg fra den første Tid, jeg kan mindes, paa det mest levende var interesseret i alt hvad der hørte til Sejlads og Skibsfart, en Interesse, som stadig fik ny Næring derved at jeg i en meget ung Alder fik Lov til at færdes med Baadene ud til de Fartøjer, som indtog Last. Naar hertil kom at vi om Vinteren hørte paa Faders Beretninger og fik forelæst eller selv læste Historierne om Danmarks Helte, *Mallings* store og gode Handlinger o. s. v. var det ganske naturligt, at min Hu tidlig stod til Søvæsenet og krigersk Idræt. Jeg lavede tidligt smaa Baade. I Forbindelse med jævnaldrende Drenge fra Fiskerlejet arrangerede vi Sejladser med disse i Kanalen og ved Strandbredden, og disse Sejladser hørte til vor kæreste Sport. Jeg roede ofte i Kanalen med mine Søskende i en Robaad, som egentlig var vel stor for os at regere. Det hændte ogsaa engang at Baaden blev hængende i en Del Græs og Grøde, som flød ovenpaa Van-

det i saa store Mængder, at det var umuligt for os at faa Baaden fri. Ingen Folk var i Nærheden, som kunde kaldes til Hjælp, og efter flere Timers forgæves Arbejde besluttede jeg mig til at vove et dristigt Skridt, nemlig at forsøge ved et Spring fra Baaden til Land at redde os ud af den mislige Stilling, som blev værre og værre jo længere Tid der gik, da man kunde sige sig selv, at Spisetiden snart maatte være for Haanden, og at der vilde vanke Klaps, hvis vi ikke mødte til Maaltidet. Afstanden til Land var ikke længere, end at jeg nok kunde gøre Regning paa, at Springet vilde lykkes, men det vanskeliggjordes ved at jeg maatte springe med Fangelinen i Haanden for bagefter at kunne trække Baaden ind til Land — og ved en steil Stensætning, som ragede et Par Fod over Vandfladen. Jeg sprang til, men Baaden gav efter og Resultatet blev at jeg plumpede i Vandet til Halsen, heldigvis naaede jeg saa langt, at jeg kunde faa fat i Stensætningen og krybe op paa Kanten. Forbindelsen med Land var derved tilvejebragt og Situationen reddet. Men nu gjaldt det alligevel at klare sig. Jeg var jo drivvaad, og i den Tilstand turde jeg ikke vise mig i Hjemmet; vi havde nemlig nok Lov til at tumle os paa alle mulige Maader, men slap vi ikke godt fra det, blev vi straffede, der var derfor ikke andet at gøre, end at begive sig hen paa et afsides, solbeskinnet Sted paa Ydersiden af et Batteri fra den engelske Krig og der klæde sig af og tørre Klæderne i Solen.

Vor Trang til at øve krigerske Idrætter blev iværksat paa flere Maader, jeg vil navnlig nævne een, som var ret pudsig og ejendommelig for os Børn. Paa de golde Sandbanker ved Stranden voksede i store Mængder en klokkeformet Blomst, som bedækkede et temmelig stort Areal. Bestemte Stykker af dette Areal blev tildelt hver især af os. Blomsterne forestillede en Armé, Klokkerne var de Menige, jeg var Anfører for det ene Parti, som forestillede de danske, medens min ældste Søster kommanderede det andet Parti "de svenske„. Væbnede med hver sin Kæp gjaldt det nu om at hugge hinandens Arméer sønder og sammen, og den som først naaede dette Maal blev Sejrherre. Det var ikke usædvanligt at vi blev færdig paa samme Tid med at nedsable de to Arméer, hvorved den krigerske Aand i den Grad var bleven vakt, at naar der ikke var flere Menige tilbage, begyndte de Kommanderende ubarmhjertigt at hamre løs paa hinanden; ingen vilde give sig, før jeg, som i Reglen

var den stærkeste Part overfor Søsteren, maatte berolige hende med, at de danske naturligvis altid sejrede, og at hun som Anfører for de svenske maatte finde sig i at give tabt.

Paa denne Maade hengled de første Barneaar. Fader lærte os Bogstaverne og at stave; jeg mindes tydeligt, at det var mig noget af det modbydeligste, jeg kendte, og jeg forbandede ofte i mit stille Sind de Kanallier, som havde opfundet Bogstaverne. Hvor aandede jeg let, naar jeg efter en slig Lektion fik Lov til at lukke Bogen og styrte ud i det fri. Paa denne Maade lærte vi imidlertid med stort Besvær at læse, men Flokken blev bestandig større og der maatte tænkes paa at skaffe yderligere Hjælp til Uddannelsen i de første Skolekundskaber. Den første Gouvernante, der blev antaget, var en norsk Dame, Frk. *Andrea Dreyer*, Datter af Provst *Dreyer* i *Kragerø* og Søster til daværende Læge, Professor *Dreyer* i København.

Hermed begyndte nu et helt nyt Liv; vi Børn, som før havde følt os saa fri som Fuglen i Luften, blev nu puttet i Skole med regelmæssige Undervisningstimer og bestemte, — efter vor Mening — altfor knappe Fritimer.[1])

Inden vi gaar videre, skal jeg dog fortælle lidt om den i Huset nyankomne Dame, Frøken *Andrea Dreyer*. Hun var en lille trofast Sjæl, som læste med hele den store Børneflok efterhaanden som de voksede til og sluttede sig fuldstændig til Familien. Især var hun stolt af at have været *Hammers* Lærerinde, hun kaldte ham altid „*Otto*“ og sagde Du til ham selv da han var en ældre veltjent Mand. For hvert Trin, han avancerede, følte hun sig mere og mere stolt af sin tidligere Virksomhed. Selv var hun en ganske spinkel Kvinde, som saa ud til, at man kunde puste hende bort. Som norsk født bevarede hun sin norske Accent lige til sin Død og efterhaanden, som hun blev gammel, kom hun til at stamme mere og mere.

Hun fik sig en Mand derved, at han som Officer fangede en Krands, som hun i 1848 kastede ned fra et Vindue under de sejr-

---

[1]) Hermed standser desværre min Faders personlige Optegnelser og jeg maa derfor i det følgende udelukkende henholde mig til de Oplysninger, som kan uddrages af Rapporter, ind- og udgaaede Skrivelser, Breve, Dagbøger og personlige Erindringer.

rige danske Troppers Indtog i København. Hun var dengang en moden Kvinde, godt op i Trediverne, men hun har sikkert mange Gange fortrudt, at hun kastede denne Krands, thi han blev hendes Plageaand. Han var en fordrukken og raa Karl, som pryglede den lille spæde Kvinde, ja det gik endog saa vidt, at han hængte hende ud paa en Kødkrog, der var anbragt udenfor deres Køkkenvindue. Tiltrods for denne Behandling holdt hun dog af ham, og naar hun senere hen i Livet talte om disse Genvordigheder, endte hun altid med at sige: „men han var nu god alligevel."

Heldigvis for hende døde han temmelig tidlig, og efter hans Død fik hun en lille Lejlighed i „Trøstens Bolig" i Klerkegade. Da denne ikke laa langt borte fra mine Forældres Hjem i Rigensgade blev Resultatet, at hun meget jævnligt aflagde Besøg hos os, hvor hendes største Fornøjelse var at sætte sig til Klaveret og synge sine norske Sange til større Nydelse for hende selv end for os andre.

Den første Tegnebog, *Hammer* ejede, havde Frk. *Dreyer* lavet af rødt Saffian, og inde i Tegnebogen laa en Dedikation, skrevet af den gamle Lærerinde til hendes elskede Elev. Det hørte næsten til Dagens Orden, naar hun i sine senere Aar kom hjem til mine Forældre, at spørge: „*Otto*, har Du endnu den Tegnebog, som Du fik af mig?" Svaret blev altid: „Ja! den ligger i min Hustrus Sekretær," saa maatte den frem, og den gamle Dame gav sig ikke tilfreds, før hun fik den i Haanden. Naar hun saa, stolt af sit Arbejde, saa at hendes kære gamle Elev bevarede den i trofast Erindring, var hun glad.

Paa sine gamle Dage vidste hun ikke noget bedre end at komme hjem til mine Forældre og gøre sig nyttig ved at stoppe Dækketøj og Strømper, men Hjælpen var ikke stor, thi det kneb for den gamle at se, og naar hun var gaaet, maatte Moder i Reglen tage Stopningerne op igen.

Ved denne Redegørelse har jeg for at undgaa Gentagelser egentlig foregrebet Begivenhedernes Gang og fortalt om Frk. *Dreyer* langt op i Aarene.

Allerede som ung Dreng havde *Hammer* ytret en brændende Lyst til at blive Søofficer. I 12 Aars Alderen (1834) blev han indskrevet som Aspirant til Søkadet-Akademiet, men efter de gæl-

dende Bestemmelser skulde han forinden Optagelse have bestaaet Præliminæreksamen, som afholdtes paa Akademiet, som Regel hvert andet Aar. Det kneb! thi det viste sig snart, at den norske Lærerinde ikke havde haft Evne til at bibringe ham de Kundskaber, som fordredes hertil. Resultatet blev, at Drengen maatte til København for at faa den nødvendige Undervisning. Han kom i Huset hos Brandmajor *Balslev*, en Slægtning af hans Moder, og han nød her saa megen Kærlighed og Venlighed, at det var som et andet Hjem for ham.

Hammer fik Undervisning af den norske Lærerinde indtil sit 12te Aar. Ved den Tid havde Forældrene faaet en lille Lejlighed paa Blegdamsvejen, hvor der dengang kun fandtes enkelte Huse. Her blev der holdt særlig Husholdning for Børnene, saalænge de gik i Skole i Byen.

Hammer blev sat i *Maribos* Skole, hvor der var en Præliminarist-Klasse, der særlig forberedte de unge Mennesker, som skulde paa Søkadet-Akademiet. Til at begynde med var *Hammer* udsat for mange Ubehageligheder i Skolen, fordi han kom direkte fra Landet, i landlige Klæder og temmelig klodset i det hele taget. Han maatte finde sig i at høre Bemærkninger om „Bondedrengen", som var kommet til København. Bondedrengen var nu ikke tabt bag af en Vogn. Han var kraftigt og tæt bygget og forstod snart at sætte sig i Respekt. Det varede ikke længe før Bondedrengen var forsvundet og var gaaet over til at blive en Dreng, som forstod at gøre sig gældende baade ved en udpræget Retfærdighedsfølelse og en medfødt Ridderlighed. Medens *Hammer* gik i Maribos Skole indtraf en Begivenhed, som giver et godt Billede af Drengens Karakter og tillige skaffede ham et Par ekstra gode Venner, som senere hen i Livet blev af stor Betydning for ham.

Maribos Skole var besøgt af ikke saa faa Jøder, og disse Jødedrenge var udsat for en permanent Forfølgelse af de kristne Drenge med samt Tilraab og Drillerier. Næsten hver Dag naar Skoletiden var omme, lød Raabet „Jødedrengene ska' ha' Prygl", og saa faldt de kristne Drenge over Jøderne og knubsede dem ordentlig af, samtidig med at de raabte Jute, Jute, Jute og Schmaus — m. m. efter dem. Dette gentog sig omtrent daglig, og Jødedrengene var saa vænnede til denne Medfart, at de aldrig tænkte paa at forsvare sig, men hurtigst muligt skyndte sig mod Hjemmet.

Da *Hammer* efterhaanden følte sig hjemme i Gaarde, ærgrede han sig over at se paa disse Forfølgelser, samt over at de store kraftige Jødedrenge uden videre lod sig kujonere af yngre og mindre Drenge. Da han havde set sig tilstrækkeligt gal i Hovedet paa disse Afbankninger, tog han en Dag to af Jødedrengene, *Moritz* og *Moses Melchior*, for sig i et Frikvarter, og skammede dem ud, fordi de tog imod Prygl uden at sætte sig til Modværge. Moritz og Moses forklarede, at de var vænnede til det Traktement, og at det ikke kunde nytte noget at gøre Modstand. De vidste jo, at de var Jøder, og maatte finde sig i at lide derfor, selv om det var ærgerligt. —

„*Nej!*" sagde *Hammer*, „nu skal der være en Ende paa den Historie. I siger til de andre Jødedrenge, at I alle skal følges ad i en Klynge, naar I gaar fra Skole, saa skal jeg møde Jer i Skoleporten og være jeres Anfører, saa skal det blive de andre, der faar Prygl." Som sagt saa gjort: Jødedrengene tog Mod til sig og mødte samlede i Porten, uden at de sædvanlige Plageaander lagde Mærke dertil. Saa lød den gamle Parol: „Nu ska' Jødedrengene ha' Prygl", men saa raabte *Hammer* med høj Røst: „Nej, dennegang er det Jer, som skal have Prygl". Han stillede sig i Spidsen for Jødedrengene og førte dem frem til et Angreb, som kom saa pludseligt og overraskende, at Resultatet blev et saa mægtigt Nederlag for de overmodige kristne Drenge, at Jødeforfølgelsen i Maribos Skole ophørte fra denne Dag.

Tiden gik, *Moritz*, *Moses* og *Hammer* blev gode Venner, men i lang Tid blev denne Historie ikke berørt imellem dem, og *Hammer* havde sikkert ganske glemt den, indtil de som gamle Mænd engang var samlede alle tre. *Moses Melchior* mindedes da Historien og sagde, at de to Brødre dengang havde lovet hinanden, at de aldrig skulde glemme, hvad *Hammer* havde gjort for dem, og dette Løfte holdt de trofast hele Livet igennem.

Ved Indskrivningen som Aspirant blev det meddelt *Hammer*, at Kollegiet havde bestemt, at der skulde afholdes Præliminæreksamen i August 1837, men at der af økonomiske Grunde kun skulde optages tre Aspiranter. Da det derved var givet, at Konkurrencen vilde blive meget haard, bestemte Distriktskommissær, Inspektør *F. A. Hammer* sig til at ansøge Kongen om, at hans Søn maatte komme ud med Kadetkorvetten i 1835 som Aspirant paa egen Kost. Denne Ansøgning blev bevilget, og dette Togt fik,

som det snart skal vises, den allerstørste Betydning for hans Fremtid.

Efter endt Præliminæreksamen i Sept. 1837 viste det sig, at seks Aspiranter havde bestaaet med Karakteren „god", samt at *Hammer* var No. 5. Der blev stor Sorg hos de Forældre, hvis Sønner ikke var imellem de første tre, og deres Fædre indsendte straks Ansøgninger til Kongen om, at de alligevel maatte komme ind paa Akademiet. *F. A. Hammer* hævdede i denne, at hans Søn *Otto* fra Ungdommen af havde røbet fortrinlige Anlæg og overordentlig Lyst til Søvæsenet, og at han i 1835 som Aspirant paa Kadetkorvetten, ifølge flere Officerers Forsikring, havde lagt en Konduite for Dagen, der tydeligt viste, at Søen var hans rette Element.

Den 6te Aspirants Fader, Kapitain *H. G. Garde* var overbevist om, at hans Søn *Janus August* vilde blive skikket til at tjene Kongen som Søkriger, og han gjorde tillige opmærksom paa, at alle, der hidtil havde opnaaet Karakteren „God", var antagne.

I sin Betænkning om Sagen udtalte Chefen at No. 4 *C. H. Bohn* havde bestaaet bedre end *Hammer* og *Garde*, og at det vilde stride imod Akademiets Regler at optage disse, dersom *Bohn* ikke nød samme Fordel. *Garde* havde ved Eksamen vist sig at være et opvakt Hoved og svaret med Sindighed og Ro, ligesom han synes at være en beskeden og velopdragen Yngling. *Hammers* intellektuelle Evner var maaske mindre, men han havde fra Kadetskibet, med hvilket han havde gjort et Togt, de bedste Anbefalinger for praktiske Anlæg.

Som Eksempel paa Datidens underdanige Skrivemaade anføres her Slutningen af Indstillingen:

„Ifølge det kgl. Kollegiums, og jeg tillader mig at tilføje, ogsaa Akademiets saa tydeligen og bestemt udtalte Formening om, hvad der i Almindelighed var rigtigst og gavnligst til Akademiets Tarv, vilde det være højlig inkonsekvent at anbefale ommeldte Ansøgning; dersom Hs. Majestæt af særdeles kongelig Naade bevilgede disse trendes Admission, da er det med Fornøjelse at jeg efter den strengeste Pligt- og Samvittigs Følelse tør erklære, at jeg aldeles ikke antager, at det i nogen Henseende vilde være til Skade for Akademiets nærværende Gang".

Resultatet blev da, at alle de tre Aspiranter blev optagne „dog uden Følge for andre i Fremtiden". Kongen har ved at træffe denne

Afgørelse uden Tvivl erindret, at Distriktskommissær *F. A. Hammer* i 1807 som femtenaarig Yngling kæmpede som en Mand under Udfaldene fra København imod Englænderne, thi han ophørte ikke med, naar Lejlighed gaves, at vise ham sin Bevaagenhed.

Af ovennævnte 6 Aspiranter blev iøvrigt de, der bestod som No. 1, 2 og 4, aldrig Offfcerer.

KADET-TIDEN

Efter endt Præliminæreksamen i Sept. 1837 blev *Hammer* altsaa optaget som Søkadet i Søkadetkorpset. Han var ved Optagelsen 15 Aar gammel, og da adskillige af hans Kammerater allerede blev optaget i 12 à 13 Aars-Alderen, var han noget tilbage i Forhold til sin Alder, men paa den anden Side var han ogsaa noget mere moden end disse.

Lærernes Bedømmelse af ham var i det store og hele gunstig, kun Skrivelæreren har ikke været tilfreds, idet han Aar efter Aar skriver om ham: „kun ringe Evner i Skrivning". Jeg for mit Vedkommende maa tro, at *Hammer* maa have oppet sig svært i sine ældre Aar, thi jeg er i Besiddelse af flere Breve fra ham, i hvilke Skriften er baade tydelig og let læselig.

Undervisningen i Land foregik paa Søkadet-Akademiet, der dengang laa paa Hjørnet af Bredgade og Toldbodvejen, — nuværende Bredgade No. 68. Der blev givet Undervisning i de almindelige Skolefag samt i Fag som Sømandskab, Artilleri, Navigation, Krigsartikelbrevene o. l. og endelig Gymnastik, Fægtning, Hugning og Dans.

Et Fag, som i denne Periode blev holdt højt i Ære, var Tegning, saavel almindelig Frihaandstegning som Tegning af Landtoninger, Interieurer fra Akademiets Sale o. l. og det var ikke faa Timer, som ugentlig blev anvendt derpaa. Adskillige af disse Tegninger er i Tidens Løb anbragt som Vægdekorationer saavel i Akademiets Sale og Gange som i adskillige private Hjem. Som Eksempel herpaa skal jeg nævne en Tushtegning udført af *O. C. Hammer* til Fremlæggelse ved Officerseksamen i 1843. Skitse hertil var tegnet i Sommeren 1842, da Kadetkorvetten anløb *Lissabons* Red og her laa sammen med den danske Fregat *Rota*. I Vinteren 1842—43 blev Tegningen udført, og stolt var *Hammer* da han fremlagde den

til Bedømmelse, men Sorg og Fortvivlelse fulgte i Hælene, thi medens *Hammer* et Øjeblik havde forladt Salen, var der en af hans Kammerater, som, misundelig over den smukke Eksamenstegning, havde vældet en Tuschkop med Tusch i hen over den. Tegnelæreren kom straks *Hammer* til Hjælp, og ved fælles Anstrengelser lykkedes det ham at faa Klatten forvandlet til nogle mørke Uvejrsskyer. Tegningen har i adskillige Aar hængt i min Dagligstue, og har mange Gange mindet om den gamle Sandhed: „Der er braadne Kar i alle Lande."

Undervisningen ombord foregik paa Togt med Kadetskibet, som i denne Periode var Korvetten „*Flora*". I dette Skib foregik den egentlige sømandsmæssige Uddannelse. Her lærte Kadetterne ikke alene at regere Sejlene, men ogsaa at kommandere og manøvrere Skibet baade i godt og ondt Vejr, at navigere og ved Observation af Sol, Maane og Stjerner at finde Skibets Plads, at skyde, saavel med Kanoner som med Riffel og Pistol, at eksercere, at knobe og splidse forskelligt Tougværk o. l.

Kadetkorvetten gjorde i Reglen to Togter om Aaret, som tilsammen varede fra Begyndelsen af Mai til Slutningen af August. Det første Togt gik til Nordsøen og det andet til Østersøen. Af og til gik Korvetten paa det første Togt gennem Kanalen til Højden af *Kap Finisterre* og anløb *Cherbourg* eller *Brest*. I 1840 blev Omraadet udvidet, idet *Flora* sejlede gjennem den irske Kanal til *Liverpool* og derefter til *Reykiavik*, samt paa det andet Togt til *Kronstadt*. I 1843 var Kadetskibet paa det længste Togt, det hidtil havde foretaget, idet det gik til *Gibraltar* og *Tanger*, derfra til *Madeira* og endelig tilbage Vest om Irland. Dette var det sidste Kadetskibstogt, *Hammer* gjorde; ialt havde han i sin Kadettid gjort 8 Togter i 5 Somre.

Det var en alsidig Uddannelse, Søkadetterne fik, og især bidrog Kadetskibstogterne til at udvikle dem og til at udvide deres Horizont.

Den mest udviklende af alle Øvelser ombord var Sejlmanøvrer, som gik for sig paa følgende Maade: Chefen, som ledede Øvelsen, gav turvis Kommandoen til Kadetterne, og gav Ordre til, hvilken Manøvre han skulde foretage. Den paagældende Kadet fik overleveret en Raaber, der tillige virkede som et ydre Tegn paa, at det nu var ham, der skulde lystres. Han begav sig derefter med

Raaberen i Haand op paa Vagtsbænken, og gav med høj og tydelig Røst Ordre til, hvad der skulde foretages. Han ledede derefter Manøvren, og saalænge denne varede, gjaldt det for ham saavidt muligt at have et Øje paa hver Finger, for at gribe ind, saasnart der var noget ivejen med Sejl eller Tovværk, hvad der let kunde ske med alle de Masser af Tove, som tjente til at stille Sejl og Ræer paa rette Maade. Forinden en større Bevægelse med Sejl eller Ræer skulde foretages, gav den manøvrerende Kadet Ordre til, hvad der skulde gøres og passede paa, at det skete, som det skulde. — Naar Manøvren var forbi, meldte han sig til Chefen, som derefter i alle Kadetters Paahør kritiserede Manøvren.

De forskellige Sejlmanøvrer gik paa Tur imellem samtlige Kadetter, men dog saaledes, at jo ældre man var, jo flere Manøvrer fik man; selv de mindste af Aspiranterne fik imidlertid deres Tur og det var tidt morsomt at se en lille Purk i 12—13 Aars Alderen staa paa Vagtsbænken og give sine Ordrer og manøvrere det store Skib; man kan ikke undre sig over, at det var et stort Øjeblik i en Drengs Liv, naar han første Gang stod paa Vagtsbænken med Raaber for Munden og saa hele Besætningen fra øverst til nederst springe efter hans Ordrer.

Ikke alene Opdragelsen spillede en stor Rolle for de unge Mennesker, men den frie, friske Luft, som de levede i Nat og Dag, skulde nok bidrage sit til at styrke Helbred og Nerver; og „last not least" at de fra Ungdommen af havde lært at lystre; at være kvikke og adrætte samt uden Vrøvl og sure Miner at udføre en given Ordre var Dyder, som fulgte med Livet ombord, og som det desværre ikke altid var muligt at indprente de jævnaldrende i andre Livsstillinger.

Som det vil ses, var der rigeligt af Lyssider ved Kadetopdragelsen, men for at være fuldstændig retfærdig, maa man ikke undlade at nævne et Punkt, som der jævnligt er klaget over ved Kadetuddannelsen baade om Bord og i Land, og det er den tyranniske Adfærd, som de ældre, ved jævnlig Brug af Tampen, lod de yngre blive til Del. Mange Gange er der indkommet Klager over disse Forhold fra Forældre og Værger, og mange Gange har Chef og Officerer gjort, hvad de kunde, for at udrydde denne Uskik; adskillige Gange har disse Anstrengelser virket for en Stund, men efter kortere eller længere Tids Forløb er Tampen kommet frem igen og har danset

over de yngres Rygstykker, uden at der har været skellig Aarsag hertil. I et Orlogsskib, hvor det hører til en af de første Pligter at lære de unge Disciplin og Subordination, er det dobbelt vanskeligt at dæmme op herimod, da Selvtægt grænser stærkt op imod Vold mod en foresat, og meldes Sagen til en Officer eller højere foresat, vil de ældre Kadetter betragte Delinkventen som en Sladderhank, som der særligt maa holdes Øje med, og det skulde være underligt, om den paagældende ældre Kadet ikke snart skulde se sit Snit til at forulempe Synderen paa anden Maade.

At der i tidligere Tid fra Officerernes Side har været set gennem Fingre med Misbrug af Tampen er, om ikke undskyldeligt, saa dog forklarligt, naar man hører, at Brugen af denne var gammel Tradition og hjemlet i Søkrigsartiklerne. En Mand som Admiral *Sneedorff*, der havde været knyttet til Søkadetakademiet fra 1786 til sin Død i 1824, og ved flere Lejligheder havde vist at være i Besiddelse af særligt udmærkede pædagogiske Evner, gav efter Bemyndigelsen i Søkrigsartikelbrevet Kadetterne Tamp, naar de havde forset sig, ogsaa for Smaaforseelser, og disse Tamp blev langet ud ved Parolen i alles Paasyn. Endog Ris blev under *Sneedorff* tildelt ukonfirmerede Kadetter, naar de havde forset sig groveligt. Som et Kuriosum og som et Tidens Tegn skal anføres at en Kadet, der havde mishandlet en Kammerat, og en anden Kadet, der i sin Stilebog havde skrevet et Skældsord om en Lærer, blev regaleret med Ris til Forargelse for deres Paarørende, der klagede til Kollegiet, men ikke fik nogen Trøst her[1]). Efter denne Episode forsvandt Tampen dog som dagligt Strafferedskab og blev kun benyttet i særdeles alvorlige Tilfælde; men Kadetunderofficererne gemte Tampene i deres Skuffer, og brugte dem ved, hvad de kaldte passende Lejligheder. Der gik mange Aar, inden denne Levning fra Fortiden forsvandt helt. I Overgangstiden fandt man efterhaanden ud af, at Brug af Tampen var for nedværdigende, og man benyttede derfor en Sabelskede til at sætte Fart i Kadetterne med, naar de skulde hurtigt paa Dækket. Paa Tur imellem Kadet-Underofficererne gik den Tjeneste at have „Lukaf", som man kaldte det, det vil sige, han havde Tilsyn med hvad der foregik i Kadetmessen, han skulde sørge for Ro og Orden, skulde passe paa, at der blev udluftet

---

[1]) Se H. C. A. Lund: Søkadetkorpsets Historie fra 1701 til 1901. Pag. 238.

forinden hvert Maaltid og at Kadetterne kom hurtigt op paa Dækket, naar de blev kaldt op, samt paase, at der intet laa og flød paa Borde eller Bænke, naar Kadetterne var oppe.

Naar Ordren fra Dækket „*Kadetterne op*“ lød ned igennem Skylightet, blev der Røre og Uro i Messen. Den lukafhavende Kadetunderofficer gentog Ordren „Kadetterne op“ og føjede til: „sidste Mand min Mand“, samtidig tog han en Sabelskede, som var anbragt paa Skottet lige ved Udgangen; Kadetterne skyndte sig med at faa de Ting, de havde benyttet, lagt afvejen og stormede imod Udgangen, ingen vilde være den sidste, for det betød et ordentlig Rap over Bagdelen med Sabelskeden, og det kunde svie i længere Tid. Denne Sabelskede gjorde en vidunderlig Virkning, alle styrtede op, og for den lukafhavende var det en Svir i den kortest mulige Tid, efter at Ordren var givet, at kunne komme op og afgive Melding til Vagtchefen, „Kadetterne er oppe“.

HAMMER SOM UNG LØJTNANT

Naar det saa bagefter viste sig, at en af Kadetterne i Skyndingen havde glemt at faa alle sine Ting lagt afvejen (havde Drivegods), saa var det galt. I Reglen blev det afgjort paa følgende Maade: Den lukafhavende spørger: „Hvem ejer dette Drivegods?“ naar Delinkventen melder sig, siger den lukafhavende: „Hvad vil Du helst, meldes til Løjtnanten eller have en paa Snuden,“ saagodt som altid blev Svaret: „En paa Snuden“, saa vanker der en ordentlig Lussing, Drivegodset leveres tilbage, og alting er glemt. Vælger

han derimod at blive meldt til Løjtnanten, kommer han til at figurere med et „Uorden“ i Straffeprotokollen, som ikke bliver slettet ud.

Efter at have absolveret alle sine Eksaminer blev *Hammer* d. 3. August 1843 udnævnt til Sekondløjtnant i den danske Marine.

I den Skrivelse, som Chefen for Søkadetkorpset, Kaptain *C. C. Paludan* indsendte til Marineministeriet, fandtes følgende Udtalelse om ham: „Hans gode Villie er umiskendelig. Jeg tvivler ikke om, at han vil blive en duelig og praktisk Officer.“

Det viste sig senere, at Kadetchefen havde det rigtige Blik paa *Hammer*, thi hvor han end færdedes senere i Livet, fik man straks det Indtryk af ham, at han hørte til den ægte danske Sømandstype, idet han var snarraadig, pligtopfyldende og modig, samt havde en hurtig Opfattelsesevne. Ved Siden heraf besad han et godt og ligeligt Humør, der har fulgt ham hele Livet igennem og bidraget til, at han var afholdt saavel af Overordnede som af Underordnede. Hans Optræden som militær var kort og bestemt, hans djærve myndige Væsen har ved mange Lejligheder været af stor Betydning for ham, særlig naar det, som hyppigt skete, faldt i hans Lod, at træde op overfor Oprørerne og Landets Fjender. Ved saadanne Lejligheder kunde han iføre sig en haard Skal, som de, der ikke kendte ham til Bunds, havde vanskeligt ved at trænge igennem, men i Virkeligheden var han en blød Natur med Hjertet paa det rette Sted, og en af hans største Glæder var at hjælpe andre.

Kapitel II

BRIGGEN ØRNEN

I Foraaret 1844 blev *Hammer* udkommanderet med Vagtskibet ved Helsingør Korvetten „Diana", hvor han gjorde Tjeneste Aaret rundt, indtil han i Foraaret 1845 blev beordret til at gøre Tjeneste som subaltern Officer paa Orlogsbriggen „Ørnen",[1]) hvor han gjorde Tjeneste paa Togtet til Marokko, de danske Kolonier paa Guinea-Kysten og Vestindien i 1845—46.[2])

Vedrørende dette i flere Henseender saa interessante Togt, har jeg i Familiens Arkiv fundet nogle af daværende Sekondløjtnant *O. C. Hammer* i 1845 til Hjemmet skrevne Breve, som giver et godt Billede af Forholdene om Bord og i Land og derfor er aftrykte her.

Da det nu er godt $^3/_4$ Aarhundrede siden de er skrevet, er der ikke mange af den nuværende Generation, der har kendt Forholdene i Marokko, i Guinea og i de danske Kolonier, som de var dengang. Jeg har derfor ment det rigtigt først at give en kort Fremstilling af nogle af de Begivenheder, som var Aarsag til Briggen Ørnens Togt.

MAROKKO

I Midten af det 18de Aarhundrede besluttede den danske Regering, i sin Iver for at ophjælpe Handelen og for at faa Fred for

---

[1]) *Briggens Officersbesætning*. Chef, Kaptainløjtnant H. F. Krenchel. Næstkommanderende: Premierløjtnant M. E. Bøcher. 3die Kommanderende: A. E. L. Knudsen; Premierløjtnant Sigvard Lund. Sekondløjtnanter: H. G. A. E. Hensen, E. Duntzfelt og O. C. Hammer. Kadetter: H. J. V. Rambusch og C. P. T. Prosilius, der udnævntes til Sekondløjtnanter paa Togtet.

[2]) Hertil er benyttet: *Kay Larsen*, De danske i Guinea, Kbh. 1916, *C. Bastrup* „Sejladsen paa dansk Guinea" og „Det afrikanske Kompagni", i Danmarks Søfart og Søhandel, Bind 1, Kbh. 1919, samt Løjtnant *Svedstrup's* Optegnelser om sit Ophold i Guinea.

de marokkanske Sørøvere, at indlede Underhandlinger med Regenten af Marokko om Afslutning af en Traktat, som skulde sikre Danske samme Fordele i Marokko som andre Nationer samt give Tilladelse til at oprette Faktorier og Magasiner paa Marokkos Kyst. Det lykkedes ogsaa i 1751 at faa en Traktat i Stand, som for 5 Aar sikrede de Danske Eneret til Beseiling af Havnene *Saffy* og St. Cruz (*Agadir*). Tolden af alle ind- og udgaaede Varer i disse Byer opkrævedes af de Danske, imod at de aarlig skulde betale 50,000 marokkanske Dukater (à 10 Mark dansk) og aarlig sende Regenten en Present paa 3000 Dukater. De fremmede Købmænd og de indfødte var meget misfornøjede med, at de Danske skulde have Monopol paa denne Handel, de udspredte det Rygte, at de Danske vilde bygge en Fæstning ved *St. Cruz*. Regenten lod, som han troede dette Rygte, og allerede i August Maaned lod han den danske Ambassadør fængsle, og samme Skæbne havde 40 Danske, der en Dag var i Land fra de danske Orlogsskibe, der var sendt til Marokko for at støtte Foretagendet. De førtes til Marokko, og Folkene gjordes til Slaver, medens de Penge og Varer, som allerede var kommet i Land i *Saffy*, blev konfiskeret.

At saadan en Behandling var et Fredsbrud, var klart, men saavel den danske Regering som Prinsregenten i Marokko var besjælet af Ønsket om at faa en fredelig Ordning, den sidste fordi han nødig vilde ødelægge Chancerne for at presse flere Penge ud af de Danske. Han sendte en af sine Yndlinge til København med et Brev til Kongen. I Danmark fandt man det ikke passende at underhandle med ham, men sendte en Eskadre til Marokko for om muligt med Magt at faa Fangerne fri. Dette lykkedes endeligt i Juni 1753, dels fordi Regenten havde set, at Toldindtægterne ved *Saffy* og *St. Cruz* dalede betydeligt, og dels fordi han ikke vilde undvære de rige Gaver, som den danske Regering havde maattet spendere paa ham. Fangerne blev frigivne og Handelstraktaten bragt i Orden. Denne sikrede de Danske fri Handel paa Marokkos Kyst fra 29°—33° N Bredde, dog saaledes, at de skulde betale Told som andre Nationers Købmænd; senere udvidedes Strækningen noget, der ansattes en dansk Konsul og flere danske Faktorier blev anlagt.

31. Marts 1755 dannedes „*Det afrikanske Kompagni*“ i København med Oktroi paa 40 Aar og Eneret til fra Danmark

at handle paa Marokkos Vestkyst. Til at begynde med gik Sagerne ret godt, men efter at den daværende Prinsregent var blevet Kejser, begyndte han at chikanere de Danske og tvang endog de danske Faktorer til at forpagte Tolden i Byerne *Saffy* og *St. Cruz* for meget mere, end den var værd. Efterhaanden viste det sig, at Kompagniet ikke kunde trives, store Summer maatte betales af Kongens Kasse, de danske Faktorer i Marokko havde begaaet store Underslæb, og var kommet i en betydelig Gæld til Kejseren. Ikke desto mindre mente man i Danmark, at Staten stod sig ved at betale for at undgaa Kaperierne paa Søen. Pengeafpresningerne blev værre og værre, og endelig i 1766 var man paa det rene med, at Kompagniet jo før jo hellere maatte ophæves. Dette var jo let nok, men at gøre det paa en saadan Maade, at Freden med Marokko blev bevaret, var betydelig vanskeligere. Man bestemte sig til at udsende en ny Konsul med Penge til Afvikling af Kompagniets Gæld og store Gaver til Kejseren samt med det Hverv at forhandle om en ny Fredstraktat, der ikke maatte indeholde noget om tvungen Handel eller Toldforpagtning. Det var en vanskelig Opgave, særligt fordi Kejserens Overmod og hans Stormænds Griskhed havde naaet Højdepunktet, hvad let kan forklares, idet saavel Spanien som Frankrig ved denne Tid i dyre Domme havde maattet købe Fred med Marokko. Ved at bestikke de rigtige Folk lykkedes det dog Konsulen den 25. Juli 1767 at faa en Fredstraktat i Stand, hvis Hovedindhold var følgende:

Kompagniet befries for Toldforpagtningen.

Konsulen kan frit disponere over det Gods, Kompagniet har tilbage i Marokko.

Danske Købmænd har Tilladelse til at handle, hvor de vil i Marokko, og skal ikke betale mere i Told end andre kristne Købmænd.

Det danske Flag skal respekteres til Lands og til Vands af de marokkanske Krydsere.

Til Gengæld betaler Kongen af Danmark aarlig: 12 Stk. 24 pundige og 13 Stk. 18 pundige Jernkanoner, 30 Stk. 10—16″ tykke Tove, 2000 Egeplanker og 6500 Piastre i Stedet for Sejl og mindre Tovværk. Eller, hvis Kongen foretrækker det, kan han i Stedet for Varer betale ialt 25,000 Piastre.

Saaledes fik det dansk-marokkanske Handelseventyr en nogen-

lunde heldig Afslutning, men Danmark maatte i Lighed med de øvrige søfarende Nationer betale Tributten i en lang Række Aar, indtil Marokko endelig efter en tabt Krig med Frankrig i 1845 blev tvunget til at give Afkald herpaa. En ny Fredstraktat med Bestemmelser herom blev udstedt i 1845, og paa Briggen Ørnens Togt til Marokko blev Ratifikationen underskrevet og den sidste Tribut udbetalt.

DANSK GUINEA OMKRING 1845

De forhenværende danske Kolonier paa Guinea-Kysten laa med den vestlige Del paa den saakaldte Guldkyst og den østlige Del paa Slavekysten. Vest for det danske Territorium laa det engelske, med Fortet *St. James* som Hovedplads. Tæt ved den vestlige Grænse laa det danske Hovedfort „*Christiansborg*" kun c. 4 km. fra *St. James*, ved Negerbyen *Ussu* (eller *Ursu*). Fortet var anlagt i 1661 men flere Gange ombygget og forstærket. Det var et af de største Forter paa Guldkysten, stærkt og solidt bygget og efter Datidens Forhold godt armeret. Besætningens Størrelse var stærkt varierende, men oftest omkring 80 Menige, 8 Underofficerer og 4 Tamburer, som i Reglen var Mulatter og Negre. Paa Fortet var Bolig for Guvernøren og nogle af de danske Embedsmænd.

Tæt Øst for *Christiansborg* laa et lille massivt Fort „*Prøvesten*" og Nord for dette paa Bakken „*Frederiksberg*" en stor Bygning omgivet af en Mur med Skydehuller; den var i Reglen beboet af Europæere, da Opholdet her, ca. 2 km. inde i Landet, betragtedes som sundere end i Fortet.

Ved den østlige Ende af det danske Omraade laa Fortet „*Prinsensten*" ved Negerbyen *Qvitta* i Kongeriget *Augna*, anlagt i 1784 kort efter Afslutningen af en blodig Krig, i hvilken de Danske med Tilslutning af 2 à 4000 dansksindede Negre havde besejret en stor fjendtlig Hær, bestaaende af de krigerske Augnaer og forskellige andre Øst for *Voltafloden* boende Negerstammer. Fortet laa ca. 300 Skridt fra Stranden paa en henved 2 km. bred Landstrimmel, der skiller Havet fra en stor Indsø eller Lagune. Fortet, som i Tidens Løb har udstaaet mange Kampe med de omboende meget urolige Negerstammer, var, ved den Tid vi her taler om, meget forfaldent og henlaa tildels i Ruiner.

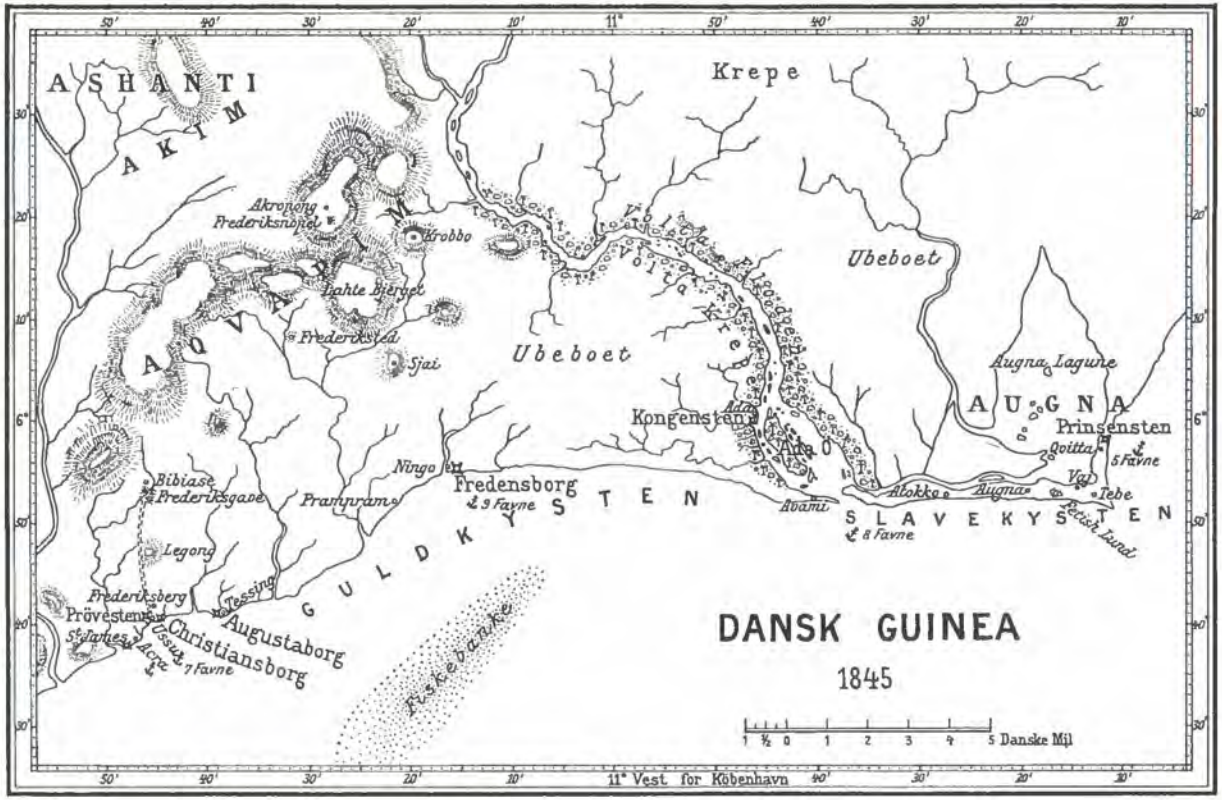
DANSK GUINEA
1845
ASHANTI
AKIM
AQVAPIM
Krepe
Ubeboet
Ubeboet
Akropong
Frederiksnopel
Krobbo
Lahte Bjerget
Frederiksted
Sjai
Volta Krepe
Kongensten
Ada
Ada
Avami
Augna Lagune
AUGNA
Prinsensten
Qvitta
5 Favne
Vaj
Tebe
Fetish Lund
Augna
Atokko
SLAVEKYSTEN
8 Favne
Ningo
Fredensborg
9 Favne
Prampram
GULDKYSTEN
Bibiase
Frederiksgave
Legong
Frederiksberg
Prövesten
St. James
Acra
Ussu
Tessing
Christiansborg
7 Favne
Augustaborg
Fiskebanke
1 ½ 0 1 2 3 4 5 Danske Mil
11° Vest for København

Foruden de to nævnte „Grænseforter", kan man vel kalde dem, var der endnu tre danske Forter, hvoraf to laa ved Kysten nemlig *Augustenborg*, en mindre Redoute, anlagt 1787 ca. 12 km. Øst for Christiansborg, samt *Fredensborg* anlagt 1735 ved Negerbyen *Ningo* omtrent midtvejs mellem Christiansborg og *Voltafloden*. Det tredie Fort „*Kongesten*" laa inde i Landet paa Voltaflodens vestlige Bred og har ved flere Lejligheder været af stor Betydning. Foruden Forterne havde de Danske paa flere Steder anlagt Handels-Loger, hvorfra Handelen med de indfødte foretoges.

Kyststrækningen imellem *Christiansborg* og *Prinsensten* er ca. 170 km. lang (omtrent som Afstanden imellem København og Fredericia) og gennemskæres af flere smaa Vandløb og en stor Flod „*Rio Volta*" (ca. 120 km. Øst for Christiansborg). Vest for denne Flod er Kystlandet i et Bælte paa 5—8 km. ret bart og sandet, kun enkelte Steder findes smaa Buskadser med Kokostræer o. l. Udenfor Floder og Vandløb fik Negrene Drikkevand ved at grave Huller i Sandet nær ved Stranden og benytte det Brakvand, som samlede sig i disse, medens Europæerne derimod samlede Regnvand i store murede Cisterner.

Beskyttede Havne findes ikke paa Kysten. Sejlskibe maa ankre langt tilsøs for ikke at risikere at drive paa Land ved opkommende paalands Storme. Forbindelsen med Land er ret vanskelig, idet den, paa Grund af Brændingen paa Kysten, maa foregaa med de indfødtes Kanoer, hvis Roere (*Remidorer*) paa en vidunderlig Maade forstaar at klare deres lette Baad igennem Brænding, under Forhold, hvor almindelige Skibsbaade vilde fyldes med Vand og kæntre.

Indenfor det nævnte Strandbælte hæver Landet sig betydeligt og gaar efterhaanden over i høje Bjerge. Landet her er overordentligt frugtbart, og Vokseevnen af Træer og Buskadser saa forbavsende stor, at de engang anlagte Veje og Stier jævnligt maa ryddes for de fra begge Sider fremvoksende Grene. Store Palmeskove afveksler med Mais og Yamsmarker, og Bomuldsbuske vokser vildt næsten overalt, ligeledes Frugttræer som Lemontræer, Banan, Pisang m. m. medens Appelsintræer vokser i de fleste Plantager. I de lavere liggende Egne vokser Ananas vildt, ligeledes en Mængde Krydderier som Peber m. m.

De danske Interesser paa denne Del af Kysten strakte sig ca. 45 km. ind i Landet. De vigtigste Stationer her var den kgl. Plan-

tage „*Frederiksgave*“, som laa ca. 23 km. Nord for *Christiansborg* ved Foden af høje Bjærge. Ved Plantagen ligger en lille By „*Bibiase*“, hvis Indbyggere fra først af var kongelige Slaver men senere blev fri Mænd, som hver havde et Hus og et Stykke Jord imod at arbejde nogle Dage om Ugen i Plantagen under Tilsyn af en Opsynsmand, der i Reglen var en afskediget Underofficer (Mulat). I Plantagen fandtes i 1845 2 à 3000 Kaffetræer, en Del Appelsin og Lemontræer foruden Banan, Pisang, Tamarinthe, Guava m. m.; ca. 68 km. NNO for *Christiansborg* i Negerbyen *Akropong* laa en Missionsstation af Baselmissionen, anlagt under dansk Beskyttelse i 1826. I denne har flere danske, som er uddannede i Basel, virket med Nidkærhed uden dog at opnaa nogen væsentlig Indflydelse paa Negerbefolkningen. —

Voltafloden danner en naturlig Grænse imellem den vestlige og den østlige Del af det daværende danske Omraade. I Floden løber en rivende Strøm, som gør den meget vanskelig at passere særlig i Regntiden, hvor den styrter sig i Havet med saa stor Voldsomhed, at Skumsprøjtet kan ses i flere Miles Afstand, og at Passage med Baad over Floden i Nærheden af Mundingen er umulig. Inden for denne udvider Floden sig betydeligt, hvorfor Strømmens Fart her mindskes. I Floden ligger en Del smaa tildels utilgængelige Øer, og en større Ø *Ada*. Flodens Bredder er tæt bevokset med store kraftige Skove med kæmpemæssige Træer, i hvis Grene Flokke af Aber holder til. Ca. 20 km. indenfor Flodmundingen ligger den store Negerby *Ada* og det ovenfor nævnte danske Fort *Kongensten*, omgivet af prægtige Skove. Floden, der er sejlbar for Smaafartøjer et langt Stykke op i Landet, har siden 1730 været betragtet som dansk Ejendom, fordi de danske i dette Aar hjalp de omboende Negerstammer imod nogle imod Nord boende Stammer, og som Tak herfor fik overdraget Ejendomsretten over Floden, hvilken Ret dog flere Gange har været bestridt, saavel af Englænderne som af Hollændere og Portugisere. Fortet *Kongensten* havde ikke alene Betydning til Hævdelse af den danske Autoritet blandt de omboende Negerstammer, men ogsaa for at vedligeholde Forbindelsen imellem de to Yderforter, *Christiansborg* og *Prinsensten*, idet denne i Regntiden kun kunde foregaa via *Kongensten* eller langt tilsøs, saafremt større Skibe ikke var til Raadighed. Passagen over Floden volder dog altid store Vanske-

ligheder; den udføres som Regel med Negrenes smaa Kanoer, og man er altid udsat for at komme i Kollison med Flodheste eller Krokodiller, der saa let som ingenting kan vælte en Kano. *Remidorerne* (Rofolkene) holder sig derfor saa nær Bredden som muligt, indtil de er i Nærheden af det Sted, hvor Havet indvirker paa Flodvandet. Naar de endelig bestemmer sig til at sætte over Floden, sker dette med Anspændelse af alle til Raadighed staaende Kræfter som en mægtig Slutspurt ved en af vore hjemlige Kaproninger.

Paa Østsiden af Voltafloden ligger *Augna-Landet*, som er beboet af en af de mest krigeriske Negerstammer. Landet i sig selv er overordentligt frugtbart, Vegetationen strækker sig helt ned til Kystlinien, og Negerbyerne ligger langt tættere paa hinanden end Vest for Floden. Landet gennemskæres af en Mængde smaa Vandløb, der paa sine Steder danner udstrakte Sumpe bevoksede med Bambus og beboede af Slanger, Skorpioner og lignende Kryb. Fra den indenfor Prinsensten liggende store Sø eller Lagune fører et ca. 30 km. langt Vandløb til Voltafloden. Som en fortryllet Aa af stor Skønhed snor den sig igennem de omliggende Skove, hvis høje Træer fra begge Sider hvælver sig hen over Aaen. Det er som man roede i en pragtfuld Kanal i en Zoologisk Have, hvor legende Aber og spraglede Papegøjer færdes over Hovedet paa en, medens Krokodiller og Kaimænd hyppigt stikker deres modbydelige Hoveder op af Vandet, som for at varsle om, at ikke alt er Skønhed her paa Jorden.

Dyreverdenen er meget talrig. Hyæner, Leoparder, Vildsvin og Slanger findes i stort Antal. Tusinder af Antiloper græsser paa Sletterne, og hertil kommer et Mylder af Aber, Papegøjer, forskellige Hønsearter m. m. ligesom Havet og Floderne myldrer af forskellige Fiskearter, Krybdyr m. m.

Klimaet er udpræget tropisk, Varmen er omtrent altid ens Nat og Dag imellem 28—30°. I Reglen er Luften ren og klar, dog blæser der i Maanederne December-Januar — Harmattatiden — en tør, brændende hed Østenvind, der gør Luften usigtbar og støvfyldt. I Oktober indtræffer en lille Regntid og en stor i April-Juni. Regnen falder paa disse Tider i voldsomme Byger — Dravater — der opstaar pludselig, ledsaget af Storm og Torden, men Stormen

lægger sig i Reglen i Løbet af en $^1/_2$ Times Tid, medens Regnen først hører op et Par Timer senere.

Negrene i Guinea var bekendt for at være de stærkeste og mest haardføre af alle Negerstammer; de er høje, bredskuldrede, smidige som Aal og meget udholdende særlig paa Marchture. Som Eksempel paa, hvad de kan præstere, skal anføres, at saavel Mænd som Kvinder, med tunge Byrder paa Nakken, ikke sjældent tilbagelægger omkring 50 km. om Dagen, uden at man kan mærke, at de trættes derved. Paa Rejser gaar de altid i rask Hurtiggang og i Reglen syngende. Naar en Europæer rejser, har han i Almindelighed 4 à 6 Negre til at bære sig i Bærestol, to af disse bærer Baaren, medens Resten løber ved Siden af „for at hvile".

Negrene bor i Reglen altid samlet i Byer for derved at formindske Faren for Angreb af vilde Dyr. De er fordelt i en Mængde forskellige Stammer, hver under sin Høvding (Kabuser) og sine Grander (indfødte Stormænd), som igen staar i Afhængighedsforhold til de indfødte Konger, blandt hvilke Ashanti Kongen en lang Tid var den mægtigste. Negrene er dovne af Naturen, men de behøver heller ikke at slide i det for at faa Føden, da Jorden er saa frugtbar, at de altid kan faa nok at leve af. Derimod er de i høj Grad krigslystne og kæmper ofte Stamme mod Stamme eller i Sammenslutninger flere Stammer imod andre eller imod de paa Kysten boende Europæere og de af dem afhængige Negre. Disse Kampe var overordentlig blodige og stod tildels i Forbindelse med Slavehandelen, idet Fangerne solgtes som Slaver, saafremt de ikke blev slaaet ihjel paa Stedet, i hvilket Tilfælde Hovederne sattes paa Stager, der opplantedes foran Fjenden til Skræk og Advarsel. Det var ganske betydelige Hærmasser, de kunne stille paa Benene, eksempelvis skal anføres, at de danske Forter, *Christiansborg* og *Fredensborg* i 1742 udstod en alvorlig Belejring af Ashantinegrene, som med en Hær paa 2000 Mand rykkede ud imod Kysten efter at have overvundet og gjort lyst imellem de Stammer, som de passerede. Deres Krigskunst har dog ikke staaet paa noget højt Standpunkt, thi de danske Forter med deres ringe Besætning, i Forening med de danske Kystnegre, holdt sig bravt, saa at Ashantierne tilsidst maatte trække sig tilbage bag Bjærgene.

Negrene er ivrige Fetishtilbedere, og Menneskeofringer til Ære for disse Guder var paa den Tid her omtales meget almindelige.

KORT HISTORISK OVERSIGT

De danske Interesser i Guinea er af gammel Dato. Allerede i den sidste Halvdel af det 16de Aarhundrede begyndte i Ny og Næ Danske at handle her, dog uden Regeringens Sanktion. Første Gang der kommer rigtig Gang i de danskes Handel paa Guinea, er i 1659, efter at der var oprettet et afrikansk guinesisk Kompagni i *Glückstadt* med Privilegium paa Handel og Sejlads paa den frie Del af Guldkysten. I de første Aar derefter anlagdes Forterne *Frederiksborg* (senere overgaaet til Englænderne) og *Christiansborg*, men der var mange Vanskeligheder at overvinde, dels med Negrene, dels med Sørøverne, som gjorde Sejlads paa Kysten usikker, og dels med de andre europæiske Nationer, der forud havde Interesser paa Kysten, som Englændere, Portugisere og Hollændere, navnlig de sidste søgte paa enhver Maade at hindre andre Nationers Handel paa disse Egne. Til Trods for at de to Lande i Europa levede i bedste Forstaaelse med hinanden, laa de ligefrem i indbyrdes Krig i Guinea. Hollænderne jog de Danske ud af deres Forter, ødelagde deres Loger og opbragte danske Skibe, hvor de kunde komme afsted med det.

Til Trods for alle disse Vanskeligheder har Omfanget af Handelen til at begynde med været ret betydelig, særlig har man hentet Guld, Elfenben, Voks, Krydderier og Slaver. Denne sidste Handelsvare skal vi senere komme tilbage til. Handelen med Guld spillede i sin Tid en stor Rolle, da de Negerstammer, som boede paa Strækningen indenfor Forterne *Christiansborg* og *Fredensborg*, var dygtige Guldgravere og ofte solgte for 2 à 3000 Rdl. Guld til de Danske paa en Dag. Men i den ovenfor nævnte store Krig i 1742 blev de overvundne og næsten udryddede af *Ashantierne*, hvilket havde til Følge, at Handelen med Guld næsten faldt bort. Ogsaa Handelen med Elfenben gik efterhaanden betydeligt tilbage, fordi det danske Kompagni havde fastsat saa lave Priser paa denne Vare, at Negrene saa deres Fordel ved at sælge deres Elfenben til Englændere og Hollændere.

Indførslen til dansk Guinea bestod væsentligst af Silke og Bomuldstøjer, Køkkensager og Flitterstads, som Kobber- og Messingarmbaand, Glasperler o. l. men navnlig en Masse Brændevin, hvilken Vare Europæerne snart havde forstaaet at gøre til en

Hovednødvendighedsartikel for Negrene, saa at de ofte, paa Grund af Mangel paa Guld og Elfenben, betalte Brændevinen med Slaver. *Rømer*, der i Midten af det 18. Aarhundrede var dansk Overkøbmand i Guinea, beretter, at hvert dansk Skib, der kom ud til Guinea, medbragte ca. 30—40,000 Potter Brændevin, og at en nærboende Negerkonge med sit Hof aarlig drak flere Tusind Slaver op. Selv var han en saadan Feinschmecker, at han personlig kun nød Flensborg Brændevin og ikke lod sig byde andre Mærker.

Til Trods for de ret gunstige Handelsforhold var det langt fra altid, at Handelen kunde betale sig. Risikoen var stor, og faldt blot et Skib med sin kostbare Ladning i Sørøvernes eller Hollændernes Hænder, betød det et meget alvorligt Tab for Kompagniet. Mange Kompagnier maatte efterhaanden opgive Ævred, fordi Interessen i Moderlandet og Frygten for Tab tog Overhaand, saa at Antallet af udsendte Skibe tog af. At dette var til stor Skade for de i Guinea virkende Danske er indlysende, særligt under nedadgaaende Tider, hvor de i forvejen havde mest Besvær med de krigslystne Negre og de ildesindede europæiske Naboer. Naar Beretning om dristige Overfald af Negrene kom hjem til Danmark, hændte det undertiden, at „Holger danske vaagnede" saa at man tog sig sammen til Udsendelse af Soldater, Kanoner, Ammunition, Materialer m. m., men her, som saa at sige overalt, hvor Danmark har haft Kolonier, viste det sig, at Interessen for disse kun var ringe. Selv om Regeringen ved flere Lejligheder viste, at den vilde ofre noget for Kolonierne, blev det i Reglen kun halvgjort Gerning. De store Udgifter, som til Tider var nødvendige for at holde sammen paa det hele, skræmmede. Som Regel fik de ny Kompagnier, som dannedes, naar de andre ikke kunde længere, Monopol paa Handelen og forskellige Begunstigelser. Undertiden prøvede man ogsaa at give Handelen fri eller overlade Administrationen til Enkeltmand, og naar heller ikke dette kunde gaa, overgik det Hele til Staten.

Af stor Betydning for et gunstigt Resultat var de i Guinea ansatte Embedsmænd og særlig Guvernørerne. Viste disse sig at være dygtige og driftige Mænd, kom Handelen hurtigt paa Fode, og Forholdet til Negrene blev i Reglen godt, men desværre var de hyppigt dovne, drikfældige og uredelige, og behandlede Negrene paa den raaeste Maade. Det er endogsaa i 1679 gaaet saa vidt,

at en fungerende Guvernør uden Spor af Bemyndigelse fra Regeringen for en Sum af 36 Pd. Guld (9216 Rbd.) solgte Fortet *Christiansborg* til en rig Portugiser, som med et veludrustet Skib var kommet til Fortet. Efter at have modtaget Pengene, stak Guvernøren af med disse for at forsøge sin Lykke et andet Sted. Først efter flere Aars Forløb blev Fortet, efter strenge Ordrer fra den portugisiske Regering, atter tilbagegivet til de Danske. Heller ikke alle de danske Købmænd var til at stole paa, adskillige af dem melede deres egen Kage og bedrog Kompagniet eller Staten for store Beløb. Heldigvis maa dette dog regnes til Undtagelserne. Historien beretter om mange dygtige og hæderlige Mænd. Blandt disse skal særlig nævnes en Overkøbmand *Christian Cornelisen*, som blev den første Kommandant paa *Christiansborg*. Han var en efter sin Tid overordentlig human og redelig Mand, som snart fik Handelen med Negrene til at blomstre i fuldt Flor. Negrene satte stor Pris paa ham og kappedes om at handle med ham. Det gik endog saavidt, at en fjernt boende Negerkonge sendte ham en af sine unge Døtre med Gaver af Guld og ærbødig Anmodning om, at han vilde besvangre hende, saa at hun kunde hjemføre et velsignet Afkom. — Det meddeles dog, at Cornelisen begik det — i Datidens Øjne — diplomatiske Fejltrin at hjemsende Jomfruen uberørt.

En af de største Vanskeligheder ved at faa dygtige og paalidelige Danske til Guinea var den store Dødelighed, som Europæerne var udsat for ved Opholdet paa Kysten. Mange af de udsendte Danske har allerede maattet bukke under for Klimatfeberen i de første Maaneder efter Ankomsten. De fra Moderlandet udsendte Guvernører har i Gennemsnit kun virket tre Aar i Stillingen, og 30 % af disse døde, inden de havde opholdt sig et Aar i Guinea, saa at de ikke engang naaede at sætte sig ind i Forholdene, før en ny maatte træde til. Følgen heraf var, at man maatte udnævne interims Embedsmænd blandt de tilstedeværende Danske, og langtfra altid viste disse sig egnede til den høje Stilling, de kom til at beklæde.

Ikke desto mindre maa man dog sige, at Handelen i det store og hele trivedes godt, og hertil virkede særligt *Slavehandelen*, som, hvor modbydelig den end var, blev drevet som en naturlig Sag af alle søfarende Nationer. Til stor Fortrydelse for de dansk-

venlige Negre havde Slavehandelen til at begynde med kun ringe Betydning for de Danske, da der, saalænge Danmark ikke ejede St. Croix i Vestindien, kun var ringe Efterspørgsel efter Slaver til Udførsel, men efter at denne Ø i 1737 blev lagt ind under dansk Vestindien, blev Efterspørgslen større, og Kompagnierne satte derfor betydelig Kraft ind paa at udvikle denne Handel.

Slaverne blev anskaffet gennem indfødte Købmænd, som rejste rundt i Landet og opkøbte dem, dels hos de forskellige Konger og Høvdinger, dels hos private. De fleste Slaver var Krigsfanger tagne i de mange Kampe imellem Stammerne indbyrdes, men en stor Del var Skyldnere, der ikke kunde betale deres Gæld, og Forbrydere som Tyve o. l. samt Horkarle. Hor var nemlig strafbart, men en Kvinde blev fri for Straf, naar hun angav den skyldige Mand, som da kunde sælges som Slave af den krænkede Ægtefælle. Det gik endog saa vidt, at velhavende Negre holdt mange Hustruer for at fremme Horeriet og derved skaffe sig Slaver til Salg.

Naar Slaverne var opkøbt, fik de Halsjærn paa og lænkedes sammen i Rækker paa 50. Paa denne Maade førtes de til Forterne ved Kysten, hvor de opbevaredes, indtil der kom et Slaveskib og optog dem. Behandlingen af Slaverne var i høj Grad raa, og det var ikke underligt, at de nærede et uudslukkeligt Had til de hvide Mænd. Det maa dog siges, at Behandlingen maatte være haard for at nedslaa ethvert Forsøg paa Mytteri, som Staklerne altid pønsede paa. Dog staar det fast, at de Danskes Maade at behandle dem paa, var langt mere human end de andre Nationers. Kvinder med Pattebørn var ikke vel set af Slaveskibenes Førere, fordi de tog mere Plads op i Skibene end de øvrige Slaver. Ved de danske Etablissementer beholdt man derfor Børnene og opfostrede dem, medens de franske Slaveskippere uden videre tog Moderen fra Børnene og kastede disse paa Stranden, hvor de laa til de blev ædt af vilde Dyr.

Prisen paa Slaverne var forskellig fra Tid til anden og forskellig for Mænd, Kvinder og Drenge. I den ovennævnte Overkøbmand *Rømers* Tid var Prisen i dansk Guinea paa en fejlfri, voksen Mandsslave for Opkøberne 96 Rdl., som betaltes i Varer og ikke i rede Penge. De solgtes til Slaveskibene for 150 Rdl. og disse fik i Vestindien indtil 300 Rdl. pr. Stk., men da Dødeligheden

paa Rejsen over Atlanterhavet var meget stor, kunde man gennemsnitlig ikke gøre Regning paa mere end ca. 200 Rdl. pr. Hoved.

Den værste og mest pinefulde Tid af Slavernes triste Tilværelse var dog Overrejsen til Vestindien. De blev stuvede tæt sammen i Slaveskibets lave Rum, de var altid lænkede og kom kun op paa Dækket for at trække frisk Luft hver anden Dag. Gennemsnitlig 15 % af dem døde undervejs af slet Behandling, daarlig Føde, Urenlighed og Hjemve. At der under saadanne Forhold var Fare for Mytteri og Oprør, er ikke til at undres over. For hurtig at kunne imødegaa denne Fare var der tværs over Dækket bygget en Skanse armeret med Smaakanoner, som stadig stod rede til at bestryge Fordækket.

Slavetrafikken var ikke saa ganske ringe, saaledes blev der i Perioden fra 1778—1789 paa 50 danske Slaveskibe til dansk Vestindien indført 17113 Slaver, af hvilke dog en Del blev afsat i fremmede, særligt spanske Kolonier. Af de nævnte Negre var 12062 indkøbt ved de danske Etablissementer og 2706 døde paa Rejsen til Vestindien.

I den sidste Fjerdedel af det 18de Aarhundrede var den offentlige Mening i den civiliserede Verden begyndt at rejse sig imod denne afskyelige Menneskehandel, og ved de forenede Staters Konstitutionsakt af 17. Novbr. 1783 blev det bestemt, at Slavehandelen skulde ophøre fra 1. Jan. 1808. Det blev dog Danmark, som var den første europæiske Nation, der traf denne menneskekærlige Foranstaltning, idet det ved Forordning af 16. Mai 1792 forbød danske Undersaatter fra 1. Jan. 1803 at drive Handel med Slaver. Denne Foranstaltning medførte, at der, kort før Forbudet traadte i Kraft, blev udført et langt større Antal end tidligere, saaledes i 1796 25450 og i 1798 26309. I de engelske Kolonier blev Slavehandelen først forbudt d. 1. Jan. 1808.

Til Trods for Forbudet trivedes Slavehandelen dog længe i Guinea. Da Forbudet kun gjaldt Bortsendelsen af Slaver fra Kysten, kunde Negerhøvdingene ligesom før købe, holde og sælge Slaver, som de fandt for godt. Da den danske Guvernør sendte Gesandtskaber rundt til Negerkongerne i Omegnen, med Meddelelse om, at Slavehandelen fra dansk Side afskaffedes, svarede Kongen af Ashanti: „Kongen af Danmark har Lov til at gøre i sit Land, som han vil, men jeg vil gøre i mit Land, som jeg vil"; og han vilde ikke alene

købe og sælge Slaver i sit eget Land men ogsaa eksportere dem. At overholde Forbudet imod Bortførelsen af Slaver fra Guinea var umuligt og eksempelvis skal anføres, at Brasilien endnu i 1828 modtog ikke mindre end 44000 Slaver fra Afrika. For at komme denne Trafik tillivs traadte samtlige søfarende Nationer sammen for ved fælles Optræden at løse Opgaven, og ved Traktat af 1834 bemyndigedes de forskellige Nationer til at udruste Slavekrydsere, som fik Ret til at visitere og eventuelt opbringe endog andre Nationers Skibe, naar de havde Slaver ombord.

Slavehandelens Ophævelse fra dansk Side vakte stort Røre paa Guineakysten. De Danske derude indsaa snart, at Glansen dermed var gaaet af Kolonien, men man søgte at faa det bedste ud af det ved i langt højere Grad end tidligere at lægge sig efter Plantagedrift. Flere gode og store Plantager blev anlagt baade for kongelig og privat Regning, og det lykkedes ogsaa derved at faa flere Udførselsartikler, men nogen virkelig rationel Plantagedrift af Betydning blev der ikke under det danske Styre. Negerkongerne og Kabusererne var meget utilfredse med Forbudet, og den menige Neger kunde slet ikke forstaa den Øllebrødsbarmhjertighed, som de Danske udviste imod Slaver i Skibene.

I den første Halvdel af det 19de Aarhundrede var Forholdet til Negrene til Tider meget vanskeligt. Vældige Krige imellem de forskellige Negerstammer, og særlig imellem Ashantierne og Kystnegrene rasede jævnligt. Saalænge den ulykkelige Krig imellem England og Danmark varede, var Tilværelsen for de Danske i Guinea særlig vanskelig, fordi regelmæssige Forsyninger og Afløsninger fra Moderlandet udeblev. Selv de dansksindede Negre troede heri at se et fuldstændigt Sammenbrud for Danmark, og adskillige opsagde i den Anledning den danske Konge Huldskab og Troskab. Forholdene forbedredes dog betydeligt, da man efter Fredsslutningen med England i 1814 igen saa danske Skibe ved *Christiansborg* med nye Mennesker og nye Forsyninger. Der blev paany taget kraftigt fat derude, men desværre syntes Interessen for Guineafarten hjemme i Danmark at være svundet hen og Vanskelighederne i Guinea at blive større og større. Negrene var rasende over, at de ikke maatte opkøbe og transportere Slaver over det danske Territorium. Med faa Aars Mellemrum

udbrød store Krige, under hvilke de Danske med deres ringe Midler maatte tage Affaire, og om end de sluttelig altid gik af med Sejren, ved Hjælp af Forternes Soldater, Kystbyernes Negre og Mulatter, var de evige Stridigheder og Kampe til stor Gene for den danske Handel. En af de vældigste Krige fandt Sted i 1826, da Ashantierne med en Hær paa 11000 Mand rykkede frem mod det danske Omraade. Med Undsætning fra de nærboende Englændere gik den kombinerede Styrke imod dem, og i August 1826 vandt den en stor Sejr over Ashantierne, som mistede 5-6000 Krigere. Sejren fik stor Betydning, og Dagen betragtes som en af de store Dage i Koloniens Historie.

For en Tid skabte Sejren Fred mellem Negrene, men allerede i 1836 udbrød Fjendtlighederne paany, og de Danske maatte dennegang rykke ud uden Englændernes Hjælp, men alligevel vandt de en betydelig Sejr. Foruden disse større Kampe var der hvert Øjeblik mindre Uroligheder, som maatte standses med fast Haand.

FØRSTE BREV FRA SEKONDLØJTNANT O. C. HAMMER TIL HJEMMET

Briggen „Ørnen", Cadiz, d. 8. og Gibraltar d. 15. Aug. 1845.

Kære Forældre!

Mine Breve fra Helsingør haaber jeg er Eder ihændekomne. Vor Overrejse til *Cadix* er tilendebragt uden Uheld, men den var for et velsejlende Skib som vor Brig meget langvarig, 23 Dage. Grunden hertil var, at vi paa den første Del af Rejsen havde idelige Storme og Nordvind, især i Nordsøen, der iaar, som sædvanlig, var yderst fugtig og kold; det er 12te Gang, jeg passerer dette Hav, og har bestandig her truffet ubehageligt Vejr, ikke en eneste Gang er jeg kommen over uden en eller anden Dravat. Ved *Kap Finisterre* fik vi som sædvanligt den portugisiske Nordpasat, der i en Fart bragte os til Højden af *Lissabon*, men her fik vi Stille og var flere Dage undervejs, inden vi naaede *St. Vincent*, som vi passerede ganske tæt d. 17. Juli. Det er ganske interessant at iagttage den aldeles lodrette Klippekyst, Europas sydvestlige Formur, mod hvilken Atlanterhavets himmelhøie Bølger har arbejdet, saalænge Jorden har staaet, og mod hvilken de ogsaa den Dag slyngede sine langstrakte hule Dønninger, der stolt og uhindret har gennemvæltet det umaadelige Atlanterhav, indtil de her omsider finder en værdig Modstander, og anstrengende sine sidste Kræfter mod de urokkelige Klipper, brydes i skyhøje Brændinger ligesom kappes om at slynge sine hvide Toppe opad den lodrette Klippevæg, for selv i sit Nederlag at udstrække sin Virkekreds saa langt som muligt, indtil de endelig aldeles overvundne af dette solide Bolværk, matte og kraftesløse styrte tilbage i Afgrunden med et uhyre Brøl, der kunde lignes med Løvens i sin sidste Dødskamp. Helt ude paa det yderste af denne Klippe har Munkene fundet en bekvem

og afsides Andagtsplads og har opført et stort Kloster paa den yderste Skrænt, saa at Brændingernes Musik kan akkompagnere deres Messe og deres „Ave Maria".

Den 19. Juli ankom vi endelig til *Cadix*, men førend jeg gaar i Land her, vil vi tale lidt om Forholdene ombord og om Livet der. — Løjtnant *Duntzfeld*, min gamle Kontrapart, som jeg har Lukaf sammen med, har forandret sig mageløst til sin Fordel, vi kommer nu meget godt ud af det sammen, og der har saa at sige ikke været et ondt Ord imellem os; han er nu meget føjelig og omgængelig, og i det hele taget en flink og paapassende Officer og god Kammerat; det samme kan siges om *Rambusch* og *Prøsilius*. Løjtnant *Hensen* kan jeg for mit Vedkommende ikke have Anledning til at klage over; han er mest at beklage selv, da han er af meget vaklende og ubestemt Karakter. Pr. Løjtnant *Lund* vilde jeg blot ønske var ligesaa god Messeforstander, som han er god Kammerat, solid i enhver Henseende, godmodig og omgængelig. Han sætter megen Pris paa Vaabenøvelser, Hugning, Fægtning og Skydning, i hvilken sidste Henseende jeg nok tør maale mig med ham. En Dag skød vi til Skive med Pistoler; efter at have skudt efter en Træskive blev en Flaske hængt op under Raanokken. Ved første Skud med en af mine riflede Pistoler faldt Flasken og Halsen blev hængende tilbage. Nu skulde man først rigtig til at vise sin Duelighed ved at skyde Halsen ned; dette lykkedes Lund i næste Skud, der blev beundret og naturligvis enstemmig erklæret for det bedste; men den øverste Ring af Flaskehalsen med Proppen hang endnu tilbage, og nu lød Opfordringen til at prøve sin Lykke med at skyde Proppen ud af Ringen, flere havde allerede forsøgt uden Held, da jeg med min udmærkede Riffelpistol var saa heldig at skyde Proppen ud, saa at Ringen hang uskadt tilbage; dette Skud staar endnu som Mesterskuddet her om Bord. Pr. Løjtnant *Knudsen*, Trediekommanderende, som kun havde et maadeligt Renommé hjemmefra, er aldeles fejl bedømt. Han kan vel undertiden have sine mørke Øjeblikke, men saa er han tavs og fornærmer ingen, men til andre Tider er han udmærket munter, jovial og behagelig, til enhver Tid en udmærket Kammerat, der klarer, saasnart han seer en af de andre ifærd med at gjøre noget, der er imod Tjenesten o. s. v. Vor Næstkommanderende Pr. Løjtnant *Bøcker* er en i alle Henseender udmærket flink og duelig Mand og human imod alle, der er ikke blevet givet et Slag Tamp her om Bord, som ikke synes at være nødvendigt. Det synes saaledes som Alt var ganske fortræffelig patent her om Bord; men Een har jeg endnu ikke omtalt, Hovedet for det Hele, vor Chef; jeg vil, til eders store Forbauselse, heller ikke nævne et Ord om ham, med Tiden vil I nok høre hvorfor.

Ved Daggry den 19de Juli ankom vi til den fordum saa rige og mægtige Stad *Cadix*, der er ligesaa bekendt ved sin Alder (den er anlagt af Phønicierne mange hundrede Aar før Kristi Fødsel) og den uhyre Masse Sølv, Spanierne i sine saa slet anvendte Velmagtsdage bragte fra Amerika, som den nu kun indskrænker sig til at være bekjendt af sine smukke Damer og sine uhyre Fæstningsværker, som jeg for Spaniernes Skyld vil ønske maa være mindre let at indtage end Stadens unge Piger.

Cadix ligger paa den yderste Ende af en $1^1/_2$ Mil lang smal Landtunge, der danner en Bugt, ved hvilken ligger flere mindre Byer, mellem hvilke der er Dampskibsfart saavel som til *Sevilla* (iblandt disse er *Porto Santa Maria*, i hvilken jeg var Vidne til det grusomste Optrin i mit Liv, en Tyrefægtning, som jeg siden skal

omtale). Omegnen er temmelig bar, og Græsset er af den brændende Sol ganske vissent, derimod er Cadix *brillant* at beskue, store skinnende hvide Huse, med flade Tage, en Mængde Balkoner, Udbygninger, utallige smaa firkantede Udkigstaarne ovenpaa selve Husene giver det Hele Udseende fra Søen som lutter Paladser og Feslotte. Følg mig ind i Cadix igennem Søporten, da tilintetgjøres Illusionen straks ved et ildelugtende Fisketorv, hvor en Masse Mennesker med hujende men gjennemtrængende Raab og Skrig falbyder deres Varer. De simplere Folk er klædt i den spanske Nationaldragt, bredskygget Fløjlshat med Fjer, kort Trøje, rødt Skærf og hvide Pantalons, der er meget klædelig; de fornemmere er i Almindelighed klædt efter Pariser-Moden. Damerne skal vi omtale, naar vi kommer til *Alamedaen*, og, da der ikke er noget videre at se i de smalle, forresten godt brolagte og renlige Gader (noget der er en stor Sjeldenhed i disse Lande), saa vil vi straks begive os til denne behagelige og særdeles smukke Promenade, der, med megen Smag, er anlagt ved Stadens Mur ud imod Søen; naar det nu lakker mod Solnedgang, omtrent Kl. 7, saa samles her hele Byens Beaumonde, for i Træernes Skygge og i den friske Søluft at vederkvæge sig efter den hede Dag, som er tilbragt i deres kølige og særdeles behageligt indrettede Boliger (Spanierne ved saa udmærket at gardere sig imod Varmen i deres Huse, saa man i dem aldeles ikke generes af den ellers i mange Henseender trykkende Hede). Her paa *Alamedaen* fornyes Illusionerne atter, unge Damer med den yndigste Gang og de livligste, skønneste brune Øjne, Arme som der ikke er set Mage til, spadsere eller rettere sagt svæve frem og tilbage, i Almindelighed klædt i sort Silke og om Hovedet en Mantille eller sort gennemsigtigt Stof istedetfor Hat (Parisermoden bruges her kun af yderst faa Damer). Her vedbliver man at spadsere frem og tilbage lige til Kl. 10 à 11 ofte krydsende hinanden mere end hundrede Gange. Alt er her meget frit og ugenert. Herrerne ryger deres Cigar, unge Damer spadsere alene, og det er Herrene tilladt at konversere dem. Jeg har saaledes ofte spadseret Timer med Signora *Emilie* og *Sotta Banzer*, *Henriette Mosa* og Miss *Mac Pherson*, unge Damer, hvis Bekjendtskab vi havde gjort hos Signora *Burdon*, et af de første Huse i Cadix, hvor vi blev introducerede af den svenske Konsul *Jonges*, og hvor vi var til Bal to à tre Gange. Hør nu en kort Beskrivelse af et spansk Bal; om Aftenen Kl. 11 samledes man, og blev præsenteret af den svenske Konsul for Signora, der med spansk Høflighed sagde os, at hendes Hus var vort Hus og at det var os et Hjem naarsomhelst. Værelserne var udstyret med megen Elegance, og her, som overalt i disse Lande, særdeles friske og kølige; Salen, hvori vi skulde danse, var meget lang og smal og egnede sig saaledes bedre til Kvadrille (Francaise) end til Vals, som her danses meget langsomt og udelukkende Wienervals. Et Slags Polka blev ogsaa danset men uden Figurer, saa at den reducerede sig til en Slags Hamborgervals; men da de gode Folk ikke var vant til at danse denne, saa løftede de Benene temmelig højt og gjorde i det Hele en ganske snurrig Figur. Man behøver ikke her som hos os at præsenteres for den Dame, man vil danse med, at man er i deres Selskab, er dem tilstrækkelig Garanti. Medens man staar opstillet til Dansen, vedbliver Damen at holde Herren under Armen og saasnart man har danset ud og er kommen tilbage til sin Plads, støtter hun sig atter til sin Kavalers Arm; naar Dansen er forbi saa fører man ikke som hjemme sin Dame til hendes Plads, men man promenerer med hende under Armen op og ned af Gulvet i Salen og igjennem de andre Værelser ud paa Altanen, hvorfra man un-

der duftende Blomster og Orangegrene skuer ud over den yndige Bugt med sine mange Skibe paa den spejlglatte Havflade, der i den herlige stjerneklare Nat antager et ganske idyllisk Udseende; dette i Forbindelse med Musikken fra den fjerne Dansesal, og den skønne Pige, hvis Skønhed og Ynde er for stor til at beskrive, giver det hele et ganske overnaturligt Præg, og dersom man nogensinde kunde rive sig løs fra det jordiske og tro sig henflyttet i en Feverden, saa var det i et saadant Øjeblik som dette. (Herfor maa dog ingen tro, at jeg sætter de spanske Damer højest, trods deres mageløs dejlige Øine og mange Yndigheder, priser jeg dog vore nordiske Damer med deres blaa Øjne og blonde Haar). Imidlertid ønsker jeg dog ikke at blive her ret længe ellers kunde deres gjennemborende Øiekast let løbe af med Fornuften, og I vilde dog sikkert ikke synes om, at jeg ved Hjemkomsten gav Møde med en spansk Signorita. En ung reisende Englænder proponerede en Aften paa Ballet et Parti imellem mig og *Theresa Columbus*, en ung smuk Dame, der er Decendent af Amerikas Opdager, Columbus. Jeg nævner blot dette for at vise, hvor fri Tonen er her. Et Par Dage efter havde vi et Besøg ombord af nogle af Ballets første Damer og Herrer, der blev modtaget med uskrømtet Gæstfrihed fra vor Side, man opbød Alt for at more dem, Champagnen knaldede, Musikken tonede (Doktor Morville med sit udmærkede Fortepiano og gode Spil) og i Dansens Hvirvler svingede vi de spanske Skønheder paa ægte dansk paa Briggen „Ørnens" Dæk.

En Tyrefægtning bivaanede jeg i *Puerto Santa Maria*, en By paa den anden Side af Cadix-Bugten, hvor Løjtnant *Duntzfeldt* og jeg vare i Middagsselskab hos den engelske Consul *Camble*. Tillige med ham besøgte vi *Arenaen*, saaledes kaldes Amphitheatret for dette Dyreplageri, dette, som er uden Tag, er saa stort, at det i det mindste rummer 12 à 16,000 Mennesker. Fægtningen var netop begyndt i det Øjeblik vi traadte ind, og tænk hvilken afskyelig Scene, der mødte vore Øjne, en stakkels Hest, der netop havde udstaaet et Angreb af en rasende Tyr, med Indvoldene slæbende efter sig, traske omkring paa Arenaen uden Rytter, der ved Angrebet var kastet af Hesten og flygtet over Barrieren. Et Øjeblik efter angreb Tyren atter det værgeløse Dyr, kastede det til Jorden og dræbte det, og endnu efter at Hesten laa død, forlod den af Spydstik irriterede Tyr den ikke, men bearbejdede den med sine uhyre Horn og kastede den hen ad Arenaen; efter at have overbevist sig om. at den virkelig var død, vendte den sig imod *Bandarillos*, Folk med store Tæpper af brogede Farver, som de bruge til at irritere Tyren med og til at anvende, naar en Rytter med Landse (*Picadoren*) er kastet af Hesten og udsat for at blive dræbt, saa løber de til og kaster Tæpperne om Hovedet paa Tyren, som saa straks forlader *Picadoren* og vender sig mod *Bandarillos*, hvis Antal beløber sig til 20, af hvilke den paa et hængende Haar havde taget Een, der saa at sige løb mellem Tyrens Horn, indtil det endelig lykkedes ham at naa Barrieren, og springe over den. Det hændte ofte, at samme Tyr sprang over Barrieren, hvilket naturligvis satte Folk i stor Fare. Det hænder dog temmelig ofte, at en Picador bliver dræbt. Efter at Tyren havde kastet 11 Picadores til Jorden og dræbt deres Heste paa den ynkeligste Maade, fandt Publikum, at den havde vist sig saare tapper og bad for dens Liv, som ogsaa blev sparet, og det stolte Dyr, saaret af 100 Spydstik og ganske bedækket af Blod og Smuds, styrtede ud af Arenaen ledsaget af det enthusiastiske Publikums stormende Bifaldsraab. Det var den eneste Tyr, der blev sparet. Af de

12 Tyre, der idag maatte udholde Kampen, eller rettere Dyrplageriet i højeste Potens, blev de 11 dræbte af Matadorerne.

Gangen i en Tyrefægtning er følgende: idet Tyren kommer ind, angribes den af *Picadores* til Hest; disse dræber dog aldrig Tyren, hvorimod den dræber deres Heste og kaster Rytterne til Jorden, som ogsaa nu og da dræbes. Efter udstaaet Dyst med disse *Picadores* angribes den af Folk tilfods, der med en mageløs Behændighed nærmer sig Tyren, og idet den løber til for at støde, springer de til Side og sætter den to Pile med flagrende Baand i Nakken. Disse Pile sidder fast, og til Slutningen kan det stakkels Dyr løbe med en halv Snes af dem i Nakken, forgæves anstrengende sig for at ryste dem af. Endelig angribes den af *Matadores* med en lang Kaarde, og dersom det er duelige Matadores, saa er et eneste lille Stik bag ved Pandebrasken tilstrækkelig til at fælde Dyret, saa det ikke rører et Lem; saaledes gjorde *Fronacesko Monta*, den berømteste Matador i Spanien, flere Gange; andre mindre øvede Matadores kan derimod sætte flere Kaarder lige til Fæstet igennem Halsen. Jeg saa saaledes en Tyr løbe tre Kaarder igennem sig lige til Hæftet. Jeg kunde endnu fortælle meget om dette grusomme Tyranni, men vi kan gemme Resten til en anden Gang[1]). — — —

ANDET BREV FRA SAMME TIL HJEMMET[2])

(Efter Afrejsen fra Guineakysten blev Hammer d. $^{15}/_{11}$ 1845 meget syg af Malaria og blev straks efter Ankomsten til Vestindien, d. $^{2}/_{12}$ bragt i Land paa Hospitalet ved Christiansted, hvorfra følgende Brev er afsendt).

Peters Farms Hospital ved Christiansted, St. Croix, 9. Febr. 1846.

Kære Forældre!

Mit Brev, dateret December 1845, i hvilket jeg, paa Grund af min Svaghed, kun kunde underrette Eder om min Sygdom, haaber jeg er rigtig modtaget; det var rigtignok lidt dyrt af et Brev at være, men da der først nu i Marts Maaned gaar Skib her fra Vestindien, syntes jeg det nødvendigt at sende et med Posten, da Opsættelsen heraf let kunde forurolige Eder. Det vil sikkert forbause Eder at høre, at jeg endnu, tilligemed Løjt. *Knudsen* opholder mig paa Hospitalet, men den, som kjender lidt til Klimatfeberen, især den afrikanske Kystfeber, ved, at naar man er saa heldig at gaa den igennem, medtager den næsten altid en Rekonvalescens af c. 3 Maaneder. Ingen af os to ulykkelige Offre fra Guinea venter saaledes at komme herfra før end Begyndelsen af April Maaned, og endskjøndt Opholdet her bliver i Længden noget ensformigt, og jeg længes meget efter at se mig lidt om paa de andre vestindiske Øer, maa jeg dog tilføje, at man ikke kan tænke sig noget behageligere Ophold paa noget Hospital end her paa *Peters Farm*. Inspektøren, Løjtnant *Simmelkjær* med sin vakre unge Kone og tre nydelige Børn gjør alt, hvad der af Menne-

[1]) Resten af Brevet er gaaet tabt.

[2]) Dette Brev er suppleret med Brevskriverens mundtlige Beretning om forskellige Oplevelser, som han ikke har ment at have Plads til i selve Brevet, men som han efter Hjemkomsten har fortalt.

sker er tænkeligt for at lade os glemme, at vi opholder os blandt Fremmede saa langt borte fra vort Fædreland. Deres Omhu strækker sig ikke alene til os, der er Honoratiores paa Hospitalet, men lige til den sidste Soldat og fattige Neger. De ejer ikke en eneste Slave, men har Tid efter anden frigivet dem alle, uagtet en saadan har en Værdi af 4 til 500 Rbd. dansk og derover; sidste Jul fik den sidste sit Frihedspatent i Julegave, det er noget, som ingen Vestindianer ellers indlader sig paa. Med Hensyn til min Sygdom vil jeg endnu tilføje, at man, efter at have gennemgaaet en saadan, befinder sig fuldkommen vel og akklimatiseret, og nyder i Almindelighed lang Tid efter et ypperligt Helbred.

I mit Brev fra *Cadix* gav jeg en Beretning om den tilbagelagte Del af Turen, jeg vil nu igen optage Traaden og give en kort Skildring om vort Togt indtil Dato. Saavidt jeg erindrer, forlod I mig sidst ved en Tyrefægtning i Puerto Santa Maria, hvilken jeg tror tilstrækkeligt at have omtalt saavelsom de Baller, vi bivaanede i *Cadix*. Til daglig Brug tilbragte vi Tiden om Eftermiddagen paa Alamedaen, i Selskab med de franske Officerer fra Briggen *Cygne*, om Aftenen i den ypperlige spanske Opera og i Nationaltheatret *del Balen*, hvilket jeg ikke her videre vil omtale, men som kan give Stof til Konversation, naar jeg en Gang kommer hjem.

Fredagen den 8de August tog vi 200,000 Pjastre i Guld ombord, hvilket var den sidste Tribut, der af Danmark og Sverrig blev betalt til Kejseren af Marokko, og forlod samme Dag, havende ombord den danske Generalkonsul *Carstensen* med sin Datter Frk. *Annette*, og den svenske Generalkonsul *Ehrenhoff*, Cadix Havn med svensk Flag paa Fortoppen og dansk paa Stortoppen, for at overbringe disse Penge til *Tanger*, hvor vi skulde overvære den nye Fredstraktats Ratifikation. Dagen efter, d. 9. August, ankrede vi ved *Tanger*, og Konsulerne blev atter indsat i deres gamle Rettigheder, i hvilken Anledning der gaves flere Salutter. Vi opholdt os her til den 15de August, i hvilken Tid der gaves flere Middagsselskaber og Baller for os; men da Pashaen, paa Grund af Uroligheder i Omegnen, ikke kunde komme til Byen, maatte Traktatens Ratifikation opsættes. Vi lettede imidlertid og gik over til *Gibraltar* for at proviantere. De medbragte Penge var straks ved Ankomsten udskibede, og det ikke meget behagelige Hverv, at transportere denne „Danmarks og Sverrigs sidste Tribut til Røverstaterne" iland og op igennem Byen, blev overdraget mig. Velbevæbnet vandrede vi med Skatten, omringet af Barbarer, igennem Stadens krogede og snævre Gader, og fik den lykkelig afleveret i de respektive Konsulater, dog ikke uden flere Gange for Alvor at afvise den ledige, tjenstvillige Pøbelhob, der hele Vejen omringede os og tilbød at hjælpe os at bære den tunge Byrde.

Vi ankom samme Dags Eftermiddag til *Gibraltar*. Her morede vi os ypperligt, med Udflugter til Hest ind i Spanien sammen med de engelske Officerer af Garnisonen, der ogsaa gjorde et stort Middagsselskab for os i deres Messe; der blev ikke sparet paa noget, saa det havde nær ikke gaaet os bedre end de Søofficerer, der i en af Maryats Romaner transporteres paa en Trillebør og ved „*Racket staff*" anraabes af Skildvagten.

Hvad der især morede mig, var de interessante Rideture op ad Bjerget. Vejene gaa i Siksak, saa at man til Hest kan naa op til Klippens højeste Tinde; herfra ligger Byen i et herligt Panorama langs med Bjærgets Fod. Paa en saadan Tur kom vi ogsaa til den Klippehule, der siges at gaae under Strædet og kommunicerer med

det ubestigelige Abebjerg paa den modsatte Side; det var netop Aften, da vi besøgte den, og Slanger og andet Kryb begyndte netop deres natlige Hvislen.

Efter 8 Dages Ophold lettede vi paa min Fødselsdag d. 22. August 1845 og ankrede om Eftermiddagen ved *Tanger*, hvor vi paa Grund af de i Omegnen værende Uroligheder maatte opholde os en tre Ugers Tid. Hos den svenske og danske Konsul var der hver Dag aabent Hus for os, af hvilket vi, paa Grund af vor Chefs Opførsel, ikke profiterede saa meget, som vi under andre Omstændigheder kunde have gjort. Om Morgenen, førend Solen kom for højt paa Himlen, gjorde vi meget interessante Rideture i Omegnen, paa hvilke vi altid var eskorteret af Soldater (mauriske). Vegetationen er her i høj Grad frodig og ganske forskellig fra vor, Kaktustræer, Vinranker og alle mulige mig ubekendte Træer med Sydfrugter findes i Mængde, men intetsteds har jeg dog set Træer, der i Skjønhed kan maale sig med vore Bøgetræer, der i alle Henseender overgaar alt, hvad jeg har set, naar jeg dog undtager de umaadelige Træer i Guinea, hvoraf nogle er 23—30 Favne i Omkreds og Højde derefter. Vejene her i Landet er kun Stier, der ikke er passable for Vogne, men sno sig op imellem Bjergene og ned igennem de dybe Dale. Paa vor første Ridetur kunde vi ikke alle faa europæiske Sadler, og jeg maatte tage til Takke med en arabisk Hingst opsadlet paa arabisk Maner, hvilket bestaar i en høj firkantet Saddel uden Stigbøjler, paa hvilken man sidder med begge Benene ud paa venstre Side af Hestens Hals. Dette Ridt var jo rigtignok lidt fremmed, men en Sømand maa ikke lade sig genere af noget, jeg vilde derfor ikke stikke op. I Begyndelsen gik det godt, men da vi red op langs med den af Franskmændene beskudte Fæstningsmur blev der trukket en anden Hingst ud af en Stald; for at disse to Fyre ikke skulde komme for nær sammen, maatte jeg parere min, der var meget blødmundet, og gik bagover med mig. Jeg slap Tøjlen og satte dygtig af med Hænderne saa jeg faldt ned, vel fri af Hesten, i Franskmændenes Murbrokker, uden dog at nogen af os kom til Skade.

Til en Forandring plejede Løjt. *Knudsen*, *Bergenhammer* (en Embedsmand til Kysten) og jeg, at gøre Fodture hele Mile fra Byen i de vildeste og ensomste Egne uden at ane den Fare, vi derved udsatte os for. En Dag, da vi havde vandret en lang Vej ud imod Cap *Spartel* og besøgt Ruinerne af et Landsted tilhørende det danske Konsulat, udhvilede vi os nede i en dyb Dal ved en Kilde. Alt var tyst og stille, ikke en menneskelig Bolig var at se, og ikke det ringeste Spor af Kultivation. Som vi sad her, i den dybeste Tryghed i Træernes Skygge og nød en Vandmelon, kom der pludselig fra flere Steder paa en Gang bevæbnede Landfolk frem af vildt og frygteligt Udseende. De studsede først ved at se os, standsede og holdt Raad, derpaa gjorde de deres Vaaben færdige og nærmede sig os. Vi var aldeles ubevæbnede, saa her var ikke Tale om Modstand. Flugt vilde have været endnu taabeligere, da disse Bjergfolk, lette som Kakkelakker, springer fra Klippe til Klippe og smutte igennem Buskene som Ræve. Vi tog derfor den ene rigtige og hurtige Beslutning, der reddede os fra at blive udplyndret, maaske dræbt, den nemlig, at gaa dem ganske langsomt og ligegyldigt imøde, hilse dem paa Afstand og straks give os til at beundre deres Vaaben; den ligefremme og uforsagte Adfærd duperede dem i den Grad, at de ganske glemte deres Hensigt. Dagen efter blev en Franskmand dræbt tæt udenfor Tanger og udplyndret til Skindet. Vi indlod os ikke oftere paa saadanne Ture uden Bedækning af Soldater fra Fortet. Urolighederne i Omegnen til-

tog, de fjendtlige Afdelinger kom stadig Byen nærmere, og det var ikke lykkedes den tapre *Ben-Abu* at forene sig med Pashaen for at modstaa de fjendtlige Anfald. Vi havde bragt en Mængde Fadeværk til Vandfyldning en Mils Vej fra Tanger, for at fylde Vand af en lille Flod. Kort forinden Arbejdet skulde gaa for sig, kom der Brev fra Konsulatet med Melding om, at fjendtlige Streifpartier viste sig overalt i Omegnen, endog tæt ved Byen, og at vi ikke paa nogen Maade maatte lande nogetsomhelst Sted ved Kysten. Da dette vedvarede endnu et Par Dage, vilde vi ikke opgive vore Vandtønder, men armerede Fartøjerne og gik med Landgangskompagniet, der var organiseret til Brug ved Kysten af Guinea mod Kongen af *Augna*, liand ved Floden. Det morede mig, at jeg fik Kommando over denne lille Ekspedition. Da vi var kommet iland, udsatte jeg Skildvagter omkring Stedet paa tre Høje, hvorfra man kunde overse hele Omegnen og saa snart, at et fjendtligt Rytterparti nærmede sig. Ved Vandfyldningsstedet var flere Maurer, der med deres umaadelig lange Bøsser saa med Foragt ned til min langt kortere Jægerriffel (den gamle engelske). Tilsidst begyndte de at skyde efter smaa flade Stene, som de opstillede ved Strandbredden, for at vise mig deres Færdighed. De traf imidlertid kun sjeldent, da deres Geværer, trods deres umaadelige Længde, var meget ufuldkomne. Efter nogen Skyden opfordrede de ogsaa mig til at vise min Dygtighed, og de blev ikke lidt forbausede og misundelige ved at se den „*kristne Hund*" træffe Stenen hver Gang. Sagen var ikke vanskelig, da de sjældent brugte længere Maal end 80 til 90 Skridt. Jeg beroligede dem igjen ved til Afsked at forære dem noget Krudt. Imidlertid kom Fjenden os ikke for nær, og vi fik vort Vand vel ombord. Jeg antager, at det blot var, fordi jeg kunde bruge min Riffel lidt, at jeg fik denne Kommando.

Mandag d. 8. September 1845 gik vi under Sejl for *Madeira*, hvor vi ankrede efter 6 Dages Sejlads. Vi opholdt os her i 6 Dage og gjorde adskillige ubetalelige Rideture omkring i Bjergene. Det Land er med Hensyn til sin storartede Naturskønhed noget af det første, man kan tænke sig, og Dalen *Cural* med sit Bjærgkloster giver sikkert ikke de skønneste Alpeegne noget efter.

Fredag den 19. September lettede vi og ankom til det hollandske Fort *Georgia del Mina* efter en Overrejse paa 26 Dage. De første 7 à 8 Dage gik det godt fremad, men da vi havde passeret 10° NBr. laa vi i Stille i næsten 14 Dage, i hvilke vi havde svære Byger, som gav en umaadelig Masse Vand. Vi fik da vestlig Vind, og omsider naaede vi Guinea-Kysten. Vi opholdt os en Dag i *del Mina*, gik derfra Dagen efter til *Cap Coast* Red ved det engelske Hovedfort *St. James* og ankrede ved det danske Hovedfort „*Christiansborg*" d. 18. Oktober om Formiddagen. Guvernør *Carstensen* og Doktor *Hansen* kom straks om Bord i en Kano for at hilse paa deres længe ventede Landsmænd.

En den danske Konge underdanig Negerkonge i Landet *Augna*, beliggende nogle og tyve Mil fra *Christiansborg* ved *Volta* Floden, havde brudt sin Troskabsed og imod vore Love givet sig af med Slavehandel og taget en spansk Slavehandels Kommissionær ved Navn *Mora* i Beskyttelse, ja havde endog med Magt taget Fortet *Prindsensten*, det østligste af de danske Forter, for at bemægtige sig 50 Slaver, der var tagne fra *Mora* og bragt i Forvaring sammesteds. Byen *Vai* beliggende i samme Rige havde desuden hejst portugisisk Flag istedetfor det danske. Samme Fyr skulde bringes til Lydighed, derfor fandt Guvernøren det rigtigst straks at lægge Haand paa Værket, og endnu samme Dag tog vi et Detachement af For-

tets Soldater, bestaaende af 50 Mand, 2 Underofficerer, nogle Remidorer, en Tolk samt 2 Stkr. 3 ℔'s Feltkanoner, med behørig Ammunition og afgik om Aftenen til *Qvitta*, Negerbyen ved det danske Fort *Prindsensten*. At detaillere denne ret interessante og usædvanlige Ekspedition vil her være for vidtløftig, men da jeg selv tog megen aktiv Del i den, skal vi nærmere drøfte de enkelte Momenter, naar jeg engang kommer hjem; her vil jeg blot omtale Hovedmomenterne. Kongen af *Augna* havde paa Guvernørens Forestilling svaret, at dersom nogen dansk vovede at nærme sig hans Rige, vilde han lade alle sine Stammer sammenkalde og jage dem bort, og paa Trusel om, at et dansk Krigsskib snart vilde komme, svarede han, at det var noget, som han slet ikke brød sig om, da han vidste, at Kongen af Danmark slet ikke ejede noget saadant. Den venskabeligste Modtagelse kunde vi saaledes ikke vente, tvertimod gik Rygtet i *Christiansborg*, at han havde samlet en Hær paa flere Tusinde Mand til vor Modtagelse. Den næste Dag, Søndag den 19. Oktober, ankom vi i Nærheden af Fortet *Prindsensten* efter at have kapret et Par fjendtlige Kanoer. Samme Dags Eftermiddag erholdt jeg Ordre til at stille mig til Guvernørens Disposition indtil videre, samt Ordre til at overtage Kommandoen over Tropperne og Landgangsekspeditionen og samme Aften at gøre Landgang med en samlet Styrke paa ca. 50 Mand, hvormed jeg havde, begunstiget af Nattens Mørke, at gaa til *Prindsensten*, okkupere det, og overtage Kommandoen over samme som Fortets Kommandant. Denne Ordre kom ikke uventet, men jeg fik travlt med at bringe mine Vaaben og Bagage istand, da der var god Udsigt til at faa Brug for alt. En Underofficer og to Mand af Skibets Besætning fik jeg Tilladelse til selv at udvælge til min Stab.

Endnu inden „Ørnen" var ankret udfor *Prindsensten*, blev Briggens Fartøjer armeret for at assistere ved Landgangen. Da Landgangstropperne var anbragt i Baade og Kanoer, medbragt til dette Brug, gik jeg med min Stab i en af Kanoerne og alle roede i Nattens Mørke mod Land.

Remidorerne (Rokarlene) sang efter gammel Vane under Arbejdet, og jeg var ikke rigtig glad ved Tanken om, at deres Sang muligvis kunde røbe vor Nærværelse, men jeg kom snart paa det Rene med, at Brændingernes Brøl overdøvede Negersangen og Mørket var saa intensivt, at der ingen Fare var for, at Baade og Kanoer skulde blive set

Da vi kom nærmere Land saa vi, at der brændte fire store Baal inde paa Stranden. Den Tanke fløj straks gennem min Hjerne: „Mon Negerkongen alligevel har faaet nys om vor Ankomst og er nede ved Stranden for at angribe os, naar vi skal til at gaa iland," for det vilde være noget af det værste, der kunde hænde os, da alt Forsvar er saa godt som umulig i det Øjeblik, man skal gaa ud af Baadene. Remidorerne vedblev at synge, men Frygten for, at Sangen skulde røbe os forsvandt, da vi meget snart opdagede, at Negrene havde noget ganske andet for end at lytte efter Fjender. Fra Baadene saa man, at disse halvvilde og næsten nøgne Negre holdt Fest, og dansede rundt om Baalene. De gjorde alle mulige Krumspring i Dansen og skar de gruligste Grimasser, som blev endnu værre at se paa, fordi de kun belystes af det flammende Skær fra Baalene. Man kan neppe tænke sig denne besynderlige og eventyragtige Situation: i Bælgmørke paa en vild fremmed Kyst med flere hundrede sorte, nøgne, spøgelsesagtige Skikkelser dansende rundt om

de mægtige Baal. Flammerne fra disse kastede et rødt, troldagtigt Lys over alle disse sorte Mennesker, som med deres hvide Tænder og skinnende Øjne dansede Krigsdans til Ære for deres Fetish.

Negrene var saa optaget af deres Fest, at de hverken saa eller hørte noget andet end dem selv og derfor heller ikke hørte de syngende *Remidorer*.

Nu gjaldt det om at komme iland uden at blive opdaget.

Landgangsstedet var valgt saa langt fra Baalene, at disse ikke kunde røbe os. Da *Remidorerne* saa, at de nærmede sig Brændingen, lagde de Kanoerne til rette og lod de tre store Bølger, som altid følger efter hverandre, kaste Kanoerne op paa Stranden. I det samme som *Remidorerne* mærkede, at de var ved Land, sprang de ud, greb fat i Kanoerne og halte dem saa højt op paa Stranden som muligt, endnu inden Bølgen gled tilbage. Da den var borte, laa Baadene paa det tørre Land, og nu gjaldt det om at komme ud i en Hurtighed, saavel med Mennesker som med Vaaben og alt øvrigt til Ekspeditionen hørende Gods. Og saa ud igen efter næste Hold, som laa og ventede med Briggens Baade udenfor Brændingerne. Udskibning og Landgang gik uden mindste Uheld."[1])

Hammer var rigtig i sit Es og hans Folk var flinke, alle glædede sig til at komme bag paa Negrene og til at se Rædselen i deres Ansigter, naar de saa vor Styrke. Da alting var kommet i Land, blev Mandskabet stillet op i to Geledder. Ganske stille rykkede de frem imod Negrene og stillede sig saaledes, at Lysene fra Baalene naaede dem. Her blev de staaende, stille som Mus. Endnu havde ingen hørt det mindste til dem. *Hammer* nød Situationen, mens hans gode Hjerte var lige ved at løbe af med ham, han besluttede ikke at løsne et Skud, ej heller at slaa dem, men kun at forskrække dem, og skaffe sig Respekt ved at være streng men retfærdig og god imod dem. Foreløbig morede han sig ved at se paa deres Krigsdanse. Men det varede ikke længe, før Negrene opdagede de nyankomne, det var som om de var faldet ned fra Maanen. Negrene blev som slagne af Rædsel og gav nogle frygtelige Hyl fra sig, samtidig med at de over Hals og Hoved styrtede op i Skoven, som stødte op til den Plads, hvor de havde danset, og løb saa videre hjem til deres By *Qvitta*.

Nu da Negrene vidste, at de Danske var kommet, gjaldt det jo om at besætte Fortet *Prinsensten* saa hurtigt som muligt, inden Negrenes første Forskrækkelse havde sat sig.

Hammer og hans Folk havde ingen Anelse om, hvorhen de skulde vende sig for at komme til Fortet. *Hammer* var derfor henvist

[1]) Her sluttes Brevet. Resten gengives efter mundtlig Fortælling.

til at stole paa Vejviserens Ærlighed. Han førte dem ind i Skoven og *Hammer* følte sig ikke helt sikker, men det viste sig snart, at Vejviseren var god nok, idet de meget rigtig kom frem til Fortet. Her blev Besætningen, som bestod af en Underofficer og 8 Mand, henrykte for Undsætningen. Hele den samlede Besætning blev opstillet paa Batteriet, hvor Guvernørens Ordre oplæstes om, at Alle og Enhver havde at adlyde *Hammer* som Kommandant paa Fortet. *Hammer*, som kun var 23 Aar gammel følte en vis Stolthed over, at det var betroet ham, at bringe Orden og Ro tilveje i Negerlandet.

Da den natlige Parade var forbi, blev Fortet nøjagtig inspiceret overalt; det viste sig at være stærkt i Forfald, saa det blev nødvendigt at udsætte et stort Antal Skildvagter, og alt blev gjort klart til at modtage et eventuelt natligt Overfald.

Næppe var disse Forholdsregler taget, før Kommandanten fik Melding om, at „Kabuseren" eller Negerhøvdingen fra *Qvitta* med to Mand stod udenfor Fortporten og bad om at faa Lov til at tale med den hvide Mand, som var kommet med Kongen af Danmarks Soldater. Tolken og den gamle Opsynsmand raadede til ikke at tage imod Høvdingen, da der ikke var andet end List og Svig at vente fra den Kant, men *Hammer* lod dem ikke destomindre komme.

Høvdingen var ydmyg og underdanig og forsikrede, at de var alle Kongen af Danmarks lydige og underdanige Undersaatter. De havde holdt Fest for deres Fetish nede ved Stranden, da de var blevet saa forskrækkede over paa en Gang at se de danske Soldater og Matroser. Nu kom Høvdingen selv med sine Følgesvende for at hilse paa Kommandanten, og som Tegn paa, at Negrene kun havde fredelige Hensigter, bad Høvdingen om Tilladelse til at Negerstammen fra *Qvitta* maatte faa Lov til at fortsætte og afslutte Festen tæt udenfor Fortet til Kommandantens Ære. *Hammer* gav Tilladelsen og lovede selv at være tilstede ved Festen.

Høvdingen vendte nu tilbage til *Qvitta* med sine to Mand, og sammenkaldte hele Stammen, som derefter drog op til Fortet. I Fortet var man ikke rigtig glade ved, at *Hammer* havde givet Tilladelse til Festens Afholdelse; man anede Uraad og troede ikke paa Negrenes Fredsforsikringer, men *Hammer* vilde ikke tage

sin givne Tilladelse tilbage. Han gav Ordre til, at hele Mandskabet skulde være paa Post og forberedt paa alle Eventualiteter, deriblandt ogsaa et Overfald.

I Mellemtiden havde Negrene gjort alt i Orden og lavet et mægtig stort Baal. Alle Kvinder og de Negre, som ikke skulde deltage i Festdansen, sad paa Jorden i en Halvcirkel omkring Baalet, medens Danserne stod opstillet tæt ved Baalet, som nu blev tændt. Danserne var bevæbnet med Skjold og Spyd og stod i et Geled anført af Høvdingen selv.

Da Alt var færdig, kom *Hammer* ud, fulgt af sin Stab. Han satte sig paa en til ham særlig udsat Stol og havde forinden givet Tilladelse til, at de af Mandskabet, som ikke havde Post, kunde være med.

Nu begyndte Festen!

Nogle af de Negre, som sad foran Kvinderne, slog Takt paa deres ejendommelige Negertrommer og andre Negerinstrumenter, og saa begyndte Festdansen omkring Baalet, som nu blussede lystigt op. En for en gik Negrene rundt om Baalet syngende en monoton Sang. Lidt efter lidt øgedes Takten, som stadig blev hurtigere og hurtigere. De dansende fulgte med i samme Takt med smaa underlige Spring, idet de slog Takt med deres Spyd paa Skjoldene.

Det var besynderligt at se disse sorte Negre i den mærkelige Belysning. Dansen blev vildere og vildere, snart slog Danserne paa Skjoldene, snart skar de de underligste Grimasser, saa deres hvide Tænder lyste ud imellem de tykke røde Læber, og snart svingede de sig rundt. Vildere og vildere blev Dansen og til Slut var det ikke til at forstaa, at de kunde faa Vejret.

Paa een Gang, da Dansen gik vildest, brød Høvdingen ud af de dansendes Ring. Dansen ophørte, og Høvdingen løb frem foran *Hammer*, kastede sig paa Knæ foran ham, og bøjede sig frem imod ham, idet han rakte Haanden frem som for at sige: „Nu er det færdigt med Festen, er du fornøjet med den"? I det samme bøjede Tolken sig ned imod *Hammers* Øre og hviskede: „Tag ham endelig ikke i Haanden." Men *Hammer* tog ingen Notits heraf; han rakte Høvdingen sin Haand og takkede ham venligt. Høvdingen greb begærligt *Hammers* Haand og trykkede den. Derpaa rejste han sig triumferende, som havde han opnaaet noget særlig storartet.

Og saa drog alle Negrene hjem til deres By, medens *Hammer* med sine Folk gik ind i Fortet. *Hammer* havde ikke forstaaet, hvorfor Tolken havde advaret ham imod at give Høvdingen Haanden; men nu fik han Forklaringen. Tolken erklærede, at først nu forstod han hele Sammenhængen med Festen. Negrene havde den allerstørste Respekt for de hvide Mænd og for deres farlige Ildrør og saa troede de, at en hvid Mand aldrig kunde saares og endnu mindre dræbes af en Neger, før den hvide Mand havde rørt ved en Sort. Naar Høvdingen havde rakt sin Haand frem imod *Hammer*, saa var Grunden den, at *Hammer* ved at tage Høvdingen i Haanden havde gjort sig saarbar for Negrenes Pile. Tolken var overbevist om, at hele denne Del af Festen var arrangeret blot for at naa dette Resultat. At denne List var lykkedes, mente Tolken var Aarsagen til Høvdingens triumferende Mine, da han gik bort. Tolken tilføjede, at nu, da hele Stammen havde set, hvad der var sket, og vidste, at *Hammer* ikke længere var usaarbar, saa kunde man være ganske overbevist om, at Fortet vilde blive overfaldet af hele Negerstammen inden Morgenen kom.

„Lad dem blot komme, vi skal nok tage imod dem," svarede *Hammer*.

Næsten hele Natten var gaaet med det ovenfor beskrevne, saa det vilde ikke vare længe, før det begyndte at lysne. For alle Tilfældes Skyld lod *Hammer* dobbelte Vagtposter sætte ud overalt, og Alle fik Ordre til at holde sig klar til at tage imod et Angreb, men ingen maatte løsne et Skud, før Ordre dertil var givet. Det begyndte nu at lysne saa smaat, og kort efter saa man fra Fortet en ejendommelig Bølgebevægelse i det høje Græs nærmest Skovkanten. Alt var Forventning paa Fortet, men alle holdt sig stille og skjult. Derfra, hvor *Hammer* stod, kunde han i sin Kikkert se, at Skoven vrimlede af Negre bevæbnede med Bue og Pile, saasnart de kom til Skovkanten, kastede de sig plat ned paa Jorden og kravlede frem i det høje Græs. Nu var Tidens Fylde kommen. Der blev „gjort Alarm" i Fortet. Alle mødte paa deres Poster. Samtidig saa man Negrene paa alle Fortets fire Sider, de nærmeste var allerede tæt ved Fortets Mur, saa lød fra *Hammer* Kommandoen „Fyr" og i samme Øjeblik smeldede 60 Geværer og 4 Kanoner hen over Negrene. De hvide Mænds Ildrør sprøjtede Ild og Kugler hen over Hovederne paa dem. De blev herved saa skrækslagne, at de

styrtede flygtende tilbage til Skoven. De havde forregnet sig, de troede, at Besætningen laa og sov efter den fredelige Fest, og at de paa en nem Maade kunde overrumple og dræbe hele Besætningen.

Det var jo ikke Opgaven at føre Krig med Negrene. *Hammer* lod dem derfor løbe hjem uden at forfølge dem. Han havde allerede om Aftenen set, hvor fejge Negrene var, saa han følte sig sikker paa, at de hurtigst muligt rendte lige hjem til *Qvitta*. Mandskabet blev derefter delt i to Vagter, saa at den ene Halvdel kunde hvile, for senere at afløse den anden Vagt.

Næste Formiddag kom Guvernøren og Briggens Chef iland og op paa Fortet. De var meget glade ved at høre, at Landgangen og Affæren med Negrene var gaaet saa godt, som den var.

Man blev nu enige om, at det var bedst endnu samme Dag at drage ud til Kongen af *Augna* i hans Residensstad *Augna* for at forhandle med ham om hans Underkastelse.

Det havde oprindelig været Meningen, at Landgangsstyrken straks skulde rykke ud i Landet for at tvinge Kongen til at underkaste sig, men da der nu var en god Styrke samlet, som nok vilde imponere Negrene, vilde Guvernøren først prøve, hvad Underhandlinger kunde bevirke, naar de var ledsaget af Trusler om Angreb.

Her genoptages Brevet:

„Guvernøren spurgte mig, om jeg vilde lede en saadan Ekspedition og forsøge at underhandle med Kongen. Jeg greb naturligvis med Begærlighed Lejligheden til at gøre en saa interessant Rejse, og nærede ingen Betænkeligheder ved at paatage mig en Ambassadørs Pligter til trods for den brændende Hede. En Baare blev gjort klar til mig, og til at bære den og mig var der 6 Negre, hvoraf dog kun to ad Gangen bar, medens Resten løb syngende og i et lille Luntetrav ved siden af Baaren.

Den største Del af Vejen gik igennem Skove med en vidunderlig Vegetation, deriblandt Træer som „Bondemand aldrig ser", som Palmetræer og Kaktus i de mærkeligste Former. I Skoven mødte vi en Mængde lige saa usædvanlige Dyr. Vi gik hjemmefra om Formiddagen med et lille Følge og kom paa Vejen igennem Byerne „*Tebe*" og „*Vai*". Efter at have tilbagelagt c. 4 danske Mil naaede vi Hans sorte Majestæts Residensstad og efter nogen Vanskelighed erholdt vi Audiens, dog først efter at jeg havde afleveret mine Pistoler, for hvilke Negrene havde en særlig Respekt. Der blev nu trommet sammen til en stor „Palaver" (Raadslagning af Byens fornemste), hvor jeg fik Hæderspladsen paa en Stol ved Siden af Kongen, medens alle de øvrige sad plat ned paa Jorden.

Forhandlingerne gik nu for sig, og efter en Times Palaver gav Kongen efter, og Fredsbetingelserne blev fastsat som følger:

„Kongen og hans Kabuserer (By eller Stammehøvdinge) skulde paany aflægge Kongen af Danmark Højhedseden paa Sværdet,

„de skulde udlevere det portugisiske Flag,

„forbyde Spanieren *Mora* at opholde sig i Landet,

„ikke indlade sig paa Slavehandel eller med Portugisere og Spaniere og endelig

„levere Træ og Kalk til Istandsættelse af Fortet *Prinsensten.*"

Mit Ærinde var hermed afsluttet. Jeg fik mine kære Pistoler igen og begav mig straks paa Hjemvejen, hvor jeg var saa heldig at skyde en Pelikan."

Dagen efter blev Freden bekræftet ved, at Kabuserer og Grander (indfødte Stormænd) samt en Deputation fra Kongen af *Augna* aflagde Hyldingseden til Kongen af Danmark.

Da Missionen hertil nu var lykkelig og vel afsluttet, lettede Briggen fra *Qvitta* Red og gik tilbage til *Christiansborg*, hvor den ankom d. 23. Oktober.

Saaledes fik man Fred med Kongen af *Augna*, men den varede ikke længe. Allerede i 1847 var han paa Krigsstien igen (se nedenfor Pag. 62).

Under Opholdet paa *Christiansborg* blev en anden celeber Sag foretaget nemlig Sagen imod Kong *Adum* af *Aqvapim* og Stortolken *Sabah Akim*. Denne vidtløftige Sag fortjener dog en særlig Omtale.

NEGERKONGEN OG HANS MINISTER SOM STATSFANGER I KØBENHAVN

Nord for Fortet *Christiansborg* paa Kysten af Guinea ligger Landet *Aqvapim*, som stod under dansk Højhed. I Begyndelsen af Fyrrerne var her udbrudt indre Uroligheder, navnlig foraarsaget ved Kabuser eller Høvedsmand *Adums* heftige og voldsomme Adfærd. Som Modvægt havde der dannet sig et Parti under hans Successor *Ussu-Akim*. Under denne Strid led Landets Indbyggere, og Vejene omkring det danske Fort blev usikre, Guvernør Carstensen fandt sig derfor foranlediget til at indkalde *Adum* og *Ussu-Akim* til *Christiansborg*, for at forsøge at skaffe Fred imellem dem. De mødte begge, men forinden Sagen foretoges, anmodede Høvdingerne i den til Fortet stødende By *Ussu* om Tilladelse til at

samle de stridende Parter for at mægle imellem dem. Denne Mægling foretoges $^{25}/_{11}$ 1844, men den endte med et almindeligt Slagsmaal, hvorunder *Ussu-Akim* og hans Venner flygtede. Under Flugten affyrede de deres Geværer paa den, som Tilskuere samlede, ubevæbnede Mængde, hvorved 3 Mennesker blev dræbt. Ussunegrene forfulgte nu de flygtende Aqvapimmer, indhentede dem og dræbte *Ussu-Akim* samt flere af hans Tilhængere og tog 46 Fanger, som sikkert alle vilde være bleven dræbt eller solgt som Slaver, hvis ikke Guvernøren havde lagt sig imellem. Han forlangte og fik Fangerne afleveret til Fortet, hvorfra de sendtes hjem. Foruden disse Fanger havde Ussuerne fanget to Drenge, Sønner af den dræbte *Ussu-Akim*. Drengenes Tilfangetagelse holdt de skjult for Guvernementet, fordi de havde til Hensigt at offre dem paa Negervis til deres Fetish.

Den paafølgende Nat blev der paa Foranledning af Tolken *Saba-Akim*, som var den, der havde fanget Drengene, afholdt en Forsamling af Byens Grander med flere. I denne fremstillede han Drengene og spurgte, hvad der skulde foretages med dem. Høvdingen *Adum* af *Aquapim* var tilstede i Forsamlingen og forlangte, at Drengene skulde dræbes, fordi deres Fader havde fornærmet ham, og de selv havde drillet ham ved at trække i Haarene paa hans Ben. Forsamlingen samtykkede og overdrog *Saba-Akim* at udføre Offringen, hvilket han straks gjorde ved at skære Halsen over paa dem, medens de blev holdt af nogle andre Drenge, som derpaa oversmurte Byens Tromme med Blodet, en Skik, som var almindelig i de fri Negerstammer, idet de tro, at Offrenes Sjæle vil pines, hver Gang Trommen røres.[1])

Da denne Misgerning kom til Guvernørens Kundskab, blev Høvdingen *Adum* straks arresteret og anbragt i Fortet, medens *Sabah-Akim*, der i længere Tid havde fungeret som Tolk ved Guvernementet, var flygtet. Da Guvernøren fik at vide, at han var den egentlige Morder, forlangte han ham udleveret, og idømte Byen *Ussu* en Bøde paa 200 Rd. g. C. Byen foretog dog intet til Sagens Afgørelse, men støttede paa alle Maader Forbryderen, som havde den Frækhed med en Del Tilhængere at opholde sig i Fortets Nærhed og endog i Reglen tilbringe Natten i Byen. Da Fortets Vagt-

[1]) Den samme Tromme skal endnu findes paa etnografisk Museum.

chef, senere Løjtnant *J. V. Svedstrup*, som ved flere Lejligheder havde vist Mod og Snarraadighed, havde skaffet sig Underretning om, hvor *Sabah-Akim* havde Standkvarter, fik han Guvernørens Tilladelse til at prøve at fange ham. Henad Kl. 1 om Natten d. 2. Febr. 1846 listede han sig i al Hemmelighed med nogle af de paalideligste Folk fra Fortet ud af dette. Da de var kommet til *Sabah-Akims* Hus, slog *Svedstrup* Døren ind, fire Soldater tog Fyren paa Nakken og løb saa stærkt de kunde til Fortet med ham. Hans Venner kom hurtigt paa Benene og forfulgte den lille Styrke, for at befri ham. *Svedstrup* og hans Folk naaede netop at komme ind i Fortet og smække Porten i efter sig, da Forfølgerne naaede op. Medens de dundrede paa Fortets Port, fik *Svedstrup* Soldaterne fordelt til Batterierne og Negrenes Angreb afvistes.

Den næste Dag blev rig paa Begivenheder. Fra Morgenen syntes alt roligt. En fransk Orlogsmand, hvis Chef var en gammel Ven af Guvernøren, kom paa Reden og ankrede. Da alt var roligt, tog Guvernøren ikke i Betænkning at aflægge Besøg om Bord. Da dette rygtedes, samledes Aqvapimmerne, der i stort Antal havde skjult sig i de omliggende Skove, og foretog et ganske uventet Angreb paa Fortet. I en Fart fik *Svedstrup* Besætningen fordelt til Forsvar, og det lykkedes at afvise Angrebet. Negrene stormede derefter ned mod Stranden, i den Hensigt ved Landstigningen at sætte sig i Besiddelse af Guvernørens Person, for at tvinge ham til at udlevere Fangerne. Da *Svedstrup* saa, at Guvernøren med en Del franske Officerer var undervejs imod Land, gjorde han Signal til dem om at gaa tilbage til Briggen. Guvernøren, som saa de mange Negre med truende Holdning langs Strandbredden, vendte derfor tilbage til Briggen. Om Bord i denne blev der Liv. Fartøjerne blev sat i Vandet og armerede. Efter at være bemandet med ca. 50 bevæbnede Matroser, stod hele Styrken med samt Guvernøren igen imod Land. Da de nærmede sig Strandbredden, gjorde Fortets Besætning Udfald, og Negrene, som fik en Skræk i Blodet ved at se alle de hvide Mænd fra Skibet, smurte Haser det bedste de kunde.

For Franskmændene var det Hele en Svir. Efter at de havde faaet en Forfriskning i Fortet, blev der gjort Udfald imod de tilbageværende Aqvapimmer, under hvilket den Del af *Ussu* By, som laa Fortet nærmest og hvor Aqvapimmerne havde haft Til-

hold, blev afbrændt og sløjfet til Advarsel og Paamindelse for Fremtiden.

De to Negre, af hvilke *Adum* var mellem 50 og 60 Aar og *Sabah-Akim* 50 Aar gammel, blev taget i Forhør, under hvilket det godtgjordes, at de var Morderne. De blev derfor fængslet i Fortet, og Sagen sendt til København, for at Guvernøren derfra kunde faa nærmere Instruks for Sagens Behandling.

I København tog man Sagen meget alvorligt og beordrede Briggen „*Ørnens*" Chef, Kaptainløjtnant *H. E. Krenchel*, til, under sit Ophold i Guinea, at indtræde som Formand i en Kommission med fire af de danske Autoriteter i Guinea som Bisiddere, for at undersøge og dømme i Mordsagen samt i nogle andre Sager angaaende Overtrædelse af de imod Slavehandelen udstedte Forordninger. Hs. Maj. Kongen udtalte dog, at saafremt de to Forbrydere blev dømt til Døden, vilde han ikke have denne Straf eksekveret, hvorfor han medgav et kongeligt Reskript ifølge hvilket denne Straf formildedes til Eksportation paa Livstid.

Som det fremgaar af ovenstaaende Brev, kom Briggen „Ørnen" til Guineakysten d. 18. Oktober 1845, men afgik straks til Fort *Prinsensten* for at dæmpe nogle derværende Uroligheder. Efter at være kommet tilbage til Christiansborg d. 23. Oktbr. blev Kommissionsdomstolen etableret. Den 24. og 25. Okt. afholdtes Forhør, men da Brændingen paa Kysten i disse og de følgende Dage var saa svær, at ingen Kano kunde gaa ud, og Kommunikation med Briggen derved var afskaaren, bestemte Kommissionen sig til ikke at afsige Dommen, før Forbindelsen med Skibet atter var tilvejebragt, da man, for at undgaa Forsøg fra Negrenes Side paa at befri Forbryderne, vilde bringe dem ombord øjeblikkeligt efter Dommens Afsigelse. Der havde i de sidste Dage været stort Røre mellem Negrene. En Deputation bestaaende af Kabuserer og Grander var hos Kommissionens Formand for at bede om Naade for de skyldige, og rundt omkring saa man Grupper af Negre med Gevær, noget som man under rolige Forhold aldrig ser.

Endelig om Morgenen d. 31. Okt. havde Brændingen lagt sig. En Styrke paa 20 velbevæbnede Matroser og to Underofficerer af Briggens Besætning blev sendt iland under Kommando af Løjtnant *Hammer*. De tog Opstilling i Fortet ved Siden af Fortets Besætning. De to Forbrydere blev bragt ud foran Fronten. Straks efter

kom Guvernøren og Kommissionens Medlemmer ned paa Pladsen. Soldater og Matroser gjorde Honnør og under dyb Stilhed oplæste Kommissionens Formand Dommen, der lød paa, at Forbryderne dømtes til Døden. Derpaa oplæste Guvernøren det kgl. Reskript, hvorved Straffen formildedes til Eksportation paa Livstid.

Straks efter blev Forbryderne overgivet til det fra Briggen tilstedeværende Detachement, der bragte dem om Bord, hvor de blev sat i Bøjen, saalænge Opholdet ved *Christiansborg* varede. Da Briggen var kommet vel under Sejl, blev de sat paa fri Fod under Opsigt af en Skildvagt.

Da de var kommet ombord indtraf en pudsig Scene, idet Høvdingen *Adum* kastede sig ned for Fødderne af Løjtn. *Hammer* og tryglede om et eller andet, som man slet ikke forstod. Ved Tolken *Sabah-Akims* Hjælp fandt man dog ud af, at *Adum* bønfaldt om, at han maatte faa een af sine Koner med i Fangenskabet, han havde 20, og hvis han blot fik Lov til at tage den ene med, saa vilde han forære Løjtnanten alle de andre. Da denne Anmodning selvfølgelig blev afslaaet, blev han meget forbauset og bedrøvet. Han syntes det var rent umenneskeligt at nægte ham saa ringe en Gunstbevisning og udtalte, at naar den store Konge af Danmark havde været saa naadig at skænke ham Livet, saa maatte Løjtnanten sagtens kunne skaffe ham Tilladelse til at tage blot een Kone med, thi uden Kone var Livet ikke meget værd, og de maatte vel betænke, at det var et godt Tilbud fra hans Side, da de 19 Koner, han tilbød, var mange Penge værd.

Til Kl. 11 samme Dag var samtlige Kabuserer og Grander fra Omegnen tilsagt til Møde udenfor Fortet, hvor Dommen og Kongens allernaadigste Formildelse blev oplæst, derefter meddeltes det, at de domfældte allerede var anbragt om Bord i Briggen *Ørnen*. Herved blev alle Uroligheder fra Negrenes Side undgaaet, da de indsaa, at alle Forsøg paa at udfri Fangerne ikke kunde føre til noget.

Den 4. Nov. 1845 afgik Briggen fra Guinea til Vestindien, hvor den ankom den 6. Decbr.

Negerfangernes videre Skæbne. Det var oprindelig Meningen, at de to Fanger skulde udsone deres Straf i Vestindien, men Guvernøren her fandt det paa Grund af Forholdene meget uhensigtsmæssigt at huse Livsfanger paa de danske Øer og fik udvirket en

Ordre fra det danske Kancelli om, at de skulde føres til København og udsone Straffen i Københavns Tugthus paa *Christianshavn*. Hertil ankom de 30. Maj 1846 og blev straks sat til Arbejde sammen med de andre Tugthusfanger. Men dette viste sig ikke at kunne gaa i Længden, dels fordi de slet ikke egnede sig til at deltage i de forefaldende Arbejder, dels fordi de ikke kunde udholde de evindelige Chikanerier og Drillerier, som de var udsat for fra de øvrige Fangers Side. De blev derfor 14. Okt. 1846 forflyttet til Kastellet, hvor de gik under Navnet *Negerkongen og hans Minister*.

De sad i $3^1/_2$ Aar i det bag Kirken værende Fængsel i to smaa Celler og fik hver 30 Rdl. om Aaret til Brændsel og Klæder samt andre Fornødenheder. De havde Tilladelse til at spadsere 2 Timer om Dagen paa Kastelsvolden under Bevogtning af en Soldat. Drøjt maa dette Fængselsophold have været for dem i mange Henseender, men det, de led mest under, var Kulden, idet de 30 Rdl. selvfølgelig langt fra var tilstrækkeligt til at betale blot det allernødvendigste. Et af deres største Savn var Tobak. Hver Dag, naar de gik paa Volden, saa man *Sabah-Akim* med en gammel Avis i Favnen, hvori de opsamlede alle de Cigarstumper, de kunde finde, for at skære dem op til Røgtobak. Haardt maa det have været for de to Stakler, som var vant til at færdes i den bagende Tropesol, Aar efter Aar at sidde indespærret og fryse i et for dem fuldstændig fremmed Land. Medens de dernede var de første imellem deres Landsmænd, som alle lystrede deres mindste Vink, og vant til at leve i Overflod, fraadsende i Landets herlige Frugter, med ubegrænset Adgang til Tobak, Brændevin og andre Nydelser, maatte de her tage til takke med den simple danske Fangekost og kunde ikke tale med et eneste Menneske. De følte Straffen saa meget des haardere, som de egentlig ikke var sig deres Brøde bevidst, idet Menneskeofring var en almindelig Skik blandt Negrene og stod i Forbindelse med deres Fetishdyrkelse. Saafremt deres — i danske Øjne skrækkelige Handling — var begaaet nogle Mile inde i Landet uden for den danske Indflydelsesfære vilde alle Negre have betragtet det som en almindelig og fortjenstfuld Handling, som de danske Autoriteter slet ikke fik Nys om.

Under deres Spadsereture paa Volden gik de altid med høj Hat, hvad der skal have set overordentlig komisk ud og lokkede Folk fra Byen og Kastellet op paa Volden i deres Spadseretid for

at nyde det sjeldne Skue af en veritabel Negerkonge og hans Minister, der samlede Cigarstumper.

Fangerne tog ofte Plads paa en Bænk bag Flagbastionen, hvor de sad tause og triste, stirrende ud over Vandet. Kun naar en enkelt Gang en medlidende forbipasserende forærede dem en Kardus Tobak e. l. opklaredes deres Ansigt til et venligt Smil. At de ikke var uden blidere Følelser, viste de ved den Venlighed, hvormed de klappede de Børn paa Kinden, som kom hen til dem uden at være bange for de sorte Ansigter.

Efter Briggen Ørnens Hjemkomst i Dec. 1846 aflagde Løjtnant *Hammer* dem Besøg i deres Celler, og glædede derved de stakkels Fanger, der i ham saa en bekendt fra deres Hjemstavn, som de længtes saa usigelig efter. Skøndt det var vanskeligt at forstaa hinanden fandt *Hammer* dog ud af, at Fangerne var tilfreds med den Behandling de fik, men de klagede over, at de frøs saa ubarmhjertigt i Kongen af Danmarks Land, og Kong *Adum* var stadig sorrigfuld ved Tanken om, at det blev ham forbudt at tage en af sine Koner med i Landflygtigheden.

Endelig i Aaret 1850 slog deres Forløsningstime. Da den danske Regering ved Protokol af 31. Dec. 1849 havde afstaaet sine Besiddelser i Guinea til England, bestemte Kongen (7. Jan. 1850) at de to Negre skulde frigives. Politidirektøren i København henstillede dog i en Skrivelse til Kongen, at Fangerne, indtil Hjemsendelse kunde finde Sted, skulde forblive i Kastellet, fordi de, ved at gaa frit omkring paa Københavns Gader, sikkert vilde vække Opløb og udsættes for Gadedrengenes Drillerier og Publikums Paagaaenhed. Der indhentedes gennem Kommandanten i Kastellet en Udtalelse fra Fangerne selv, som efter megen Besvær med Tolkning lød paa: „at de, indtil de med Skibslejlighed kunde komme til deres Hjem, ej attraaede nogensomhelst Forandring i deres nuværende Stilling, og at de i dybeste Underdanighed følte sig lykkelige ved det Haab at erholde Friheden".

Kongen bifaldt derpaa Indstillingen, den 1. Juli 1850 afleveredes Fangerne til Københavns Politi og blev ved dettes Foranstaltning via England sendt tilbage til det for dem saa kære Kongerige *Aquapim*.

Naar disse Negres Forhold er skildret saa omstændeligt, er Grunden hertil tillige, at der rundt omkring herhjemme, baade i Litteratur og Folkemunde, er fremkommet fejlagtige Fremstillinger, saavel om deres Forseelse som om deres Ophold i Danmark. Det er saaledes blevet sagt, at Negrene havde dræbt og spist to danske Sendemænd, andre sagde, at de havde stegt og fortæret to Drenge ved en Offerfest. Andre Steder er fortalt, at *Sabah-Akim* døde i Vestindien og at Kong *Adum* døde i København af Sult og Elendighed, efter at have siddet nogle Aar i Fængsel.

Straks efter Briggen Ørnens Ankomst til dansk Vestindien, blev de to Feberpatienter, Løjtnanterne *Knudsen* og *Hammer* bragt i Land paa *Peters Farm* Hospital i *Christianssted* paa *St. Croix*, hvor Klimaet var langt sundere og behageligere end paa Guinea Kysten.

Under Opholdet i Vestindien forefaldt der ikke noget af særlig Interesse, kun maa det siges, at Forholdet mellem Chef og Officerer, som ikke havde været godt paa hele Togtet, blev værre og værre, saa at Chefens Gnavenhed og Intolerance bevirkede, at Forholdet imellem Briggens Officerer og Honoratiores i Land var stærkt paavirket deraf.

KAMPENE OM FORT PRINSENSTEN I 1847

Blandt de ovenfor nævnte Kampe med Negrene, skal her fremdrages Kampene om Fort *Prinsensten* i 1847, altsaa knap to Aar efter at den højtidelige Fred, som ved *Hammers* Medvirkning var sluttet med Kongen af *Augna* (se Pag. 55), dels for at vise, hvor lidt man kan stole paa Negerhøvdingenes Ord, og dels fordi de viser, hvad en ringe og isoleret dansk Styrke kunde udrette imod Negrene, selv om disse var langt overlegne i Tal.

Disse Kampe ligger ganske vist noget udenfor vort egentlige Emne, Løjtn. *Hammers* Liv og Levnet, men da de saa nøje hænger sammen med de ovenfor skildrede Begivenheder har jeg ment at burde tage dem med her.

Fortet *Prinsensten* var allerede i 1840 meget forfaldent, og var paa Grund af sin afside Beliggenhed nærmest en Fare for de

Danske. Besætningen var indskrænket til en Sergent, hvis Hverv det var at sende Rapport til *Christiansborg* om hvad der skete, og at hejse Flaget, naar fremmede Skibe passerede. I 1846 blev der taget fat paa Fortets Reparation, og i den Anledning blev Løjtnant *Svedstrup* fra *Christiansborg* sendt dertil som Kommandant over Fortet med en Garnison bestaaende af 16 Negersoldater og 20 Arbejdsnegre. De omboende Negerstammer, særlig Augnaerne, var meget forbitrede over, at der fra Fortet blev gjort, hvad man kunde for at hindre saadanne Slavetransporter, som paa Grund af de indenfor liggende store Laguner var henvist til at drage tæt forbi Fortet. De bestemte sig i Begyndelsen af Juni 1847 til at angribe Fortet og bringe den lille Garnison til Overgivelse. Efter et mislykket Overfald paa Løjtnant *Svedstrups* Person rykkede Negrene frem for Fortet med en Hær paa flere Tusinde Mand. Da Angrebet mislykkedes, forsøgte de at udhungre Fortets Beboere. Den kække Løjtnant og hans lille Garnison tog trods deres Underlegenhed Kampen op og gjorde deres Pligt til det yderste. Et Udfald for at skaffe Proviant mislykkedes, 7 Mand af den lille Garnison blev taget tilfange, Augnaerne kappede Hovedet af de tre, og anbragte Hovederne paa Stager udfor Fortet, medens de øvrige blev solgt som Slaver.

En af de sidste Dage i Juni 1847 stak Negrene Ild paa de paa Vindsiden nærmest Fortet liggende Negerhytter i Haab om at svide Fortet af, men det lykkedes den lille Besætning at slukke Ilden, hvor den tog fat; Ilden bredte sig derimod i Negerbyen, saa at alle Indbyggerne maatte flygte. Heldigvis tilkaldte den mægtige Brand en fransk Orlogsbrig, der paa Løjtnant *Svedstrups* Opfordring aabnede Ilden imod en Del paa Stranden forsamlede Augnaer, som ligeledes maatte flygte. Briggen gik derefter til *Christiansborg* med Efterretning om Belejringen til den danske Guvernør. Her klargjorde man øjeblikkelig en Undsætningsekspedition, men at sende den over Land, der var besat af Fjender, var umuligt, og man havde intet Skib rede, men ventede Orlogsbriggen *Ørnens* Ankomst paa sit 2det Guinea Togt. Denne kom først i Oktober, denne Gang under Kaptajnløjtnant *C. Irmingers* Kommando. Efter at have faaet Guvernøren og Undsætningsekspeditionen om Bord afgik Briggen snarest til *Prinsensten*. I Forbifarten beskød den en Del af de af Fjenden besatte Negerbyer,

og det var med stor Spænding man nærmede sig Fortet, da man knap turde haabe, at den lille tapre Besætning havde kunnet holde sig saa længe, men jo! der blev stor Jubel: „Dannebrog vajede".

Det var paa højeste Tid, at Hjælpen kom. Fortet var flere Gange blevet angrebet af tætte Skarer, men heldigvis havde man en rigelig Beholdning af Haandgranater og Raketter, som hver Gang havde gjort lyst imellem Angriberne. Besætningen var dog begyndt at tabe Modet og Løjtnant *Svedstrup* havde i den senere Tid haft Vanskelighed med at holde Modet oppe iblandt den.

Efter Briggen *Ørnens* Ankomst d. 17. Okt. 1847 blev det forkyndt Augnaerne, at deres Byer vilde blive ødelagt, hvis de ikke faldt tilføje. Da denne Trusel ikke hjalp, løb Briggen ved Daggry ud og bombarderede den nærmeste By, som Briggens Kanoner snart fik forvandlet til en rygende Ruinhob. Den næste Dag gjorde man klar til Landgang, men samtidig kom der Afsendinge fra Fjenden, som bad om Fred. De fik Betingelserne at vide, men da de ikke havde Fuldmagt til at handle paa hele Augnafolkets Vegne, blev de afvist med Meddelelse om, at en hel Række Byer vilde faa samme Skæbne som den nedskudte, saafremt ikke hele Folket ved Afsendinge fra alle Byerne mødte ved Fortet til en nærmere fastsat Tid for at bede om Fred. Den 23. Oktober mødte samtlige Kabuserer og Grander fra Augnalandet ved *Prinsensten*, og Freden blev sluttet paa Betingelse af, at Augnafolket skulde sværge Kongen af Danmark Troskab og bede om Tilgivelse for sin oprørske Fremgangsmaade; de skulde sørge for, at Vejene over Land til *Christiansborg* og de andre Forter genaabnedes, at Passagen ad disse Veje sikredes for Personer og Varer, og endelig skulde der betales en Løsesum for de tagne Fanger.

Gang paa Gang viste det sig, at de danske Guvernører forstod at virke med de smaa Midler, der var til Raadighed. Gang paa Gang anmodede de Regeringen om Forbedringer af forskellig Slags, som Anlæg af et Faktori og et Fort i de højtliggende, sunde Bjærgegne, men de fik ikke de dertil nødvendige Bevillinger. Hvis Regeringen itide havde støttet dem bedre, vilde Kolonierne rimeligvis have kunnet bestaa endnu den Dag i Dag og have givet tilfredsstillende Udbytte. Men Manglen af Interesse i Danmark for de fjerne Kolonier, i Forbindelse med de evige Stridigheder med Negrene, bevirkede, at Regeringen efterhaanden opgav det

Hele. Under den første slesvigske Krig i 1849 blev Kolonierne tilbudt den engelske Regering. Ved Protokol undertegnet i London d. 31. Decbr. 1849 overdrog Danmark samtlige Forter, Loger og Grundrettigheder i Guinea til England for en Sum af 10000 £. Den 6. Marts 1850 blev det danske Flag strøget og det engelske hejst paa *Christiansborg* under Kongesalut, hvorefter den danske Garnison marcherede ud og den engelske ind.

Kapitel III.

I KOFFARDIFART MED BRIGGEN HANNE

Efter Hjemkomsten med Briggen *Ørnen* i December 1846 var der ikke nogen umiddelbar Brug for *Hammer* i Marinens Tjeneste. En af hans gamle Skibskammerater fra dette Togt, Premierløjtnant *Sigvard Lund* havde faaet et Skib at føre, nemlig Handelsbriggen „*Hanne*", som skulde paa Togt i 1847 til *Rio Janejro*. Han henvendte sig straks til *Hammer* og anmodede ham om at tage Hyre som 1ste Styrmand, en Anmodning som *Hammer* med Glæde efterkom. Som 2den Styrmand blev antaget en ung Styrmand *Christoffer Hastrup*, Søn af Godsejer *Julianus Hastrup fra Hjortholm* paa Langeland. *Hammer* fik Orlov fra Marinens Tjeneste i et Aar og i Marts 1847 afgik Briggen fra København.

Om Sejladsen frem og tilbage fra *Rio Janejro* er der ikke noget særligt at bemærke, dog indtraf der paa Hjemrejsen en ganske pudsig Episode, som skal nævnes, da man af den vil kunne gøre sig en Forestilling om hvilken Ro og Dødsforagt *Hammer* var i Besiddelse af.

Under Sejladsen op igennem den engelske Kanal friskede Vinden ret betydeligt og da Briggen var kommet op i *Hoofden*,[1]) var Kulingen gaaet over til at blive stormende. Efter at have taget Reb i Merssejlene viste det sig, at Skibet næppe kunde undgaa at komme paa en Læger[1]), idet det, hvis Vinden blev staaende i det Hjørne, hvor den var, ikke kunde klare den hollandske Kyst fra sig, men stadig drev nærmere og nærmere ind imod de paa dette Sted langt udskydende Grunde.

Sigvard Lund og *Hammer* havde netop havt en Konference

---

[1]) Farvandet imellem Holland og England.

[2]) Et Skib er paa en Læger, naar det i stormende Kuling har Land saa tæt i Læ, at det paa Grund af Afdrift næppe kan klare sig fra at drive ind paa Grundene.

om Situationen, og var enige om, at i den første halve Times Tid ingen Fare var paafærde, saafremt Vinden ikke skrallede — det vil sige drejede sig mere Syd over. Efterhaanden som man kom længere og længere ud i det aabne Hav rejste Søen sig mere og mere og Briggen tog en hel Del Vand over.

Kort efter var der 8 Glas, den almindelige Betegnelse for, at „Vagten skal afløses". (Vagten varer i 4 Timer og hver halve Time er et Glas, d. v. s. et Halvtimeglas er udløben, og skal vendes paany. Naar en Time er gaaet, bliver saavel Halvtimeglas som Hel-Timeglas vendt og dette kundgøres for Besætningen ved at slaa et Slag paa Skibets store Skibsklokke og for hver Time et dobbelt Slag).

Efter at have givet Styrmand *Hastrup* Overlevering og have sat ham ind i Situationen, gik *Hammer* ned i Kahytten. Kort efter gik *Sigvard Lund* ogsaa ned og ser til sin Forbauselse *Hammer* staa og barbere sig, tiltrods for Skibets heftige Bevægelser i den høje Sø.

„Men hvad er det?" udraaber han, „staar Du og barberer Dig samtidig med at der er al mulig Sandsynlighed for, at vi skal drive iland paa den aabne Kyst." — „Ja!" svarede *Hammer*. „Jeg vil i det mindste se ordentlig ud, hvis mit Lig skulde drive iland hos de Indfødte."

De kom derefter i Disput om, hvad der var værst, at dø som forlovet, hvad *Lund* var, eller som uforlovet, og saaledes ikke have opnaaet den Lykke. Under denne Disput stak Styrmand *Hastrup* Hovedet ned gennem Skylightet og raabte: „Vinden er sprungen," *Lund* kom paa Dækket i en Fart og nu klarede Briggen med Lethed Landet fra sig.

Efter en hurtig Rejse hjem fra *Rio* kom Briggen *Hanne* tilbage til København i Midten af September 1847.

HJORTHOLM

Efter Hjemkomsten med Briggen *Hanne* fik *Hammer* en meget venlig Indbydelse gennem Styrmand *Hastrup* om at besøge ham og hans Forældre paa Herregaarden *Hjortholm*, som ligger paa Langeland et Par Mil Syd for *Rudkøbing* og en halv Snes Minutters Gang fra Stranden i Langelandsbeltet. Gaarden i sig selv var en

Herlighed. Hovedbygningen laa stor og prægtig for Enden af en stor Gaardsplads med Ladebygninger og Stalde langs begge Sider. Bag Hovedbygningen fandtes en dejlig stor Have med pragtfulde Træer af mange forskellige Sorter, Frugttræer, som bugnede af Frugt, Stikkelsbær, Ribs og Solbær i Massevis, et Væld af Blomster og adskillige Lysthuse, hvor unge og gamle kunde tilbringe hyggelige Timer sammen. Omkring Gaarden ligger dejlige Skove, frugtbare Marker og fiskerige Damme, saaledes at der var rig Lejlighed til Jagt og Fiskeri. Fra Gaarden gik en Vej gennem den pragtfulde Skov, *Eskebjerg Have*, ned til Stranden, hvor der fandtes en Anlægsbro for mindre Fartøjer, fra hvilken Udskibning af Korn og deslige kunde foregaa.

Ejeren af alle disse Herligheder var Godsejer *Julianus Hastrup* og hans Hustru *Cæcilie*, født *Høffding*, de var kendt som nogle af de mest gæstfri Mennesker paa Langeland. De havde en stor Børneflok, idet der havde været 16 Børn, af hvilke 11 levede og blev gift. Blandt disse var der 5 Sønner (alle Landmænd) og 6 Døtre, alle nydelige unge Piger, som bidrog sit til at kalde unge Mennesker til Huse ved det gæstfri Bord.

Den gamle Godsejer *Julianus Hastrup* var noget for sig selv, en gemytlig og elskværdig Herre, som af mange blev anset for at være en gammel Buldrebasse, men en af dem man ikke kunde lade være med at holde af. Han havde erhvervet sig sit Gods i den for Danmark saa trange Tid i 1813, da Staten var Bankerot. Han viste, at han havde saavel Evner som Villie til at arbejde sit Gods op, og rundt fra flere af Landets Egne kom Folk til Langeland for hos ham at se, hvorledes man skulde drive sin Gaard.

Her til disse herlige og landlige Forhold kom altsaa *Hammer* som Gæst, og det er jo ikke til at undre over, at han befandt sig overmaade vel, hvortil sikkert de 5 smukke, unge Døttre har bidraget en Del. Den yngste af disse, *Henriette Jakobine*, gjorde et særligt Indtryk paa ham, hun var 17 Aar gammel, smuk, munter, kvik og elskværdig, saa det var ikke saa underligt, at han søgte hendes Selskab. Om Disputen i Briggen *Hanne*, da den var nær ved at forlise paa Hollands Kyst, har spillet en Rolle, ved jeg ikke, men sikkert er det, at *Hammer* blev mere og mere begejstret for den unge Pige, og inden Besøget afsluttedes i Ok-

tober 1847 var de forlovede og overvættes lykkelige ved at eje hinanden.

Da *Hammer* kom til *Hjortholm*, har han sikkert ikke tænkt sig, hvilken Betydning dette Besøg skulde faa for ham og hans Fremtid, thi det kan uden Tvivl siges, at han her trak det store Lod i Lotteriet ved at finde den Kvinde, som skulde blive hans trofaste Ledsagerinde gennem hele Livet. Ved hendes Side fandt han Trøst og Forstaaelse, hvad enten det var i Medgang eller i Modgang, og sikkert er det, at selv om deres Forlovelse er bleven hilst med de bedste Ønsker for Fremtiden af alle deres kære, saa blev disse langt overstraalede af Virkeligheden, thi sjeldent vil man træffe et Ægtepar, hvor Mand og Kvinde levede med hinanden og for hinanden paa saa smuk en Maade som disse gjorde, og gensidig supplerede hinanden. Forholdet imellem den gamle Godsejer og den ny Svigersøn var altid det bedste, og det fremgaar af efterladte Breve, at den Gamle vurderede *Hammer* højt, ikke alene som Gæst paa *Hjortholm*, men ogsaa som Svigersøn, som Mand og senere hen i Livet som Fader.

HAMMER OG HENRIETTE HASTRUP SOM FORLOVEDE

Iblandt de mange Besøgende paa *Hjortholm*, var der endog en Kgl. Prins, nemlig Prins *Oscar*, den senere svenske Konge *Oscar II*. Han gjorde Tjeneste ombord i den svenske Orlogsmand

„*Vanadis*", som en skøn Sommerdag ankrede udfor *Hjortholm*; man vidste, at Prins *Oscar* var om Bord, men man havde naturligvis ingen Anelse om, at han med Tiden skulde blive Konge af Sverrig. Godsejeren gik om Bord og indbød Prinsen til at bo i Land paa *Hjortholm*, saalænge Opholdet varede.

Prins *Oscar* befandt sig udmærket paa *Hjortholm*, han var ikke blind for kvindelig Skønhed og satte stor Pris paa Gaardens unge smukke Døttre, men han vurderede ogsaa Godsejeren højt, særlig hans gemytlige Ligefremhed. De to foretog daglige Køreture for at se Egnens Mærkværdigheder, og Prinsen bad altid om han maatte køre Hestene. En Dag, da den sædvanlige Køretur skulde løbe af Stabelen, havde Prinsen sat sig op i Vognen, endnu før Godsejeren havde faaet Overtøjet paa. En af de tilstedeværende, som fandt dette utilbørligt overfor saa fin en Mand, kom løbende ind i Forstuen og raabte: „Skynd Dem dog, Godsejer, Prinsen sidder allerede i Vognen og venter." Godsejeren tog den med Ro og svarede: „Her er det altid Skik, at Kusken maa vente paa Herskabet. Er det ikke rigtig Prins." Prins *Oscar* morede sig kostelig og svarede: „Jo, naturligvis."

Mange Aar efter, da *Prins Oscar* var bleven Konge i Sverrig som *Oscar II* (omkring Aar 1885) var *Hammer* i Besøg i *Stockholm* og til Audiens hos Kongen. Da Kongen havde hilst paa Hammer og udtrykt sin Tilfredshed med at lære Forsvareren af Vesterhavsøerne personligt at kende, gik han straks over til at tale om *Hjortholm*. „Der har jeg ogsaa været, og jeg glemmer aldrig mit Ophold hos Deres elskværdige Svigerforældre og især Deres Svigerfaders store Gemytlighed, og saa de nydelige Døttre", dem kunde han huske allesammen ved Navn og maatte have Besked om, hvorledes det var gaaet hver enkelt af dem.

Kapitel IV.

DEN FØRSTE SLESVIGSKE KRIG 1848—49

Da Krigen udbrød d. 23. April 1848 var Forholdene saaledes, at Krigen kun kunde betragtes som en Landkrig. Vel var Flaaden udrustet og stod Hæren bi ved mange Lejligheder, men da Preussen ingen Flaade havde, kunde der ikke blive Tale om nogen egentlig Søkrig. Flaadens Virksomhed bestod derfor i saavidt muligt at understøtte Hærens Bevægelser, overføre Tropper og blokere Fjendens Havne. Denne sidste Tjeneste, hvor ensformig og trættende den end kunde være, var alligevel af stor Betydning, idet den, foruden at opbringe fjendtlige Skibe, var til stor Gene for de neutrale Magters Handel, og var en af Aarsagerne til at disse Magter gjorde, hvad de kunde, for at faa Krigen standset og dermed Blokaden hævet.

Uden at komme nærmere ind paa Krigens Aarsag, skal her blot anføres, at efterat den danske Hær havde vundet to glimrende Træfninger i Sundeved, den ene ved Nybøl d. 28. Mai og den anden ved Dybbøl d. 5. Juni, blev der den 26. Aug. under svensk Mægling sluttet en Vaabenstilstand i *Malmø* paa 7 Maaneder, ifølge hvilken de opbragte tyske Skibe skulde frigives, 2000 Mand af Oprørshæren skulde blive staaende i Hertugdømmerne, og Danmark skulde have Ret til at holde ligesaa mange Tropper paa Als. En fælles Regering af 5 indfødte Mænd, udnævnt af Preussen og Danmark skulde bestyre Hertugdømmerne i den danske Konges Navn.

Efter at Vaabenstilstanden var sluttet, gik Hær og Flaade til København, og Felttoget var forbi for dette Aar.

Under Vaabenstilstanden var den tro Befolkning i Slesvig ganske prisgivet Oprørerne. Tilstanden blev i saa høj Grad sørgelig for de danske, at Regeringen saa sig nødsaget til at opsige Vaabenstilstanden, forinden den var udløben.

Ved Krigens Udbrud i 1848 var Løjtnant *Hammer* udkommanderet som femtekommanderende med Fregatten „*Thetis*", Kaptain *Polder*, og var paa Blokade, først ved Danzig, og senere ved Elbmundingen.

Den 3. Marts *1849* fortsattes Krigen. Den begyndte meget uheldigt for Danmark, idet Marinen Skærtorsdag d. 5. April mistede det prægtige Linieskib „*Christian VIII*" og Fregatten „*Gefion*" i den sørgelige Kamp i *Eckernførde* Fjord.

Den fjendtlige Hær rykkede derefter frem over *Kongeaaen*, og den 23. April kom det til den blodige Kamp ved Kolding. Derefter rykkede Fjenden op i Jylland, hvor General *Rye* mesterligt holdt dem Stangen. Senere blev *Fredericia* belejret, og her kom Aarets Hovedkamp til at staa. Den 6te Juli foretog vore Tropper det bekendte Udfald, der endte med en glimrende Sejr for Danmark, som dog led et alvorligt Tab, idet den tapre og dygtige General *Rye* faldt for en fjendtlig Kugle.

Ved dette Tidspunkt havde Rusland og England allerede i længere Tid arbejdet paa at standse Krigen for at blive af med den Handelen ødelæggende Blokade. Underhandlinger var aabnet i Berlin og d. 10. Juli 1849 afsluttedes en ny Vaabenstilstand, ifølge hvilken Fjendtlighederne og Blokaden skulde ophøre, de opbragte Skibe udleveres og Fangerne frigives. Syd for Flensborg skulde trækkes en Demarkationslinie, Landet Syd for denne skulde bevogtes af Preusserne, medens Nordslesvig skulde besættes af neutrale, svenske og norske Tropper, indtil Freden kom istand.

Blokaden i Nordsøen blev hævet d. 11te August, hvorefter Skibene sejlede til København og blev oplagt.

Fredspræliminærerne blev ligeledes undertegnet d. 10. Juli 1849, men Fredsunderhandlingerne i Berlin trak i Langdrag og blev først endelig sluttet med Preussen og det tyske Forbund d. 2. Juli 1850, altsaa næsten et Aar efter at Fredspræliminærerne var sluttet.

Under denne Vaabenstilstand blev Slesvig styret af 3 Kommissærer, en dansk (Tillisch), en preussisk og en engelsk.

Ved Udrustningen i 1849 blev *Hammer* atter udkommanderet med Fregatten „*Thetis*", denne Gang med Kapt. *Secher* som Skibschef. Foruden „*Thetis*" blev tre Fregatter og en Korvet samt Dampskibet „*Geiser*" beordret til Nordsøen, for under Komman-

dørkapt. *Steen Billes* Kommando at overtage den vanskelige Blokade af *Elben*, *Weseren* og *Jahden*, og denne Gang blev Blokaden godt gennemført.

Et i 1848 af Tyskerne planlagt Forsøg paa at befri sig for den besværlige Blokade, blev i 1849 til Virkelighed, idet tre armerede Dampskibe den 4. Juni i næsten stille Vejr kom dampende ud fra *Weseren*. De satte Kurs efter Korvetten „*Valkyrien*", Kapt. *Polder*, for at afskære den, der laa i temmelig stor Afstand fra de andre Skibe. Tyskerne begyndte Skydning paa saa stor Afstand, at den blev uden Virkning. *Valkyrien* søgte at nærme sig *Helgoland*, hvor der laa to danske Fregatter, som dog paa Grund af det stille Vejr kun kunde nærme sig langsomt. Efter at Kanonaden havde varet et Par Timer, kom „*Geiser*" til Undsætning, og da de tyske Skibe saa denne, flygtede de indefter; ved *Weseren* blev de afskaarne af „*Thetis*" og „*Rota*" og maatte derfor søge Ly i Elben.

Hammers Tjeneste i Fregatten „*Thetis*" i 1849 blev ikke af lang Varighed. Paa Grund af det store Tab af Mandskab, Marinen havde lidt ved at Besætningerne fra „*Christian VIII*" og „*Gefion*" var taget til Fange, kneb det med at faa Besætning til Linieskibet „*Skjold*", som var under Udrustning. I den Anledning blev *Hammer* beordret til over Land at afgaa til København med en Transport, der bestod af to Officerer, 2 Kadetter og 13 Mand, som skulde danne en Del af „*Skjold*"*s* Besætning.

Hammer afgik med sin Transport 16. April om Formiddagen fra Fregatten „*Rota*", indskibet i den lille Postjagt „*Marie Margrete*", i hvilken Bekvemmelighederne var yderst sparsomme. Han provianterede paa *Helgoland* for 3 Dage og satte Kursen imod *Fanø*. Om Natten friskede det op med stiv Kuling af NNV og svære Snebyger, som bevirkede, at Jagten maatte klodsrebe og staa vester ud.

Den 17. April bedagedes Vejret noget. Jagten krydsede nu op mod *List*, men hen ad Aften saa Luften meget truende ud, og de svære Snebyger tog fat paany. Mandskabet var en Del forkommet, da de om Natten havde maattet søge Læ i Lasten paa den fugtige Ballastsand. *Hammer* bestemte sig derfor til at løbe ind i Listerdyb for Natten og ankre ved Siden af den derliggende

Korvet „*Valkyrien*", hvis Chef gav Tilladelse til at hele Transporten overnattede i Korvetten.

Den 18. April blæste det med stormende Kuling af NNV, som gjorde det umuligt at krydse ud. *Hammer* var ked af de mange Forsinkelser paa Rejsen og besluttede nu at fortsætte indenom Øerne *Fanø*, *Manø* og *Romø*, til trods for, at Dybden i de herværende Løb ikke tillod Postjagten at passere denne Vej. Den blev altsaa detacheret, saa snart den havde bragt Transporten over til *Romø* Sønderland. Med Assistance fra Toldkontrollør *Bøyer* paa *Romø* lejede *Hammer* en Evert, som var saa lavtgaaende, at den kunde passere gennem en Del af Løbet og i alle Tilfælde kunde hales saa langt op paa Grunden, at man kunde vade i Land.

Først efter ialt 4 Dages Rejse i Sne og Kulde, og tildels i aaben Baad, naaede man endelig saa vidt, at man d. 20. April kunde gaa i Land i *Sønderho* paa Fanø, hvorfra Transporten i rekvirerede Vogne kørte til *Nordby*, hvor Mandskabet indkvarteredes. Med Vogne gik det nu videre over Jylland via *Varde-Grindsted Dal* Kro. Da de kom til *Randbøl Hede*, erfarede de af en Bonde, at Fjenden den foregaaende Dag havde taget *Kolding* og var rykket Nord paa.

Da *Hammer* tænkte sig Muligheden af, at Vejen gennem Jylland kunde være afskaaren, lod han en Hest sadle, afleverede sine Depecher til den ældste Officer i Transporten, Løjtnant *Lüders*, forklædte sig som Bonde og red hurtig i Forvejen, for at erkyndige sig om Fjendens Stilling. Han fandt Vejen aaben og naaede *Vejle* Kl. 11½, medens Resten af Transporten kom Kl. 1½.

Hammer meldte sig her til Kommandør *Schultz*, som raadede ham til at søge *Aarhus*, for derfra at gaa med Dampskibet „*Iris*" til København. Vejen gik nu videre via *Horsens* og *Skanderborg*. Transporten ankom uden videre Vanskeligheder til *Aarhus* d. 22. April om Morgenen. Næste Morgen tidlig afgik Transporten til København, hvor den ankom Kl. 7¾ Em.

Da *Hammer* meldte sig i Marineministeriet, fik han Ordre til at overtage Kommandoen over Sluppen „*Larsens Plads*", der var armeret med to smaa Falkonetter, og afgaa med denne til Eskadren ved *Elben*, hvor den skulde gøre Tjeneste som Tender hos Eskadrechefen.

Den 28. April 1849 afgik han fra København. Med sit lille Fartøj bragte han Post mellem Eskadren og *Christianssand*, og saavidt

Pladsen tillod, bragte han tillige Proviant og Vand til Eskadren. Iøvrigt krydsede han dels ved Vesterhavsøerne, dels udenfor *Elbens* Munding, hvor han undertiden alarmerede Befolkningen ved at lade sine Falkonetter høre, naar en forbipasserende Sejler ikke vilde vise sit Flag, men til egentlig alvorligt Brug egnede den lille Slup sig ikke. *Hammer* var dog henrykt ved i sin unge Alder at have sin Vimpel hejst i sit eget Skib, istedetfor at fungere som 4de eller 5te kommanderende i en af Fregatterne.

Ny Vaabenstilstand blev sluttet 10. Juli 1849 og Blokaden blev hævet d. 11. Aug. 1849. Derefter gik „*Larsens Plads*“ sammen med den øvrige Blokadeeskadre til København, hvor den blev óplagt.

Kapitel V.

KRIGEN I 1850

TIL BESÆTTELSEN AF NORDSTRAND OG PELVORM

Medens *Hammer* i 1848 og 49 mest var henvist til den betydningsfulde, men kedelige og trættende Blokadetjeneste, fik han i 1850 en langt interessantere Opgave, idet han tildels selvstændig kom til at virke paa Slesvigs Vestkyst.

Forinden vi gaar over til en Skildring af denne Virksomhed, skal Krigsbegivenhederne i dette Aar kort berøres.

Under den ny Vaabenstilstand havde Slesvigholstenerne spillet Herrer i Holsten. De havde samlet en Hær paa c. 30,000 Mand under Anførsel af den preussiske General *Willisen*. De havde udskrevet Skatter i Slesvig og vist Opsætsighed imod den der indsatte lovlige Myndighed. Til trods for at Hæren maatte betragtes som en Oprørshær var den dog velorganiseret, idet den i det væsentlige bestod af veluddannede tyske Frivillige, hvoriblandt en Mængde Preussere. Efter Freden i *Berlin* forlod de fremmede Tropper Sønderjylland, og nu var det den danske Hærs Opgave at genoprette sin Myndighed i Slesvig og at bekæmpe Oprørshæren. Da denne ikke, som i de tidligere Krigsaar, havde hele det tyske Forbund bag sig, kunde man nu haabe paa en lykkelig Udgang af Kampen.

Straks efter at Freden i *Berlin* var undertegnet, (2. Juli 1850) overskred General *Willisen* Ejderen og satte sig fast i Sønderjylland. Samtidig rykkede den danske Hær under Generalmajor *Krogh* ind Nord fra, og Krigen begyndte.

Flaaden udrustedes i Løbet af Juli Maaned og blev under *Steen Billes* Kommando beordret til Østkysten af Slesvig til Støtte for Hæren. Den 17. Juli tog danske Skibe *Femern* i Besiddelse, og d.

21. Juli blev Oprørernes Dampskib „*v. d. Tann*“ ødelagt i Neustadtbugten af Dampskibet „*Hekla*“, Kapt. *Suenson*.

Den danske Hær samledes ved *Flensborg* og drog imod Oprørshæren. I Dagene 24—25. Juli led denne, i det blodige Slag ved *Isted*, et saa føleligt Nederlag, at den over Hals og Hoved maatte flygte og søge Skjul bag *Eideren*, medens den danske Hær besatte *Dannevirke* og Linien fra *Eckernførde* paa Østkysten til *Frederikstad* paa Vestkysten. I flere Maaneder stod Hærene overfor hinanden ved *Ejderen*, uden at der forefaldt andet end Forpostfægtninger.

Den 12. og 13. Sept. fandt en større Kamp Sted ved *Mysunde*, som endte med at de fjendtlige Tropper maatte trække sig tilbage med store Tab.

Da Planen om at omgaa den danske Hær paa Østsiden af Slesvig dermed maatte opgives, bestemte General *Willisen* sig til at foretage et større Angreb paa *Frederikstad*, för ad denne Vej at omgaa den danske Hær. Ogsaa disse Angreb, som foretoges i Dagene 29. Sept. til 4. Okt., mislykkedes. Byen forsvaredes med stor Dygtighed af den heltemodige Oberstløjtnant *Helgesen*, og efter 6 Dages Kamp med et forholdsvis stort Mandefald, maatte *Willisen* opgive Angrebet og trække sig tilbage.

Endnu forefaldt der en Del Forpostfægtninger uden afgørende Betydning, og i Jan. Maaned 1851 genoprettedes Freden.

Det laa i Forholdenes Natur, at Kampene i det væsentlige faldt paa den østlige Del af Slesvig, hvor de kæmpende danske Afdelinger i de derværende Fjorde kunde faa god Nytte af Flaadens Skibe og Kanonbaade.

FORHOLDENE PAA VESTKYSTEN

Paa Vestkysten lagde de udstrakte Marskegne store Vanskeligheder i Vejen for Troppernes Bevægelse. Imellem Kysterne og de udenfor liggende Vesterhavsøer findes udstrakte Grunde (Vatterne), der yderst sparsomt er gennemfuret af mindre Sejlløb, som kun kan passeres af lavtgaaende Fartøjer, og i Reglen kun i Flodtiden. Disse Grunde bevirker, at selve Fastlandskysten kun er tilgængelig paa ganske faa Steder. Da Vesterhavsøerne er van-

skeligt tilgængelige,[1]) og Oprørerne i 1850 ikke havde nogen egentlig Flaade, havde man ikke tænkt sig, at der behøvedes noget dansk Marineforsvar af større Betydning i disse Farvande.

Til Højstkommanderende paa Vestkysten beordredes, ligesom det foregaaende Aar, Kommandørkaptain *Ellbrecht* og til Næstkommanderende hos denne Secondløjtnant *O. C. Hammer*. De afrejste fra Kjøbenhavn d. 24. Mai og ankom til *Fanø* d. 27. Mai, hvor Hovedstationen etableredes. Om denne Rejse henvises til følgende Brev af 6. Juni fra Ltn. *Hammer* til hans Fader:

„Kære Fader! Efter nu at have opholdt mig her paa Stationen i 10 Dage, siden d. 27. Mai, har jeg havt meget travlt med Organisationen af 4 armerede Fartøjer eller Jagter, og Ordningen af de militære Foranstaltninger paa Øen i det Hele taget, vil jeg fortælle Dig og Søstrene lidt om min Rejse herover og Opholdet her.

Den 14. Mai rejste jeg, som I ved, med Diligencen om Aftenen tilligemed min Chef Commandør *Ellbrecht*, en Kanoner og en Tømmermand. Rejsen gik overalt meget behageligt. — — — — — — — Mandag den 27. Mai ankom vi til „*Nordby*" paa „*Fanø*", hvor vi bleve indkvarterede. Kommandøren og jeg tæt ved hinanden, da vi toge alle vore Maaltider sammen. Han er særdeles flink og forekommende i enhver Henseende, og vi komme overordentlig godt ud af det sammen. Jeg bestyrer saa godt som udelukkende hele det udvendige Arrangement og fører al Kommando, medens

[1]) *Vesterhavsøerne* ligger i en Udstrækning af c. 15 danske Mil udfor Slesvigs Vestkyst, fra *Fanø* i Nord til Halvøen *Eiderstedt* i Syd. De vigtigste Øer er *Fanø*, *Manø*, *Romø*, *Sild*, *Føhr*, *Amrum*, *Pelvorm* og *Nordstrand*. Befolkningen paa de sidstnævnte, sydligste Øer var i Hovedsagen tysk, paa de nordligste saa godt som udelukkende dansk. Paa *Sild* og *Føhr* fandtes en Del Folk med seperatistiske Ideer, der gav sig Udslag i Tilslutning til Tanken om at danne en slesvig-holstensk Stat; men Hovedmængden af Befolkningen saavel som den beskikkede Øvrighed var som Regel loyale og gode danske Borgere.

Fra Nordsøen fører forskellige Dyb ind til Øerne og Fastlandet. Af disse har dog kun „*Listerdyb*" og „*Smaldyb*" større Betydning, da de andre kun kan passeres af Smaafartøjer med et meget ringe Dybgaaende. *Listerdyb* fører mellem *Romø* og *Sild* ind til den for paalands Storm velbeskyttede *Kongehavn* ved *List* og havde tidligere stor Betydning, da det var det eneste Sted fra *Skagen* til *Elben*, hvor større Skibe kunde søge beskyttet Ankerplads. Det var der, Kong Christian IV i sin Tid indesluttede en stor hollandsk Flaade. *Smaldyb* er et ret dybt, men kroget Løb, som Sydvest fra fører ind til Øen *Føhr* med Flækken Wyk, den største By paa Øerne.

han passer sine Skriverier og Regnskaber. Jeg troer ogsaa, at jeg er bleven ham særdeles godt anbefalet, og at han har fuld Tillid til mig. — Foruden vor Søstyrke!! have vi et mobilt Halvbatteri (4 Stk. 6 ℔dige Kanoner) og en halvhundrede kongelige Artillerister, under Overfyrværker *Schellerup*. Naar Krigen begynder faar vi ogsaa Infanterister til Øen.

Tiden er knap, da jeg imorgen tidlig i al Stilhed afgaar med min Jagt „*Abelone*" paa en Recognosering Syd paa, inden om Øerne, helt ned til „Ejderstrømmen", dels for at undersøge Stemninger og Tilstande forskjellige Steder, dels for at knytte Forbindelse med den danske Sag hengivne Mænd, for at faa dem til at underrette os om Alt, hvad der forefalder Syd paa. — Jeg skal anløbe alle de sydlige Øer og ende i *Højer*, i det slesvigske paa Fastekysten.

Naar jeg kommer hjem fra denne Tour, haaber jeg at finde Brev fra mit Hjem. Min Adresse er Fanø pr. Varde.

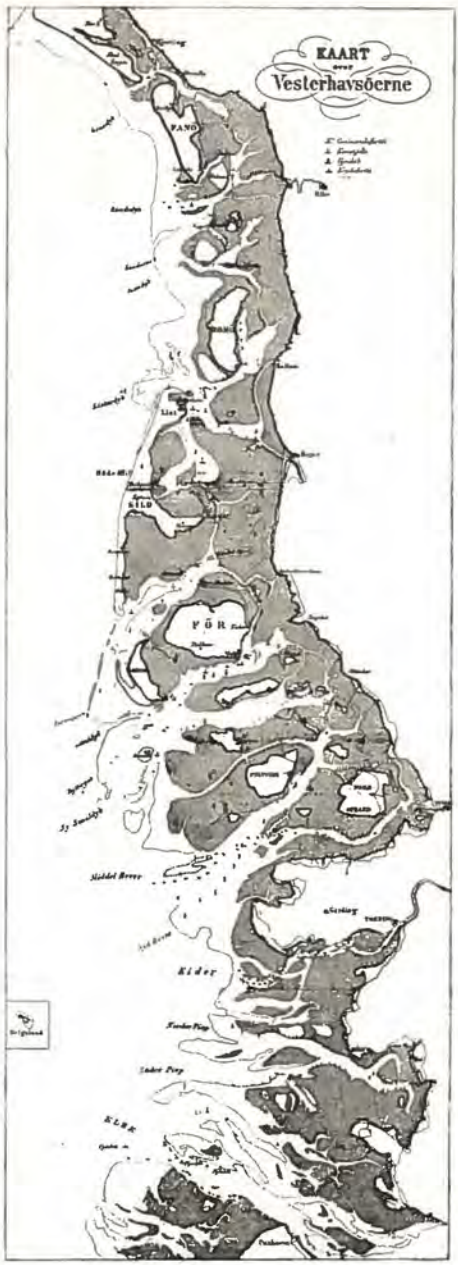

Hils nu mine Søskende, Lemvighs i Esbønderup og andre Bekjendte

fra din hengivne Søn
sign. O. C. Hammer."

Det var ikke store Styrker *Ellbrecht* havde at raade over. Foruden 4 Stk. 6 Pds. Feltpiecer med tilhørende Ammunitionsvogne og Betjeningsmandskab havde han 50 Matroser til Besætning paa to armerede 23 Fods Chalupper og 7 Everter, som han rekvirerede paa Stedet. *Ellbrecht* indgav straks Betænkning om, at han, for at føre et fuldstændigt Forsvar over Øerne, maatte have c. 10 Kanonchalupper og en Troppestyrke paa c. 300 Mand Infanteri, nogle Espingoler, transportable Feltstykker og nogle faa Kavallerister, men efter sin Ankomst til *Fanø* erklærede han, at Forholdene endnu ikke var saa udviklede, at han fandt det nødvendigt staks at skride til saa betydelige Forsvarsforanstaltninger.

Den 14. Juli, kort før Fjendtlighedernes Genoptagelse, ankom Korvetten „*Flora*", Kaptain *van Dockum*, der var udrustet som Kadetskib. Efter at Kadetterne var sendt hjem, fik Korvetten Station paa Vestkysten, med Ordre til at støtte Kom. *Ellbrecht*, naar denne rykkede frem mod Syd. Da „*Flora*" paa Grund af sit Dybgaaende var fuldstændig afskaaret fra at benytte de indre Løb, var dens Betydning i alt væsentligt reduceret til det moralske Indtryk, som en Orlogsmands Tilstedeværelse altid gør. Nogle Kanonchalupper vilde i denne Henseende have gjort betydelig større Virkning. Mærkeligt nok fastholdt Kom. *Ellbrecht* sine ovenanførte Udtalelser med Hensyn til Kanonchalupperne. Vel erkendte han at nogle Kanonbaade og lavt stikkende Dampskibe vilde være ham til mere Nytte end de større Orlogsskibe, men han haabede dog at faa Øerne i sin Magt med den Styrke, han raadede over. Endnu saa sent som 14. Aug. fraraadede han Udsendelsen af Kanonbaade, fordi disses Passage gennem Agger Kanalen var baade besværlig og vovelig. Til trods for denne Udtalelse bestemte Marineministeriet sig dog til at udsende 6 Kanonchalupper. De afgik fra København d. 16. Aug., men kom, paa Grund af Vanskeligheder i Limfjorden og ved *Agger*, først til *List* d. 8. Sept. Som vi senere skal se, blev denne Forsinkelse Aarsagen til, at Kom. *Ellbrechts* Fremrykning imod Syd maatte udsættes Gang efter Gang.

Foruden den ovennævnte Styrke beordredes Dampskibet „*Gejser*", Kaptainløjtn. *P. Wulff*, og den lille Dampbaad „*Vikingen*", Løjtn. *S. Lund*, til at melde sig hos Kom. *Ellbrecht*; den sidste for at være til Tjeneste for Kanonbaadene.

DE SECONDLØJTENANT HAMMER STILLEDE OPGAVER OG DERES UDFØRELSE

Endnu nogen Tid før Fjendtlighederne begyndte nemlig 6. Juni 1850, fik *Hammer* Ordre til med den armerede Evert „*Abelone*" at afgaa Syd efter paa Vestkysten for saasnart som muligt at knytte Forbindelser paa Øerne og ved Kysten, at indhente Efterretninger om Stemninger og Tilstande samt at undersøge Farvandene, dog saaledes, at man saavidt muligt undgik at vække Opsigt eller Opmærksomhed.

Han afgik d. 9. Juni fra *Fanø* og anløb følgende Steder: *Romø Listerdyb*, *Føhr*, *Amrum*, *Husum*, *Heveren* samt til Slutning *Højer*. Overalt samlede han Oplysninger af Betydning for den danske Sag og satte sig i Forbindelse med de Personer, som vakte ubetinget Tillid. Han fik det arrangeret saaledes, at man fremtidig fik Underretning om alt, hvad der passerede af Interesse paa Øerne og i Farvandene samt tildels paa Fastlandet, hvor man dog maatte være særlig forsigtig, fordi Friserne næsten alle var hadefulde imod de danske og ivrige Slesvig-Holstenere.

Den 17. Juni vendte *Hammer* tilbage og afsendte Dagen efter en udførlig Rapport med mange værdifulde Oplysninger, hvoriblandt Navnene paa adskillige oprørske Embedsmænd, blandt hvilke fandtes en Del Præster og en Del tysksindede Toldembedsmænd. Som fuldt paalidelige danske Mænd skal bl. a. nævnes Toldkontrollør *Bøjer* fra *Romø*, Toldkrydsbetjent *Niels Hansen*, *Listerdyb*, *Ahrends* fra *Amrum* og *Masorsky* fra *Heverstrømmen* samt i *Højer*, hvor Stemningen var stærkt delt, to gode danske Mænd, Kjøbmand *N. Petersen* og Apoteker *Nagel*, med hvilken sidste *Hammer* sluttede et Venskab, som varede hele Livet.

STATIONEN VED HØJER

Den 2. Juli afsejlede *Hammer* fra *Fanø* paa en særlig Ekspedition, hvortil han var beordret af Marineministeriet. Den fore-

toges med den armerede Evert „*Abelone*“ og en armeret Chalup med en Besætning af 15 Mand. Han havde Ordre til at tage Station ved *Højer* og i Farvandene omkring denne By. Han skulde derfra iagttage, hvad der foretoges af det tysksindede Parti, samt om Insurgenternes Kanonbaade optraadte i Farvandene. Samtidig skulde han søge at indvirke paa den danske Stemning. Det overlodes ham at vende tilbage til Stationen uden nærmere Ordre, saasnart Omstændighederne gjorde dette ønskeligt, f. Eks. for at proviantere eller indhente nye Ordre. Endvidere fik han Ordre til at rapportere direkte til Marineministeriet samt til sin Chef Kom. *Ellbrecht*.

Paa Grund af Storm blev Rejsen forsinket, først 5. Juli kunde han indtage den befalede Post. I *Højer* var Stemningen som nævnt, men efter at Byen fra 19. Juni var bleven besat af c. 200 Mand svenske og norske Tropper, blev Forholdene nogenlunde rolige. De Embedsmænd, som bevisligt havde virket i Insurgenternes Tjeneste, blev afsat, men man frygtede dog i Byen for, at de fremmede Troppers Afmarsch skulde fremkalde Uroligheder. Man henvendte sig derfor til *Hammer* med Anmodning om indtil videre at okkupere Byen. Dette turde *Hammer* dog ikke indlade sig paa uden Bemyndigelse fra sine Overordnede, da han var bange for derved at foregribe Vaabenstilstandens Bestemmelser. Han sendte Forespørgsel om Sagen til Bestyrelseskommissionen for Hertugdømmerne, der lod den gaa videre til den kommanderende General, som svarede, at en Besættelse af Højer i ethvert Fald først maatte ske d. 16. Juli, og at *Hammer* efter Besættelsen maatte gaa frem med den største Forsigtighed, da Forholdene endnu ikke tillod at bedømme, naar, hvorledes og hvor stor en Styrke der kunde sendes til Vestkysten. Efter Modtagelsen af den kommanderende Generals Skrivelse anmodede *Hammer* Komm. *Ellbrecht* om Forstærkning af Mandskab og fik den armerede Evert „*Mette Cathrine*“ samt en Toldkrydser, men samtidig fik han at vide, at yderligere Forstærkning ikke kunde afses.

Saalænge Stationen blev holdt udfor *Højer*, benyttede *Hammer* Lejligheden til at skaffe sig yderligere Oplysninger om Befolkningen paa Vestkysten og særlig om Friserne, der næsten alle var stærkt paavirkede af Præsterne i tysk Retning. *Hammer* fik blandt andet at vide, at to store Vognladninger med Vaaben og Ammu-

nition allerede i 1848 var ankommet til *Højer* Syd fra for at fordeles til de tysksindede Frisere. Fra Komm. *Ellbrecht* fik *Hammer* at vide, at *Ellbrecht* havde faaet Ordre til at underlægge sig den kommanderende General og at rykke Syd efter paa Øerne omtrent samtidig med, at Hæren rykkede Syd paa. I den Anledning var et Kompagni paa 269 Mand under Major *Hommel* beordret til at melde sig hos Kom. *Ellbrecht*.

Hvor stor Tillid *Hammer* og hans lille Flok allerede havde indgydt de loyale Beboere derovre, fremgaar af, at Herredsfogden i *Tønder* kom med en Forespørgsel til *Hammer* om at afgive Assistance til Undertvingelse af et Oprør i Byen, en Anmodning, som dog maatte afvises af samme Grund som den, der hindrede *Højers* Besættelse. Efter at de fremmede Tropper var draget bort d. 14. Juli holdt *Hammer* sig derfor i passende Afstand fra Byen for ikke at give Tyskerne noget at hænge deres Hat paa. Under 13. Juli bemyndigede Marineministeriet *Hammer* til at besætte Byen med den ham underlagte Styrke, saafremt der ikke fra anden autoritær Side var givet ham modsat Ordre.

Da Tiden for de fremmede Troppers Afmarch nærmede sig, var det øjensynligt, at Nervøsiteten hos de danske Embedsmænd i *Højer* tog Fart. Den øgedes ved at der kom Underretning om, at fire tyske Gendarmer var ankommet til *Tønder*. De var kommet for at afhente udskrevet tysk Mandskab, men blot Rygtet om, at de var i *Tønder*, var tilstrækkeligt til at flere af de danske Embedsmænd blev bange for at vise deres danske Sindelag.

Lørdag den 13. Juli fik *Hammer* arrangeret en Sammenkomst i *Ballum* (c. 2 Mil Nord for *Højer*) med de danske Embedsmænd og *N. Petersen* og *Nagel* fra *Højer* for at raadslaa om, hvilke Foranstaltninger der burde tages, naar de fremmede Tropper næste Morgen Kl. 5 afmarcherede fra Byen. Man besluttede, at Embedsmændene skulde blive i Funktion, og for at støtte dem blev man eninge om, at der skulde oprettes en Sikkerhedsvagt bestaaende af loyalt sindede Borgere. Medens disse Forhandlinger stod paa, blev der meldt: „en Orlogsmand i Sigte udfor *Listerdyb*." *Hammer* blev derfor nødsaget til at forlade Mødet for at tage til *List* med sin Chalup. Det viste sig, at Orlogsmanden var den danske Korvet „*Flora*", som dog atter stod til Søs indtil næste Dag. *Hammer* tog derfor med Chaluppen tilbage til *Ballum*, hvor han

ankom ved Midnat. Da han hørte, at Mødet havde været ret resultatløst, skyndte han sig tilbage til *Højer* for at opmuntre de forknytte Embedsmænd og paase, at de nødvendige Foranstaltninger blev udført.

HØJERS BESÆTTELSE

Søndag den 14. Juli. Ved Ankomsten til *Højer* Kl. 3 Morgen fandtes intet foretaget. Embedsmændene var slagne af en panisk Skræk og ifærd med at flygte. Herredsfoged og Toldinspektør var ikke til at berolige. De flygtede til *Flensborg* foran de svenske Tropper, og efter dem fulgte hele det øvrige Embedspersonale samt mange af de mest loyale Indbyggere, der ganske naturligt blev forskrækkede ved at se den altopgivende Maade, hvorpaa deres Øvrighed optraadte. Den eneste Embedsmand, som blev i Højer, var den tysksindede Toldkontrollør *Thiel*, som den foregaaende Dag havde nægtet af aflevere Kassen, der nu maatte fratages ham ved militær Assistance.

Apotheker *Nagel* havde gjort alt for at berolige den svage Øvrighed og havde stillet sit Hjem til Disposition for alle de Embedsmænd, som ingen Bolig havde i Byen. *Hammer* tilraadede *Nagel* at forlade Byen, da alle de øvrige drog af, men han vilde ikke flygte og søgte foreløbig Tilflugt i *Hammers* Skibe. Da alle, der vilde flygte, var flygtet og der ikke syntes at være mere at gøre ved *Hammers* personlige Nærværelse, forlod han Byen Kl. 6 Morgen og tog tilbage til *Ballum*, hvor hans Skibe laa til Ankers og ventede paa Forløsningens Dag, — „d. 16. Juli" — da man havde Lov til at betræde Slesvigs Jord.

Fra Chefen for *Fanø* Stationen blev *Hammer* stadig manet til Forsigtighed. I den sidste Rapport (af $^{14}/_{7}$), som *Hammer* havde ladet afgaa til *Ellbrecht*, skriver han blandt andet: „Jeg har taget de fornødne Forholdsregler for over *Emmerslev* (c. 3 Fjerdingvej N. V. for Højer) at faa Underretning om alt, hvad der passerer. Efter min Mening er der ingen Tvivl om, at de danske Embedsmænd lod sig forskrække bort af de 4 Gendarmer, der kom til *Tønder* for at hente udskrevet Mandskab.

De tysksindede i *Højer* uspredte en Mængde Rygter, men det er min Overbevisning, at de ikke har isinde at foretage noget alvorligt Skridt.

Paa de Oplysninger, som jeg faar imorgen Aften, beror det, om jeg ser mig istand til at udføre Generalkommandoens Ordre af 12. Juli. Hvis jeg besætter *Højer* d. 16., kan Deres Højvelbaarenhed være overbevist om, at der skal være taget saadanne Forholdsregler, at intet risikeres."

Mandag den 15. Juli foretoges forskellige for Besættelsen af *Højer* nødvendig Arbejder, der fyldtes Vand og Proviant, „*Mette Cathrines*" Mandskab og Kanoner blev bragt ombord i „*Abelone*" og „*Mette Cathrine*" detacheredes til *Fanø*. *Abelone* og Chaluppen gik til *List*, hvor man assisterede med at bringe Korvetten „*Flora*" til Ankers i *Listerdyb*. Om Aftenen ankrede *Hammers* Styrke paa Flakket S. O. for „Jordsand" (imellem *List* og *Højer*[1]).

Tirsdag den 16. Juli. Højers Besættelse gik imod Forventning fuldstændig roligt og stille af. Kl. 12 om Natten blev der purret ud i *Hammers* lille Styrke, og Kl. 12½ afgik Chaluppen med 24 Mand og de to danske Mænd, Apotheker *Nagel* og Toldkontrollør *Bøjer*, som begge havde søgt Tilflugt i Skibene, den sidste for at være til Disposition som eventuel Toldembedsmand. Ekspeditionen gik iland paa Ebben Nord for *Emmerlev*, hvor *Hammer* fik Melding om, at alt stod fredeligt til i *Højer*. Styrken marcherede derefter i den lyse Nat langs med Stranden til *Højer*. Efterhaanden faldt det ind med tyk Taage. Ved Ankomsten til *Højer* Mølle Kl. 3, blev en mindre Styrke detacheret for Nord om Byen at gaa til „*Snurombroen*" og afkaste samt besætte denne. Senere blev Diget barikaderet med Harver, saa at Passage om Natten var umulig, medens Broen om Dagen kunde gøres passabel for Høst- og Arbejdsvogne. Resten af Styrken marcherede Vest fra ind i Byen og besatte Diget til *nordre Sluse*. *Hammer* lod derefter to oprørske Toldassistenter arrestere og

---

[1]) *Højer By* ligger c. ½ Fjerdingvej fra Havet, Husene laa dengang samlede i Form af et Rektangel. Kirken laa paa Torvet ved den sydlige Udkant af Byen. Fra Kirketaarnet var der en fortrinlig Udsigt over Land og Hav. Byens Mølle laa lidt NV. for Byen ved en til Stranden førende Vej. Hovedadgangsvejen gik fra *Tønder* over *Møgeltønder* og „*Snurombroen*" til Byens østlige Udkant. Fra Nordsiden af Byen gik en Vej i nordlig Retning over *Emmerlev* og *Hjerpsted* til *Ballum* og videre til *Ribe*. Fra *Højers* Sydside, omtrent ved Kirken, gik en Vej i S. S. østlig Retning over „*Hjørnebro*" til *Rudbøl* og *Rosenkrands*, den fulgte Marskgrænsen og løb omtrent parallel med *Højer* Kanal, der havde sit Udløb c. ½ Fjerdingvej Syd for Byen. Kanalen var forsynet med en Sluse, som regulerede Vandafløbet fra Marsken.

sætte ombord i „*Abelone*". Den tidligere nævnte tysksindede Toldopbebørselskontrollør *Thiels* blev arresteret og tvunget til at aflevere sin Kasse og sine Papirer imod Kvittering, men medens dette stod paa, saa han sit Snit til at undslippe gennem et Bagvindue. Toldassistent *Bøjer* blev nu af *Hammer* indtil videre ansat som Opbebørselskontrollør.

Det danske Flag blev straks efter Ankomsten vist fra Kirketaarnet, hvor Udkig blev placeret. Vagten blev sat i et Hus paa Torvet med Vagtstue i Sprøjtehuset. Forposter blev udstillet paa de to Veje, der fører imod Øst og Syd, med Ordre til at anholde alle baade ud og indpasserende.

De værste Slesvigholstenere i Byen mødte efter Ordre hos *Hammer* og udviste en sømmelig og rolig Optræden. For at berolige Stemningen blev der bestilt Kvarter til 500 Mand i Byen, og fem Heste rekvireredes til Patrouilletjeneste om Natten. Til Assistance ved Patrouilletjenesten meldte sig frivilligt Honoratiores fra By og Omegn, og ved deres Hjælp patrouilleredes hele Omegnen fra *Tønder* til *Rudbøl* adskillige Gange hver Nat. To Stk. 6 ℔dige Houbitser blev bragt iland og anbragt paa Foraksler med Vognhjul, saa at de hurtigt og let kunde transporteres. De blev om Natten anbragt paa Diget og om Dagen paa en Bakke kaldet „Bjerget".

En enkelt af de den 14de flygtede Embedsmænd kom tilbage og blev indsat i sine Funktioner.

Onsdag d. 17. Juli. Alt gik sin rolige Gang. Posterne afløstes hver anden Time og Patrouiller udsendtes hyppigt. Der blev stort Røre i Byen, da der gik et Rygte om at bevæbnede slesvigholstenske Matroser var kommet og havde slaaet sig ned i Omegnen. Det viste sig at være falske Rygter.

Torsdag d. 18. Juli. Kl. 2 Morgen blev der allarmeret ved hyppige Geværskud Syd fra. Alt hvad der kunde undværes fra Posterne kom paa Benene, og en fordelagtig Stilling blev indtaget ved „*Sielen Sluse*". Patrouiller udsendtes til „*Nordersluse*", hvor Geværskuddene blev ved at falde tæt, men intet kunde ses paa Grund af tæt Taage. Kl. $3^1/_2$ lettede Taagen, og saasnart Fjenden saa den udsendte Patrouille og de kørende Houbitser, forsvandt de hurtigst muligt.

Det havde ikke undgaaet *Hammers* Opmærksomhed, at Byens

Indvaanere led stærkt under den bittre Stemning, der herskede imellem de to Partier, som hver for sig søgte at ophidse hinanden ved Forhaanelser, Drillerier og Bagvaskelser. Da der var kommet en Proklamation fra Kongen til Slesvigerne, med Ordre til om muligt at oplæse den for Befolkningen, sammenkaldte *Hammer* Mænd af alle Klasser til et Møde, hvor Proklamationen oplæstes. I denne paabød Kongen udtrykkelig Mildhed og Retfærdighed i alle Forhold. *Hammer* paaviste, hvorledes Fred, Ro og Tilfredshed i Byen vilde vende tilbage, saasnart begge Parter kunde række hinanden Haanden og slaa en Streg over tidligere Mellemværende. Han havde den Tilfredsstillelse, at adskillige af Byens Borgere efter dette Møde lovede hinanden at gøre, hvad de kunde, for at gensidig Fordragelighed kunde opretholdes.

Fredag d. 19. Juli Kl. 4 Morgen blev der allarmeret paany. Ti tyske Gendarmer var trængt frem Syd fra til „*Hjørnekro*", hvor de aabnede Ilden imod de danske Forposter. Efter nogen Skydning trak de sig tilbage.

Stemningen i *Højer* syntes efter Gaarsdagens Hændelser at være betydelig bedre. Begge Partier var rolige og tilsyneladende tilfredse. Selv de værste Oprørere rettede sig roligt efter udstedte Befalinger. Tjenesten gik sin sædvanlige Gang med Afløsning af Posterne hver anden Time, men det var tydeligt at se, at Besætningen var for lille, og at det i Længden ikke vilde kunne gaa uden Forstærkning. En saadan var begæret saavel fra *Fanø* som fra Hovedkvarteret. Fra *Fanø* blev der meldt alt i Orden til at rykke Syd efter, man ventede kun paa noget Infanteri, som var lovet, men endnu ikke ankommet. Fra Hovedkvarteret kom der Meddelelse om, at man endnu ikke kunde sende Landtropper til Vestkysten. Blandt Vanskelighederne ved Okkupationen var den, at Byen var saa godt som blottet for Embedsmænd, og særlig savnedes en Politiøvrighed til Ordning af Indkvarteringsforholdene m. m.

I Løbet af Dagen fik *Hammer* Underretning om, at tyske Gendarmer om Natten Nord fra vilde overmande og tage den Chalup, som benyttedes til Forbindelse med „*Abelone*", der laa til Ankers paa „*Jordsand*" Flakket. Komplottet blev meget nemt forhindret, idet Chaluppen fik Ordre til at lægge sig ud til „*Abelone*", hvor den forblev om Natten.

Søndag d. 21. Juli. Herredsfoged *Detlefsen* samt de øvrige Embedsmænd, der var flygtet fra Byen d. 14. Juli, kom tilbage og overtog deres Funktioner. I Løbet af Dagen kom der Melding om, at Insurgentdampskibet „*Kiel*" d. 20. Juli havde vist sig i „*Smaldyb*" og at tre tyske Kanonbaade stod „*Heveren*" ind til *Husum* By. Disse Baades Nærværelse i Farvandene indenfor Øerne var til stor Gene for den danske Styrke paa Vestkysten, fordi *Ellbrecht* og *Hammer* ikke havde en eneste Kanonbaad at stille op imod dem, og *Ellbrecht* ikke kunde gaa over til de sydligere liggende Øer, saalænge de tyske Kanonbaade var Eneherrer i Farvandet. De tyske Kanonbaades Besætning blev angivet til 150 Mand, og da *Hammers* Styrke endnu kun udgjorde 20 Mand og to kørende Houbitser, vilde det være en let Sag for Insurgenterne at gøre Landgang og bemægtige sig *Højer* By eller andre betydningsfulde Punkter paa Kysten. For saa vidt muligt at sikre *Højer* herimod, lod *Hammer* sit Mandskab indtage en god Forsvarsstilling udfor det sandsynlige Landgangssted og havde 4 bespændte Vogne holdende parat for at sikre sig en hurtig Retræte, saafremt han af Overmagten skulde blive tvungen til at vige. Sine Fartøjer lod *Hammer* straks dirigere Nord paa til *Kolby*, hvor de var i Sikkerhed for Kanonbaadene. Al Forbindelse Syd paa blev standset.

Hammer henvendte sig endnu engang om snarlig Assistance saavel til Fanø Stationen, som til et dansk Troppekorps, der d. 22. Juli var ankommet til *Tønder*. Fra dette Sted sendtes Løjtn. *v. Hallas* d. 23. om Eftermiddagen til Højer med en Forstærkning af 104 Mand, af 1ste Krigsreserve. Denne Undsætning kom overordentlig tilpas for *Hammers* lille Styrke, idet det var første Gang siden Højers Besættelse, at saavel han som hans Folk kom af Klæderne om Natten og i en rigtig Seng. *Hammer* udtaler i en Rapport til *Ellbrecht*, at hele Mandskabet havde udført den meget anstrengende Tjeneste med god militærisk Disciplin og den største Utrættelighed og Aarvaagenhed. Detachementet under *Hallas* fik allerede d. 27. Ordre til at afmarchere til *Tønder* for at afløse det derværende Detachement, som skulde Syd paa. Han efterlod dog en Underofficer og 10 Mand. Morgenen efter *Hallas* Ankomst, kom der ogsaa Undsætning fra *Fanø*, idet Krydstoldbetjent *Masorsky* ankom med 13 Mand. *Masorsky* var en særdeles dygtig og paalidelig Mand, der paa Grund af sit store Kendskab til saa-

vel Farvand som Personel, var af uvurderlig Betydning for *Hammers* lille Styrke. Han blev straks ansat som Befalingsmand ved Styrken og viste sig denne Plads fuldt voksen.

I Løbet af Dagen d. 24. Juli saas en af de tyske Kanonbaade at staa op under *Kolby*, hvor *Hammers* Fartøjer var bragt hen. Det var uden Tvivl dens Mening at gøre Forsøg paa at overmande disse Fartøjer. *Hammer* rykkede derfor tilvogns Nord paa med *Masorsky* og et Detachement af Soldaterne. Ved *Hjerpsted* Bakker var det ikke muligt at holde Styrken skjult for Kanonbaaden, og saasnart man fra denne havde set danske Soldater, vendte den om og stod straks tilbage til *List*.

Den 25. Juli fik Major *Hommel* Ordre fra Kom. *Ellbrecht* til at marchere til *Strandby*. Her blev han med 200 Mand indskibet til *Juvre* paa *Romø*, medens Resten af hans Styrke overførtes til *Fanø*. Det var *Ellbrechts* Hensigt d. 29. Juli at gaa med Styrken fra *Romø* til *List*, for derfra at besætte Øen *Sild* og sørge for Ro og Orden paa denne Ø, men en fjendtlig Kanonbaads Tilstedeværelse ved *List* forhindrede Landgang her paa denne Dag. Den 31. Juli om Aftenen indskibedes Tropperne paany. Overgangen lykkedes og d. 1. Aug. gik Styrken iland ved *List*, hvorfra den blev fordelt paa Øen. Major *Hommel* blev udnævnt til Kommandant paa *Sild*. En af hans Opgaver var at forhindre enhver Forbindelse imellem Insurgenternes Kanonbaade og Øen. Komm. *Ellbrecht* opslog sit Hovedkvarter i *Kejtum* By.

Hammers Styrke var den 26. Juli

	1	Underofficer og	12	Jægere
	2	— -	27	Matroser
Ialt...	3	— -	39	Menige

AFVÆBNING AF FRISERNE

Efter saaledes at have faaet en betydelig Forstærkning af Mandskab og Underretning om, at *Ellbrecht* d. 26. Juli var afgaaet til *Romø* med største Parten af sin Styrke, begyndte *Hammer* at udvide sin Virksomhed. Som ovenfor nævnt havde han faaet Underretning om at Vognladninger med Vaaben og Ammunition var fordelt imellem de tysksindede, og særligt blandt Friserne. For ikke

at blive faldet i Ryggen, var det derfor nødvendigt at afvæbne Beboerne, som ved flere Lejligheder havde vist, at de var Slesvigholstenere, og at de ikke vilde respektere de danske Autoriteter. Han foretog derfor Strejftog til Omegnen og tvang Beboerne af Gaarde og Byer til at udlevere, hvad de havde af Vaaben m. m.

Indenfor Diget i de herliggende Marskegne havde Beboerne en Del Baade, kaldet Binnendigsbaade, som særlig blev benyttet i de derværende store Søer og Kanaler. Disse Baade kunde let blive farlige for den lille danske Styrke ved et eventuelt Angreb paa denne, medens de kunde blive af stor Betydning for *Ellbrecht* ved eventuel Overførelse af danske Tropper til de sydlige Vesterhavsøer. *Hammer* lod derfor alle Binnendigsbaade fra *Rudbøl* og Omegn optage og føre til *Højer*, hvorefter han underrettede *Ellbrecht* om, at det fornødne Transportmateriel var tilstede. Da det senere viste sig, at *Ellbrecht* ikke havde Brug for Baadene, blev de leveret tilbage til deres Ejermænd.

Oprørerne, som havde forsøgt at rejse Landstormen og organisere sig imod *Hammers* Styrke, var naturligvis i Fyr og Flamme i Anledning af disse Strejftog, og de blev det endnu mere, da der blev udspredt Rygter om, at de danske vilde gennemføre en tvungen Udskrivning til den danske Hær og Flaade. I den Anledning opstod der en formelig Panik imellem de unge Mennesker, saa at de flygtede over Hals og Hoved eller gemte sig paa de mest mærkværdige Steder. *Hammer* søgte naturligvis paa det kraftigste at imødegaa disse Rygter og udstedte en Bekendtgørelse, som blev sendt rundt til Befolkningen og hvori disse Rygter paa det kraftigste blev dementeret.

SAMARBEJDE MED HÆREN

Den 27. Juli blev Kaptain *Thalbitzer* af den kommanderende General beordret til Højstkommanderende i *Tønder*, med Ordre til at vedligeholde Forbindelsen med Eskadren paa Vestkysten. Han anmodede derfor *Hammer* om daglig at sende sig Rapport om Begivenhedernes Gang. Der udviklede sig her igennem et betydningsfuldt Samarbejde imellem disse to Autoriteter, idet der fra Detachementet i *Tønder* udsendtes Afdelinger for at assistere ved Strejftogene til Afvæbning af Befolkningen, og kun ved disses

Hjælp lykkedes det at gennemføre Sagen. En af de største Vanskeligheder foraarsagedes ved de udstrakte Marskegne, hvor Grøfter, Kanaler og Diger afløste hinanden, saa at man kun ved lokalt kendte Folks Hjælp kunde finde Vej. Med lejede Vogne kørte *Hammer* med sin lille Styrke og sine to Houbitser fra den ene By til den anden og fra den ene Gaard til den anden. Enkelte Steder bestilte han Kvarter til en stor Styrke, andre Steder, hvor han troede, at der var en fjendtlig Styrke i Nærheden, stillede han hele sin Styrke op i en lang Forpostkæde og lod dem vise sig snart her, snart der. Ved en anden Lejlighed tændte han om Aftenen en større Vagtild med en lang Række mindre Blus, saa at Fjenden maatte tro, at det havde en betydelig Styrke foran sig. Friserne var rasende, og *Hammer* fik at vide, at man forskellige Steder havde rottet sig sammen for at faa fat paa ham død eller levende. Snart gik Streiftogene til fjerne Steder og snart til nærliggende Byer og Gaarde, saa Fjenden var aldrig sikker paa, hvor han var og hvorhen Toget skulde gaa. Hvor han kom, jagede han Landstormen fra hinanden, afsatte oprørske Embedsmænd, der lod sig imponere af hans djærve, selvsikre Væsen og indsatte, efter Forhandling med Autoriteterne kongetro, dansksindede Embedsmænd. Efterhaanden satte han en saadan Skræk i Slesvigholstenerne, at Rygtet herom forplantede sig langt ned i Tyskland.

Det vil føre for vidt at følge *Hammer* paa disse Streiftog, af hvilke flere havde et ret eventyrligt Forløb. Her skal det kun nævnes, at det, med Assistance fra Detachementet i *Tønder*, lykkedes at gennemsøge og afvæbne alle Byer, Koger og Halliger Syd for *Højer* til *Sydvesthjørne* og *Dagebøl* samt ind i Landet til *Aventoft By*, og heriblandt det vanskelige Terræn omkring *Gudskog Sø*. Den 7. Aug. ophørte disse Streiftog til Afvæbning af Befolkningen, idet den ny Amtmand Grev *A. Reventlow* ønskede, at de endnu i Beboernes Værge værende Vaaben blev forlangt afleverede gennem Tønder Amt. Ialt blev der taget 1 Jernkanon, 500 Geværer og andre Skydevaaben, deriblandt en Del gamle Militærgeværer, en Del gode franske Karabiner med Bajonet og Stenlaas, henved 800 Spyd og Pikke samt en Del Sabler m. m. som alle blev indbragt og afsendt til *Tønder* og *Flensborg*. Endvidere blev der fundet en Del af det bortflygtede tyske Mandskab, blandt hvilke flere blev taget til Fange. De maatte møde hos

Hammer i *Højer* og blev betragtet som Fanger, saafremt de ikke vilde underskrive et Revers med Forsikring om deres fremtidige loyale Opførsel, Hørighed og Lydighed til den danske Konge og Krigsmagt.

Stemningen blandt Friserne blev Dag for Dag roligere, da det viste sig, at Historien om tvungen Udskrivning til den danske Hær og Flaade var Opspind. Flere af de bortflygtede var allerede vendt tilbage, og man ventede at flere vilde følge efter. Stemningen imod de danske var størst i Nærheden af *Højer*, men den blev betydelig bedre, naar man kom saa langt bort fra denne By, at de tysksindede herfra ikke havde kunnet indvirke paa Stemningen.

De fjendtlige Kanonbaade var som nævnt til stor Gene for den danske Styrke; de var paa en Maade Eneherskere over de indre Farvande. De viste sig snart her snart der, uden at det fra dansk Side var muligt at jage dem bort. Forskellige Steder gik de iland for at proviantere, hente Vand o. l. samt for at indhente Oplysninger om de danske Kanonbaade. Da det var muligt, at de med deres store Mandskab vilde gøre Landgang og sætte sig fast enten paa Øerne eller paa Fastlandet, var det nødvendigt stadig at holde Øje med deres Færd. Flere Gange foranledigede de, at der blev gjort blind Allarm forskellige Steder paa Kysten, men som Regel forføjede de sig bort, saasnart de saa danske Matroser eller Soldater i Nærheden.

Efter at Korvetten „*Flora*" var ankommen til *List*, trak Kanonbaadene sig tilbage Syd efter og holdt til ved *Føhr*, hvorfra de havde en let Overgang til Havnene ved *Sydvesthjørne* og *Dagebøl* paa Fastlandet, som begge maatte regnes for gode Provianteringssteder.

Den 30. Juli fik *Hammer* fra særdeles paalidelig Kilde Underretning om, at der fra Oprørernes Side var bestilt 100 Vogne for at transportere et Detachement paa 800 Mand Nord efter. Disse Tropper, hed det sig, vilde blive sat i Land fra et Dampskib en af de nærmeste Dage. Skøndt *Hammer* ikke kunde tænke sig andet end at hele Historien var „Bluff", gik han dog, af Forsigtighedshensyn, med en temmelig stærk Patrouille Syd paa, og fik Tilsagn fra Kaptain *Thalbitzer* om, at et Detachement skulde sendes herned for at være i Nærheden, saafremt Landgang skulde forsøges. Begge Patrouiller havde Ordre til at give det Udseende af, at de

skulde afvæbne nærliggende Gaarde og Byer. Ved at forhøre paa Stedet fik *Hammer* Bekræftelse paa, at de nævnte Rekvisitioner var udsendt, men Ekspeditionen blev aldrig iværksat.

DIVERSION IMOD SYDVESTHJØRNE OG DAGEBØL

Af en Skrivelse fra Komm. *Ellbrecht* af 10. Aug. fik *Hammer* at vide, at Komm. *Ellbrecht* agtede at besætte *Føhr* Natten imellem Søndag d. 11. og Mandag d. 12. eller saasnart derefter som ske kunde. For at støtte dette Foretagende, ansaa *Hammer* det for gavnligt at foretage en Diversion paa et Par Dage til disse Havne for derfra at allarmere Insurgenternes Kanonbaade og hendrage deres Opmærksomhed ad denne Kant. Efter at have givet Komm. *Ellbrecht* Underretning om denne Plan, samt om, at han vilde opholde sig der i to Dage, inden hvilken Tid han gik ud fra, at Besættelsen af *Føhr* vilde være udført, tog *Hammer* d. 11. Aug. Kl. 2 Em. derned med saa stort et Kommando, som kunde undværes fra *Højer*, samt de to Houbitser. Endvidere fik han efter Aftale med Kaptain *Thalbitzer* Løfte om Assistance til Gennemførelse af Ekspeditionen, idet Løjtn. *Schou* havde Ordre til med et halvthundrede Jægere at besætte *Nybøl*, herfra vilde han let kunne komme til *Sydvesthjørne* og *Dagebøl*, hvortil Afstanden ikke er mere end c. $1^1/_4$ Mil. Nærmere Aftale angaaende denne Assistance skete ved mundtlig Samtale, og Mødested fastsloges. Da *Hammer* kom hertil, fandtes der dog ingen Soldater, og da han havde ventet i nogen Tid, drog han videre med sin egen Styrke og lagde sit Mandskab i Kantonnement for to Dage i *Sydvesthjørne*. Han allarmerede nu paa forskellig Maade, særlig om Natten, saa at Kanonbaadene, som laa i *Føhrleje* og ved *Wyk*, maatte blive opmærksom herpaa. *Hammer* skriver i sin Rapport: „det vilde have været en let Sag at iværksætte en Overgang herfra til *Føhr*, men de 30 Mand, som jeg havde at raade over, var for lille en Styrke til at vove noget saadant, og de 50 Jægere, som jeg ventede som Forstærkning, udeblev.“ I Havnen ved *Sydvesthjørne* laa en Del Fartøjer, som kunde have været benyttet til Overfarten. De blev foreløbig beslaglagt, men atter frigivet, da det viste sig, at Overgangen til *Føhr* af Komm. *Ellbrechts* Styrke ikke blev til noget.

Over Land fik *Hammer* den gunstige Efterretning, at *Husum*, *Tønning* og *Frederikstad* var besat af danske Tropper, saa Udsigterne til en Landgang Syd fra blev herved endnu ringere.

En dansk Toldkontrollør blev indsat i Toldembedet paa Stedet; det tyske Flag ved Toldstedet blev konfiskeret, og det danske Splitflag hejstes.

Den 12. Aug. red *Hammer* til *Nybøl* for at faa Grunden til Detachementets Udeblivelse at vide. Det viste sig senere, at Aarsagen var en Misforstaaelse af den mundtlige Aftale. Paa Vejen hjem saa *Hammer* paa Afstand en fjendtlig Patrouille, og var derved, ene som han var, kommet i en ret vanskelig Situation. Den vilde let kunne have taget ham til Fange, og hvis han havde taget Flugten, vilde den uden Tvivl have sat efter ham, men han holdt stille et Øjeblik og saa sig tilbage, hvorefter han red lige op imod dem, hvad der sikkert har indgivet Patrouille-Føreren den Tro, at han havde flere bag sig, thi den forføjede sig hurtigt bort.

Da der ikke var mere at udrette i *Sydvesthjørne* tog han med Størstedelen af sine Folk tilbage til *Højer*, idet han efterlod nogle Jægere til Beskyttelse af Toldstedet og det danske Flag.

Den 14. Aug. fik *Hammer* en Skrivelse fra Komm. Ellbrecht, hvoraf følgende er et Uddrag: „Det er mig en Behagelighed at være overdraget af Marineministeriet, at tilkendegive Hr. Lieutenantens Ministeriets Tilfredshed med den Iver og Conduite, hvormed De har varetaget Deres Pligter."

Det er en Selvfølge, at Modtagelsen af denne Skrivelse var en stor Tilfredsstillelse for *Hammer*, men samtidig indeholdt den en Meddelelse om, at Komm. *Ellbrecht* havde forespurgt den kommanderende General, om *Hammer* maatte blive afløst fra *Højer*, da han mente, at Armeen selv fra nu af burde besætte dette Punkt, saa at *Hammer* kunde træde tilbage i sin tidligere Stilling som Næstkommanderende hos Komm. *Ellbrecht*. Resultatet af denne Henvendelse blev mærkelig nok den, at *Hammer* fik Ordre fra den kommanderende General til at forlade *Højer* og med den ham underlagte Styrke melde sig hos Oberst *Scheppelern* i *Husum*. Denne Ordre, som var dateret d. 15. Aug., kom dog først *Hammer* ihænde d. 20. Aug.

Den 15. Aug. fik *Hammer* Meddelelse fra Kapt. *Thalbitser* om at *Sydvesthjørne* blev beskudt af Kanonbaadene, og at der forven-

tedes Landgang. I den Anledning var Ltn. *Schou* med sin Styrke ilet de ved Kysten værende Jægere til Undsætning. Kapt. *Thalbitser* havde givet ham Ordre til, saafremt der blev gjort Landgang, at trække sig tilbage imod *Nybøl*, men at indtage sin tidligere Stilling, saafremt der ingen Landgang fandt Sted. Straks efter Modtagelsen af denne Efterretning ilede *Hammer* paany til *Sydvesthjørne*. En Kanonbaad havde den 14. beskudt det Dige, bag hvilket Jægerne havde taget Stilling, men uden at anrette nogen Skade. Den 15. Kl. 6 Morgen fornyedes Angrebet, denne Gang af to Baade, men da det viste sig, at de danskes Tapriffel-Skytters Projektiler naaede Kanonbaadene, trak disse sig hurtigt tilbage. Da Angrebet saaledes var afslaaet, tog *Hammer* samme Aften tilbage til *Højer*. Han fik her Melding om, at der blev tilført de fjendtlige Kanonbaade Proviant over Digerne imellem *Borg* og *Sydvesthjørne*. Efter en Konference med Kapt. *Thalbitser* blev der derfor iværksat en Patrouillering saavel Dag som Nat af hele dette Dige, dels fra Kommandoet i *Højer* og dels fra *Sydvesthjørne*; samtidig lovede Kapt. *Thalbitser* indtil videre at holde de to for Marinen saare vigtige Punkter, *Sydvesthjørne* og *Dagebøl*, besat. Man var derved kommet saa vidt, at hele Fastlands-Kysten fra *Højer* til *Dagebøl* var afspærret for de fjendtlige Kanonbaade.

Den 17. Aug. meddelte *Hammer* konfidentielt Kapt. *Thalbitser*, at Overgangen til *Føhr* nu var bestemt til at gaa løs ved Hjælp af Dampskibet „Gejser" og Korvetten „Flora". Meningen var at disse to Skibe med Tropperne ombord skulde afgaa fra *List* d. 17. Aug., gaa udenom *Sild*, *Føhr* og *Amrum* for gennem „*Smaldyb*" at gaa iland ved Sydspidsen af *Amrum* og ved *Wyk*. Men heller ikke dennegang skulde det lykkes at besætte disse Øer, da Vejret faldt ind med stormende Kuling. Af denne Grund blev Indskibningen af Tropperne udsat fra d. 17. til 23. Aug. Komm. *Ellbrecht* gik selv med den største Styrke om Bord paa „*Flora*". Den 24. sejlede Skibene fra *List* og stod Syd paa imod *Smaldyb* men maatte atter staa tilsøes. Først den 30. Aug. indkom Korvetten *Flora* igen til *List* efter at have kæmpet imod svære Storme, i hvilke Soldaterne havde døjet meget under Søsygens Kvaler. Efter denne mislykkede Ekspedition, besluttede Komm. *Ellbrecht* at afvente Ankomsten af den ovennævnte Kanonbaads-Division, som under Kommando af Kapt. Løitn. *E. A. Wulff* var afgaaet fra København d. 16. Aug.

Dampskibet „*Gejser*“ blev beordret til at afgaa til *Agger* for at afhente Baadene. Paa Grund af uroligt Vejr og andre Vanskeligheder blev Styrken dog først samlet ved *List* d. 9. Sept., hvorefter Baadene, slæbt af *Vildanden*, gik til *Højer* for at komplettere Besætningerne og proviantere. Med den saaledes samlede Styrke lykkedes det endelig den 17. Sept. at fordrive de fjendtlige Kanonbaade og at besætte *Føhr*. Under et Forsøg paa med „*Gejser*“ at afskære de fjendtlige Kanonbaades Tilbagetog, udspandt der sig en Artilleri-Kamp imellem disse, hvorved der var en Del saarede paa begge Sider, men ellers ingen Skade af Betydning. Det lykkedes de fjendtlige Kanonbaade at undkomme Syd efter[1]).

Efter saaledes at have gjort Rede for den endelige Besættelse af *Føhr* vender vi tilbage til *Hammers* Virksomhed.

Jagten „Birthe Karines“ Forlis. I det urolige Vejr som i Tyverne af August indtraf paa Vestkysten og som ovenfor nævnt paa flere Maader generede Komm. *Ellbrecht* i hans Fremrykning mod Syd, indtraf udfor „Højerløbet“ et Forlis, som nær havde kostet Besætningen Livet. Om dette Forlis og Mandskabets vanskelige Bjergning skriver *Hammer* i Rapport til Komm. *Ellbrecht* følgende:

Højer d. 20. Aug. 1850.

„I gaar indstrandede Jagten „*Birthe Karine*“ af *Mandal*. Skipper *Møller*.

Skipperen var iland for at sælge Lasten, da Toug og Kjæde sprang og Jagten kom paa Grund paa Højerløbets nordre Side; Søen brød over Skibet, ingen Jolle var ombord, Nødsignal vajede fra Toppen, og dersom Mandskabet ikke skulde omkomme i den svære Stormflod om Natten, maatte det bjerges ved Ebbetid.

Et mislykket Forsøg paa at komme derud gjordes Kl. 3 Em. af Skipperen.

Da Vejret om Aftenen snarere tiltog i Voldsomhed, maatte der gøres alt for at redde Mandskabet.

Kl. 5 sendte jeg Qvartermester *Stephensen* med 4 frivillige Folk og Skipper *Møller* ud til Sønderhoe Galease, som var fortøjet i Havnen, for med dennes Storbaad at gøre alt for at naa ud.

---

[1]) Angaaende de nærmere Omstændigheder ved denne Kamp, henvises til Generalstabens Værk: „Den dansk-tyske Krig 1848—1850. Pag. 1366. f. f.

Jeg tvivlede dog straks om, at Forsøget vilde lykkes, da Søen udenfor vilde bryde temmelig tvers paa Fartøjet og fylde det; jeg tog derfor et Par Heste paa Stedet, spændte dem for en Binnendigsbaad, og kørte den over Land vesten for Byen, til jeg havde Jagten lige i Vindøjet. Jeg tilligemed Qvartermester *Bruun* og 6 Mand satte saa Baaden i Vandet og med den yderste Anstrengelse arbejdede vi os igennem Braad og Brand, indtil det efter to Timers Forløb lykkedes os at naa op under Bougen af det forulykkede Skib, og med Guds Hjælp bjærge Besætningen, bestaaende af Styrmanden og to Mand. Jagten, som imorges var kastet højt op paa Stranden Nord for Byen, er Vrag; Ladningen, bestaaende af Tømmer, er bjerget.

Mandskabet, baade den Del, der var med mig og det, der paa Grund af ugunstige Omstændigheder ikke naaede at bjerge Besætningen, fortjener min varmeste Anbefaling for deres Anstrengelse og Livsfare, uden hvilket det havde været umuligt at redde de tre Menneskers Liv.

Paa Grund af deres rosværdige Forhold tillader jeg mig at fremsende Deres Velbaarenhed en Navneliste paa bemeldte Mandskab.

Skipper *Tøgersen* af den *Sønderhoe* Galease nægtede paa det bestemteste at udlaane sin Baad til at redde de tre Menneskers Liv, hvorfor mine Folk maatte tage den med Magt.

Jeg har ladet ham sætte under Tiltale for hans nedrige Opførsel."

Underdanigst

O. C. Hammer,
p. t. Højstkommanderende i Højer.

Da der ikke kom noget Resultat af denne Henvendelse, skrev *Hammer* igen d. 10. Novbr. til Komm. *Ellbrecht* om Sagen og bad ham om at indstille de 6 Mand, der havde reddet Besætningen til Redningsmedaillen eller Medaillen for ædel Daad. Der udviklede sig derefter en Korrespondance om Sagen, i hvilken *Hammer* paa det bestemteste fastholdt, at Bjergningen havde været forbunden med Livsfare.

Ministeriet meddelte, at det var villigt til at indstille een eller to af de 6 Mand til Medaillen for ædel Daad, men at det ikke saa sig istand til at andrage paa, at Medaillen tildeltes samtlige Del-

tagere, hvortil *Hammer* svarede, at det var ham umuligt at udpege een eller to af det Mandskab, som havde reddet Besætningen, til en saadan Udmærkelse, thi de havde alle taget lige Del i Bjergningen og de var alle særdeles flinke og paalidelige Mænd, som fuldt ud fortjente en Belønning.

Resultatet blev, at Marineministeriet under 28. Dec. tilskrev *Hammer* som følger:

„Af en Indberetning fra Kommandeurkapitain *Ellbrecht* har Ministeriet med megen Paaskønnelse erfaret den Raskhed og det Mod, som Hr. Lieutenanten med en Del af det Dem underlagte Mandskab har udviist ved Bjergningen af 3 Mand fra den norske Jagt *Birthe Karine*, der d. 19. Aug. d. A. forliste paa det nordre Brohoved ved *Højer*, og Ministeriet føler sig opfordret til at tilkendegive saavel Hr. Lieutenanten, som det Mandskab, der deels forsøgte og deels deltog i Bjergningen, sin særdeles Tilfredshed med det ved denne Lejlighed viste raske og uforfærdede Forhold."

Denne Bjærgning blev den sidste af *Hammers* Virksomheder omkring Højer. Den 20 Kl. 10 Aften modtog han Generalkommandoens Ordre til at gaa Syd paa. Efter at have instrueret Apotheker *Nagel* og Købmand *Petersen* angaaende Tjenestebreves Besørgelse m. m., afgik han d. 21. Aug. med den ham underlagte Styrke, bestaaende af 30 Søfolk, til *Husum* og meldte sig til Oberst v. *Schepelern*. De fra Kommandanten i *Tønder* i sin Tid detacherede 13 Jægere fik Ordre fra Kaptain *Thalbitzer* til foreløbig at blive i Byen under Kommando af en Sergent. Endvidere efterlodes nogle Everter og en Baad til eventuelt Afbenyttelse som Postbaade.

Kapitel VI

BESÆTTELSE AF NORDSTRAND OG PELVORM

Da *Hammer* meldte sig hos Oberst v. *Schepelern* viste han denne den Ordre, han havde modtaget fra Komm. *Ellbrecht*, der blandt andet gik ud paa, at *Hammer* skulde søge at bevæge Obersten til at lade *Nordstrand* og *Pelvorm* besætte fra *Husum*, hvorved de fjendtlige Kanonbaade, naar *Føhr* var besat, vilde miste deres sidste Tilholdssted i Farvandene imellem *Fanø* og *Ejdersted*. *Hammer* udtalte, at han med en Styrke paa 100 Mand vilde kunne besætte begge Øerne og afslaa eventuelle Landgangsforsøg fra Kanonbaadenes Side, da saadanne paa Grund af Farvandenes Beskaffenhed kun kunde etableres paa enkelte forud kendte Punkter, hvor fast Vagt kunde anbringes. *Hammer* udtalte endvidere som sin Mening, at Komm. *Ellbrecht* nu, da Vejret havde bedaget sig, muligvis allerede den følgende Dag vilde besætte *Føhr*. *Hammer* anmodede endvidere Obersten om, at de to smaa Havne *Okholm* og *Bungsiel* paa Fastlandet Nordvest for *Bredsted* maatte blive besat fra *Husum* for ogsaa her at umuliggøre det for Insurgenterne at have Kommunikation med Fastlandet. Obersten udtalte sig for den udkastede Plan og gav Ordre til, at en Styrke paa 1 Officer og 70 Mand med de fornødne Underofficerer og Korporaler skulde afgives til *Hammer* samt at *Okholm* og *Bungsiel* skulde besættes.

Hammer raadede altsaa nu, foruden sine 30 Matroser, over en Styrke af 70 Infanterister, som var sat under Befaling af Ltn. *Penick*.

Hammer tog derefter til *Frederikstad* for at hilse paa Oberstløjtnant *Helgesen* og fik gennem denne udleveret en Toldvæsenet tilhørende Sejljolle, som *Hammer* havde god Brug for paa sit forestaaende Togt til *Nordstrand* og *Pelvorm*.

For at forhindre, at Underretning om den forestaaende Besættelse af Øerne skulde naa derover, afskar man al Forbindelse

imellem *Husum* og Farvandet udenfor denne By. Til Troppernes Overførelse lagde *Hammer* Beslag paa 3 Everter, som laa i *Husum* Havn.

Den 24. Aug. Kl. 5 om Morgenen drog den samlede Styrke afsted og besatte *Nordstrand* uden at møde Modstand. Øen erklæredes i Belejringstilstand, Vagter udstilledes og forskellige Forsigtighedsforanstaltninger toges. Øen afvæbnedes snarest muligt, 48 Stk. Bajonetgeværer, 94 Stk. Hellebarder, 154 Stk. Landser samt en Del Jagtgeværer toges og afsendtes til *Husum*. Landfoged *Stemann* og Toldkontrollør *Hansen* var flygtet fra Øen. Forholdsregler til Øens Bestyrelse og Ordens Oprettelse blev taget i direkte Forbindelse med Regeringskommissær *Davids* i *Husum*. En lille holstensk Krydser var i Stormen d. 19. Aug. kastet iland paa Nordsiden af Øen. Mandskabet var flygtet, men Skibets Inventarium, Sejl, Anker, Tougværk m. m. fandtes skjult i et Pakhus ved *Norden Havn*, og blev gjort til Bytte. De to Everter og Sejljollen blev forlagt til *Norden Havn* og blev flittig benyttede til Rekognoserings Tjeneste. Ved *Norden Havn* blev endvidere fundet en splinterny 3 ℔s Kanon med Affutage, som senere kom til at gøre Gavn imod Insurgenterne. Alle Udgangs- og Tilflugtsteder paa Øen blev besat. En Udkigsstation blev anbragt i en af Møllerne, og Bavner med Tjæretønder blev rejst Øen rundt.

Paa Grund af det vedvarende stormfulde Vejr kunde *Pelvorms* Besættelse ikke, som *Hammer* havde tænkt sig, foretages straks om Natten til d. 26., men den 27. henad Aften bedredes Vejret saa meget, at *Hammer* bestemte sig til at foretage Overgangen. Kl. 5 Em. begyndte Indskibningen fra *Norden Havn* i de to Everter og Sejljollen. Der indskibedes ialt 70 Mand foruden *Hammer* og Ltn. *Penick*.

Da man nærmede sig Havnen ved *Østersiel* (Pelvorms Østkyst), saa man, at der havde samlet sig en stor Mængde Mennesker paa forskellige Steder af Diget, samt at Vogne kørte frem og tilbage med mange Folk. *Hammer* mente derfor, at det var urigtigt at løbe lige ind i Havnen, hvor man vilde blive udsat for Beskydning under Udskibningen. Han lod derfor Sejljollen holde gaaende udenfor Havnen, medens han med Everterne gik Nord paa og foretog Udskibningen paa Pelvorms nordøstlige Kyst. Kl. $9^1/_2$ om Aftenen besatte man et her liggende Dige uden at møde Mod-

stand og marcherede derfra videre til Byen og Havnen, hvor Folkehoben havde spredt sig. Ved Havnen havde der været tændt en Del Lygter, som dog alle blev slukkede, da Styrken gik iland. Beboerne forsvandt til deres Huse, og det viste sig, at Embedsmændene ikke var at finde i deres Hjem. De kunde imidlertid ikke være kommet bort fra Øen, da Storm havde forhindret enhver Overgang med Baad. Der blev straks udsendt Patrouiller Øen rundt; Overgangsstedet til Halligen *Hoge* blev besat, og de Baade der fandtes langs Kysten blev brøgt til Havnen i *Østersiel.*

Den følgende Morgen blev Landraadet sammenkaldt og Øen erklæret i Belejringstilstand. Den danske Regering anerkendtes og de fornødne Befalinger særligt vedrørende Øens Afvæbning blev udstedt.

Embedsmændene udeblev ogsaa ved denne Lejlighed. *Hammer* udstedte derfor en Bekendtgørelse, som oversat paa tysk blev fordelt paa Øen, hvorefter de paagældende under Straffeansvar opfordredes til at melde sig.

Denne Bekendtgørelse virkede efter sin Bestemmelse, idet samtlige Embedsmænd frivillig meldte sig hos *Hammer* i *Sielen.* Landfoged *Feldmann* opførte sig som et rasende Menneske og erklærede paa det bestemteste aldrig at ville anerkende Kongen eller hans Regering, forhaanede ogsaa i sine Udtryk Kongen og hans Repræsentanter, hvorfor han øjeblikkelig blev arresteret og fremsendt til Kommandantskabet i *Husum* som Arrestant. *Hammer* skriver om ham: „Da bemeldte *Feldmann* er godt anskrevet i Almindelighed, er han at ansee som en yderst farlig Person, som aldrig mere bør komme til Øen, saafremt man ønsker at opretholde Kongens Autoritet."

Landfogeden og hans Hustru blev af Civilkommisær *Davids* efter Forhør hos denne straks sendt til *Flensborg*, hvorfra de blev dirigeret videre til *Lybæk.*

Pastor *Kuhl* til „*Neue Kirke*" erklærede med beskeden Oprigtighed at det stred imod hans Samvittighed og Overbevisning at anerkende Kongen af Danmark og hans Regering. Han vilde derfor en af de første Dage blive fremstillet i *Husum* til videre Besørgelse, men *Hammer* gav ham Haab om paa Grund af hans aabne og oprigtige Fremfærd uden videre Arrestation at faa Pas

for at rejse til Tyskland, hvilket *Hammer* indstillede til Civilkommissær *Davids* Afgørelse.

De øvrige Embedsmænd, nemlig Toldopbebørselskontrollør *Hansen* samt en Digefoged og en Landsskriver underkastede sig alle og anerkendte den danske Konge og hans Regering.

Den 30. Aug. modtog *Hammer* en Skrivelse fra Oberstløjtnant *Helgesen*, hvori det meddeltes, at det fjendtlige Dampskib „*Kiel*" endnu var stationeret ved *Schulpersiel* (Sydsiden af Ejdermundingen) samt at der her tillige fandtes en Del Pramme og Baade, saa det vilde være en let Sag for Fjenden at foretage en Landgang ved *Tønning* (Nordsiden af *Ejderen*), der kun var besat af et Kompagni danske Tropper, ligesom de om Natten let vilde kunne landsætte Spioner og Agenter, der kunde ophidse Befolkningen til Ulydighed imod de lovlige Autoriteter. For at forhindre dette anmodede han *Hammer* om snarest muligt at ekspedere en Skrivelse til Chefen for Nordsøeskadren, hvori denne blev anmodet om hurtigst muligt at lade Ejdermundingen afspærre. Denne Skrivelse blev samme Dag over *Hoge* sendt til Kom. *Ellbrecht*. Da de Folk, som var sendt afsted med denne Skrivelse, kom tilbage, fik *Hammer* at vide, at *Amrum* og *Føhr* endnu var i Insurgenternes Magt. Endvidere fik han Oplysning om, at Besætningen i Kanonbaadene for nylig var forstærket til 60 Mand pr. Baad, og at Insurgenterne desforuden havde 4 Krydsere, hver bemandet med 10 Mand, samt at disse Krydsere som Regel førte dansk Flag for at vildlede de danske.

Besættelsen af *Nordstrand* og *Pelvorm* havde vakt Betænkelighed saavel hos Overkommandoen som i Krigsministeriet. Dels skønnede man, at Foretagendet i sig selv ikke var nødvendigt, dels forudsaa man, at Besætningen let vilde komme i en udsat Stilling, saa at man kunde blive nødsaget til yderligere Detacheringer, som vilde svække den paa Fastlandets Vestkyst opererende Styrke. Naar Overkommandoen ikke fra først af modsatte sig Foretagendet, var Grunden den, at man i Hovedkvarteret ansaa *Føhrs* Besættelse som umiddelbart forestaaende og derfor ikke vilde nægte den af Komm. *Ellbrecht* attraaede Samvirken, saameget des mere som man antog, at Foretagendet allerede var kommen til Udførelse, inden Kontraordren kunde indtræffe.

Overkommandoen tilkendegav under 2. Sept. Oberst *Schepelern*

disse sine Anskuelser og udtalte blandt andet, at Korpset maatte stræbe hen til en successiv Koncentrering af dets Kræfter, samt, om Lejlighed tilbyder sig, især om ikke *Føhrs* Besættelse snarest finder Sted, maatte opgive baade *Pelvorm* og *Nordstrand* som aldeles uvæsentlige Punkter, hvis Besiddelse til sin Tid vil falde af sig selv. Disse Udtalelser blev af Oberst *Schepelern* meddelt *Hammer*, hvem der tillige affordredes en Udtalelse om, naar Kommandoet i *Okholm* og *Bungsiel* kunde inddrages.

Den 3. Sept. indløb Melding fra *Tønning* om, at Dampskibet „*Kiel*" var gaaet tilankers i Ejderens Flodleje samt at der syntes at være en ikke ubetydelig Troppestyrke ombord. Ligeledes var en Jagt, der laa tæt ved Dampskibet, stærkt bemandet. Dagen efter kom der Meddelelse om, at „*Kiel*" var lettet og stod udefter med en Baad paa Slæb. Efter at have vekslet nogle Skud med de danske Kystvagter ved *Katingsiel* og *Vollerwiek* (Ejderens nordlige Kyst), var de gaaet vester ud. Disse Efterretninger blev snarest sendt *Hammer* saavel direkte fra Korpset som fra Oberstløjtn. *Helgesen*, og da Korpset frygtede, at der fra Fjendens Side var tilsigtet et Angreb paa *Nordstrand* og *Pelvorm*, blev det gentagende indskærpet *Hammer* at iagttage den største Forsigtighed, saa at de paa Øerne værende Kommandoer ikke blev kompromitterede.

Disse Meddelelser vakte selvfølgelig Betænkeligheder hos *Hammer*. Imod Kanonbaadene alene mente han sagtens at kunne holde Stand, men derimod ikke imod et kombineret Angreb af Landtropper og Kanonbaade, der med Fordel vilde kunne udføres samtidig paa to langt fra hinanden liggende Steder af Øen. Han besluttede derfor at rømme Øen. Forinden Afrejsen sammenkaldte han Landraadet, for hvilket han forkyndte, at man, da Ro og Orden nu herskede paa Øen, og i Forventning om, at alt for Fremtiden vilde gaa sin lovlige Gang, ikke længere ansaa det fornødent at bebyrde Øen med militær Besætning. Den 4. Sept. Kl. 10 om Aftenen afgik Kommandoet fra Øen og landsattes Kl. 12 Midnat paa *Nordstrand*.

I sin Indberetning herom til Oberst *Schepelern* udtalte *Hammer*, at han paa Grund af Farvandenes Beskaffenhed sikkert vilde kunne holde *Nordstrand* med sin nu samlede Styrke — 130 Mand — uden at kompromittere noget, og at det var ønskeligt om

Okholm og *Bungsiel* kunde holdes besat, indtil *Føhr* var kommet i vor Besiddelse. At dette maatte ske snart, mente han givet, da man var underrettet om, at 6 danske Kanonbaade var undervejs.

Iøvrigt udtalte *Hammer*, at det var hans Agt, naar han havde faaet Vished for, at vore Kanonbaade var i Farvandet, atter at besætte *Pelvorm* for om muligt at støtte deres Operationer. Den alarmerende Efterretning om, at Dampskibet „*Kiel*" var gaaet ud af Ejderen med Landgangstropper ombord, viste sig at være blind Alarm. De formodede Landtropper var en Snes Matroser, som blev sendt til Komplettering af de fjendtlige Kanonbaades Besætninger, og den Jagt, som „*Kiel*" ifølge Rapporten havde havt paa Slæb, viste sig at være et Fartøj fra *Amrum*, som Fjenden havde taget med Magt for at benytte det som Postfartøj.

Hammers Plan om at forny Besættelsen af *Pelvorm* mødte dog, trods hans gentagne, indtrængende Anmodninger, et bestemt Afslag fra Korpsets Side, og det blev under 12. Sept. meddelt ham, at han skulde rømme *Nordstrand*, saasnart de fjendtlige Kanonbaade ikke længere var i Farvandet.

Fra Kom. *Ellbrecht* modtog *Hammer* den 6. Sept. Ordre til uopholdeligt at skaffe 4 dygtige Lodser, samt at afgive 15 Matroser af hans Kommando. Disse blev samme Dag over Land sendt til *Højer* for at være klar til at gaa ombord i de danske Kanonbaade ved disses Ankomst dertil.

Forskellige uheldige Omstændigheder bevirkede, at det stadig trak ud med *Føhrs* Besættelse. Som ovenfor nævnt fandt denne først Sted d. 16. Sept. *Hammer* fik dog ikke Underretning herom før d. 18. om Eftermiddagen, han afgik derfor først fra *Nordstrand* den 19. om Morgenen med hele sin Styrke til *Husum*, hvor hans Infanteristyrke samt Besætningerne i *Okholm* og *Bungsiel* atter stødte til deres Kompagnier.

Det er ikke til at undres over, at *Hammer* var ked af den Vending, Sagerne havde taget. Besættelsen af de to oftnævnte Øer var lykkedes over Forventning godt, og en forkert Melding foruroligede Autoriteterne i Land i den Grad, at han blev beordret til at opgive de vundne Fordele. Halvdelen af hans lille Styrke var taget fra ham, Folk, som han havde arbejdet sig sammen med i flere Maaneder, som han kendte ud og ind, og som havde vist sig

særdeles flinke og paalidelige til den undertiden meget ansvarsfulde Tjeneste, disse Folk skulde han tage Afsked med, og den store Virksomhed, som han selv havde været i lige siden *Højers* Besættelse, skulde pludselig afbrydes og hvad saa? Fra den Højstkommanderende for Korpset fik han Melding om, at hans elskværdige Chef, Oberst *Schepelern*, var bleven alvorlig syg og var afrejst til Kjøbenhavn, samt at Oberst *Irminger* havde overtaget Kommandoen over Korpset.

Til trods for en fornyet Henvendelse fra Kommandør *Ellbrechts* Side om at faa *Hammer* tilbage til den tidligere Tjeneste hos sig, blev der, nærmest paa Oberstløjtnant *Helgesens* Anmodning, overdraget ham en helt ny Opgave, nemlig med sine 15 Matroser at etablere en Patrouilletjeneste i Ejdermundingen for at forhindre enhver Samfærdsel imellem *Ditmarskens* og *Ejdersteds* Kyster, idet det havde vist sig, at tyske Agenter og Spioner om Natten søgte Forbindelse denne Vej dels for at ophidse Befolkningen og dels for at spionere.

Ejdersted er den lave Halvø, som imellem Byerne *Husum* og *Frederikstad* skyder ud i vestlig Retning, den beskylles imod Nord af Floden *Heveren*, som danner Farvandet fra *Husum* Kanal til Vesterhavet, og imod Syd af *Ejderen*, som i store Bugtninger løber tæt forbi *Frederikstad*, hvor den optager *Trenefloden* og fortsætter sit Løb forbi Byen *Tønning*, hvor Farvandet breder sig samtidig med, at det delvis opfyldes af Grunde. De vigtigste Byer paa Ejdersted er *Garding*, *Tating*, *St. Peder* og *Ording*, af hvilke de to sidste ligger paa Halvøens Vestside. Paa Sydsiden, hvor det særlig gjaldt om at faa Patrouilleringen effektiv, ligger Byen *Kating* med Havnene *Katingsiel* samt *Vollervick* og *Estersiel*. Selve Landet er næsten udelukkende Marsk med de dertil hørende Grøfter og Kanaler, afbrudt af Diger, langs hvilke Færdselen foregaar; langs Kysten findes som Regel høje Diger, og paa Strækningen *Katingsiel* til *Vollervick* ligger Digerne tæt ned til Stranden, medens Sejlløbet gaar tæt under Land og derfor let kan beherskes af Artilleri anbragt paa Diget.

Paa *Ejderens* sydlige Kyst ligger Byen *Wollersum* c. $^1/_2$ Mil fra *Tønning*, og noget længere ude — omtrent udfor *Katingsiel* — ligger *Schilpersiel*, hvor Fjenden havde en Del Fartøjer og

Pramme liggende, som let vilde kunne benyttes ved en eventuel Overgang over Floden. —

Ved Overkommandoen fandt man, at det trak altfor længe ud med Besættelsen af *Føhr*, og at der ikke blev lagt tilstrækkelig Kraft paa Tilintetgørelsen af Insurgenternes Stridskræfter. Man beordrede derfor den ved Hovedkvarteret ansatte Søofficer, Kaptain, Baron *Dirckinck Holmfeld*, til den 17. Sept. at afrejse til Vestkysten, sætte sig ind i Forholdene der, konferere med Kom. *Ellbrecht*, og om fornødent i Overkommandoens Navn at befale ham at rette Hovedoperationerne imod de fjendtlige Fartøjer. Kaptainen afrejste ufortøvet til *Højer*, hvor han fik at vide, at de danske Kanonbaade var kommet, at *Føhr* var besat, og at den fjendtlige Søstyrke var undsluppet, samt at Korvetten „*Flora*" efter Ordre var afgaaet til København. Kaptainen udtalte ved en Konference med Kom. *Ellbrecht* som sin Overbevisning, at vore Kanonbaade straks burde vise sig ved *Husum*, og at nogle maatte gaa ind i Ejdermundingen for derved at støtte Hærens højre Flanke. Det sidste Skridt udtalte Kom. *Ellbrecht* sig stærkt imod, fordi Baadene her ikke vilde finde noget Støttepunkt, og fordi Opholdet der i stormende paalands Kuling vilde blive altfor risikabelt.

Paa Hjemrejsen tog Kaptainen tilbage til *Slesvig* via *Frederikstad*, hvor han traf *Hammer*, og med ham diskuterede Spørgsmaalet om Kanonbaadenes Ophold i Ejdermundingen. Det endte med, at Kaptainen paa Overkommandoens Vegne overdrog *Hammer* at undersøge, hvorvidt de lokale Forhold ved Ejdermundingens nordlige Kyst var saaledes, at Kanonbaadene her kunde finde Sikkerhed og Ly uden at falde tilbage paa Havnen ved *Tønning*, hvor de ved Ind- og Udpassage vilde kunne beskydes fra Ejderens sydlige Kyst.

Hammer gik straks igang med dette Arbejde og allerede Dagen efter, d. 20. Sept., indsendte han til Chefen for 3die Brigade en Beretning, som med enkelte uvæsentlige Udeladelser lød saaledes:

Indberetning om de lokale Forhold i Ejdermundingen.

— — — — „For med Nytte og Kraft at iværksætte Patrouilleringen, er det nødvendigt, at de to 23 Fods Chalupper, armerede med Houbitser og fornødent Mandskab, bliver, fra *Føhr*, hvor deres Tilstedeværelse under de nuværende Forhold ikke er af

Vigtighed — kommanderede til *Katingsiel* i *Ejderen*, ligeledes Sejljollen, som ligger i „*Norden Havn*“ paa *Nordstrand*. Disse tre Fartøjer maa af Dampskibet „*Vildanden*“ hurtigst muligt bugseres fra Hevermundingen ind i *Ejderen*.

De fjendtlige Kanonbaade, som sammen med Dampskibet „*Kiel*“, ligger ved *Busum* i Holsten, vil til enhver Flodtid — uden at gaa ud i aaben Sø — kunne løbe op i *Ejderen*. For at disse Baade ikke skal ødelægge vore Fartøjer i *Katingsiel*, er det nødvendigt, at der anbringes nogle 6 ℔dige Kanoner paa Diget ved *Wollerwick*. Paa dette Sted er ethvert forbisejlende Fartøj nødsaget til at passere indenfor 5 à 600 Alen fra Diget. Et lille Batteri her vil altsaa beherske hele Farten paa *Ejderen*; — dertil kan anvendes de 4 Stk. 6 ℔dige Kanoner, der under Overfyrværker *Schellerups* Kommando findes paa *Føhr*, hvor deres Nærværelse for Tiden ikke er af Vigtighed, da Øen under de forhaandenværende Omstændigheder ikke er udsat for noget Angreb.

I Tilfælde af en hurtig Retraite ved et overlegent Angreb paa Armeens højre Flanke, kan Kanonerne indskibes paa Stedet i *Katingsiel*, hvor et dertil passende Fartøj altid kan holdes parat, og saaledes retirere søværts uden at udsættes for at falde i Fjendens Hænder og atter indtage deres Stilling paa *Føhr*.

Med Hensyn til det Hverv, der er mig overdraget af Hr. Kaptain, Baron *Dirckinck Holmfeld*, har jeg undersøgt de lokale Forhold paa Ejderens nordlige Bred og erfaret, at Havnen ved *Katingsiel*, der er forsynet med Bolværk og Dige mod Vest og Sydvest, kan rumme og beskytte 6 Kanonbaade i Tilfælde af Storm, ligesom de ogsaa der kan have deres daglige Tilholds- og Provianteringssted.

Det højst ønskelige og vigtige ved at vore Kanonbaade viser sig her i Ejderen, idetmindste i nogen Tid, fremgaar af følgende Facta: for det første vilde det forhindre de fjendtlige Kanonbaade og Dampskibet „*Kiel*“ i at understøtte et muligt Angreb paa *Frederikstad* eller Armeens højre Flanke. Dampskibet *Kiel*'s fri Raadighed paa *Ejderen* er saa meget mere farlig, som der i *Schulpersiel* ligger en ikke ubetydelig Samling af Fartøjer, som bemandet med Landgangstropper om Natten ganske uformodet kan udføre en Overrumpling paa Besætningen i *Tønning* eller *Ejdersted;* — for det andet spiller Fjenden saa aldeles Herrer paa *Ejderen*, at de

beskyde og forbyde ethvert Skib under dansk Flag Passage, for det tredie vover man endnu ikke, til stor Skade og Fare for Skibsfarten, at udlægge Lodsgalioten paa sin Plads i Ejdermundingen. Skibe, som fra Søen vil løbe *Ejderen* ind, i Forventning om at faa Lods, udsættes derved ofte for at lide Skibbrud; for det fjerde vilde en Demonstration af vore Kanonbaade have en for os gavnlig Indflydelse paa Fjendens Foretagender og ønskes og ventes som et Foretagende af stor Vigtighed af Overkommandoen i *Frederikstad* etc.

Sluttelig anser jeg det for min Pligt at indberette, at de fjendtlige Kanonbaade i Havnen ved *Busum* for Øjeblikket ligger saaledes, at de igennem *Nordre Piep* kan angribes og ødelægges af vore Kanonbaade, naar Dampskibet *Gejser* paa samme Tid afskærer dem Tilbagetoget til Elben, hvilket bliver temmelig let at udføre, da Fjendens Baade maa forcere igennem et smalt Løb, hvor de ikke kan agere i Forening.

For det Tilfælde, at vore Kanonbaade bliver beordret til Ejderen, afprikker og udbaaker jeg imorgen *Sanloch*, som de da, bugserede af Dampskibet „*Vildanden*", med Sikkerhed kan gaa igennem og dermed forkorte Vejen fra Heverstrømmen til Ejderen fra 4 til 2 Mil over aaben Sø."

sign. Ærbødigst
O. C. Hammer.

Disse af Hammer stillede Forslag blev fuldstændig billigede af Kaptain *Dirckinck Holmfeld* og af Chefen for 3die Brigade, Oberst *Irminger*, som ved Fremsendelsen af Sagen til Overkommandoen stærkt fremhævede Vigtigheden af, at al Samfærdsel imellem *Ejdersted* og *Ditmarsken* blev afbrudt. Ved denne Erklæring kom *Hammer* i Modstrid med sin Chef, Kom. *Ellbrecht*, hvad denne tog ret fortrydeligt op.

Overkommandoen billigede ligeledes de fremsatte Forslag og sendte d. 22. Sept. Kom. *Ellbrecht* de i den Anledning fornødne Ordre samtidig med at den anmodede om, at den til Ejderen bestemte Styrke skulde afgaa saasnart som muligt, og at Kommandoen over denne blev overdraget til Chefen for „*Gejser*", Kaptainløjtnant *P. Wulff*, fordi eventuelle Operationer ikke godt kunde ledes fra *Føhr*.

Kom. *Ellbrecht* fremhævede stadig det uforsvarlige i at sende

Baadene til *Ejderen*, men fik d. 26. Sept. en Ordre, hvori det udtales, at Marine-Ministeriet vel erkendte den Risiko, der var forbundet med at stationere Kanonbaadene i Ejdermundingen, men at Vigtigheden af, at Marinen understøttede og sikrede Hærens højre Fløj i dens Foretagender, maatte være det overvejende Hensyn, som skulde tages.

Straks efter Modtagelsen af Overkommandoens ovennævnte Ordre af 22. Sept. gav Kom. *Ellbrecht* Ordre til Kanonbaads Divisionen om at afgaa til Ejderen via *Husum* og til Dampskibene „*Gejser*" og „*Vildanden*" om at assistere Kanonbaadene. Den 27. Sept. ankom Styrken til *Ejderen*, men da Lodserne erklærede, at der ikke var Plads i *Katingsiel* Havn til alle 6 Kanonchalupper, naar der samtidig skulde være Plads til Dampskibet „Vildanden" og Lasaretskibet „*Stadt Tønder*", blev de tre Chalupper lagt ind ved *Estersiel*, som af *Hammer* var anvist som det næstbedste Tilholdssted for Kanonbaadene.

Allerede den 21. Sept. var det lykkedes *Hammer* at etablere Patrouilletjenesten i Ejdermundingen ved Hjælp af sine egne Matroser og to i Rekvisition tagne Smaafartøjer. Han selv tog med sine Matroser Standkvarter i *Tønning*. Tjenstligt blev han underlagt den højstkommanderende over *Ejdersted*, Oberstløjtnant *Lemmick*, som Adjudant og maritim Raadgiver.

Batteriet ved *Vollervick* blev anlagt. Der blev sat al Kraft paa at udbedre Nødhavnen ved *Katingsiel*, og fra Overkommandoen blev *Hammer* bemyndiget til at rekvirere alt, hvad der maatte være fornødent til de danske Krigsfartøjer saavel med Hensyn til Kul og Proviantering som til Sikkerhedsforanstaltninger.

I *Garding* var henlagt en ret stor Infanteristyrke[1]), en Del af denne blev af Kommandanten i *Frederiksstad* beordret til at afmarchere til *Katingsiel*, for at tjene som Besætning for Kanonbaadene og Batteriet ved *Vollerviek*.

Den 29. Sept. begyndte den store Kamp om *Frederikstad*, som

---

[1]) Den ene af de ved denne Styrke ansatte Officerer var Sekondløjtnant *Ferdinand Hammer*, Broder til Marineløjtnant *O. C. Hammer*. Han var en ung rask og dygtig Officer, som ved flere Lejligheder viste, at han var paa sin rette Hylde; men der var ogsaa en Del Eventyrblod i ham. Efter Krigen søgte han at komme ind i Grænse-Gendarmeriet, men da dette mislykkedes, drog han til „Ny-Zeeland", hvor han stiftede Familie og blev til sin Død.

skulde blive den afgørende for Felttoget. Efter at Insurgenterne i Kampen ved *Mysunde* d. 12. og 13. Sept. havde lidt et stort Nederlag, vilde General *Willisen* sætte alt ind paa at kaste den danske Hær paa dennes højre Fløj. Hovedangrebet blev ført Øst fra, men en ret stor fjendtlig Styrke, bestemt til at demonstrere imod Besætningen i *Tønning*, marcherede tidligt om Morgenen op ved *Wollersum* i Ejderen S. V. for *Frederikstad*. Ved Hjælp af tre større og en Del mindre Baade fra *Wollersum* og Omegn, lykkedes det at sætte Styrken over *Ejderen*, som her kun var 400—500 Alen bred.

Diget overfor *Wollersum* var kun besat af en lille Underofficersvagt paa 7 Mand. Efter at have afgivet nogle Skud maatte denne lille Styrke trække sig tilbage ad *Tønning* til, saa Overførelsen af Tropperne foregik uden Modstand.

Den Hurtighed, hvormed det var lykkedes Fjenden at iværksætte Overgangen over Ejderen, var kommen meget uventet paa vore Kanonbaade i *Katingsiel*. Man var dog snart kommen paa det rene med, at det var umuligt at yde nogen Medvirkning for at forhindre Overgangen, for det første fordi man ved at vove sig ind i Ejderen vilde udsætte sig for en Beskydning paa klods Hold fra Digerne, som kunde blive absolut ødelæggende for Kanonbaadene, og for det andet vilde Baadene umuligt have naaet op til Overgangsstedet, før det hele var forbi, thi Ebben var lige begyndt, saa Baadene vilde have stor Vanskelighed ved at ro sig op imod Strømmen.

Efter at være kommet over *Ejderen* lykkedes det Fjenden at sætte sig i Besiddelse af *Tønning*, at sprede sig over en stor Del af Halvøen *Ejdersted* og at jage de danske Styrker foran sig. Om selve Kampens Gang henvises til Generalstabsværket S. 1166 f. f. Her skal det kun anføres, at de fjendtlige Tropper efter Ordre fra Oberst v. d. *Tann* hen paa Natten atter blev overført til den holstenske Kyst, da han ansaa deres Forbliven i *Ejdersted* for hasarderet. *Tønning* By blev derfor samme Nat paany besat af de danske Tropper.

Kampene om *Frederikstad* fortsattes i de følgende Dage og varede fra 29. Sept. til 4. Okt. Med et sandt Heltemod kæmpede de danske Soldater til Trods for Mangel paa Hvile og Afløsning. Den 4. Okt. om Morgenen var en Del af de højere fjendtlige Of-

ficerer samlede udfor *Frederikstad*. Efter at have beset alle Angrebsforanstaltningerne, var man paa det rene med, at der kun kunde være Tale om enten at opgive det hele Foretagende eller at skride til en Storm. At gaa tilbage uden at vove en Storm tillod Armeens Ære ikke; man skyldte Landet og dets politiske Stilling at kæmpe til det yderste, undlod man dette, vilde man fra alle Sider møde en berettiget Dadel. Det blev derfor fastsat, at en Storm skulde foretages Kl. 6 Em. og fra Kl. 5 skulde Artilleriet forsøge at ødelægge Brystværn og Palisader ved at vedligeholde den heftigst mulige Ild paa disse.

Adskillige af Udenværkerne var ved denne Skydning i den sørgeligste Forfatning, men Besætningerne holdt Stand. Fjenden rykkede frem i fire Stormkolonner, men alle Forsøg paa at tage de danske Skandser strandede paa Besætningens Mod og Fasthed. Sangen „Den tapre Landsoldat" lød fuldt tonende og med en Kraft, der viste den Begejstring, hvormed Forsvaret førtes. — Fjendens Kraft blev brudt og med et betydeligt Tab maatte han trække sig tilbage. Kort efter Kl. 11 Aften blev der blæst til Retraite paa Ejderdiget. „*Stormen var afslaaet!*" Jubel og inderlig Taknemlighed gennemstrømmede alle danske Hjerter og dødtrætte efter 6 Dages Kamp kunde nu alle tjenstfri Soldater søge den længe tiltrængte Hvile.

Hammer og en Del af hans Matroser var ogsaa med paa denne mindeværdige Dag. Kl. 12 Middag modtog *Hammer* en Ordre fra Oberstløjtnant *Helgesen* om snarest muligt at komme til *Frederikstad* med 20 Matroser (pr. Vogn) for at foretage en Demonstration paa *Trenefloden*, hvortil hans Assistance ansaas for nødvendig. Samtidig havde Oberstløjtn. *Helgesen* afsendt en Skrivelse til Oberst *Irmingers* Korps, hvori Korpset anmodedes om med de i *Schwabsted* værende Baade at begive sig op af *Trenen* for at skaffe Fartøjsmateriel til ovennævnte Demonstration, men Svaret herpaa var et absolut Afslag, fordi Obersten selv ventede et Angreb. Da der ingen Baade fandtes paa Strækningen imellem *Frederikstad* og *Schwabsted*, blev Demonstrationen ikke til noget, men den gav Anledning til en Episode, som viser et usædvanlig Eksempel paa Trofasthed.

Hammer havde iblandt sine Matroser en Mand, *Martin Christiansen*, som ved Siden af sin almindelige Tjeneste var Oppasser

hos ham og ved flere Lejligheder havde vist sig at være i Besiddelse af en trofast Omtanke og Hengivenhed, naar det gjaldt hans Løjtnant. *Martin* var blandt de 15 Matroser fra *Fanø* Stationen, som fra første Færd havde fulgt *Hammer*, og i Dag var han blandt de 20 Matroser, der skulde med til Demonstrationen paa *Trenen*. Da Vogntoget nærmede sig *Frederikstad*, saa man de sørgelige Følger af Bombardementet. De fleste Huse laa i Ruiner, i adskillige af dem rasede Ildebrande; Bomberne susede omkring, og flere saas at rikochettere paa den haarde Landevej. *Hammer* gjorde derfor Holdt et Stykke fra Byen og gav Ordre til at hele Mandskabet skulde blive paa Stedet, medens han selv gik til Byen for at melde sig hos Oberstløjtn. *Helgesen* og faa fornøden Ordre til Demonstrationens Udførelse.

Da han havde gaaet et Stykke, hørte han faste Skridt bag ved sig. Han vendte sig om og saa sin Oppasser *Martin* nogle Skridt borte.

„Hørte Du ikke, at jeg gav Ordre til, at ingen maatte forlade Stedet?" spurgte Hammer.

Martin gjorde Honnør og svarede: „Jamen, a will pass' paa Løjtnanten."

Hammer blev rørt, og forklarede *Martin*, at han selv *maatte* op til Byen for at melde sig, men at det var unødvendigt at udsætte andre for at blive skudt paa denne Vandring. „Hvis jeg ikke *skulde* melde mig hos Kommandanten, gik jeg heller ikke denne Vej."

„Gaa nu tilbage igen til de andre."

Dermed gik *Martin* slukøret, og *Hammer* fortsatte sin Vej. Det varede dog ikke længe, inden han atter hørte Skridt bag sig. Det var igen *Martin*. *Hammer* blev lidt ærgerlig, vendte sig brat om og sagde: „Hørte Du ikke, hvad jeg sagde? Værsaagod. Omkring. Marsch. Tilbage med Dig."

Martin maatte lystre! Nu gik der igen en lille Tid, Kuglerne rikochetterede hen ad Chauséen, og *Hammer* fandt Situationen alt andet end hyggelig. Saa hørte han for tredie Gang de taktfaste Skridt bag sig. Nu blev han vred og vendte sig hastigt om, for at give ondt af sig, men denne Gang var *Martin* lidt hurtigere i Vendingen. I samme Øjeblik *Hammer* vendte sig, gjorde *Martin* „*ret*" med Haanden til Huen slog Hælene sammen og sagde: „A æ Oppasser. A will pass' paa Løjtnanten."

Nu kunde *Hammer* ikke staa imod længere; *Martin* fik Lov til at følge med; og saa vandrede Løjtnanten med sin trofaste Oppasser ad Landevejen op til *Frederikstad*, medens Kuglerne peb dem om Ørerne.

Da *Hammer* kom op til Oberst *Helgesen*, fik han at vide, at Demonstrationen var opgivet, og *Helgesen* vilde ikke udsætte de brave Folks Liv ved at beordre dem op i en af Skanserne. *Martin* blev derfor sendt tilbage til Folkene med Ordre til dem om at tage tilbage til deres Kvarter. *Martin* selv fik Besked om at bringe en Tønde Østers, som *Hammer* havde faaet tilsendt fra *Husum*, op til Kommandantens Bolig.

Da *Hammer* senere paa Aftenen fik at vide, at Stormen var afslaaet, gik han op til Kommandanten for at lykønske ham og bad ham, om han vilde modtage den nævnte Tønde Østers. Oberst *Helgesen* tog med Tak imod Gaven, den var saa meget des mere velkommen, som der næppe fandtes andet Mad i hele *Frederikstad*. *Helgesen* fik nu sammenkaldt saa mange som muligt af de tjenstfri Officerer, og Dagen blev højtideligholdt med et Festmaaltid, der saa godt som udelukkende bestod af Østers.

En anden lille Episode fra Kampen om Frederikstad havde prentet sig saa dybt i Hammers Erindring, at han adskillige Gange senere kom tilbage hertil, naar han fortalte sine Børn om sine Oplevelser. Morgenen efter at Stormen var afslaaet, havde *Helgesen* givet Ordre til at samle alle de faldne, tyske Soldater og lægge dem ind i *Koldenbuttel* Kirke, som ligger en lille Fjerdingvej Nordvest for *Frederikstad*. Da Oberst *Helgesen* med sin Adjudant var paa Vejen op til Kirken, mødte han *Hammer* og foreslog ham at gaa med derop for at se, hvorledes de havde anbragt de faldne. Da de kom til Kirken, var Arbejdet netop afsluttet. De Soldater, som havde besørget denne triste Transport, var ifærd med at forlade Kirken, og Baarene, som de havde benyttet til Transporten, stod endnu langs Kirkemuren. Dyb Alvor prægede Soldaternes Ansigter.

De tre Officerer gik nu ind, og det Syn, som mødte dem her, beskrev *Hammer* senere som noget af det uhyggeligste, han nogensinde havde set. Der var saa mange faldne, at man havde været nødsaget til at lægge dem ovenpaa hinanden paa Gulvet udfor Kirkestolene paa begge Sider, saa der kun var en smal Midtergang, ad hvilken man kunde passere op til Alteret. Her stak en Arm ud

og hist et Ben. Man havde gjort sig Umage for at dække Hovederne, men rundt omkring saa man de i Døden fortrukne blege Ansigter, og Blodet sivede hen ad Kirkegulvet. Ingen talte et Ord. Da de var kommet op til Alteret, stod de stille et Øjeblik i dyb Andagt. Saa sagde *Helgesen* ganske stille: „Kom! nu gaar vi." og saa vendte de dybt grebne tilbage til Ruinerne af *Frederikstad*.

En af de nærmest følgende Dage fik *Hammer* den triste Efterretning fra *Hjortholm*, at hans Forlovede laa meget syg af Tyfus. Der fulgte nu en for Hammer drøj og bedrøvelig Tid. Vel hørte han ret jævnligt fra hendes Forældre og Søskende, men Brevene var korte, og Ængstelse for hendes Liv lyste ud af dem. Endelig efter 6 Ugers Forløb fik han Efterretning om, at hun var udenfor Fare, og efter to Maaneders Forløb blev hun saa rask, at hun kunde sende ham en lille med Blyant skreven Hilsen, som i høj Grad virkede oplivende paa hans Energi og Arbejdslyst.

Fjendens Overgang over Ejderen ved *Wollersum* d. 29. Sept. var i høj Grad faldet Oberst *Irminger* for Brystet; han indsaa vel, at det var umuligt for de danske Kanonbaade at gaa op ad *Ejderen* lige under Fjendens Kanoner, men Fjendens Baade maatte ødelægges, og han bestemte sig derfor til at forsøge at ødelægge dem ved at skyde dem i Brand. Dette Forsøg blev foretaget d. 7. Okt., altsaa to Dage efter at Stormen paa *Frederikstad* var afslaaet. I den Anledning blev der anbragt to Granatkanoner og en Ovn til Glødning af Kugler paa Diget lige overfor „*Wollersum*". Efter nogle Prøve-Skud blev der ialt udskudt 50 gloende Kugler. Resultatet var, at een af Baadene blev antændt, men Ilden i denne blev hurtig slukket. Endvidere kom tre bag Ejderdiget liggende, straatækte Huse i Brand. Den følgende Dag blev Fartøjerne beskudt paany og dennegang med Brandgranater, men heller ikke med disse lykkedes det at antænde noget Fartøj. Forsøget var altsaa komplet mislykket og blev aldrig gentaget.

Straks efter at Stormen paa *Frederikstad* var afslaaet, blev der sat større Kraft paa Kystbevogtningen af *Ejdersted*. Den blev besørget dels af Hæren, dels af Søstyrken, hvilken sidste særlig tog

sig af Ejdermundingen. To Kanonbaade blev posteret i Nærheden af *Tønning*, beredt til at gribe ind, saafremt Overgang blev forsøgt, 1 Kanonbaad havde Post udfor *Schulpersiel* for at holde Øje med de der liggende Fartøjer, medens de øvrige tre Kanonbaade blev holdt i Reserve i *Katingsiel*. *Hammers* lille Korps patrouillerede langs Ejdermundingens nordlige Kyst og besatte nogle Feltvagter langs Kysten, medens Dampskibene „*Gejser*" og „*Vildanden*" laa tilankers i Strømmen, klar til at assistere hvor fornødent. Da denne Patrouilletjeneste, med de faa Folk, *Hammer* havde at raade over, blev meget trættende i Længden, anmodede han om og fik 20 Mand fra „*Gejser*" og Kanonbaadene til Assistance.

Sammenstød med Fjenden fandt i Perioden efter Kampen om *Frederikstad* kun undtagelsesvis Sted.

Den ovenfor nævnte Fordeling af Skibsmateriellet i Ejdermundingen kunde forsvares, naar Vejret var nogenlunde roligt; men Kapt. *P. Wulff*, som havde Kommandoen over Søstyrken, var ganske paa det rene med, at de i Strømmen liggende tre Kanonbaade sandsynligvis vilde drive iland, saasnart en Storm kom paa. Da dette blev meddelt Overkommandoen, henstillede denne til den kommanderende Søofficer, at Kanonbaadene, saasnart Vejret og andre Omstændigheder tillod det, skulde afgaa til Øerne paa Vestkysten. Samtidig blev det henstillet til hans Skøn og Konduite at afgøre, hvorvidt Dampskibene fremdeles kunde forblive paa *Ejderen*.

Den 23. Okt. ankom Dampskibet „*Hekla*", hvis Chef, Kaptain *E. Suenson*, overtog Kommandoen over den ved Ejderen samlede Søstyrke. I Henhold til ovenstaaende Henstilling fra Overkommandoen forlod samtlige Kanonbaade Ejderen d. 26. Okt. og gik til *Wyk*, hvor de paany blev underlagt Kommandørkaptein *Ellbrechts* Kommando.

Det gjaldt nu om at faa det Hul i Patrouille- og Bevogtnings-Tjenesten stoppet, som fremkom ved Kanonbaadenes Afrejse. Der blev derfor af disse Besætninger udtaget 100 Mand, som under Befaling af to Maanedsløjtnanter fik Ordre til at melde sig til *Hammer* i *Tønning*, hvor de ankom d. 7. Novbr. og straks fik anvist deres fremtidige Virkefelt paa Strækningen fra *Kating* til *St. Peter*.

8 Dage efter (d. 14. Novb.) blev *Hammers* Styrke yderligere

forøget med 2 Officerer og 100 Mand af det nylig oprettede Marinekorps, som under Kaptainløjtn. *Meinertz* Kommando var oversendt til Slesvig for at styrke Hæren. Mandskabet ved dette Korps blev bevæbnet fra Marinen med Gevær, Bajonet og Huggert og kommanderedes af Marinens egne Officerer og Underofficerer, hvoraf der var stillet 6 Løjtnanter og 15 Underofficerer til Disposition for det samlede Korps. Med Hensyn til Anvendelsen havde Marineministeriet taget det Forbehold, at det kun maatte bruges til Patrouilletjeneste, Besættelse af Søbatterier, Strandvagter eller i det Hele den Tjeneste, som hidtil var udført af *Hammer* og den ham underlagte Styrke, og hvortil nautisk Kendskab og Sømands-Erfaring kunde være til Nytte. Til Trods for Kaptainløjtnant *Meinertz* Ønske om, at *Hammer* og hans Folk skulde gaa ind som en integrerende Del af Marinekorpset, blev det udtrykkelig fastslaaet, at Marinekorpsets ovennævnte Styrke (2 Off. og 100 Mand) var underlagt *Hammer*, og af ham skulde fordeles til de forskellige Steder i *Ejdersted*, hvor deres Tjeneste var ønskelig. *Hammers* tjenstlige Stilling blev derfor ikke forandret, han vedblev at fungere som Adjudant og maritim Raadgiver hos Oberstløjtn. *Lemmich*, der var højstkommanderende paa *Ejdersted*.

Efter at *Hammers* Styrke var vokset saa betydeligt, blev der iværksat en Bevogtning af hele Kysten omkring Ejdersted-Halvøen lige fra *Kating* paa Sydsiden til *Limonsberg* paa Nordsiden. Langs denne Strækning blev der etableret 22 Feltvagtposter, med Vagtstue hos de i Nærheden boende Frisere. Vagterne havde en Besætning af fra 4 til 20 Mand efter Posternes Vigtighed, saaledes at der paa de Steder, hvor der fandtes Kanoner, Signalmateriel, Transportfartøjer o. l. ogsaa fandtes Mandskab, som forstod at betjene dem. I Omegnens Kirketaarne blev der holdt stadig Udkig af Matroser. Til Inspektion af disse 22 Vagtposter var der fire Løjtnanter, som hver havde sit Distrikt og disponerede over to Heste, der blev stillet af Landskabet. Hver Dag blev der givet Ordre for, hvornaar og hvorledes Inspektionen skulde foregaa. Paa 11 af de nævnte Stationer fandtes Signalbomber og Tjæretønder, hvorved de eventuelt kunde allarmere eller tilkalde Assistance, saafremt det skulde lykkes Fjenden at komme over *Ejderen* og angribe Posterne. I *Tetensbüllspieker* (Halvøens Vestside) var oplagt 8 Transportskibe og i Katingsiel 3 til eventuel Afbenyt-

telse som Retraite for vore egne Tropper, saafremt dette skulde vise sig nødvendigt.

Efter at Marineministeriet gennem Kapt. *Suensons* Indberetninger havde faaet Underretning om, hvor udsat „*Heklas*“ og „*Gejsers*“ Stilling var, gav det Ordre til, at de begge skulde forlade Ejderen og afgaa til en sikker Havn paa Vestehavsøerne, hvorfra de jævnligt skulde vise sig i *Ejderens* Munding og derved gøre det betænkeligt for de fjendtlige Kanonbaade at vove sig ud fra *Büsum*. „*Hekla*“ og „*Gejser*“ gik derfor den 10. Novbr. til *List*, hvorfra „*Gejser*“ nogle Dage senere efter Marineministeriets Ordre gik til London for at faa sin Dampmaskine repareret.

„*Hekla*“ foretog d. 17. og 29. Novbr. en Rekognoscering til Ejdermundingen og *Ditmarskens* Kyst, samt til *Elben* og *Helgoland*, hvorved det bragtes i Erfaring, at de fjendtlige Kanonbaade af Dampskibet „Kiel“ var ført til *Glückstadt* i Elben, samt at der allerede var en Del Is imellem Sandene, som bevirkede, at Fartøjer kun med Vanskelighed kunde komme igennem. Et Angreb af Kanonbaadene var derfor næppe udførligt.

Den 3. Decb. fik Kapt. *Suenson* Ordre fra Marineministeriet til at afgaa med „*Hekla*“ til København, hvortil ogsaa „*Gejser*“ gik efter endt Reparation.

Saavel paa *Føhr* som ved Ejdermundingen og omkring *Frederikstad* blev der foretaget en Del fortifikatoriske Arbejder, beregnet paa at skabe Stillinger til Kanoner og Mandskab, saafremt Fjendtlighederne skulde bryde løs igen. *Hammer* og hans Matroser var ved flere forskellige Lejligheder behjælpelig ved disse Arbejder. Det blev ligeledes overdraget ham at foretage en Broslagning over *Tønning* Havn, som blev udført efter Ordre fra Oberstløjtnant *Lemmich*. Det drejede sig om at slaa en militær Bro, som var saa stærk, at Infanteri i Rodemarch med Lethed kunde passere den. Desuden skulde den være passabel baade ved højeste Flod og ved laveste Ebbe, ligesom det let skulde kunne aabnes og lukkes for ind eller udpasserende Skibe. Den paabegyndtes midt i December 1850 og blev afleveret færdig d. 9. Jan. 1851.

Det vil af ovenstaaende ses, at det var en stor og omfattende Virksomhed, som blev overdraget *Hammer*, og den blev ikke rin-

gere ved, at Vagterne ret jævnligt arresterede mistænkelige Personer, som var anholdt for Spioneri, og som ikke kunde gøre Rede for, hvor de hørte hjemme, og derfor snarest skulde afleveres hos *Hammer* til Forhør m. m.

I Skrivelse af 23. Novb. fra Kaptainløjtnant *E. A. Wulff*, der havde overtaget Kommandoen efter Kommandørkaptain *Ellbrecht*, der var kaldt til København, blev *Hammer* anmodet om, blandt de 15 Mand af Fanø-Stationen, som hele dette Felttog igennem havde gjort Tjeneste under *Hammer*, at udpege een, højst 2, som ved deres Forhold i det Hele taget havde udmærket sig i den Grad, at der var grundet Anledning til at indstille dem til en Dekoration.

Denne Anmodning var det meget vanskeligt for *Hammer* at efterkomme. Af de oprindelig 15 Mand havde han 14 tilbage, og disse var alle særdeles flinke og paalidelige, og de havde alle lagt Mod, Uforfærdethed og sund Fornuft for Dagen, saa det var ham umuligt at udpege to, som var bedre end de andre. En af Matroserne havde *Hammer* straks forfremmet til Underofficer, og der var ingen Tvivl om, at han burde dekoreres, men med Hensyn til den anden var Vanskeligheden stor, idet enhver af de resterende 12 med Rette maatte kunne sige: „Hvorfor skal han trækkes frem for os andre." *Hammer* reddede sig ud af den Forlegenhed ved at sammenkalde alle 14 Matroser, forklare dem, at han selv vilde vælge den ene og overlade de øvrige at vælge den, som de fandt mest værdig til at modtage Dannebrogskorset.

Det resulterede i, at *Hammer* indstillede Helbefaren *Stephan Stephansen* af *Varde*, og at Kammeraterne valgte Helbefaren *Joachim Bartholin Grumsen* af *Ribe*. — Det endelige Resultat blev ikke desto mindre, at *Stephansen* ikke blev dekoreret, da Maanedløjtnant *Møller*, som havde gjort Tjeneste ved *Fanø* Stationen og senere ved *Hammers* Korps, blev foretrukket af Autoriteterne.

Hammer selv blev under 22. Dec. udnævnt til Ridder af Dannebrog og modtog i samme Anledning de hjerteligste Lykønskninger fra en stor Del af de mange gode Venner, som han havde samlet sig under Felttoget.

I Decb. Maaned fortsattes Patrouillering og Bevogtning af *Ejdersteds* Kyster paa samme Maade som ovenfor anført. Ret jævnligt kom der Rygter frem, om at Krigen fra Oprørernes Side vilde blive taget op med Kraft, men heldigvis blev det ved Rygter.

Hammer holdt stadig Kommandørkaptain *Ellbrecht* à jour med Sagernes Stilling, og af nedenanførte Brev fra *Hammer* til *Ellbrecht* af 11. Decb. faar man et godt Indblik i, hvorledes Forholdene var under denne Vinterkampagne.

„Herude gaar for Resten alt ved det gamle. Den afskyelige Menneskejagt fortsættes endnu daglig fra Tyskernes Side, der plaffes over Ejderen, saasnart de ser et Menneske paa vor Side. — Denne Maade at føre Krig paa, bliver i Længden yderst triviel, der udfordres en ægte Jerntaalmodighed til at holde det ud. De korte Dage med Slud og Regn, de lange mørke Nætter, Klæg og Dynd til Knæene, en evig, resultatløs Patrouillering og Forposttjeneste i en yderst eksponeret Stilling, gør alt dette ubehageligt, navnlig i Forbindelse med slet ingen Udsigt til, at det skal faa en Ende. — Saaledes kan man naturligvis ikke lade være med at tænke engang imellem, naar man rigtig betragter Tingene, som de er; for Resten er det forbausende at se den udmærkede Holdning og Tilfredshed, der er over Soldaten og den Ufortrødenhed, hvormed han udøver sin Dont. Naar man skulde tro at finde ham mest forknyt og nedslaaet, hører man ham som oftest staa smaanynnende paa sin Post i Klæg og Mudder til mindst op paa Benene. Det samme er ogsaa Tilfældet med vore Folk, og jeg for mit Vedkommende besørger min Tjeneste til Hest og tilfods, ved Dag og ved Nat, ganske som tilforn, jeg er stærk, rask og fornøjet, efter at min Forlovede nu, — Gud være lovet — er kommet sig saavidt, at jeg forleden modtog det første Brev, jeg i næsten to Maaneder har modtaget fra hendes Haand. Tøvejret vedvarer, „Gudskelov," det er vor bedste Allierede; men lægger først Ejderen saaledes til, at Isen kan bære, saa ved jeg rigtignok ikke, hvorledes vi skal holde vor Stilling hernede.

sign. O. C. Hammer.

Den 11. Jan. 1851 standsede Fjendtlighederne.

Den 23. Jan. afgik det til *Ejdersted* detacherede Mandskab atter til *Føhr*. Paa denne Ø forblev Vinteren over Kaptainløjtnant *E. A. Wulff* med Dampskibet „*Vildanden*" samt 2 Officerer og c. 40 Mand. Marinens øvrige Mandskab blev hjemsendt i Dagene fra d. 24. til 27. Jan.

Fra de 15 Mand, som fra Felttogets Begyndelse havde fulgt

Hammer i tykt og tyndt, fik han en Erkendtlighedsgave bestaaende af et Sølv-Cigarfutteral med følgende Indskrift: Paa den ene Side: „1. Jan. 1851." Paa den anden Side: „Skjenket til taknemlig Erindring af Lieutenant O. Hammers hengivne Mandskab."

Efter at have afsluttet sit Regnskab med de forskellige Leverandører paa Vestkysten afrejste Hammer med 8 Dages Permission til sin Forlovede paa *Hjortholm*, hvor der blev Jubel og Glæde over imellem sig at have en Mand, som havde forstaaet at skabe sig saa smuk en Krigshistorie, og som havde baade Evne og Lyst til at fortælle livligt og interessant om sine Oplevelser.

Den 24. Januar 1851 afholdt 3. Brigades Officerskorps en Fest imellem *Frederikstads* Ruiner, ved hvilken Major *Vilster* overrakte den brave Oberstløjtnant *Helgesen* en smuk Æressabel som Tak for hans kække og fortrinlige Forsvar af *Frederikstad*. Festen forløb paa den skønneste Maade og Ruinerne af den nedskudte By gav Festen en stemningsfuld Baggrund.

Kapitel VII.

PERIODEN FRA 1851 TIL 1864.

Allerede forinden Krigen var afsluttet, havde *Hammer* indsendt en Ansøgning til Marineministeriet om at komme i Betragtning ved Besættelse af Posten som Krydstoldinspektør paa Vestkysten. Der syntes straks at være nogen Vanskelighed forbunden med at faa Ansøgningen bevilget, idet der fra flere ældre Officerers Side var indkommet Ansøgning om denne Post, men Kammerherre *Tillisch's* Anbefaling og *Hammers* i Krigen erhvervede Kendskab til Befolkningen paa Øer og Fastland samt til Farvandene imellem disse slog Hovedet paa Sømmet; d. 28. Dec. 1850 blev *Hammer* beordret til i *tre Aar* at fungere som Krydstold- samt Fyr- og Vagerinspektør paa Monarkiets Vestkyst med Hovedstation i *Wyk* paa *Føhr*. Da de tre Aar var forløbne, blev han d. 20. Nov. 1854 udnævnt til fast Krydstoldinspektør og udtraadte som Følge deraf af Marinens Tjeneste. Den 3. Aug. 1851 blev han udnævnt til Premierløjtnant, fik 17. Febr. 1858 Kaptainløjtnants Karakter og udnævntes d. 3. Aug. 1860 til Dannebrogsmand. Endelig overtog han d. 1. Apr. 1862 Bestyrelsen af Ejderens Lods-Fyr og Vagervæsen ved Siden af sine øvrige Pligter.

Efter Fredsslutningen var der to Ting, som fremfor alt laa *Hammer* paa Hjerte. Det ene var snarest muligt at overtage sit Embede, og det andet, snarest muligt at holde Bryllup. Han benyttede sin Orlov til at faa det i saa Henseende fornødne ordnet. Der skulde lyses i Kirken 3 Gange, og dette kunde akkurat naas til d. 28. Febr.; men hvad det kneb mest med, var Bolig og Møbler samt Brudens personlige Udstyr. Ved en foreløbig Undersøgelse havde det vist sig vanskeligt at faa en passende Bolig i *Wyk*, fordi alle, som paa nogen Maade kunde leje Værelser ud, foretrak at leje ud til Badegæster. At bo paa Hotel vilde man meget nødig

indlade sig paa. De nødvendige Møbler o. l. skulde først anskaffes i København, delvis efter Tegning, og derefter indskibes og sejles til *Føhr*. Til at assistere sig med disse Indkøb havde han faaet en af sine Svogre, Justitsraad *Bøjesen*, og sin Søster Frk. *Emilie Hammer*, som begge med Glæde paatog sig dette vanskelige Hverv.

Det laa jo ret nær at udsætte enhver Tanke om Bryllup, til alle disse Ting var i Orden, men herimod protesterede *Hammer* paa det kraftigste. Han indsaa vel, at han ikke kunde bringe sin unge Hustru over til *Føhr*, før alt var i Orden, og at han vilde blive nødsaget til at rejse fra hende straks efter Brylluppet, men hellere det end at udsætte Brylluppet paa det uvisse. Han indsaa godt, at denne Ordning ikke var behagelig for nogen af Parterne, men han trøstede sig med, at baade han og hans Hustru vilde faa meget travlt i den nærmeste Fremtid, han med at sætte sine Underordnede i Trit, og hun med at sy Udstyr, og naar saa de 6 Uger var forløbne, vilde alle være glade.

Saasnart *Hammers* Orlov var udløben, vendte han tilbage til *Føhr* og fuldendte sine Rejser rundt til alle de forskellige Kryds-Told og andre Stationer, som var underlagt hans Tilsyn og Kommando.

Efter mange forgæves Forsøg lykkedes det *Hammer* at leje et rigtig godt Hus for den billige Pris af 200 Reichsmark om Aaret, og inden Aaret var gaaet, havde han købt Huset og saa meget af den omliggende Geest-Jord, at han kunde drive et mindre Landbrug paa Stedet.

Bryllupsdagen blev fastsat til d. 28. Febr. 1851. Den 26. mødte Brudgommen igen paa *Hjortholm*, hvor Bruden ventede ham med Længsel. Han erklærede nu, at han havde grundet Haab om, at alt kunde være i Orden til at modtage Bruden ved Midten af April, og hermed erklærede alle Parter sig tilfreds. Dagen før Brylluppet blev *Hammer* paa højtidelig Maade opfordret til at møde i Dagligstuen, da der var en Meddelelse, som hans Svigerfader vilde gøre ham. Alle de tilstedeværende Medlemmer af Familien var forsamlede her, og alle havde taget de mest højtidelige Ansigter paa. *Hammer* blev efter Opfordring anbragt i en Stol lige overfor den gamle Godsejer. Denne tog derefter Ordet og udtalte sig i det væsentlige saaledes:

„Imorgen er det altsaa Meningen, at Du vil indgaa Ægteskab

med min yngste Datter *Henriette*. Forinden Du foretager dette vigtige Skridt, vil jeg ikke undlade at underrette Dig om, at der hviler en Skamplet paa vor Familie, idet vi nedstammer i lige Linie fra Landsforræderen *Corfitz Ulfeld* og hans Hustru *Eleonore Christine*,[1]) idet en af deres Sønner skal have bosat sig i Holsten og antaget Navnet *Leth*. Fra denne nedstammer vi, og ganske vist er den Skamstøtte, som blev rejst over ham paa Graabrødretorv i Kjøbenhavn, nu nedrevet (i 1842), men Mindet om hans Skændselsdaad lever endnu i det danske Folk. Nu har jeg meddelt Dig den Skam, som hviler paa Familien, og om end der er løbet meget Vand i Stranden siden den Tid, saa staar dog den Dom ved Magt, som blev fældet i Juli 1663, og lød paa, at *Ulfeld* som Landsforræder skulde miste Ære, Liv og Gods, ligesom ogsaa hans Børn til evige Tider forvistes fra Landet og mistede deres Adelsskab. — Saafremt Du, efter at have faaet dette at vide, ønsker at trække Dig tilbage fra Indgaaelse af dette Ægteskab, saa staar det Dig frit for, men jeg har ikke villet undlade, forinden Du binder Dig til min Datter, at give Dig denne Meddelelse, som Du sikkert vil forstaa, ellers ikke bliver nævnet i vort Hjem."

At Hammer ikke saa paa denne Sag paa samme Maade som hans Svigerfader, vil være klart for alle, men denne lille Affære viser, i hvor høj Grad den gamle Herre har følt sig trykket af dette Slægtsforhold.

Dagen efter blev Brylluppet fejret med Pomp og Pragt i den til Godset hørende *Fodslette Kirke*, hvor de blev viet af Sognepræsten Pastor *Drejer*. Efter Vielsen blev Festen forlagt til *Hjortholm*, hvor Brudeparret fejredes paa den skønneste Maade, og hvor Dansen gik lystigt til langt ud paa Natten. To Dage kunde *Hammer* tage sig fri og tilbringe sammen med sin unge Hustru, men saa kaldte Pligten! Den 3. Marts maatte han tage en foreløbig Afsked med hende og rejse tilbage til sin Virksomhed paa Vestkysten.

---

[1]) Slægtskabet udredes paa følgende Maade:

En Søn af Korfits Ulfeld og Leonora Christine, Michael Grosen Leth Ulfeld, blev Byfoged i Stege, bortkastede Navnet Ulfeld og kaldte sig Leth; han var gift med Cecilie Wegener, med hvem han havde Sønnen Christian Leth, f. 1698, Birkedommer i Sønder Gudme Herred og gift med Martha Schurman. Deres Søn Morten Leth ejede Ørslev Gaard paa Fyn, han havde Datteren Cecilie Wegner Leth, der blev gift med Skovrider Jens P. Hastrup, Fader til Julianus Hastrup til Hjortholm.

Tiden gik sin rolige Gang, og Posten gik flittigt imellem *Hjortholm* og *Føhr*. Fra sin Søster i København fik han Meddelelse om, at der var god Gang i Anskaffelserne, en Del af Møblerne stod allerede parat til at gaa om Bord i et Sejlfartøj, som var lejet til at bringe Sagerne over til *Føhr*.

Man nærmede sig efterhaanden stærkt den af *Hammer* fastsatte Frist — Midten af April — hvor alt skulde være klart til at modtage den unge Frue. Kort efter kom der Melding om, at Skibet var afgaaet fra Kjøbenhavn, og man gik nu og ventede med Længsel, at det skulde komme. *Hammer* begyndte at blive urolig for, at der var tilstødt det et eller andet Uheld undervejs, og at hans Løfte om at have alt i Orden til at modtage sin Hustru ved Midten af Maaneden skulde glippe. Endelig den 13. Apr. om Morgenen kom det længselsfuldt ventede Fartøj til *Wyk*, og der blev Travlhed med at faa alt bragt i Hus og pakket ud. Det lykkedes at faa alt bragt i Orden, saa at *Hammer* den 15. Apr. kunde hente sin unge Hustru i *Dagebøl* Havn, hvor han laa med sit Inspektionsfartøj „*Neptun*", flagsmykket fra Top til Taa. Fruen kom, ledsaget af sin Fader, og nu gik det over til *Føhr*, hvor de blev højtidelig modtaget af Øens Honoratiores.

Forinden vi gaar videre vil jeg give en ganske kort Beskrivelse af Øen *Føhr*, som nu skulde være Hammers Hjemstavn for en længere Aarrække.

Øen er 1,2 □ Mil stor og havde i 1860 c. 5,300 Indbyggere, men af disse var en stor Del Søfarende, som kom og gik. Antallet af disse var i Reglen imellem 1500 og 1600. Ligesom Fastlandet og de fleste andre Smaaøer er Føhr ganske lav, over Halvdelen af Øen er Marsk, kun paa den sydlige og vestlige Del er Landet „Geestland" — det vil sige saa højt liggende, at det kan benyttes til Bebyggelse og Agerbrug. Rundt om hele Øen løber høje Diger, som skærmer den lavtliggende Marsk mod de Flodbølger, der saa hyppigt om Vinteren med Storm af Vest og Nordvest gør Forsøg paa at gennembryde disse ved at slikke alle løse Bestanddele bort og true med Gennembrud. Et saadant er saa meget mere farligt, som Flodbølgens Niveau ligger højt over Vandstanden i Marsken, saa at et Digebrud vilde medføre Oversvømmelse og Ødelæggelse af denne. Paa Grund af den store Betydning, det har for Øen og dens Befolkning, at Digerne holdes i fuldstændig Orden, har, for-

uden en Dige-Ingeniør, de højeste Embedsmænd det øverste Tilsyn med Digerne, saaledes er Amtmanden over *Tønder Amt* ved Siden af sine andre Hverv Overdiggreve og Landfogeden i *Wyk* Diggreve for Øen Föhr.

Paa Øens sydøstlige Hjørne ligger Vesterhavsøernes største By Flækken *Wyk*, der er bekjendt for sit gode Klima og sine fortrinlige Saltvandsbade, Byen bestaar i det væsentlige af en Hovedgade „*Sandvallen*", der ligger parallel med Kysten og ganske tæt ved denne, og en anden Gade eller Vej, der gaar omtrent lodret paa denne ind til det indre af Øen. Langs denne ligger en Mængde mindre Byer, som delvis er sammenbyggede, men som hver for sig har sin Kro.

Ved Nordenden af *Wyk* ligger Havnen, der støder op imod „Kongens Have", som bærer dette stolte Navn, fordi den blev anlagt paa Foranledning af Kong Christian VIII, men iøvrigt bestaar af nogle stakkels forkrøblede Træer, som med deres halvvisne Grene danner en sørgelig Baggrund for et ret hyppigt benyttet Traktørsted.

Omtrent midt paa „*Sandvallen*" laa dengang et Hotel „*Erholungen*", hvorfra der i Badetiden flere Gange daglig lød Musik til Badegæsternes Underholdning. Ved Sydenden af „Sandvallen" laa *Hammers Hus*, omgivet af en efter Forholdene ret stor Have, som var skærmet for Oversvømmelser ved et Dige, paa dette var anbragt en høj Flagstang, hvorfra det danske Splitflag blev hejst ved højtidelige Lejligheder. Indenfor det nævnte Dige laa Haven, som efter Forholdene var ret anselig. Den bestod af en Blomsterhave og en Køkkenhave, hvor alt trivedes ret godt takket være det Læ, som Digerne forskaffede. — Paa Hovedbygningens Tag var anbragt en Altan, hvorfra man havde en fortrinlig Udsigt til de omliggende Øer og over hele Omegnen. I Krigstid blev Altanen benyttet som Udkigsstation.

Efterhaanden som Tiden gik og *Hammer* følte sig mere sikker i Sadlen, købte han Jord, to smaa Heste, en Del Køer og Svin, fik indrettet Stalde, bygget Lade, og drev et mindre Landbrug ved Hjælp af en flink Karl og under Tilsyn af sin gamle Fader, som trods sine 70 Aar var rask og rørig, og glad ved at have nogen Virksomhed.

Da *Hammer* var færdig med at bygge til eget Brug, lod han,

tæt Nord for sin Bolig, bygge en Villa til sin Fader og sine Søskende. Villaen var særdeles rummelig og indrettet saaledes, at noget mere end det halve kunde lejes ud til Badegæster.

Det, der gav Øen sin Karakter og Indbyggerne en væsentlig Del af deres Indtægter, var Badelivet. Antallet af Badegæster varierede stærkt fra Aar til andet. Det havde sin Glansperiode i Som-

HAMMERS HUS PAA FØHR

rene 1842—47, de Aar, i hvilke Kong *Christian d. VIII* hver Sommer tog Ophold paa Øen. Føhringerne var i den Grad taknemmelige for dette gentagne Kongebesøg, at de oprejste et Mindesmærke for ham paa Vejen mellem *Wyk* og *Nieblum*. Under Krigsaarene aftog Besøget betydeligt, men steg senere igen. I 1861 var Badegæsternes Antal 814. Badestedet havde den Gang faaet stort Ry paa sig for sin sunde Beliggenhed og styrkende Søbade. Af denne Grund kom adskillige af Badegæsterne igen Aar efter Aar, saa der var rig Lejlighed til at stifte Bekendtskaber. Da Vejen

til Badepladserne gik tæt forbi det Hammerske Hus, var det ikke sjeldent, at en og anden kom indenfor i Haven for at hilse paa Fruen og faa sig en lille Passiar. Blandt Badegæsterne var der Folk af alle mulige Nationer, man hørte mange Sprog, baade dansk, norsk, svensk, tysk, polsk og russisk og endnu flere, men flest var der dog af Tyskere.

Den bedste Badestrand laa tæt syd for *Wyk*, hvor et Stykke af Stranden var forbeholdt Damerne og et andet Herrerne. Man kunde ikke bade fra Stranden, fordi Forskellen imellem Høj- og Lavvande var meget betydelig. Man benyttede derfor Vogne, der var indrettet som Badehuse og blev kørt ud i Vandet af en ridende Kusk, indtil man havde naaet en passende Dybde. Saa slog Kusken Forbindelsen imellem Hest og Badevogn fra, og red ind til Stranden til Disposition for en anden badende. Naar man var færdig med Badet, hejste man et lille rødt Flag paa Badevognen som Signal til, at man vilde køres i Land.

Befolkningen paa *Føhr* var meget blandet, i det daglige blev der talt Højtysk, Plattysk, Frisisk og Dansk imellem hinanden, men det var sjeldent, at en Dansk kunde tale med en Plattysker eller en Friser, dertil var Sprogene for forskellige.

I politisk Henseende stod danske og tyske skarpt over for hinanden. Paa *Østerlands-Føhr*, den østligste Halvdel af Øen, var Stemningen mest Tysk, hvorimod den paa *Vesterlands-Føhr* var saa godt som udelukkende Dansk.

Blandt Øens Mærkværdigheder maa endnu nævnes *Fuglekøjerne*[1]), hvoraf der fandtes flere anbragt paa ensomme og vandrige Steder i Marsken. En Fuglekøje bestaar af en stor Dam, omgivet af en Jordvold, der er beplantet med Buskvækster. Fra Dammen udgaar til alle Sider Kanaler (Piger), hver omtrent 100 Al. lange, og aftagende i Bredde. Langs med Kanalens ene Side er anbragt Kulisser af Straafletning, saaledes at Fangerne kan gaa fra Kulisse til Kulisse og derved jage Ænderne længere ind i Kanalen. Denne er til begge Sider og foroven overtrukket med et Garn, og til dens inderste smalle Ende er fastgjort en Ruse. Kommer der nu en Drift Ænder fra Havet, søger de Dammen med Omgivelser som Hvile-

---

[1]) Efter Trap statistisk og topografisk Beskrivelse af Hertugdømmet Slesvig (1864). Pag. 189.

punkt, hvortil de bliver lokkede af tamme Ænder, af hvilke der altid i Fangetiden findes et stort Antal. Fangerne strør nu Korn i en af Pigerne, hvor Vinden bærer hen, og den hele Skare af Ænder søger nu den lokkende Føde, og medens de tamme, dertil afrettede Ænder, bliver ved Dammens Kant, drives de vilde længere og længere ind og hildes til Slutning i Rusen. Fangetiden er fra Sept. Maaneds Begyndelse, indtil Frosten indtræder, samt en kort Tid om Foraaret. En Køje kan aarlig give 20—25,000 Ænder, fornemlig de smaa velsmagende Krikænder.

I sin Egenskab af *Krydstoldinspektør* havde *Hammer* 13—15 smaa Toldkrydsere under sig. Paa Strækningen fra *Fanø* til *Ejderen* var disse smaa Sejlfartøjer stationeret i de Løb, som førte fra Søen ind til de forskellige Havne paa Øerne eller Fastlandet for at forhindre Smuglerier. Dette blev udført paa følgende Maade: Naar et Skib under Sejl eller Damp nærmede sig fra Søen, gik en Krydstoldassistent om Bord og forseglede Lasten med Toldvæsenets Segl, saa at Toldvæsenet i Land dermed kunde faa Sikkerhed for, at der ingen Smuglerier havde fundet Sted, efter at Forseglingen var foretaget. Disse Toldkrydsere var ganske smaa Skibe paa omkring $3^1/_2$ Kommercelæsters Drægtighed. De førtes af en Krydstoldassistent og havde en Besætning paa 3—5 Mand. Det var en ret dyr Institution, men den har gjort sin Gavn ikke alene ved at forhindre Smugleri, men ogsaa som et virksomt Søpoliti i de danske Farvande. For at føre en virksom Kontrol med alle disse Fartøjer, var det nødvendigt for Krydstoldinspektøren at have et godt velsejlende Inspektionsfartøj, hvad han fik i Kutteren „*Neptun*", et forholdsvis stort Fartøj paa 18 Kommercelæster og armeret med to Falkonetter.

Som *Fyrinspektør* havde *Hammer* Tilsyn med, at Fyrene paa Vestkysten var i Orden, og at Pasningen af disse blev udført paa reglementeret Maade. Endvidere havde han Tilsyn med Bygningen af nye Fyr og Tilførsel af de nødvendige Materialer. I 1852 blev der bygget to nye Fyr ved *List*, til Vejledning under Besejlingen af *Listerdyb*. Kort efter blev der taget fat paa Bygningen af det store Fyrtaarn „*Røde Kliff*" paa Vestsiden af *Sylt*, hvis Lys første Gang blev tændt i 1856.

Som *Vagerinspektør* havde han Tilsyn med alle udlagte Sømærker, saavel paa Land som paa Vand, Afprikning af de mange

smaa Sejlløb i Vatterne samt Ansvar for at alle disse Ting var i Orden.

At *Hammer* var tilfreds i sin nye Stilling fremgaar af følgende Uddrag af et Brev, som han i Novb. 1852 skrev til sin Fader: „Her er mange Sager at organisere og ordne, især nede i Holsten. Ministeren sender mig mange Sager til Betænkning, men jeg har ogsaa den Glæde at se mine Forslag blive taget til Følge, det er ingen Sag at arbejde, naar man ser sit Arbejde bære Frugt. Det holstenske Toldvæsen trænger til en Reorganisation, som ogsaa skal komme snart; det lider af Slaphed og gammel Slendrian."

I det hele taget var Stillingen og Opholdet her paa Øerne særdeles tilfredsstillende, baade for ham og for hans Hustru. Ofte i deres senere Samliv var de enige om, at denne Periode var den hyggeligste og bedste i deres Liv. I December 1852 kom den førstefødte Søn til Verden under et Ophold paa *Hjortholm*, og efterhaanden forøgedes Familien, saa at de i 1864 havde 4 Sønner og 2 Døtre.

Under Felttoget i 1850 var *Hammer* flere Gange kommet i nær Forbindelse med Oberstløjtnant *Helgesen*, som ved mange Lejligheder havde vist, at han satte stor Pris paa den unge Mand. Da de tog Afsked med hinanden i Januar 1851 anmodede *Helgesen Hammer* om at komme og besøge sig. Da *Hammer* ogsaa satte stor Pris paa *Helgesen*, blev dette Løfte meget snart indfriet og efterfulgt af flere. *Helgesen* blev efter Fredsslutningen i 1851 udnævnt til Kommandant i *Slesvig By* og blev senere i samme Egenskab forflyttet til *Rendsborg*, hvor han blev til sin Død, som indtraf i hans 65. Aar d. 28. Febr. 1858. En af hans største Glæder her i Livet havde altid været Jagt og Fiskeri, hvad han havde rig Lejlighed til paa begge disse Steder. Desuden havde han en lille Dyresamling, om hvilken der i sin Tid blev skrevet en Bog. Han passede disse Dyr med stor Kærlighed og Omhu. Da han mærkede, at det gik ned ad Bakke med Helbredet, gjorde han, hvad han kunde, for at faa Dyrene anbragt paa bedste Maade, det vil sige hos Folk, hvor han vidste, at de vilde faa det godt. De fleste af Dyrene var allerede kommet bort, men han havde endnu en Papegøje tilbage, som han gerne vilde havde anbragt et godt Sted. Han fik sine Omgivelser til at skrive til *Hammer* og bede ham om at komme

og besøge den Gamle endnu en Gang, inden han skulde forlade denne Verden. *Hammer* var ikke sen og delvis ved Istransport lykkedes det ham at komme over til Fastlandet og omtrent midt i Febr. kom han til *Rendsborg*, hvor han blev modtaget med Glæde af den gamle Oberst, der laa i sin Seng og var faldet meget af.

Da *Hammer* havde siddet lidt ved Siden af hans Seng, spurgte *Helgesen*: „Holder De af Papegøjer?" Uden straks at gøre sig klart, hvad dette Spørgsmaal betød, svarede Hammer rask: „Nej, det gør jeg ikke." — „Naa ja," sagde *Helgesen*, „jeg bryder mig nu heller ikke saa meget om, hvad De synes, men jeg er sikker paa, at Deres Frue holder af dem." Nu forstod *Hammer*, hvor *Helgesen* vilde hen og bekræftede, at hans Hustru satte stor Pris paa Papegøjer. *Helgesen* svarede: „Ja det vidste jeg jo nok; naar De rejser hjem, saa skal De tage min *Jacob* med til Deres Frue, og hilse hende fra mig, og bede hende om at tage sig af den. Hvor gammel den er, det ved jeg ikke rigtig, men jeg er sikker paa, at den er meget gammel, og jeg stoler paa, at Deres Frue vil være god imod den paa dens gamle Dage, den har ikke saa lang Tid at leve i." Nu var der ikke mere at gøre ved den Ting. Da *Hammer* rejste hjem, havde han Jacob med og afleverede den til sin Hustru, som tog imod den med blandede Følelser. Begejstret for Gaven var hun ikke, men, som Manden sagde: „Nu har vi den og maa gøre det bedste ud af det," hvortil hans Hustru føjede: „Ja, saa betragter vi den som en Arv fra Din gamle Ven, og som saadan skal den være velkommen her i Huset."

Naar det var smukt Vejr, stod den i sit Bur ude paa Gaardspladsen, hvor den lærte sig selv at kagle som Hønsene og skrige som Kragerne. Naar Vejret var mindre godt, kom den ind i Stuen og gik da frit omkring i Værelserne. Den befandt sig absolut bedst, naar et af de mindste Børn skulde ud at køre, og den fik Lov til at følge med Barnevognen. Den satte sig saa et eller andet Sted paa Vognen, hvorfra den kunde se Barnet. Her holdt den Konversationen vedlige paa sin Maade ved at komme frem med hele sit Repertoire, som ikke var stort. I Reglen kaldte den paa et af Børnene, og hvis den var i godt Humør, smaasludrede den hele Tiden med den mest indsmigrende Stemme: „Poppedreng, Poppedreng skal ha Sukker", eller „Lille Jakob, Lille Jakob". Efterhaan-

den havde den lært at sige Børnenes Navne, og naar den kedede sig, kaldte den snart paa den ene og snart paa den anden. Til at begynde med havde den kastet hele sin Kærlighed paa Husets Frue, men efterhaanden som Børnene voksede til, gik en stor Del af Kærligheden over paa dem, og saafremt hun havde tilladt sig at skænde paa et af dem, viste den hende sin allerhøjeste Unaade, den spilede Vingerne ud, for frem og tilbage i Buret og skreg op. Hvis den var udenfor Buret, røg den hen i hendes Kjole og hagede sig fast i den. Naar den var alene i Stuen, kedede den sig, den raabte saa paa Børnenes Navne, og hvis der ingen kom, blev den rigtig gnaven og hylede op med de mest modbydelige Skrig, som kunde gaa gennem Marv og Ben. Hvis den paa denne Maade kom til at forstyrre *Hammer* i hans Skriverier, kunde han ikke dy sig, han fo'r ind imod den med sit Penneskaft i Haanden og vilde prygle den, hvad der resulterede i, at den skreg endnu mere op. Resultatet blev, at Husets Fader i Reglen var Luft for Jakob, og det var ganske umiskendeligt, at den ikke saa paa ham med blide Følelser, men havde den blot et af Børnene om sig, var den blid, sød og indsmigrende; de kunde gøre ved den, hvad de vilde, og der var aldrig Tale om, at den hakkede dem med sit spidse Næb, som godt kunde give et alvorligt Saar.

Hammer fandt engang paa, at han vilde se, om Jakob kendte ham, naar han var delvis maskeret. Han stillede Børnene op i en lang Række og spredte et Lagen ud saaledes, at det dækkede for Personerne, men lod Fødderne fri. Selv stillede han sig bag Lagenet og stak den ene Fod ind imellem to af Børnenes. Et Par af *Hammers* Sko, som der ingen Fødder var i, blev anbragt paa samme Maade. Jakob blev derefter taget ud af sit Bur og anbragt for Enden af den lange Række Fødder. Den var uden Tvivl forbauset ved dette Syn, men spankulerede roligt og værdigt videre. I Anledning af det usædvanlige ved Situationen gav den sig til at sludre og markere sin Nærværelse ved i sin blideste Tone at sige: „Lille Jakob skal ha' Sukker"; samtidig hermed gik den videre, da den kom til en af *Hammers* tomme Sko, gav det et Sæt i den, den saa lidt nærmere paa Skoene, men gik saa videre. Da den naaede *Hammers* rigtige Fod, holdt den op med at sludre, den kærlige Tone hørte op, og istedetfor spilede den Vingerne ud, skreg op og hakkede løs i Støvlen med al sin Energi. Naar *Hammer*

trak sin Fod tilbage, fortsatte Jakob sin Vandring, genoptog sin blide Tone, indtil den passerede *Hammers* anden Fod, hvor Komedien genoptoges. Resultatet blev altsaa, at Jacob straks kendte *Hammer*, til Trods for at den ikke saa andet end hans Fødder, og kun naar Fødderne stak i Skoene, tog den Notits af dem.

Til Trods for *Helgesens* Udtalelse om, at den var saa gammel, at den umuligt kunde leve længe, overlevede den dog Krigen i 1864, kom med til København og levede der i 28 Aar. Den blev ikke blidere med Aarene, men bevarede sin Kærlighed til Husets Børn til det sidste.

Man kunde paa flere Ting mærke, at Jakobs Endeligt nærmede sig. Den havde Vanskelighed ved at sidde paa sin Pind og maatte have en ekstra Pind, hvorpaa den kunde støtte sin Hale, den blev efterhaanden ganske tavs og kunde hverken tale eller skrige. Vi var ganske klar paa, at nu .maatte den slaas ihjel, men ingen af os kunde bringe det over sit Hjerte. Efter at have talt om, hvorledes vi bedst skulde bære os ad, tog min Søster den ud af Buret og lagde den i sit Skød. Saa kom Jakob for sidste Gang med sit „lille Jakob", lagde sit Hoved ned paa hendes Haand og døde, uden at nogen af os havde behøvet at række Haand hertil. Jeg vil ikke sige, at dens Død var en Sorg for Familien, tvertimod, i mange Henseender var det en Lettelse, og uvilkaarligt gik der en Tanke til Oberst *Helgesen*, med Ordene: „sit Løfte har hun holdt."

Den blev begravet i Nyboder, i den Have, som hører til Huset i Krokodillegade Nr. 1, hvor den ældste af Sønnerne dengang havde Bolig.

Sultan. Det var en trist og mørk Stormdag i Novb. 1859. Det havde blæst og regnet det meste af Dagen. Hen paa Eftermiddagen tog Stormen Fart fra N. V. og samtidig steg Vandstanden mere og mere. Flodbølgen blev saa høj, at den truede Digerne med Gennembrud, og der blev alarmeret hos alle omboende, som mødte med fyldte Sandsække for at stoppe de Huller, som Stormflod og Bølgeslag dannede i Digerne. Hen paa Natten var Flodbølgen paa sit højeste. Efter et utroligt Slid i Nattens Mørke lykkedes det at holde Vandet ude. Snart efter begyndte Vandet at falde, og Faren var foreløbig afværget.

Den næste Morgen, kort efter at det var blevet lyst, kom *Martin* og meldte, at et Skib var strandet paa „*Seesand*", en Grund, som

dengang laa tør ved Lavvande, og paa hvilken der var bygget en Baake, som, foruden at vejlede de Søfarende, var forsynet med et Rum, i hvilket Skibbrudne kunde søge Læ for Storm og Regn, og i hvilket der var opbevaret Vand og Proviant i Form af haardt Skibsbrød (Skonnerokker), hvormed de kunde stille deres værste Sult. Endvidere fandtes en Del Køjer og Tæpper til eventuel Afbenyttelse. I Baaken fandtes tillige et Flag, som, naar det var hejst, angav, at Baaken var beboet, og at man bad om Hjælp. Skibet laa et Stykke fra Baaken, det var kommet paa Grund med Højvande og laa nu paa tørt Sand væltet om paa den ene Side.

Hammer, som havde været virksom det meste af Natten med Digearbejde, gav straks Ordre til det ved Føhr stationerede Krydsfartøj, om snarest muligt at sætte sig i Forbindelse med de Skibbrudne og bringe dem iland paa *Føhr*. Det viste sig, at Skibet var i Ballast, det kom fra en engelsk Havn og var paa Hjemrejse til en norsk Havn. I Regntykning og Storm var Skibet forslaaet og var den foregaaende Dag drevet ind paa „*Seesand*". Om Eftermiddagen var Besætningen tyet over i Baaken og havde installeret sig der for Natten, indtil Krydsfartøjet om Morgenen tog dem om Bord og bragte dem iland i *Wyk*, hvor de fik deres Tøj tørret og hvor *Hammer* sørgede for, at de fik Logis og Proviant.

Kaptainen, der var norsk, var meget taknemlig for den Assistance, de havde faaet, og fortalte, at der endnu var to levende Væsner om Bord, en stor New-Foundlænder Hund og en lille Vaskebjørn. Disse to Dyr bad han *Hammer* om at modtage som en lille Erkendtlighed for alt, hvad han havde hjulpet dem med. Kaptainen vilde dog gøre opmærksom paa, at Hunden, som lystrede Navnet „*Sultan*", var meget glubsk, saa den absolut maatte staa bunden, samt at det sandsynligvis vilde knibe med at faa den fra Borde.

Det urolige Vejr varede nogle Dage. Da Forholdene blev bedre, gik *Hammer* med sin Kutter „*Neptun*" ud for at bese Vraget og udløse de to Dyr. Han tog de to ældste af sine Sønner med samt en af det forliste Mandskab, som havde fodret Dyrene paa Rejsen og som de derfor holdt meget af. For at have noget, hvormed man kunde gøre sig gode Venner med Dyrene, havde man forsynet sig godt med Kødben, Fedtebrød og anden lækker Hundemad, idet man var paa det rene med, at Dyrene ikke havde faaet noget at leve

af i flere Dage og derfor uden Tvivl var meget sultne. Da vi nærmede os Vraget, blev „*Neptuns*" Baad sat i Vandet og roede os over. Da vi kom paa Siden, var Hunden aldeles rasende, den vilde ikke paa nogen Maade give os Lov til at komme om Bord, den gøede, snerrede og skabede sig, saa ikke engang dens gamle Skibskammerat kunde faa Tilladelse til at gaa om Bord. Der blev nu kastet nogle Kødben op til den, og det hjalp, imedens den gnavede paa Benene fik vi et Fad med Hundemad anbragt paa Dækket, og da den havde stillet sin værste Sult og faaet Vand at drikke, blev den saa medgørlig, at vi alle fik Lov til at gaa om Bord, og nu fulgte en meget kærlig Genkendelsesscene mellem *Sultan* og hans gamle Skibskammerat. Denne fandt en Blikdaase, hvori der havde været Mastefedt[1]), og som nu var slikket ganske ren, til Trods for at Laaget paa Daasen var fuldt af skarpe Kanter. Hvorledes den har kunnet gøre dette, uden at skære Hul paa Tungen, var os alle ubegribeligt. Et temmelig medtaget Hundehus fik vi anbragt i Baaden, men alle Forsøg paa at faa *Sultan* til at gaa godvilligt i Baaden mislykkedes. Til sidst maatte Skibskammeraten tage den om Livet og kaste den ned i Baaden.

Vaskebjørnen var der ikke saa meget Halløj med, den laa i en Kasse med Tremmer for og havde sit Vaskefad ved Siden af sig. Da den havde faaet Vand og Kød, var den tilsyneladende vel tilpas. Efter at den var kommet iland paa *Føhr*, blev den sendt til zoologisk Have i København.

Sultan var et meget stort og pragtfuldt Eksemplar af en New-Foundlænder Hund; den havde svære Kræfter og et Sæt Tænder, som det ikke vilde være rart at komme i nærmere Berøring med. Den fik sig snart et nyt og dejligt Hundehus, hvortil den blev lænket. Efterhaanden blev den og Børnene bedste Venner og Legekammerater; det blev vanskeligt at sige, hvem der holdt mest af hinanden, enten Børnene af Hunden eller Hunden af Børnene. Den blev en trofast Ven for hele Familien *Hammer* og, som vi senere skal se, blev den i Krigens Tid, ved flere Lejligheder et Led i Forsvaret imod den tysksindede Pøbel.

Kongebesøg paa Føhr. Sommeren 1860 blev et Mærkeaar for Befolkningen paa *Føhr*, idet Kong *Frederik VII* havde anmeldt

---

[1]) Harsk Smør som benyttes til at indfedte Masterne med.

sin Ankomst til Øen i Juli Maaned. Der blev Travlhed paa den lille Ø med at pudse sig og sit Hus op. Ogsaa i det Hammerske Hus mærkede man dette, idet der fra København var anskaffet en ny magelig Lænestol, som Kongen skulde have at sidde i, saafremt han vilde gøre Huset den Ære at komme paa Besøg. Det er intet Under, at Stolen straks fik Navnet „Kongestolen", mere mærkeligt er det, at den eksisterer endnu og stadig bærer dette pompøse Navn.

Da Kongen kom til *Føhr*, var der stor Begejstring overalt. Fra de fjerneste Huse paa Øen og fra de omliggende Øer var mange Mennesker draget til Wyk for at se den folkekære Konge, og de optraadte saa loyalt, at man skulde tro, at de alle var gode danske Mænd.

Kongen og hans Følge blev installeret i Byens bedste Hotel, og hans Majestæt var meget interesseret i at se Øens Mærkværdigheder, som saa sandt ikke var mange.

Der kom Melding fra Kongen, at han ønskede at besøge det Hammerske Hus. Denne Meddelelse kom ikke rigtig tilpas, da Fruen laa i Barselseng og to Dage forinden havde faaet en lille Datter, men der var jo ingenting at stille op, man maatte lade, som om Besøget i alle Maader var velkomment. Vi Drenge var meget optagne af Tanken om Kongens Besøg i vort Hjem og lod straks forespørge hos vor Moder, om hvilke Klæder vi skulde have paa ved den Lejlighed. Vi blev meget skuffede, da Svaret lød, at vi skulde blive i vort daglige Tøj. De to ældste af os syntes dog, at det var for galt, vi maatte da ogsaa have Lov til at gøre Ære af Kongen. Vi fik fat i et Par gamle Aviser og lavede trekantede Hatte af dem, paa den Maade som Børn plejer at lave saadanne. Ved Hjælp af en gammel Farvelade fik vi med Besvær lavet Kokarder, som blev anbragt paa Hattene. Disse blev omhyggeligt skjulte, til vor Fader var gaaet Kongen imøde, for ikke at risikere, at Fader skulde tage dem fra os. Vor Fornemmelse var, at med saadanne Hatte paa Hovedet kunde man nok være bekendt at vise sig for Kongen, selv om man ikke havde Søndagstøjet paa. Vi begav os derefter gennem Gaarden til Indgangsporten og stod parat til at hilse paa Majestæten. Vi fik dog straks en Skuffelse; vi havde ventet at se Kongen i stor Stads med rød Frakke og Krone paa Hovedet, men Skuffelsen fortog sig snart ved Bevidstheden om,

at det var en virkelig Konge. Nu kom han nærmere og idet han traadte ind ad Porten, gik vi frejdigt henimod ham, rakte Haanden ud og sagde: „Goddag Konge." Da Kongen rakte sin Haand ud imod os, trak vi vor tilbage og gav ham et Dask i hans fremrakte Haand, saa kraftigt, som det kunde præsteres af to Smaafyre paa 5 og 7 Aar. Kongen spurgte os nu om, hvad vi hed og sagde, at vi skulde slægte vor Fader paa, hvad vi var meget stolte over.

Kongen gik derefter rundt i alle Bygninger og interesserede sig for Landbruget, han standsede ved en stor Sandstens-Ligkiste, som var anbragt paa Gaardspladsen og benyttedes som Drikkekar for Heste og Køer. Sarkofagens Størrelse og Bredde var saaledes, at den kunde passe til en velvoksen Mand. Den var dækket af et Laag, som var saa tungt, at det ikke kunde borttages med almindelige Midler. Selv havde jeg aldrig set den aaben, men i Laaget var hugget et temmelig uregelmæssigt Hul, som var stort nok til at Heste og Køer kunde stikke Mulen ned i Hullet og drikke.[1]) Kongen fandt denne Ligkiste saa interessant, at han bad om den maatte blive sendt til København, saa vilde han sørge for, at den blev anbragt paa et passende Sted. Resultatet blev, at den blev anbragt i en Niche i Runde Taarns Ydermur.

Efter Krigen i 1864 samledes Familien *Hammer* i København og en Del af os gik en skønne Dag op i Rundetaarn for at se, hvorledes Stenkisten var anbragt. Laaget var helt bortfjernet (formentlig ituslaaet under Transporten) og selve Kisten var stillet paa Højkant i en Niche omtrent i Taarnets halve Højde og i Bunden var med store Bogstaver malet: „*Føhr*". Her har den staaet til 1867, da den med en Del Runesten blev flyttet til Nationalmuseet, hvor den findes endnu.

Efter at have beset Staldene og Haven, endte Kongen i Dagligstuen i Kongestolen, hvor han sad længe og passiarede. I Samtalens Løb erkyndigede Kongen sig om Fruens Befindende og fik at vide, at det lille nyfødte Barn var en lille Pige (senere Fru Kjølsen). Kongen erklærede da, at han ønskede at staa Fadder til Barnet. *Hammer* takkede straks Kongen for den store Naade,

---

[1]) Flere saadanne Stenligkister er fundet paa Vesterhavsøerne og synes at have været ret jævnligt benyttede i det 11. og 12. Aarhundrede. (Aarbøger fra Nordisk Oldkyndighed og Historie 1873, Pag. 73).

som herved bevistes ham og erklærede, at han vilde kalde hende *Frederikke*. Kongen smagte lidt paa dette Forslag og kom med en Udtalelse om, at hun snarere maatte kaldes *Louise* efter Grevinde *Danner*. Paa Grund af forskellige Omstændigheder kunde Barnedaaben ikke blive afholdt før efter Kongens Afrejse, det blev derfor aftalt, at daværende Amtmand i Tønder Amt *L. F. H.* Greve *Brockenhuus Schack* skulde repræsentere Kongen ved denne Højtidelighed. Moder var ikke til at rokke, hun vilde ikke paa nogen Maade have, at hendes Barn skulde opkaldes efter Grevinde *Danner*. Barnet blev døbt „Frederikke" og Resultatet blev, at den unge Dame aldrig fik nogen Faddergave af Kongen. Der er ingen Tvivl om, at Fru *Hammer* dengang ikke har været bekendt med Grevinde *Danners* storslaaede Godgørenhed og hendes varme Hjerte for de smaa i Samfundet.

Senere sendte Kongen flere Gange Bud efter *Hammer* og ved en saadan Lejlighed forærede han ham en Merskumspibe, som Majestæten sagde: „til Minde om vore hyggelige Samtaler."

Det var ikke sjeldent, at Øen fik Besøg af kongelige Personer, som vilde høste Gavn af det milde Klima og de saa vel renommerede Saltvandsbade. Saaledes kom en Sommer Hertuginden af *Anhalt Bernburg*, Prinsesse *Frederikke af Glüksborg* (Kong Chr. IX.s ældste Søster). Da hun anmeldte sit Besøg, blev det udtrykkelig præciseret, at hun ikke ønskede nogen officiel Modtagelse. Ikke desto mindre mødte en Del af Øens Embedsmænd ved hendes Ankomst til *Wyk*, hvad Prinsessen tog ret fortrydelig op. *Hammer* var selv ikke tilstede ved Ankomsten, men stillede Vogn og Heste til hendes Disposition under Opholdet, samt aflagde hende senere et Besøg. Ved sin Afrejse tilstillede hun ham Ridderkorset af den *Anhaltske Albrecht der Bär Orden*.

Politiske Forhold i Perioden imellem de to slesvigske Krige. Efter Afslutningen af Treaarskrigen havde man i Danmark haabet at faa Ro til at ordne de indre Anliggender. Alt syntes at tyde paa, at dette skulde lykkes. I Mai 1852 fik man afsluttet og underskrevet „*Londoner Traktaten*", hvori de fleste europæiske Magter havde lovet at anerkende Prins *Christian* af *Glücksborgs* Arveret til det samlede danske Monarki. Ikke desto mindre var

der stadig Uro paa den politiske Horisont, idet der rejste sig Stridigheder om Forfatningssagen. Det tyske Forbund, som ikke havde underskrevet Londonner-Traktaten, vilde ikke anerkende *Christian IX*'s Arveret til Hertugdømmerne *Holsten* og *Lauenborg*. Flere Gange gik Bølgerne saa højt, at man i Danmark saa sig nødsaget til at ruste baade til Lands og til Vands.

Der blev blandt andet i det tidlige Foraar 1861 sendt en Division af 8 Kanonjoller og en anden paa 4 Kanonchalupper til Vestkysten. I denne Sommer drev Krigsfaren dog over, hvorefter de 4 Chalupper blev oplagt i *Tønning* og de 8 Kanonjoller paa *Fanø*. Aaret efter blev de 4 Chalupper ført fra *Tønning* til *København*, uden senere at blive erstattet af andet Krigsmateriel. Man havde haabet hertil at faa nogle lavtliggende armerede Dampfartøjer, som med deres Dampkraft kunde raade Bod paa Kanonjollernes ringe Bevægelighed; men de udeblev.

Det danske Monarkis fremtidige Forfatning var stadig Stridens Æble. Den 13. Novb. 1863 vedtoges den ny Grundlov, November-Forfatningen, som man haabede kunde skaffe Ro tilveje, men inden den var underskreven, døde Kong *Frederik VII* paa *Glücksborg* Slot d. 15. Novb. og nu bristede alle Haab om en fredelig Udgang af Striden. Det tyske Forbund protesterede stadig imod *Christian IX*'s Ret til Hertugdømmerne *Holsten* og *Lauenborg*, og truede med, at Forbundet vilde tage disse Landsdele i Besiddelse. Herimod protesterede *Preussen* og *Østerrig*, som vilde foregribe denne Handling. — De benyttede November-Forfatningen som Paaskud hertil, til Trods for at Preussen derved kom til at indtage en Stilling til denne, som var i Strid med den tidligere hævdede.

Ved *Frederik VII*'s Død besteg *Christian IX* den danske Trone. Han underskrev November-Forfatningen d. 18. Nov. 1863. Den 2den slesvigske Krig, i hvilken det lille Danmark kæmpede alene imod de to Stormagter Preussen og Østerrig, blev erklæret d. 31. Jan. 1864.

Kapitel VIII.

VESTERHAVSØERNES FORSVAR I DEN 2. SLESVIGSKE KRIG. 1864.[1])

Den nedenfor givne Redegørelse for denne Del af Krigen har i alt væsentligt tidligere været trykt i Tidsskrift for Søvæsen, 85. Aarg. (1914), Pag. 685 f. f., og er et Uddrag af Bogen „Vesterhavsøernes Forsvar i Aaret 1864" af *Otto Chr. Hammer*, forlagt af den Gyldendalske Boghandel 1865.

Krigsforberedelser. I 1863, da Udsigterne til Krig bestandig blev mer og mer truende, og da Begivenhederne til Slutningen syntes at overvælde Regeringen i den Grad, at den neppe selv havde Tid til at tænke paa Alt, hvad der skulde ske, navnlig paa den fjerne Vestkyst, benyttede *Hammer* paa Grund af sin Stilling og sit særlige Lokalkendskab til disse Farvande Lejligheden til at henlede Regeringens Opmærksomhed paa forskellige Ting, der burde iagttages, forinden Is og fjendtligt Indfald gjorde dette umuligt. Som Følge heraf blev alle brugbare Krydsfartøjer samt Sømærker fra Holstens Vestkyst og Ejderen ført bort fra deres tidligere Stationer og oplagt i *Wyk* paa *Føhr*, hvor tillige Fyr- og Lods-Gallioten blev henlagt. Derimod blev alle de frisiske Binnendigsbaade, over 1000 i Tallet, ikke som foreslaaet bragt i Sikkerhed over til Øerne, og der blev heller ikke gjort noget Skridt til at udføre denne vigtige Forholdsregel. Marineministeriet forhandlede med Rederierne for de to i *Husum* oplagte Dampskibe, „*Hammer*" og „*Augusta*", om at lade disse overføre til *Wyk*, da de paa Grund af deres ringe Dybgaaende og særlige Konstruktion vilde være fortrinligt egnede til Brug i Vestkystens lave Vatfarvande. Forhandlingerne herom trak dog saameget i Langdrag, at Dampskibene, da Ordren omsider kom, var indefrosne. Da Fjenden

[1]) Med Hensyn til Forholdene paa Vestkysten henvises til, hvad herom er anført Kap. V.

først i Februar rykkede ind i *Slesvig* og besatte hele Landet, var der ikke andet for end at gøre Maskineriet ubrugeligt, for at Dampskibene ikke ved første aabne Vande skulde blive benyttede af Fjenden til at besætte Øerne, hvilket, med saa bekvemme Midler ved Haanden, let kunde have været udført fra *Husum*, længe før det var muligt at faa de for al Dampkraft blottede Kanonjoller fra *Fanø* Syd paa. Da en Katastrofe nærmede sig, blev der fra Regeringens Side givet det første Tegn til at røre sig paa Vestkysten, idet Løjtnant *Holbøll* af Marinen, der dengang fungerede som Næstkommanderende ved det vestlige Krydstoldvæsen, ved Ordre af 12. Jan. blev beordret til at gaa til *Fanø* for at tage Kommandoen over Stationen der. Paa Grund af Is naaede han dog ikke *Fanø* før 1ste Febr. Her fandt han en ministeriel Skrivelse af 19. Jan. med Ordre til ham om at overtage Kommandoen over 40 Mand, der var beordret dertil. og hvoraf der var mødt en 30 Stykker. I Skrivelsen var der givet Ordre til at opkaste Batterier paa Nordkysten af *Fanø* for dermed at beskytte Indløbet til *Fanølo*. Dette Arbejde blev straks iværksat, men forsinkedes dels paa Grund af haard Frost og Sne og dels fordi det blev nødvendigt at forfærdige Slæder til Kanonernes Montering.

Efter i Begyndelsen af Januar at have været i *Husum* og *Tønning* for at instruere sine underordnede Bestillingsmænd om, hvorledes de havde at forholde sig, naar Landet blev besat af Fjenden, gik *Hammer* atter tilbage til *Føhr*, hvor han ved Isgang blev afskaaren fra al Forbindelse med Fastlandet indtil d. 3die Febr.

Saasnart *Hammer* fik Underretning om Krigens Udbrud 31. Jan. 1864 ilede han til Fastlandet for efter Aftale at slutte sig til General *Vilster* i *Frederikstad*. Hammer naaede *Dagebøl* d. 6. Febr.; der vidste man ikke noget om, hvad der var sket. I *Nybøl* herskede almindelig Bevægelse. Gendarmeriet havde Ordre til at trække bort. De kgl. Embedsmænd vidste intet, men Bønderne sagde, at den danske Hær trak fra *Dannevirke*, og de politiske Agenter begyndte allerede deres Forretning med at afsætte Embedsmænd. *Hammer* drog nu Syd paa for at se, hvad der lod sig udrette med de i *Husum* Havn indefrosne Dampskibe, men undervejs mødte han Artilleriet fra *Frederikstad* og fik nu Vished for, at Dannevirkestillingen var opgivet. Under disse Omstændigheder — Fjenden overskredet *Dannevirke*, den danske Hær paa Tilbagetog

til Flankestillingerne, ingen Forsvarsanstalter truffet paa Vesterhavsøerne — maatte *Hammer* som ansvarlig Embedsmand paa denne Kyst, og som den, der havde sammenhobet en Del kgl. Materiel paa *Føhr*, søge at sætte sig i Forbindelse med Regeringen saa hurtigt som muligt og imidlertid handle efter Konduite. Dampskibet „*Hammer*"*s* Fører, Kaptain *C. C. Lind*, blev afsendt til *Føhr* med Underretning til Befolkningen om, at *Hammer* meget snart vilde vende tilbage. Han haabede derved i nogen Tid at holde de Optøjer nede, der ligesaavel vilde blive sat i Gang der som overalt i Slesvig, hvor der ingen danske Tropper var tilstede.

Hammer fortsatte derefter Rejsen Nord paa. I *Tønder* og *Ribe* havde Amtmændene endnu ingen Meddelelse faaet om, hvad der var sket. *Hammer* ankom til Kolding d. 7de Febr. og afsendte følgende Telegrammer.

Til Marineministeriet d. 7de Febr.

„Ministeriets Ordre udbedes om, hvorledes at forholde med Materiellet paa *Føhr*. Skal *Føhr* holdes, maa et Dampskib uopholdeligt sendes, helst til *Fanø*. Denne Ø, saavel som *Føhrs* Sikring udfordrer et Militærdetachement. Om *Fanøs* Sikring har Stiftamtmanden Gaars Dato tilskrevet Krigsministeriet. Svar udbedes pr. Telegraf til *Fredericia*."

Til Generaldirektoratet.

„Finder det urigtigt, at Intet er sket for at sikre *Føhr* og derværende Materiel. Holder det for Pligt at gøre opmærksom herpaa.

Venter Ordre i *Fredericia*. Agter at afgaa til *Fanø* og tilsøs Syd paa. Fjenden er nu tæt ved *Aabenraa*."

Den næste Dag modtog *Hammer* i *Fredericia* følgende Telegrafsvar fra Marineministeriet:

„Fra Marineminst. d. 8de Febr. Kl. 11.37 Fmd.

Ingen Dampskib at sende Dem. Virk med de Kræfter, De har. Reserveløjtnanter sendes herfra. Komplettering af Besætningerne kommer fra Sessionerne i Jylland. Ordre til Dem afgaaet igaar til *Fanø*. Materiellet paa *Fanø* ødelægges hellere end at falde i Fjendens Hænder, men man stoler paa, at dette dog kun sker i yderste Nød.

sign. O. Lütken.

Fra Generaltolddirekt. d. 8. Febr. Kl. 1.37 Eftmd.

„Marineministeriet har svaret Hr. Kaptainløjtnanten. Idet jeg henviser til dette Svar, meddeles i Anledning af Deres Telegram af Gaars Dato, for hvilket jeg takker, at De anmodes om paa bedst mulige Maade at drage Omsorg for Krydstoldvæsenets Materiel, der mulig helst maa føres til Fanø, hvor det dog idetmindste er paa jysk Grund." sign. Ramus.

Da *Hammer* uden Dampskib ikke havde Udsigt til at kunne udrette noget paa en Tid, hvor Sønderjylland var saagodtsom besat af en mægtig fjendtlig Hær, og Forbindelsen mellem Øerne var spærret ved Isgang, var hans første Pligt at gøre sit yderste for at beskytte det til hans Embeder hørende Materiel. *Hammer* kunde derfor ikke lade sig berolige ved det Telegrafsvar, han havde faaet fra Marineministeriet. Han telegraferede derfor straks tilbage saaledes:

„Dampskibet „*Limfjorden*" eller en anden lille Damper er absolut nødvendig for at sikre *Føhr* og det derværende Materiel til 150.000 Rdb.s Værdi. Jeg afrejser nu over Land til *Fanø* og gør mit bedste. Jeg lader Lods holde Udkig ved *Graadyb*."

Da Marineministeriet imidlertid havde underrettet *Hammer* om, at det intet Dampskib havde at sende, turde *Hammer* ikke forsømme at henvende sig, hvor der endnu kunde være Tale om at faa den nødvendige Hjælp. Efter at have konfereret med *Fredericias* Kommandant, General *Lunding*, afsendte *Hammer* derfor følgende Telegram til Hovedkvarteret paa *Als:*

„Kanonjollerne paa *Fanø* kan ikke sættes ud for Is. Har Ordre til at ødelægge dem, før de falder i Fjendens Hænder, de to smaa Dampskibe i *Husum* er indefrosset der. Et betydeligt Materiel ligger paa *Føhr*. Et Kompagni dirigeret til *Strandby*, vil sætte mig istand til at holde Fjenden fra Øerne. For at kunne bruge Kanonjollerne og sikre *Føhr*, maa Dampskibet „*Limfjorden*" eller et andet, helst 5 Fod Dybgaaende sendes til *Fanø* snarest muligt. Jeg rejser nu i Forvejen over Land."

Paa Grund af Snefog og Storm ankom *Hammer* først d. 9. Kl. 4 Efm. til *Varde*. Han henvendte sig nu til de nærmest boende Udskrivningschefer for at paaskynde Ankomsten af det i Telegram fra Ministeriet nævnte Mandskab, men endnu d. 10. Febr. var der

ingen Ordre desangaaende kommet dem i Hænde. Derimod fik *Hammer* et Telegram af 6. Febr. ifølge hvilket han beordredes til som Chef at tage Kommandoen over den paa Fanø oplagte Division af 8 Kanonjoller. Denne Ordre bekræftedes ved Skrivelse fra Marine-Min. af 7. Febr. saalydende:

„Idet Ministeriet herved bekræfter den Hr. Kaptainløjtnanten igaar ved Telegrafen givne Ordre til som Chef at tage Kommandoen over den paa Fanø oplagte Division af 8 Kanonjoller, skal man meddele Dem følgende med Hensyn til, hvad De i denne Kommando har at iagttage.

Øjemedet med at holde en Division Kanonjoller paa Vestkysten er saavidt muligt at forhindre en fjendtlig Besættelse af Vesterhavsøerne og, forsaavidt Omstændighederne skulde føje sig hertil, at assistere Arméen eller Dele af den i Foretagender paa Vestkysten. Desuden vil De, naar en Blokade-Eskadre kommer til Nordsøen, have paa bedste Maade at assistere den, og vil denne Assistance efter Ministeriets Skøn fornemmelig komme til at bestaa i at drage Omsorg for Eskadrens Forsyning med Kul og Proviant, samt muligen for Kommunikationen. De vil selvfølgelig erholde nærmere Ordre i saa Henseende.

Ministeriet overlader Dem med de Dem underlagte Kræfter at træffe de Foranstaltninger, som De skønner hensigtsmæssigt for Sikringen af Øerne, og man stoler paa, at De i saa Henseende vil gøre Deres bedste, men man vil ikke undlade at indskærpe Dem at tage alt behørigt Hensyn til Øernes Befolkning og dens Tarv, samt at drage Omsorg for, at intet af den Dem underlagte Styrke falder i Fjendens Vold. Materiellet maatte i yderste Nød hellere ødelægges.

Paa Fastlandet vil De behage at afholde Dem fra Foretagender, medmindre Deres Assistance forlanges fra Arméen, i andre Tilfælde vil De forud have at indhente Ministeriets Bestemmelse.

Løjtnant *Holbøll* vil underlægge sig Deres Kommando og overlevere Dem alt Stationen paa *Fanø* vedkommende, hvoraf De vil erfare, at 8 Reserveløjtnanter er afrejst herfra til *Fanø* for at gøre Tjeneste paa Kanonbaadene, at omtrent 140 Søværnepligtige er beordret til at møde paa *Fanø*, efterhaanden som de udskrives ved Sessionerne i Jylland, og at sandsynligvis 10 Ejderlodser vil komme til *Fanø*. Af disse har man tænkt sig 2 anvendt som Be-

kendte Mænd ved Divisionen og de øvrige som Underofficerer paa Jollerne.

Som Ministeriet igaar telegraferede, ønskes Dampskibene „Hammer" og „Augusta" til Disposition for Divisionen. Det vil være at foretrække om Rederierne godvillig vil overlade Marinen disse Skibe til Brug, men i modsat Fald maa der lægges Beslag paa dem, for at de ikke skal falde i Fjendens Hænder. Forinden De imidlertid slutter nogen Overenskomst med dem, vil De behage at gøre Ministeriet Forslag om Fragten eller Erstatningen, som maa søges ansat saa billigt som muligt.

sign. O. Lütken.

N. V. Petersen.

Hammer overtog straks Kommandoen og sammenkaldte — samme Eftermiddag — til et Møde paa Tinghuspladsen, hvor han gav Besked om, hvorledes Sagerne stod. Alle Folk paa Fanø er som bekendt Søfolk, og de lovede at staa den kommanderende bi efter bedste Evne og Kræfter. Stemningen paa Mødet var fortræffelig, man besad en urokkelig Tro paa den retfærdige Sags Sejr, og Mødet sluttede med et nifoldigt, begejstret Hurra for Konge og Fædreland. Alle Arbejder med Kanonjollernes Kalfatring og øvrige Klargøring, blev sat iværk i saa stor Udstrækning som Forholdene tillod. Den 11. Febr. afsendtes Rapport til Marineministeriet om, hvad der var foretaget paa Øen. Rapporten sluttede med endnu en Gang indtrængende at anmode om et Dampskib og henviste i denne Anledning til Kommandofartøjet „*Hauch*", og dersom dette heller ikke kunde undværes til eventuelt at købe eller rekvirere et dertil passende Dampfartøj fra England.

Hammer fremsendte desuden Afskrift af en Protokol, optaget over fem af Krydstoldvæsenets Assistenter, der den foregaaende Aften var kommet hertil for at melde sig ved Stationen. Af dem erfarede *Hammer* tillige, at Lodsoldermanden, Fyrskipperen og seks Lodser fra Ejderen til Fods havde forladt *Husum* for om muligt at naa til *Føhr*, medens de øvrige Lodser havde svigtet deres Ed. De fem Assistenter blev fordelt til Kanonjollerne som bekendte Mænd.

Under 13. Febr. modtog *Hammer* følgende Skrivelse fra Marineministeriet:

København, d. 9. Febr. 1864.

„Ministeriet har modtaget Hr. Kaptainløjtnantens Telegram fra *Fredericia* af Gaars Dato, hvori De gør opmærksom paa Nødvendigheden af et lille Dampskib som „Limfjorden" for at sikre *Føhr*, og af et Telegram fra Orlogskaptain *Muxoll* har Ministeriet desuden erfaret, at De havde henvendt Dem til Arméens Overkommando med Anmodning om, at et Kompagni maatte blive dirigeret til *Strandby* for at assistere Dem med at holde Fjenden fra Vesterhavsøerne, samt om, at Dampskibet „*Limfjorden*" eller et andet lille Dampskib hurtigst maatte blive sendt til *Fanø*.

Ministeriet skal i den Anledning meddele Dem, at Dampskibet „*Limfjorden*", hvis det kan faas til Disposition, skal blive oversendt Dem, saasnart dette overhovedet bliver muligt.

Med Hensyn til, at De har henvendt Dem til Arméens Overkommando, dels om Tropper dels om Dampskib, maa Ministeriet indskærpe Dem, at De udelukkende er dette Ministerium underlagt, og at Deres Hverv er, saaledes som i Ordren udtalt, med de Dem underlagte Midler at søge at sikre Øerne paa bedste Maade, men at det ikke er Dem overladt at søge at forøge de Dem underlagte Kræfter ved Forlangender til Arméen. Naar De har noget i saa Henseende at foreslaa, vil De behage at henvende Dem her til Ministeriet."

sign. O. Lütken.

N. V. Petersen.

Under 14. Febr. tilskrev *Hammer* Ministeriet angaaende det forventede Mandskab til Stationen samt svarede paa ovennævnte Skrivelse saaledes:

„Det høje Ministerium meldes underdanigst, at der indtil Dato endnu ikke er mødt nogen af de i Ministeriets Skrivelse af 6. ds. til uopholdeligt Møde fra Jylland indkaldte Folk, ligesom jeg hidtil forgæves har søgt Oplysning om, hvorfra dette Mandskab kunde ventes. Jeg indøver nu det her tilstedeværende Mandskab saa stærkt som muligt og har i de sidste 2 Dage begyndt Skydeøvelser med Gevær.

Med Hensyn til den i det høje Ministeriums Skrivelse af 9. indeholdte Indskærpelse under Henvisning til tidligere givne Ordre, meldes underdanigst, at da jeg fra *Fredericia* telegraferede

til Overkommandoen om Assistance, havde jeg endnu slet ingen Ordre modtaget fra Marineministeriet; kun en telegrafisk Henvisning til visse Ordrer, der endnu ikke var kommet mig i Hænde, samt et Afslag paa min Anmodning om Assistance til at sikre Materiellet. Da jeg imidlertid samtidig havde modtaget en telegrafisk Ordre fra Generaltolddirektoratet om paa bedst mulige Maade at drage Omsorg for Krydstoldvæsenets Materiel, maatte jeg anse mig berettiget til at foretage de Skridt, som var nødvendige for at naa dette Øjemed.

sign. Underdanigst
Hammer"

Skøndt der endnu manglede en stor Del af det udskrevne Mandskab, mente *Hammer* det nødvendigt at inspicere de sydlige Øer. I den Anledning overleverede han d. 16. Febr. Kommandoen til Løjtnant *Holbøll*. Morgenen efter arbejdede han sig ud gennem Isen i et lille Fartøj og krydsede sig Syd om *Amrum* til *Smaldyb*, hvor han ved en af sine Tøndelæggere fik Underretning om, at der havde været Optøjer i *Wyk*, og at Landfogeden havde set sig nødsaget til at forlade Øen. Han opholdt sig for Tiden om Bord i Kutteren „*Neptun*" i *Amrum* Havn. Samme Dag tog *Hammer* videre til *Wyk*, hvor han landede Kl. 8 Aften.

Et Par Dage før dette skete, var der udbrudt Optøjer. Straks efter *Dannevirkes* Fald begyndte de oprørske Elementer at sammenrotte sig. Prætendenten, Prins *Frederik* af *Augustenborg*, havde oversendt Agenter til Øerne for at gøre Propaganda for *Slesvig-Holsten*, bearbejde Befolkningen og beværte de tvivlsomme, saa godt de kunde. Et Par af Byens Borgere havde overtaget Agenturet. Oprørssangen blev sungen gennem Gaderne, slesvigholstenske Kokarder paaheftede o. s. v.; straks ved Oprørets Begyndelse havde Inspektionsassistent *Viborg* ladet alle ved *Wyk* liggende Krydsfartøjer udruste og føre til *Amrum* Havn for ikke at falde i Urostifternes Hænder. Flækkekollegiet havde frataget Landfogeden Opbebørselskassen, og da Urolighederne efterhaanden antog en alvorligere Karakter, saa han sig nødsaget til at flygte. Han kom ned til Fru *Hammer*, som med 6 Børn boede ret isoleret i den sydligste Udkant af Byen og uden anden Beskyttelse end den i forrige Kapitel nævnte, store, glubske Lænkehund „Sultan", som hele Byens Befolkning heldigvis havde en panisk Skræk for. En Skare mer eller

mindre drukne Individer, forsynede med Jagtbøsser, Høtyve og lignende demonstrerede op imod det Hammerske Hus og vilde med Vold og Magt trænge ind i dette. Fru *Hammer* var en ualmindelig resolut og modig Dame, løste i en Fart „*Sultan*", tog den med hen til Porten og truede med at pudse den paa hver en, der vovede sig indenfor Rækværket. Det hjalp! Skaren spredtes hurtig.

Med Assistance af ovennævnte Assistent *Viborg* blev Landfogeden anbragt om Bord i Kutteren „*Neptun*", der gik til *Amrum*, hvor Befolkningen gennemgaaende var dansksindet.

Toldvæsenet havde allerede ifølge Opfordring anerkendt Civilkommissærerne, nedtaget det Kgl. Toldskilt og strøget Dannebrog. Postvæsenet havde endnu ikke anerkendt den fjendtlige Øvrighed, men havde dog af Frygt for Pøbelen nedtaget Skiltet.

Efter *Hammers* Ankomst forsvandt, idetmindste tilsyneladende, enhver Bevægelse, og alle oprørske Tegn og Kokarder blev borttaget. Enhver rettede sig efter udstedte Ordrer og Anordninger. Afsendelsen af en Deputation til *Flensborg*, som i Stilhed var besluttet af Flækkekollegiet, for at anerkende Regeringskommissæren, blev foreløbig forhindret. *Hammer* sammenkaldte Flækkekollegiet og Landskabsrepræsentanterne for *Østerlandsføhr*, og efter nogen Forhandling med disse kommunale Myndigheder blev det besluttet, at Landfogeden atter skulde komme tilbage, samt at alt skulde gaa sin gamle Gang.

Det var med en udpræget Stolthedsfølelse, at de største af os Børn saa paa og hørte om alt det, der var passeret; vi havde dengang en Følelse af, at det var vore Forældre, som ved deres resolute Optræden, hver paa sin Vis, havde bidraget til at standse de Optøjer, som berusede Mennesker og Fanatikere fik sat i Scene i *Wyk*, og denne Beundring af vore Forældres Optræden blev ikke mindre med Aarene.

Efter et Par Dages Forløb var saaledes Ro og Orden genoprettet paa *Føhr*, men da der var daglig Postforbindelse med Fastlandet og som Følge deraf fri Indpassage for Agitationen og fjendtlig Indflydelse, var det umuligt at svare for, hvor længe denne Ro vilde vare, saafremt der ikke snart kom væbnet Magt til Øen.

Hammer gik nu over til *Amrum* og til de i Havnen indefrosne Krydsfartøjer for at faa dem organiserede. Han beordrede dem til, saasnart Isforholdene tillod det, at krydse ved *Føhr* og *Amrum*

og vedligeholde en fingeret Forbindelse med et *dansk Krigsskib* udenfor *Smaldyb*. Selv tog han over til *Hørnum Odde* (paa Sild), derfra den næste Dag til *Tinnum* paa Sild, hvor han havde en Sammenkomst med Landfoged *Tvede*. Denne Embedsmand havde sin gode Konduite at takke for, at han endnu sad ukrænket i sit Embede. Her erfarede *Hammer*, at det ildesindede Parti ogsaa der havde gjort Forsøg paa at bringe en Folkedemonstration istand, men Forsøget mislykkedes, da Landskabsfuldmægtigene

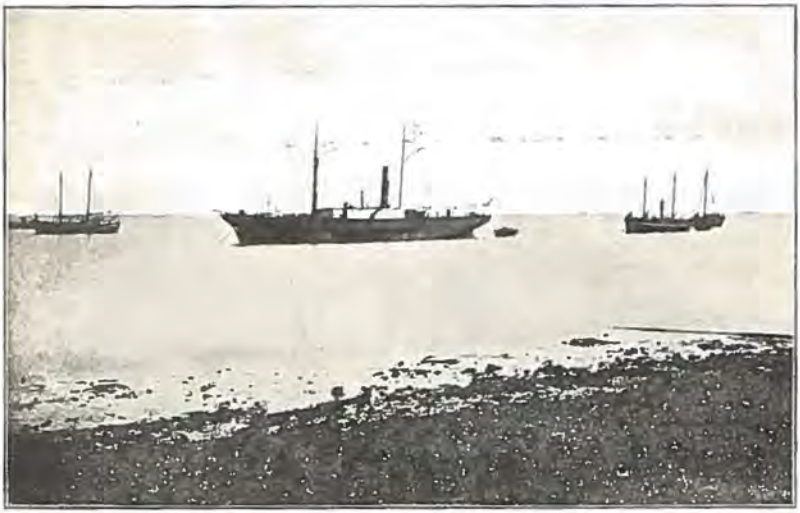

SKIBE AF HAMMERS FLOTILLE

satte sig derimod. En Hyldingsadresse til Prætendenten blev baaret omkring og Agitatoren Dr. *Jenner* var især virksom med Overtalelser og Trusler for at faa Øens Befolkning til at underskrive, hvilket dog kun tildels lykkedes, da over Halvdelen af Befolkningen var loyal. En Deputation af to Mænd fra *Vesterland* var udvalgt for at rejse til Hertugen, som nu opholdt sig i *Kiel*, men paa Grund af Is var den endnu ikke naaet til Fastlandet. Toldvæsenet paa Sild havde opført sig flinkt. Opfordringen fra Civilkommissærerne om at anerkende disse var afvist, støttet paa, at Fjenden ikke havde noget faktisk Herredømme over Øen. Efter Aftale med Generalpostdirektøren blev det arrangeret, at al Post til Øerne gik over *Nørrejylland* og *Strandby*.

Den næste Morgen d. 25. Febr. gik *Hammer* videre Nord paa og kom til *Fanø* om Aftenen. Paa Grund af Storm og Uvejr var Arbejderne paa Kanonjollerne kun ubetydeligt fremskredne, og det under 6. Febr. indkaldte Mandskab var endnu langt fra fuldtalligt mødt, hvad der bevirkede en Del Skriverier og Telegramudveksling imellem Udskrivnings-Autoriteterne og *Hammer*, der endte med en Skrivelse fra Marineministeriet dateret d. 23. Febr. hvori *Hammer* blev bemyndiget til at gøre sit Mandskab fuldtalligt, dels med Folk, der endnu opholdt sig paa *Fanø* med anden Bestemmelse, og dels med andet Mandskab, der ogsaa med anden Bestemmelse maatte møde paa *Fanø*.

Da *Hammers* Stilling som Chef for Kanonjollestationen knyttede ham til det Sted, hvor Jollerne var, og vilde forhindre ham i hurtig at bevæge sig fra den ene Ø til den anden, indstillede han til Marineministeriet, at Kommandoforholdet forandredes saaledes, at Løjtnant *Holbøll* blev udnævnt til Chef for selve Kanonjolle-Divisionen, medens det blev overdraget *Hammer* at tage Overkommandoen over „*Flotillen paa Vestkysten*", det vil sige over den samlede Styrke af en Division Kanonjoller, Krydsfartøjer, mindre Dampskibe og de Tropper, der vilde blive oversendt.

Ved Tilbagekomsten fra de sydlige Øer modtog han Ministeriets Approbation paa dette Forslag, og det forandrede Kommandoforhold indtraadte d. 26. Febr.

Saavel fra Marineministeriets som fra Flotillechefens Side blev der gentagne Gange gjort Forsøg paa at skaffe en Læge fast knyttet til Flotillen, men alle Forsøg i saa Henseende mislykkedes.

Den Omstændighed, at der var forlangt Mandskab stillet til Flaaden fra Øerne, bidrog meget til at forværre Stemningen paa disse. *Romø* samt *Vesterlandsføhr* og *Amrum* gjorde, hvad de kunde for at opfylde Forpligtelsen, men paa *Østerlandsføhr* og *Sild* viste der sig en afgjort Uvillie derimod. Da Stillingsordren kom til Øerne omtrent samtidig med Efterretningen om *Dannevirkes* Rømning, fik Agitationen en kærkommen Hjælp, som den ogsaa benyttede med Held. En Del af det unge Mandskab løb bort, og da Forholdene udviklede sig som foran anført, var det ikke muligt for Øvrigheden at faa de kommunale Myndigheder til at efterkomme Forpligtelserne og selv efter Ordenens Genoprettelse paa *Føhr* ansaa *Hammer* det for rettest at lade Sagen bero.

Tilstanden paa Øerne var saaledes meget tvivlsom og det maatte regnes for en absolut Nødvendighed, saa hurtigt som paa nogen Maade muligt at faa en Militærstyrke herned, selv om denne var nok saa ubetydelig.

Endelig den 1ste Marts blev Kommandoen hejst i de to Kanonjoller „*Barsø*" og „*Hørup*". Disse to samt „*Neptun*" og nogle Krydsfartøjer blev beordret til fra *Fanø* at hente en Del af det nu nogenlunde indøvede Mandskab, og med dette, hvoriblandt en af de endnu ikke færdige Kanonjollers Besætning, gik *Hammer* Syd paa for at iværksætte Øerne *Sild* og *Føhr*'s Afspærring fra Fastlandet og benytte den overtallige Kanonjolle Besætning som Besættelsestropper paa *Sild*. For at berolige Stemningen indsendte *Hammer* en Proklamation til Øernes Beboere, som lød saaledes:

„*Beboere af Vesterhavsøerne!*

Mit nuværende Hverv hos Eder er at beskytte Øerne imod den Fjende, som har gjort Indfald i det danske Fastland!

Af Eders sunde praktiske Forstand venter jeg, at I ville understøtte mine Bestræbelser, som næst Øernes Forsvar gaar ud paa at fremme Eders Tarv og sande Vel.

Misbilliget af enhver brav og rettænkende Mand iblandt Eder, har enkelte Pøbeloptøjer fundet Sted, som det langt overvejende loyale Flertal af Beboerne under Forholdenes Tryk ikke har kunnet hindre. Mod Gentagelse af sligt advarer jeg alvorlig, med Tilføjende, at den militære Magt, paa vedkommende Øvrigheders Forlangende, er beredt til at skride ind. Ved Forholdenes Udvikling er det paabudt mig at haandhæve en komplet Afspærring med Fastlandet, saalænge det er besat af Fjenden. For Postforbindelsen vil der indtil videre paa anden Maade blive draget Omsorg.

Hammer,
Chef for Flotillen paa Vestkysten.

Paa *List* fik *Hammer* en Skrivelse fra Landfogeden paa *Sild*, hvorefter *Keitum By* med Omegn befandt sig i Oprørstilstand, og da der samme Eftermiddag Kl. 2 skulde afholdes en stor Forsamling, hvori det skulde besluttes at organisere en Folkevæbning for at modsætte sig enhver kongelig dansk Styrke, som muligvis

kunde blive sendt til *Keitum*, bestemte *Hammer* sig til straks at tage derop med den ene Jollebesætning for derved at kvæle dette Foretagende i Fødselen og muligvis genoprette lovlig Tilstand.

Han sendte Løjtnant *Rasmussen* med Jollebesætningen til *Kejtum* og gik selv til Landfogeden i *Tinnum*. Løjtnant *Rasmussen* medbragte skriftlig Ordre til de i *Kejtum* bosatte Hovedmænd for Oprøret med Besked om, at de uopholdelig havde at indfinde sig i Landfogdiet. En Times Tid efter kom Løjtnant Rasmussen med sit Mandskab og de 6 Hovedmænd for Oprøret, dog med Undtagelse af Dr. *Jenner*, der ikke fandtes i sit Hus, og efter Angivelse var fraværende i en anden By for at forberede det fornødne til Forsamlingen Kl. 2.

Da *Hammer* kun havde en ringe Magt at støtte sig til, maatte han optræde med Maadehold og finde sig i at forhandle med disse Oprørere, der var frække nok til at vedkende sig deres Anerkendelse og Hylding af Prætendenten. *Hammer* gav dem Valget imellem at undertegne en af ham opsat Erklæring eller at blive ført bort som Fanger. De fleste af dem var tilbøjelige til at vælge det første, men det strandede paa een Mands Modstand, *Corn. Lorenzen*. Medens disse Forhandlinger stod paa, stormede en Folkehob af over 100 Mand fra *Keitum* ud imod Landfogdiet, i hvis indre Gaard Matroserne var opstillet. *Hammer* gik ud imod Folkehoben og forbød dem at trænge ind i Landfogedens Gaard, men Stemningen var saa fanatisk og Modet saa højt, at de ikke efterkom Opfordringen, men vedblev at storme løs. For at *Hammers* lille Hob af ikke synderlig vaabenøvede Folk, ikke skulde blive omringet og afvæbnet, saa han sig nødsaget til at gribe til det sidste Middel og kommanderede: „læg an", og kun Truselen om, at der vilde blive fyret, saasnart en eneste traadte indenfor Rækværket, udøvede den forønskede Virkning.

Medens dette foregik udenfor, fortsatte Oprørets Hovedmænd Forhandlingerne inde i Landfogdiet, og da *Hammer* kom tilbage forelagde de ham et af dem opsat Udkast til en Erklæring, som de alle var villige til at underskrive, og endskønt denne med Omhu undgik enhver Hentydning til, at de ansaa *Christian IX* som deres retmæssige Konge, saa kan det dog neppe misbilliges, at *Hammer* under saa kritiske Forhold besluttede sig til at tage Erklæringen for god, med den Bemærkning, at den i Realiteten omtrent

indeholdt det samme som *Hammers* Udkast. Erklæringen lød saaledes:

„Wir Unterzeichneten verplichten uns, so lange der factische Zustand unserer Insel fortdauert, nämlich so lange als unsere Insel von der Flotille unter dem Obercommando des Herrn Capitain *Hammers*, oder auf irgend andere Weise durch militärische Mittel Seiner Majestät des Königs von Dänemark vom Festlande abgeschnitten ist, und bis dahin, dass dieser Zustand durch Maasregeln der verbündeten Occupationscommando oder der Civilcommission aufgehoben werden möchte, mit allem unserem Einfluss und soviel in unserer Macht steht, für gesetzliche Ruhe und Ordnung auf dem Lande sorgen zu wollen."

Sylt, d. 3. Marts 1864.

(sign.) A. Andersen. A. J. Simonsen. C. J. Jansen.
Lornzen. U. Bleicken.

I sin Rapport til Marineministeriet om denne Sag, føjer *Hammer* til:

„Jeg maa herved bemærke, at jeg kun besluttede mig til denne Indrømmelse, fordi jeg klart indsaa, at det andet kun kunde gennemføres ved Blodsudgydelse, og denne Yderlighed overfor ubevæbnede Folk vilde jeg af yderste Evne undgaa.

Efter at den ommeldte Erklæring med Underskrifterne var bleven oplæst for Folket, begav alle sig roligt hjem. Der var altsaa genoprettet en Slags lovlig Tilstand paa *Sild*, men jeg var overbevist om, at den ikke vilde være af lang Varighed, fordi den mest fanatiske og ufortrødne „*Wühler*" og „*Agitator*", forhenværende Friskaremand Dr. *Jenner*, ikke kunde bringes tilstede, og paa de andres mundtlige Løfte om at ville indestaa for *Jenner*, stolede jeg ikke."

Til yderligere Belysning af hvor fanatisk Stemningen var iblandt det oprørske Mindretal af Befolkningen, skal endnu anføres, at den Deputation, som var afrejst med Hyldingsadressen til Prætendenten, tillige havde det Hverv at skaffe fjendtlig Militær-Besætning over til *Sild*, hvad de, med deres Kendskab til Farvandene, mente let lod sig gøre med Dampskibet „*Hammer*" i *Husum*, da de vidste Besked med, at Flotillen til Dato intet Dampskib havde.

Hammer satte nu al Kraft ind paa at faa Kanonjollerne Syd paa, et Arbejde, hvortil han i høj Grad savnede Dampkraft. Den 6. Marts blev Kommandoen hejst i Kanonjollerne „*Aarø-Sund*" og „*Ærø*", ført af Reserveløjtnanterne *Hansen* og *Kønig*. Samme Dag arbejdede de sig Syd efter, assisteret af Kutteren „*Neptun*". Det var nogle haarde Ture for Kanonjolle-Besætningerne, idet de ikke kunde komme tilkøjs, hverken Dag eller Nat, og neppe nok faa tørre Klæder paa, men de blev forplejet og opmuntret saa godt som Forholdene tillod. Efter nogle meget anstrengende Roture samledes *Hammer* med de fire Kanonjoller i *Wyk* Havn d. 7. Marts, men Besætningerne var da i saa høj Grad forkomne, at det var nødvendigt i de første Dage at indkvartere og forpleje dem i Land, dog saaledes, at en Kanonjolle ad Gangen laa paa Vagt imellem *Wyk* og *Dagebøl*. Endvidere blev adskillige Krydsfartøjer holdt i Gang for at gennemføre Afspærringen fra Fastlandet.

I enhver Rapport til Marineministeriet paaviste *Hammer* det umulige i at forsvare Øerne uden Dampskibshjælp, og forskellige Løsninger blev bragt i Forslag; ligeledes gentog han sin tidligere Indstilling om at faa oversendt et Kompagni Soldater, selv om det ikke var andet end Invalider eller andre for Felten mindre velskikkede Folk.

I *Wyk* havde der igen været Uroligheder, idet man vilde efterligne Kejtummernes Adfærd. Der var afholdt en Forsamling, hvori man besluttede at gøre Modstand, saafremt der fra den militære Magts Side skulde blive arresteret nogen af de Folk, som havde været bortrejst fra Øen i ulovligt Ærinde, eller saafremt der skulde blive udskrevet Folk fra denne. Da Partiet kun havde en mindre Del af Wyks Befolkning bag sig, tog *Hammer* foreløbig ingen Notits deraf, men mærkede sig nøje saavel Lederne som Bagmændene.

Paa *Føhr* modtog *Hammer* en Skrivelse af 4. Marts, hvori der blev tilkendegivet ham Ministeriets fulde Anerkendelse af, hvad der hidtil var foretaget; samtidig fik han Meddelelse om, at Krigsministeriet havde bestemt at ville afsende et Detachement paa 100 Mand til *Fanø*, og at dette vilde blive underlagt *Hammers* Kommando. Endelig blev han bemyndiget til at erklære Belejringstilstand paa Vesterhavsøerne, enten for alle disse Øer, eller for enkelte Dele af dem. Det paalagdes ham dog at anvende denne Be-

myndigelse med den yderste Varsomhed, og saasnart den var bragt i Anvendelse, uopholdelig at gøre Indberetning derom til Ministeriet.

Den 11. Marts var de fire sidste Kanonjoller paa *Fanø* færdige, men endnu manglede nogle af Besætningen. Den 14. Marts blev Kommandoen hejst og Jollerne lagt ud. Ved denne Tid blev det galt igen paa Øerne, navnlig paa *Føhr*, hvor Ministeriets gentagne Ordre om Stilling af Mandskab blev forelagt Flækkekollegiet og vakte stor Ophidselse i Befolkningen. Navnlig begyndte man i Lands-Byen *Øvenum* at sammenrotte sig og forsyne sig med Knipler og Pigge for om muligt at faa Kanonbaadsvagten dreven bort fra *Wyk*. Optøjer efter en større Maalestok end hidtil blev sat i Værk; „*Schleswig-Holstein*" blev afsunget af de forskellige Hobe, der drog gennem Landsbyen ind til *Wyk*. Tilstanden blev saa alvorlig, at Øvrighedens Myndighed var brudt. Det traf sig saa heldigt, at der netop blæste en Storm af vestlig Vind, saaledes at Kanonjollerne kunde undværes fra Afspærringen (med vestlig Storm var det umulig for Fjenden at foretage noget Overgangsforsøg fra Fastlandet). De blev derfor samlede i *Wyk* Havn, Besætningerne koncentreredes i to større Lokaler, og Forplejning rekvireredes fra Byen. *Hammer* gjorde sit yderste for at undgaa Belejringstilstand, da hans Styrke endnu var for lille til at hævde en saadan. *Hammer* handlede derfor i Overensstemmelse med Øvrigheden og sendte Patruljer ud til forskellige Sider. Enkelte Arrestationer blev foretaget, og en af Urostifterne, en indvandret preussisk Barber, blev sat om Bord i Fyrskibet. Efter nogle Dages Forløb var Rolighed genoprettet, og Øvrighedens Myndighed igen befæstet.

Der var dog mange Vanskeligheder at overvinde. Jollerne var ganske vist kalfatrede paa *Fanø*, men dette Arbejde bliver, naar det foretages om Vinteren, kun højst ufuldkomment, og det viste sig ogsaa snart, at flere Joller var læk. De maatte derfor skiftevis sættes paa Grund for at blive efterset. Da de første Gang foretog Skydeøvelser med Skarpt, sprang Kanonjollen „*Aarøsund*", saa læk, at den sank paa *Wyk* Red. Der blev stor Glæde blandt de tysksindede, og tyske Blade meldte allerede triumferende, hvorledes denne Jolle havde gjort sin sidste Rejse til Havets Bund. Der blev dog hurtigt truffet Foranstaltninger til atter at tage Jollen op,

hvilket ikke alene lykkedes, men det lykkedes ogsaa at optage den 60 ℔dige Kanon og alle Rekvisitter, der hørte til Jollen, bjergedes. Krudtet var dog naturligvis fordærvet. Et Par Dage senere laa Jollen atter med Kanon og alt Tilbehør om Bord i *Wyk* Havn.

Det viste sig, at Bjælkerne under Pontondækket var gennemraadne og Jollen blev derfor snarest forsynet med et nyt Pontondæk. For ikke at udsættes for lignende Uheld, blev de andre Joller nøjagtig undersøgt, og det viste sig, at de alle led af lignende Skade, hvorfor de Tid efter anden fik nyt Pontondæk.

Den 20. Marts lykkedes det Løjtnant *Holbøll* at føre de sidste fire Kanonjoller „*Snoghøj*", „*Fænø*", „*Ekernsund*" og „*Middelfart*", ledsaget af Kutteren „*Neptun*" og to Krydsfartøjer udenom *Romø* til *List*, og alle var helt stolte af, at det var lykkedes uden Dampskibshjælp at faa alle Kanonjollerne bragt fra *Fanø* over *aaben Sø* til de *sydlige Øer;* men endnu var det lovede Dampskib og Tropperne ikke kommet, skøndt Ankomsten var anmeldt ved Telegram fra Marineministeriet af 8. Marts. Aarsagen til denne Udsættelse var uforstaaelig. For at faa Klarhed i Sagen og fremskynde Troppernes Ankomst, henvendte *Hammer* sig under 18. Marts direkte til Kommandoen for det nørrejyske Armékorps og anmodede indstændigt om snarest mulig at faa saavel Dampskibet „*Limfjorden*" som Tropperne ført over.

Endelig d. 24. Marts ankom Dampskibet „*Limfjorden*"; gennem dette fik man at vide, at Detachementet havde været paa Vejen fra *Lemvig*, men havde faaet Kontraordre, da Vejen ikke ansaas for sikker, og dog var Dampskibet afgaaet uden at blive benyttet til at bringe Tropperne til *Fanø* ad Søvejen. For at Sagen ikke skulde blive endnu mere trukket i Langdrag, blev Reserveløjtnant *S. Rasmussen* sendt over Land til *Nykjøbing* paa *Mors* med en Skrivelse til Kommandoen om at afgive Detachementet til bemeldte Reserveløjtnant, der havde det Hverv om nødvendigt at føre det ad den sikkre Vej langs Klitterne til „*Skallingen*". Den 31. Marts om Formiddagen mødte endelig det forventede Detachement, stort 100 Mand, af 11te Regiment under Løjtnant *Uldalls* Kommando ved *Hjerting*, hvor det blev afhentet af Dampskibet „*Limfjorden*" og ført videre til *Føhr*. Her blev „*Wühlerne*" meget lange i Ansigterne ved, istedetfor de hver Dag saa længselsfuldt ventede østerrigsk-preussiske Befriere at se vore tappre

Jenser fra *Sankelmark* og *Veile*. Det skal dog siges, at en Del af Landbefolkningen modtog og behandlede vore Soldater som Landsmænd og beværtede dem paa det bedste. Venskabet befæstedes mere og mere, og det overvejende Flertal af Øens Befolkning var taknemlig for hver Dag, de blev bevarede imod at falde i Fjendens Hænder. Efterhaanden som Forholdene gjorde det ønskeligt, blev Tropperne selvfølgelig forlagt til de andre Øer, naar deres Tilstedeværelse der af en eller anden Grund blev nødvendig.

Øen *Femern* var imidlertid taget ved Overrumpling, og igennem *Hammers* Efterretningsvæsen var man underrettet om, at der paatænktes noget lignende med Vesterhavsøerne. Det lød ikke urimeligt, thi danske Krigsskibe havde endnu ikke vist sig ved disse Kyster. Derimod syntes det efter tyske Blades og Elbskipperes Efterretninger utvivlsomt, at der var kommet nogle preussiske Krigsskibe til *Bremerhafen*, navnlig Dampkanonbaade, hvis Bestemmelse skulde være at gaa til Vesterhavsøerne. Det var tydeligt, at der ligesom laa noget i Luften. Befolkningen var urolig, fra forskellig Side blev der givet hemmelige Vink, og det syntes klart, at der paatænktes Overgangsforsøg enten fra *Sydvesthjørne*, *Dagebøl* eller maaske fra *Okholm*. Der blev udvist den største Aarvaagenhed fra dansk Side, og de to nævnte Havne blev rekognosceret om Natten, uden at der fandtes Forberedelser. Det var en vanskelig og for Besætningen saare anstrengende Tid, altid maatte de være i Virksomhed, og det tog svært paa Kræfterne at drage omkring med de tungtroende Kanonjoller, men Folkene var flinke og alle besjælede af den største Iver for at tjene Fædrelandets Sag og holde Fjenden borte fra Øerne.

Den 26. Marts gik *Hammer* med Dampskibet og to Kanonjoller Syd paa og nærmede sig *Okholm*. Herved kulkastedes Fjendens Planer, som var fra Okholm med en Mængde Binnendigsbaade at gaa op under *Øland*, for derfra om Natten at overrumple *Føhr*. Fra nu af maatte man altsaa være parat til at modtage Angreb saavel fra *Søen* som fra *Elben* og fra *Fastlandet*. Krydsfartøjerne blev stationeret saaledes, at der fra det ene til det andet kunde gives Signal over hele Linien, saasnart en Fjende nærmede sig. For at være belavet paa Følgerne af et overlegent Angreb fra Søsiden, anskaffedes Proviant for længere Tid samt en rigelig Kulbeholdning. Det var nemlig *Hammers* Hensigt i saa Tilfælde at

indtage en Stilling i Vatterne, hvor han kunde holde sig, saalænge der var Proviant, og hvorfra der stadig vilde kunne tilføjes Fjenden væsentlig Skade.

Den 27. Marts rekognoscerede *Hammer* Farvandene omkring *Nordstrand*, *Pelvorm* og *Heveren* op til *Husum*, men under de nuværende Omstændigheder, med kun et Dampskib til Hjælp, truet fra forskellig Side af Fjenden, uden at have Forbindelse med danske Krigsskibe i Nordsøen, var hans Styrke for lille til ogsaa at besætte disse Øer. Han besluttede derfor at nøjes med at forsvare de nordlige Øer fra *Amrum* og Nord efter. For at bøde paa den ringe Styrke var det nødvendigt at udvikle den største Aarvaagenhed i alle Retninger og stadig staa i sikker Forbindelse med det af Fjenden besatte Fastland samt med *Helgoland*. Med Fastlandet havde *Hammer* organiseret en fortrinlig virkende Efterretningstjeneste, som var ham til uvurderlig Nytte, idet den bevirkede, at han stadig var à jour med de Overgangsforsøg, der planlagdes af Fjenden.

Disse Efterretninger kom ham ihænde paa den Maade, at en ham hengiven Fisker paa Fastlandet, der stod i Forbindelse med Venner oppe i Landet, anbragte Breve og Depecher i en Flaske. Om Aftenen ved Lavvande, naar han røgtede sit Fiskeri, bandt han Flasken til en nærmere aftalt Pæl i sit Bundgarn, og naar Højvandet indtraadte, kom Folkene fra en af de udenfor posterede Joller og hentede Indholdet.

Da *Hammer* i længere Tid ikke havde modtaget nogen Meddelelse fra Marineministeriet, og man vidste, at Jylland var besat af Fjenden, blev han urolig for, at hans Breve og Rapporter skulde være faldet i Fjendens Hænder. Han sendte derfor den forhenværende Fører af Dampskibet „*Hammer*", *C. C. Lind*, til København for at undersøge denne Sag og udrette forskellige tjenstlige Hverv, hvoraf de vigtigste var:

1) Personligt at overbringe flere af *Hammer* fremsatte Forslag og Indstillinger, samt forhandle med Ministeriet om disse og om Forholdene paa Vestkysten.

2) Sætte alt ind paa om muligt at faa Isefjord Dampskibet „*Frederik den 7*" sendt ud saa snart som muligt og eventuelt med *Lind* som Fører.

3) At faa Ministeriet til at lempe den i Instruksen optagne Bestemmelse om at afholde sig fra Foretagender paa Fastlandet.

Lind afrejste fra Føhr den 3. April og blev den 8. for første Gang fremstillet for Marineministeren. Han fik Lejlighed til at forklare Forholdene som de var, og underrettede jævnligt *Hammer* om Sagernes Gang i København. Han blev fra Tid til anden opfordret til at udsætte Hjemrejsen for at afvente nærmere Resultat, men det lod ikke til, at der var synderlig Udsigt til, at Ministeriet kunde skaffe *Hammer*, hvad han ønskede.

Da der efter 14 Dages Ophold i Byen endnu intet Resultat forelaa, meldte *Lind* Afrejse i Ministeriet og tog tilbage til Vestkysten. Det var kun med beklemt Hjerte han tog denne Bestemmelse, thi han var ganske klar paa, at Rejsens Resultat var yderst ringe.

Det viste sig, at alle ind- og udgaaede Skrivelser var ankommet til rette Tid og Sted.

Med Hensyn til Maaden, hvorpaa de ovennævnte Hverv blev udført, henvises til tre Breve fra *Lind* til *Hammer*, som aftrykkes her. Det fremgaar af disse, at den Behandling, der blev *Hammers* Sendebud til Del i Marineministeriet ikke var meget imødekommende, særlig ikke forsaavidt angaar Ministerens Adjudant, Kaptain *C. Schønheyder*.

København, d. 9. April 1864.

Velbaarne Hr. Kaptain.

Igaar var jeg i Ministeriet og blev af Etatsraad Eskildsen indladt til Hr. Marineministeren, der var i fuld Galla og skulde til Kongen, hvis Fødselsdag det var. Han saa uden paa Brevene og spurgte, om der var noget Nyt. Jeg svarede: „Ikke videre, Deres Exc., uden at vi trænger til at have et Dampskib mere, og saavidt mig bekendt, var Hensigten med min Sendelse og med de Breve, jeg medbragte, at se at faa et Dampskib til over til Vestkysten."

Minist.: „Hvem er De?" — „Jeg er Fører af et Dampskib, som før Krigen gik i Fart imellem Vest-Øerne og Husum og har været med Dampskibet „*Limfjorden*" som bekendt Mand paa de forskellige

Ekspeditioner mod Nord og Syd." — „Ja! men De har det vel nu ganske godt derovre". — „Ja! Deres Excell. saa lala; da vi med „*Limfjorden*" var i *Hjerting* for at hente de 100 Soldater, viste et Dampskib sig udenfor *Smaldyb*, da man vidste, at der kun var tyske Orlogsskibe i Nordsøen, blev vi naturligvis urolige derover, thi vi var jo uden Dampkraft, men i et Øjeblik var Jollerne bemandede og klar." Kapt. *Schønheyder:* „De kunde jo flygte op paa Vatterne". Jeg: „Hr. Kapt., jeg troede Kanonjollerne vare der, ikke for at flygte, men for at holde Fjenden ude!" — „Ja! det kunde de jo ogsaa ganske godt, de har jo mange flere Kanoner end som et Par tyske Kanonbaade." „Jeg maa dog tillade mig at sige, at de Kanonjoller uden Dampkraft duer meget lidt." — Ministeren gik og Etatsraaden bad mig komme igen som i Dag Kl. 3.

Idag gik jeg derhen Kl. 2. Thi Kl. 3 lukkes Kontorerne. Jeg ventede, efterat baade Adjudanten, Kapt. *Schønheyder*, som Etatsraad *Eskildsen* havde set mig $^1/_2$ Time; men da det lod til, at ingen tog Notits af mig, gik jeg ind til Kapt. *Schønheyder* og spurgte ham, om han eller Ministeren havde gjort sig bekendt med de Skrivelser, som jeg havde bragt: „— Nej! — det kunde ikke ske saa gesvindt, og hvad egentlig mit Ærinde var?" (Jeg er ganske vis paa, at han dog havde læst Deres Skrivelser). „Jeg er kommen herover for efter Indstilling af Kapt. Hammer at føre det Dampskib, som det maatte behage Ministeriet at sende ham over til Vesterhavsøerne og siden føre det, da jeg, som bekendt paa Kysten, ved at have ført et Dampskib der i 7 Aar kvalificerede mig til denne Post." — „Ja! hvad kan det nytte, at han faar et Dampskib, saa vil han straks have et til, og troer, at han dermed kan erobre hele Tyskland," — „Ja! Hr. Kapt., det er ganske rigtig, naar vi skal besætte alle Øerne, maa vi have 4 Dampskibe, men to er absolut nødvendige, og hvad det angaar, at erobre Tyskland, saa synes mig det maa være en hel Fornøjelse for Marinen, at Kapt. Hammer arbejder sig Syd efter og det med en saa lille Styrke." Jeg gjorde ham nu opmærksom paa, at Jollerne kun med Højvande kunde komme op paa Vatterne og med $^1/_2$ Tid eller Ebbe maatte man søge ind i Lejerne, hvor Vandet efterhaanden grundede op, men at Jollerne ikke kunde arbejde sig op imod Strømmen, og at saaledes Damp var nødvendig. Jeg forestillede ham, at naar man slæbte 3 Joller, en fra hver af Vingerne og en i Midten, vilde man kunne

operere bekvemt og med god Virkning." — „Ja! men disse Fartøjer — Dampbaade — ere saa uhyre dyre." — Jeg: „Det faar vi rigelig betalt, thi nu skal der udskrives Skatter og Afgifter paa Øerne, og de blive ikke betalt, uden man tager dem med Magt."

Jeg gjorde fremdeles opmærksom paa, at det var mig ganske ligegyldigt, om jeg fik Skibet at føre. Hovedsagen var, at der blev sendt Kapt. Hammer et Dampskib mere. Dertil svarede han, at det var aldeles naturligt, at jeg fik Skibet at føre, og at Kapt. Hammer havde gjort rigtig i at sende mig hertil, da mundtlig var 100 Gange bedre end alt Skriveri. Han snakkede en Del mere, hvoraf Misundelsen lyste ud; men jeg blev ham ikke Svar skyldig og gav ham det glatte Lag, saa han tilsidst maatte stryge Flag og falde tilføje; men saa siger han — Gud hjælpe mig — tilsidst, at han har intet at gøre med det hele, og at jeg skulde gaa ind og tale med Etatsraad *Eskildsen* derom. „Nej", siger jeg, „saa vil jeg hellere tale med Ministeren, for hvad kan en Etatsraad forstaa af det jeg kan forklare ham." „Nej! Ministeren havde slet ikke med den Sag at gøre, ene og alene Etatsraaden." „Saa gaa De da ind til Etatsraaden og tal den Sag," siger Jeg. — „Nej, Gu vil jeg ikke nej." siger han. „Adjø" sagde jeg og „Farvel" sagde han.

Da jeg kom til Etatsraaden bad jeg at undskylde, at jeg havde henvendt mig paa forkert Sted og ikke hos ham. „De er Hammers Adjudant," siger han. — „Ja!" sagde jeg. „Vil de komme igen imorgen Kl. 11." Der skal jeg hen nu idag, da vi skriver den 10.de, men da jeg formodentlig dog ikke faar noget Resultat idag, sender jeg dette Brev afsted.

Efter Bladene ser jeg, at de 300 østrigske Soldater, som besøgte *Ribe*, var udsendt efter mig for at faa fat i Deres Breve. Jeg maa være bleven forraadt af *Cornelius Lornzen* eller en anden af de tyske, som opholdt sig paa *Romø*, da jeg var der, for at drive Handel ved de to Auktioner, der skulde afholdes.

sign. ærbødigst C. C. Lind.

København, d. 11. Apr. 1864.

Velbaarne Hr. Kaptain.

Idag var jeg igen i Ministeriet og fik Ordre til at afvente nærmere Besked. Jeg troer, at Deres Ønske vil blive opfyldt, og at

man ser sig om efter et passende Skib. Jeg fandt det ikke passende at spørge, men man behøvede jo ikke at lade mig vente her, dersom man ikke havde besluttet at sende Dem et Skib. — — — —

Jeg har talt med mange slesvigske Embedsmænd, de fortælle alle, at man i *Husum* ikke kan sove roligt om Natten for Dem, og at Wühlerne have pakket deres Tøj sammen for at flygte, ifald De skulde komme. Der har staaet flere ret gode Stykker om Dem i Bladene, „Dagstelegrafen", „Folkets Avis" og „Folkebladet". Jeg havde tænkt at skrive noget til „Berlingske" eller „Dagbladet", men da jeg ikke kunde fortælle dem andet end hvad der egentlig er skrevet, saa har jeg undladt det, og man ved i Grunden ikke, om man gavner Dem derved; thi Misundelsen er stærk i denne Verden, skjøndt Misundelsens Brød bliver ogsaa spist. Imidlertid glæder det alle Mennesker at høre Dem omtale. Jeg har talt med saa mange, som har bedt mig hilse. sign. Ærbødigst

C. C. Lind.

København, d. 15. Apr. 1864.

Velbaarne Hr. Kaptain!

Efter at have modtaget Ordre om at forholde mig rolig i mit Logis og afvente nærmere Ordre, forgik tilsidst Taalmodigheden mig, og jeg begav mig idag til Ministeriet og traf Etatsraad Eskildsen, for hvem jeg ytrede, at Tiden faldt mig lang, og om det var nødvendigt at blive længere i København. Han svarede, at jeg maatte blive, men at det vilde trække nogle Dage ud. — — —

Man er her meget urolig for *Dybbøl* og navnlig for det store Antal Saarede, som daglig ofres, man ønsker blot, at Dybbøl maa holde sig Konferensen over. Gud give det!

For Resten er man ved godt Mod og trøster hinanden paa det bedste; her er ingen Tale om at give efter. Vi skal nok komme til vor Ret igen. sign. Ærbødigst

C. C. Lind.

Som det fremgaar af alle *Hammers* Rapporter, ansaa han det for en uafviselig Nødvendighed at faa endnu et Dampskib til Disposition, saafremt han skulde gennemføre sin Hovedopgave: *„at forhindre en fjendtlig Besættelse af Øerne."* Det maa erindres,

at der findes to Hovedindgange fra Søen, som kan benyttes af de fjendtlige Dampkanonbaade, nemlig *Smaldyb* og *Listerdyb*. Afstanden mellem disse er c. 9 danske Mil. Saafremt et Angreb fra Søen foretages der, hvor der intet Dampskib er, saa vil de derværende Rokanonjoller ikke kunne komme til at deltage i Forsvaret, da de ved Roning alene er meget langsomme og besværlige at manøvrere med. *Hammer* paalagde derfor *Lind* paa det kraftigste at fremstille denne Sag for Ministeren og gøre opmærksom paa det umulige i at forsvare disse Farvande med Robaade alene, og *Lind* havde, som det vil ses af hans Breve, gjort dette med stort Eftertryk.

Efter i tidligere Rapporter at have bragt forskellige dertil egnede Dampfartøjer i Forslag, uden at det var lykkedes at faa dem til Disposition, foreslog han denne Gang, at Isefjordsdamperen „*Frederik VII*" snarest muligt blev sendt derover, ført af Kaptain *Lind*, som efter at have ført Dampskibet „*Hammer*" i disse Farvande i en Række Aar var særdeles egnet til at overtage dette Hverv. Da Forslaget blev fremsat, syntes det, som det vil fremgaa af *Linds* Breve, som denne Tanke blev naadigt optaget i Ministeriet, og Forhandlinger desangaaende blev indledet, men ogsaa denne Gang syntes den døde Haand at hvile over de af *Hammer* fremsatte Forslag. I Skrivelse af 23. April til *Hammer* beklagede Ministeriet meget, at disse Forhandlinger ikke førte til noget Resultat, saa at dette Dampskib ikke kunde faas, og da det ikke vilde være muligt at faa noget andet dertil egnet Dampskib, saa Ministeriet sig ikke istand til, *hvor gerne det end ønskede det*, at forskaffe ham yderligere Dampskibsassistance.

Hammer havde allerede under 3. April anmodet Ministeriet om, at den i hans Instruks opførte Passus, „*om at afholde sig fra Foretagender paa Fastlandet*," lempedes, idet han, saafremt han ikke var bundet af denne Bestemmelse, muligvis selv kunde have skaffet sig Dampskibshjælp ved at udskære to i *Husum* Havn oplagte mindre Dampskibe, der tidligere havde gaaet i Postfart imellem Fastlandet og Øerne. *Lind* medbragte ved sin Hjemrejse en Skrivelse, hvori den ønskede Bemyndigelse var givet, men denne kom først *Hammer* i Hænde i Slutningen af April, og da var de danske Krigsskibe borte. De viste sig, som det fremgaar af det nedenfor anførte, kun d. 9. Mai for at vinde den for vor Marine saa

ærefulde Sejr ved *Helgoland*, hvorpaa de forsvandt lige saa pludseligt som de var komne, for ikke mere i denne Krig at optræde paa den Valplads, de forlod som Sejrherrer.

Planen for Ekspeditionen til Husum var lagt saaledes, at den kunde udføres, saasnart Ministeriets Billigelse indløb, men det var en Hovedbetingelse, at *Hammer* havde Ryggen fri; med andre Ord, at den danske Flaade var Herrer i Helgolandsbugten. Det var Meningen om Natten at lande paa et Sted i Nærheden af Byen, besætte Banegaarden, afskære Telegrafen, afbryde Jernbanen og afkaste Broerne. Samtidig skulde Søfolk med Dampskibet „*Limfjorden*" bringe de to i Havnen liggende Dampskibe „*Hammer*" og „*Augusta*" ud af Havnen. Hertil paaregnedes en Time, i hvilken der vilde blive skaffet Vogne tilstede. Med disse vilde *Hammer* tage ad Landevejen til *Tønning* ved *Ejderen* og indskibe Tropperne i et Dampskib, som laa sejlklart paa Reden. Dampskibet „*Limfjorden*" skulde imidlertid staa ud af *Heveren* (Indløbet til Husum) og møde *Hammer* i *Ejderen*. Han var ikke i Tvivl om, at en saadan Ekspedition maatte lykkes, thi baade *Husum* og *Tønning* var blottet for Tropper, og naar Telegraf og Jernbane var afbrudt, vilde enhver fra *Flensborg* eller *Slesvig* rekvireret fjendtlig Styrke være kommet for sent til at forhindre Udførelsen. Dette Kup vilde med et Slag have skaffet *Hammer* netop den Dampskibshjælp, som egnede sig bedst for Farvandene, og som Marineministeriet ikke kunde skaffe.

Da de danske Krigsskibe endelig kom, ventede Hammer med Utaalmodighed Ministeriets Svar, men desværre, som foran nævnt, kom Bemyndigelsen først efter c. 4 Ugers Forløb, og da var de danske Krigsskibe borte, og Forudsætningen for Ekspeditionen dermed bristet.

I April Maaned lysnede det efterhaanden lidt for Forsvarsstyrken. Dampskibet „*Limfjorden*" og det militære Detachement var ankommet i Slutningen af Marts. Kort efter kom den danske Eskadre til Nordsøen og gav derved Ryggen fri, saa Opmærksomheden væsentligst kunde henvendes paa Afspærringen mellem Øerne og Fastlandet.

Afmærkningen i Farvandene blev nu bragt paa Plads igen, og alt gjort klar til at assistere de danske Orlogsskibe. Den 11. April

traf *Hammer* første Gang sammen med Korvetten *Dagmar* udenfor *Listerdyb*, hvor den løb ind med en Prise, samt for at fylde Kul. Senere opsøgte han Eskadren under *Helgoland*, meldte sig hos Eskadrechefen, Orlogskaptain *E. Suenson*, og traf fornøden Aftale om Kulfyldning, Afmærkning o. s. v., særlig blev *Smaldyb* fuldstændig forsynet med Sømærker, saa at de største Fregatter med Sikkerhed kunde gaa ud og ind.

Glæden over at have den danske Eskadre i Ryggen varede dog kun kort. Allerede fra den 20. April holdt al Forbindelse med den op og „*Niels Juel*", som efter Aftale skulde fylde Kul ved Øerne, udeblev. *Hammer* løb derfor med „*Limfjorden*" til *Helgoland* for at opsøge Eskadren, men her fik han skriftlig Meddelelse om, at Eskadren var afgaaet til *Christianssand*. I de nærmeste Dage derefter fik han Vished for, at en forholdsvis stærk fjendtlig Styrke hvert Øjeblik kunde vise sig. Gode Raad var nu dyre. Fyrskibe og Sømærker var jo udlagt for *vore* Skibe og maatte af Hensyn til disse ikke inddrages et eneste Øjeblik for tidligt, men af Hensyn til Fjenden var det nødvendigt, at de blev inddragne, forinden denne var Herre i Farvandene.

KAMPEN VED HELGOLAND

Den 4. Maj anløb *Hammer* med „*Limfjorden*" atter *Helgoland*, hvor man ikke havde set eller hørt noget til danske Skibe siden 21. April. Befolkningen paa Øen, som dengang var i engelsk Besiddelse, havde saa godt som udelukkende danske Sympatier, og der herskede overalt almindelig Spænding. Man var overbevist om, at de danske Skibe opholdt sig mere vestlig i Nordsøen for at levere Østerrigerne Slag, forinden de kunde forene sig med Preusserne; om Udfaldet af en saadan Kamp nærede man ikke mindste Tvivl, og man mente, at det var ganske selvfølgeligt, at de velorganiserede danske Skibe passede de fjendtlige Skibe op, saasnart de havde passeret Kanalen. Det var ret pinligt for *Hammer* at høre paa disse Udtalelser, da han jo vidste, at den danske Eskadre laa i *Christianssand;* men han maatte jo lade, som om han var ganske af deres Mening. Midt under en saadan Samtale blev der fra Fyrtaarnet meldt: „*Danske Fregatter i S. V.*" Det var kendeligt, at der gik en glad Stemning gennem hele Øens Befolkning ved denne Efter-

retning, men faa Øjeblikke efter blev *Hammer* selv Vidne til, at — *ikke de danske*, men — en *fjendtlig* Eskadre, bestaaende af de østerrigske Fregatter „*Schwarzenberg*" og „*Radetsky*" og de tre preussiske Krigsskibe „*Adler*", „*Blitz*" og „*Basilisk*" nærmede sig *Helgoland*. Han afsendte øjeblikkelig Rapport til Marineministeriet, returnerede til *Smaldyb*, inddrog Fyrskibe og Sømærker og afsendte Kutteren „*Neptun*" for at bringe Underretning til den danske Eskadre ved *Christianssand*. Han fordelte derpaa sin lille Styrke til at modtage et eventuelt Angreb saavel fra Sø- som Landsiden, samtidig med at en Retrætestilling i *Vatterne* blev forberedt ved Udlægning af Depotfartøjer med Proviant, Vand og Kul.

I de følgende Dage blev den fjendtlige Eskadre ret jævnligt meldt i Sigte udfor Øerne, og den 9. Maj om Morgenen vistes atter Signalet: „*fjendtlige Skibe i Sigte*." *Hammer* løb som sædvanlig ud med *Limfjorden* for at iagttage de fjendtlige Skibe, men saa snart til sin store Glæde, at det denne Gang var de *danske Krigsskibe*. Han gik om Bord i „*Niels Juel*" og traf Aftale med Eskadrechefen om Farvandenes Afmærkning, om Eskadrens Forsyning med Kul o. l. samt om at møde samme Eftermiddag udfor *Smaldyb*. Der blev nu sat al Kraft paa Genudlægning af Sømærkerne, og om Eftermiddagen mødte „*Limfjorden*" efter Aftale udfor *Smaldyb*, hvor Eskadren ganske rigtig indtraf. Først paa klods Hold saa *Hammer*, at Eskadren havde været i Kamp, og faa Øjeblikke efter fik han fuld Underretning om den for vore Vaaben saa glimrende Kamp ved *Helgoland*. Det var paa Tale straks at bringe Eskadrens ca. 50 Saarede i Land med *Limfjorden*, men da Flotillen ingen Læge havde, og ingen saadan kunde undværes fra Skibene, hvor man var belavet paa en Genoptagelse af Kampen, bestemte Eskadrechefen sig til næste Formiddag, saasnart det passede med Flodtiden, at løbe ind til *Wyk* med de saarede for samtidig at fylde Kul. *Hammer* løb derefter ind og lod i Løbet af Natten et Lazaret indrette i et Hotel i Byen. Efterretningen om Kampen vakte Jubel hos alle danske paa Øerne, som straks fattede Haab om, at Øernes Trængselstid var omme, medens de slesvig-holstensk-sindede slet ikke vilde tro paa Efterretningen om Sejren og betragtede det hele som et Krigspuds for at styrke den fra alle Sider truede Stilling.

Den 10. Maj om Morgenen var der stor Travlhed med at lægge

den sidste Haand paa Værket med Farvandenes Afmærkning, og da Tiden var kommet til, at Skibene kunde staa ind, stod *Hammer* med „*Limfjorden*" ud imod dem for at lodse dem ind. De laa efter Aftale udfor *Smaldyb*, men pludselig satte de Sejl og stod for alle Sejl og fuld Damp Nord i. I „*Limfjorden*" vilde man knap tro sine egne Øjne; Skibenes Forsvinden var fuldstændig uforklarlig for alle. En Tid stod man efter dem; men saa fik man en lille Helgolands Baad i Sigte, stod efter den og fik fra denne en Skrivelse fra Eskadrechefen med Underretning om, at han med den samme Baad havde faaet Ordre fra Marineministeriet via *Helgoland* om at gaa til *Christianssand*. Ligesaa jublende glade man havde været om Morgenen, ligesaa bedrøvede blev man ved denne Efterretning, som med et Slag forandrede Øernes Stilling fra at være i høj Grad gunstig til at være nærmest fortvivlet, idet man vidste, at et stort kombineret Angreb fra Land- og Søsiden var under Forberedelse, og at de preussiske Kanonbaade, hvis Dybgaaende tillod dem at staa ind i de indre Farvande, var gaaet ud af Kampen uden at have taget Skade. Med Sorg i Sinde maatte man nu snarest muligt inddrage alle de Sømærker, som man Dagen i Forvejen med saa store Forventninger og med de største Anstrængelser havde lagt ud for anden Gang i Løbet af kort Tid. Slesvig-Holstenerne jublede; deres Formodning havde dog altsaa været rigtig, mente de! Hele *Helgolands* Affæren var nu kun som en lys Drøm for Forsvarerne, og der var ikke andet at gøre end at afvente det bebudede Angreb i den bedst mulige Forsvarsstilling med de faa Kræfter, man raadede over.

Hvorledes Englænderne saa paa Kampen og dens Resultater fik *Hammer* at vide gennem en engelsk Søofficer fra Fregatten *Aurora*, som havde været Øjenvidne til hele Kampen. Da han nogen Tid efter traf sammen med *Hammer* paa Helgoland, sagde han med Harme, „De Danske plukkede Æblerne af Træet, men de lod dem ligge ved Foden af det."

Heldigvis havde Kampen dog haft mere end blot moralsk Betydning for Øernes Forsvar, thi den forhindrede det større kombinerede Angreb fra Land- og Søsiden, som netop skulde have været iværksat paa denne Dag. Planen for denne var, at de to preussiske Dampkanonbaade skulde løbe ind i Farvandene for at angribe Kanonjollerne. Samtidig skulde 400 Mand Landtropper

overføres fra *Højer* til *Sild* og 1000 Mand til *Føhr*, dels fra det ligeoverfor liggende Fastland med Baade og dels fra *Husum* med Dampskib. General *Gondrecourt* og en østerrigsk Søofficer var ankommet til *Højer* om Formiddagen for at lede Angrebet; men kort før Ekspeditionen skulde starte, kom der Expres med Melding om Slaget ved *Helgoland* og Ordre til, at Indskibningen af Tropper skulde standses, fordi de preussiske Kanonbaade ikke kunde deltage i Angrebet. Generalen med hele sin Hær trak sig derefter i største Skynding tilbage fra Kysten, og Uvejret var saaledes trukket forbi for denne Gang.

Under Vaabenhvilen (fra $^{12}/_{5}$—$^{26}/_{7}$ Kl. 1 Em.).

Den 12. Maj indtraadte Vaabenhvilen. Snarest muligt efter at alt i den Anledning var ordnet, overgav *Hammer* Kommandoen til sin Næstkommanderende Løjtnant *Holbøll* og begav sig d. 16. Maj via *Aarhus* til København for at forsøge paa, ved personlig at fremstille Sagen for Marineministeren, at faa Forstærkning til Øernes Forsvar. Naar Krigen brød ud igen, vilde Forholdene stille sig betydelig vanskeligere i Anledning af den store Forstærkning, som Fjenden vilde faa i Linieskibet „*Kaiser*", Panserfregatten „*Don Juan d'Austria*", Korvetten „*Friederich*" og de mindre Dampskibe „*Elisabeth*", „*Wall*" og „*Seehund*". Da de sidste tre Skibe i Forbindelse med de preussiske Kanonbaade „*Blitz*" og „*Basilisk*" var egnede til at løbe ind i Vestkystens Farvande, vilde han med sine smaa Rokanonjoller være meget ilde stedt, hvis der ikke blev opkastet nogle Batterier, og hvis han ikke paa anden Maade fik Forstærkning, særlig da det havde vist sig, at Dampskibet „*Limfjordens*" Plader var saa godt som fortærede af Rust, saa at der endog paa flere Steder i Kølpladerne var Huller, der maatte tilstoppes med Talg og Værk. Han havde saa godt som daglig Konferencer herom med Ministeren, denne henviste *Hammer* til at retirere med Flotillen til *Fanø*, og der indtage en saadan Position, at han i yderste Nødsfald kunde tilintetgøre Materiellet og dernæst slippe bort med Besætningen tilsøs. Hertil gjorde *Hammer* opmærksom paa, at Farvandet mellem Fanø og Fastlandet og selve Havnen ved *Nordby* var fuldstændig behersket af Fjendens riflede Skyts fra Fastlandet, imod hvilket vi var aldeles magtesløse. *Hammer* erklærede, at han absolut vilde foretrække en Retræte

i de sydlige Vatter imellem *Føhr* og *Sild*. Han fornyede sin gentagne, indstændige Anmodning om mere Dampkraft og bad Ministeren om endelig at tilstaa ham en Dampkanonbaad. Ministeren indvilgede til Slutning og lod sin Adjudant kalde, for nærmere at bestemme hvilken. Denne gjorde imidlertid Ministeren opmærksom paa, at saalænge Als skulde holdes, kunde ingen Dampkanonbaade undværes. Hammer tillod sig at bemærke, at en af disse i Krigens første Afdeling havde haft det Hverv at ligge paa Siden af „*Rolf Krake*" for at afgaa med Melding til Eskadrechefen i *Høruphav*, naar „*Rolf Krake*" havde faaet Ordre til at angribe. Dette kunde udføres af hvilkensomhelst anden lille Dampbaad. Adjudanten lod imidlertid falde en Yttring om, at en saadan Dampkanonbaad var til ingen Nytte paa Vestkysten, fordi den ikke kunde gaa gennem Vatterne. Hertil svarede *Hammer*, at naar han havde forlangt Kanonbaaden var det, „*fordi han vidste, at han kunde bruge den med Nytte*", og paaviste *hvorledes*. Resultatet blev dog, at Marineministeren erklærede, at man maatte lade den Sag med Dampkanonbaaden fare.

Ordren om saavidt mulig at forhindre en fjendtlig Besættelse af Øerne skulde fremdeles staa ved Magt, men man kunde, turde eller vilde ikke give ham den Assistance, som efter hans Mening var paatrængende nødvendig til Udførelsen af denne Ordre. Han maatte derfor forlade Hovedstaden med uforrettet Sag og ankom via *Nørresundby—Vestkysten* til *Wyk* den 6. Juni, netop — som vi snart skal se — tidsnok til selv at skaffe sig en lille Forøgelse i den saa meget savnede Dampkraft.

Ved den Forbindelse, der under Vaabenhvilen plejedes med Fastlandet, fik Agitationen atter Indpas paa Øerne og især paa *Sild*, hvor det viste sig, at de Mænd, der paa Æresord havde underskrevet Erklæringen af 3. Marts, ikke regnede deres Ære for at være meget værd. Demonstrationer af forskellig Art foretoges i *Keitum*, og det gik endog saa vidt, at der blev sendt en Deputation til *Berlin* med Anmodning om at beskytte Øen mod de danske. Deputationens Medlemmer vendte endog tilbage til Øen og fortsatte med Demonstrationerne i saa høj Grad, at alvorlige Udbrud maatte befrygtes. Landfogden erklærede sig ude af Stand til at skaffe Ro og Orden til Veje. *Hammer* maatte derfor erklære *Keitum* i Belejringstilstand, og Byen blev afspærret. Lederne blev

arresterede, og de, der bekendte at have handlet i landsforræderisk Øjemed, blev straks samme Dag bragt om Bord i „*Limfjorden*", der førte dem til den militære Kommando i *Nykøbing* paa *Mors*, hvorfra de blev sendt videre til København. De slesvig-holstenske Fanatikere blev rasende over denne Arrestation, og det gik endog saa vidt, at en Præst fra en af de mindre Øer, der havde svoret Troskabsed til *Kong Christian den 9de*, endnu i sin Stilling som dansk Præst opfordrede de slesvig-holstenske Beboere paa Sild til at øve Lynchjustits mod den danske Kommanderende. Forinden *Hammers* Afrejse fra *Sild* var der bragt Ro til Veje, Belejringstilstanden hævedes, og Roligheden blev ikke senere forstyrret.

Under Vaabenhvilen blev der fra de paagældende Rederiers Side gjort Skridt til at sætte de ovennævnte i *Husum* Havn liggende Skibe „*Hammer*" og „*Augusta*" i Fart. Nogle Maskindele, som før Krigens Begyndelse paa *Hammers* Foranstaltning var beslaglagt, blev udleverede og Ekviperingen paabegyndt. Men pludselig kom der Ordre fra Feltmarchalløjtnant *v. Gablenz* om, at Dampskibene ikke maatte sættes i Fart. De besattes af fjendtligt Militær, rimeligvis af Frygt for, at de ved Vaabenhvilens Ophør skulde komme i danske Hænder. Desuagtet lykkedes det det slesvig-holstensksindede Parti at faa Beslaglæggelsen hævet paa Dampbaaden „*Augusta*" for at sætte den i Fart imellem Byen *Høyer* paa Fastlandet og Øen *Sild*, utvivlsomt for at sikre sig Brugen af den til at overføre fjendtlige Tropper fra Fastlandet til *Sild*. Den 6. Juni kom Dampbaaden første Gang i Sigte fra *Føhr*, faa Timer efter at *Hammer* var kommet hjem fra *København*. Han lod den løbe ind til *Wyk* og fik i en Fart afsluttet en Kontrakt med Rederiet om, at den fremtidig skulde gaa i dansk Tjeneste som Transportskib for Flotillen; det lykkedes ham herved at forhindre, at Fjenden fik Nytte af Dampbaaden, samtidig med at Flotillen fik en kærkommen om end ubetydelig Forøgelse af Dampkraft. Baaden anvendtes senere som Kommandofartøj for Løjtnant *Holbøll*.

Det søværnepligtige Mandskab fra Distrikterne Syd for Kongeaaen helt ned til *Møgeltønder* og *Højer*, som havde været forhindrede i at efterkomme Opfordringen til at møde paa *Fanø* i Februar, troede nu, at der nok vilde blive Brug for deres Tjeneste paa Flaa-

den, naar Krigen atter skulde begynde. Disse brave Folk benyttede derfor allerede de første Dage af Vaabenhvilen til uden Opfordring i al Stilhed at begive sig til *Fanø* for der at faa nærmere Ordre.

Der blev straks givet Melding herom til Marineministeriet. I Slutningen af Maj var der mødt henved 100 Mand, og hver Dag bragte flere, da der i de første Dage af Juni kom Besked fra Marineministeriet, at de kunde gaa hjem igen, da man ingen Brug havde for dem.

Nogle af de Skibe, som for imellem *Husum*, *Nordstrand* og *Pelvorm* troede sig berettigede til under Vaabenhvilen at føre det saakaldte slesvig-holstenske Flag. Dette kunde selvfølgelig ikke taales, og da et saadant Fartøj engang var bleven opbragt til Wyk og Skipperen idømt en Straf af fem Dages Vand og Brød, ophørte dette Uvæsen.

Fjendens Officerer viste under Vaabenhvilen Lyst til at besøge Vesterhavsøerne, og den 6. Juni landede seks (der senere var med paa Ekspeditionen imod os) ledsaget af en Vinhandler fra *Ribe* og en Proprietær fra *Fanø*. Da de havde beset alle Lokaliteterne, navnlig Kyststrækningen langs med „*Graadyb*", afrejste de igen fra Øen. For at forhindre slige Overgreb blev en lille Afdelig Militær forlagt til *Fanø*. Et senere paatænkt Besøg af Fjenden blev derved afvist. — Der blev paa alle Maader sørget for, at Kongens Autoritet paa Vestkysten under Vaabenhvilen blev opretholdt overfor de mangfoldige Forsøg paa at undergrave den.

Da der henimod den Tid, hvor Vaabenhvilen skulde sluttes, kom Meddelelse om, at den blev forlænget i 14 Dage, forsøgte *Hammer* endnu en Gang at faa Forstærkning. Han indgav en ny Forsvarsplan til Ministeriet, baseret paa Stillingen *Amrum-Føhr-Smaldyb*, ved hvilken Plan han mente at kunne reducere de tidligere stillede Fordringer i saa betydelig Grad, at der efter hans Mening var Grund til at tro, at man vilde og kunde imødekomme hans Ønsker. Han vilde paatage sig at hævde den nævnte Stilling og paaviste den Betydning, det vilde have, blandt andet for Flaadens Skibe. Saafremt disse blev sendt til Nordsøen, vilde de altid kunne gøre Regning paa en god Havn i *Smaldyb*, hvor de kunde være sikre paa Forsyninger af saavel Kul som Proviant, hvor eventuelle saarede kunde bringes i Land, og hvorfra de efter Behag kunde søge ud eller ind, uden at det vilde være muligt selv for en

overlegen Fjende at angribe dem, idet Fjenden lige saa lidt vilde vove at søge ind i det krogede *Smaldyb* for at angribe vore Skibe indenfor et foreslaaet fast Batteri paa *Amrum*, som vore Skibe vilde tænke paa at opsøge den fjendtlige Flaade indenfor de faste Batterier ved *Cuxhaven*.

Den Forstærkning, som han mente nødvendig til at hævde denne Stilling var:

4 Stk. Positionsskyts paa *Amrum* Sydpynt.

4 Stk. Feltkanoner med tilhørende Mandskab.

1 Bataillon Infanteri.

10 Kavallerister.

1 Bugserbaad og en eller to Dampkanonbaade med riflet Skyts.

Samt 40 Søfolk til Forstærkning af Besætningen paa Krydsfartøjer og Transportbaade.

Saafremt Ministeriet vilde ønske, at Øen *Sild* inddroges i Forsvaret, foreslog han 4 Stk. Positionsskyts anbragt paa *List* og en Bataillon Landtropper til Fordeling paa Øen.

Først den 25. Juni — Dagen før Vaabenstilstandens Slutning — kom Svaret. Som det jo var at vente efter Ministeriets tidligere Standpunkt i Sagen, blev dette igen en Skuffelse, men man havde dog ikke ventet, at den skulde blive saa stor som den blev.

Man henviste *Hammer* til at søge Retræte paa *Fanø* og vilde i den Anledning sende 6 Stk. 24pundige glatløbede Kanoner med tilhørende Ammunition og Besætning samt en Afdeling Infanteri paa 60 à 70 Mand dertil. Kanonerne beordredes monterede paa *Fanø*. Iøvrigt overlod man ham selv at bestemme Anvendelsen af den ham underlagte Styrke. Man lovede at sende det fragtede Dampskib „*Dan*" til Flotillen, men det kom aldrig. *Hammer* havde allerede tidligere baade mundtlig og skriftlig paavist det umulige for ham i at retirere til *Fanø*, dels fordi de lokale Forhold forhindrede ham i at sikre en saadan Retræte, og dels fordi Stillingen med Lethed vilde kunne nedkæmpes af Fjendens riflede Skyts fra Fastlandet, imod hvilket de glatløbede Kanoner var aldeles magtesløse. Han gentog nu dette straks efter Modtagelsen af Ministeriets Svar og gjorde yderligere Rede for Aarsagen til, at *Fanø* var det Punkt paa Vestkysten, der mindst egnede sig til Retrætepunkt for Flotillen.

Da Ministeriet havde givet udtrykkelig Ordre til at anlægge

Batterierne paa *Fanø*, blev *Hammer* nødsaget til straks at sende hele Troppestyrken fra *Føhr* derop, dels for at forhindre Fjenden i at besætte Øen, før Artilleriet ankom, dels for at forberede de nødvendige Skansearbejder, og endelig fordi den Styrke af 60 Mand Infanteri, der var undervejs, var alt for lille til Dækning af det Artilleri, der ventedes. Alt, hvad han fik ud af sin sidste Indstilling, resulterede altsaa i, at den i Forvejen meget ringe Styrke, som han havde til Disposition til Forsvaret af de sydligere Øer, blev betydelig svækket, i Stedet for at den skulde have været væsentlig forøget.

Først den 4. Juli ankom de 60 Infanterister og de 6 Kanoner med Betjeningsmandskab til *Fanø*. Kanonerne opstilledes straks i de færdige Værker. Overkommandoen over den samlede Styrke paa *Fanø* blev overdraget til Reserveløjtnant i Marinen, *Petersen*.

Henimod Vaabenstilstandens Slutning blev iøvrigt alt forberedt til Fjendtlighedernes Genoptagelse. Vel var der endnu ikke kommet Svar paa den sidste Indstilling, men i Haab om, at denne vilde blive taget til Følge, blev der bestilt Indkvartering paa *Føhr* til 1000 Mand og paa *Sild* til en lignende Styrke. Batterier blev opkastet paa forskellige dertil egnede Steder og straatækte Barakker anlagt ved Digerne, Signalstænger med Bauner oprettedes og Espingoler anbragtes paa Trillebøre. 2 gamle 30 Pds. Skibskarronader, som fandtes paa *Fanø*, men som var ubrugelige til at skyde skarpt med, anbragtes, den ene i Batteriet paa *Amrums* Sydpynt, den anden paa *Føhrs* Østpynt. Med disse Kanoner blev der ved forskellige Lejligheder holdt fingeret Skydning. De knaldede saa højt og udbredte saa megen Røg, at man skulde tro, det var det bedste Positionsskyts. Alle disse Forberedelser blev trufne saa betids, at Spionerne fik Tid til at meddele Fjenden Underretning om alt, hvad der var i Vente; men den strænge Afspærring, som traadte i Kraft straks ved Vaabenhvilens Udløb den 26. Juni, forhindrede, at der kunde gives Melding om, at der — *Intet kom af, hvad der var bebudet*. For at gennemføre Afspærringen saa fuldstændig som muligt blev alle Baade fra Øerne henlagt under Bevogtning i *Wyk* Havn og i *Kongehavn* paa *List*.

Samtidig blev al Afmærkning i de ydre Farvande inddraget og alle Fyr slukkede.

KRIGENS GENOPTAGELSE

Efter hvad der forelaa, saavel af Efterretninger fra Fastlandet som fra *Oprørerne* paa Øerne, var Tyskernes Forbitrelse imod den danske Marinestyrke meget stor. Himmel og Jord blev sat i Bevægelse for at formaa Fjenden til straks ved Vaabenhvilens Slutning at angribe Øerne baade fra Søsiden og Landsiden. Den 30. Juni laa en østerrigsk Eskadre, bestaaende af et Linieskib, en Panserfregat, 2 Fregatter, en Korvet og tre Kanonbaade under *Helgoland*. Fjendens Tropper var fordelt langs Kysten. Efter de modtagne Efterretninger stod der 2000 Mand Østerrigere overfor *Fanø*, og desuden var Kysten besat helt ned forbi *Dagebøl* med saa stor en Styrke, at man skulde tro, at Fjenden frygtede Angreb fra Øerne. Man var aabenbart bleven narret ved de sidste Efterretninger fra disse.

For at vedligeholde Troen paa, at Øerne var stærkt besat, blev der af og til foretaget Diversioner imod Fastlandet af Dampskibet „*Limfjorden*" med Kanonjoller og mindre Fartøjer, som skulde give det Udseende af, at man vilde kaste Tropper i Land. Disse Diversioner havde altid Alarmeringer til Følge, som sporedes langt ind i Landet. Navnlig var det af Betydning at vedligeholde Troen paa Batteriet paa *List* og *Amrum*, thi, som det senere blev bekræftet, Kanonbaadene turde ikke trænge ind i Farvandene, saalænge de troede paa disse Batteriers Tilstedeværelse.

Den indre Orden og Disciplin paa Øerne blev haandhævet med Alvor og Bestemthed. Enhver, der viste Tegn til oprørske Handlinger eller Mangel paa Lydighed, blev summarisk behandlet; en Protokol blev optaget, og naar Forbrydelsen bekræftedes, blev vedkommende straks anbragt paa en af Kanonjollerne. Blandt disse var en ung Person paa nogle og tyve Aar fra *Keitum* paa *Sild*, der vilde trodse Ordren om at aflevere sit Fartøj i *Kongehavn*. Han havde tidligere, da der var Udskrivning til dansk Orlogstjeneste, pralende forsikret, at der var ingen, som skulde faa ham til nogensinde at sætte sine Fødder som tjenstgørende i et dansk Orlogsskib, thi naar han ikke vilde, saa *vilde* han ikke, og saa skulde ingen Magt i Verden tvinge ham dertil. Nu vilde Skæbnen, at hans Ulydighed og Brud paa givet Løfte bragte ham om Bord i en dansk Kanon-

jolle, hvor han snart lærte upaaklageligt at udføre en anstrengende dansk Orlogstjeneste.

Tiden til den 11. Juli gik, uden at der indtraf Begivenheder af væsentlig Betydning. Den 9. og 10. havde der været Skibe i Sigte langt til Søs, den 11. Juli ved Daggry blev Signal for Skib i Sigte atter vist. „*Limfjorden*" løb ud Kl. 2½ om Morgenen og saa 2 Fregatter ud for *Smaldyb*. Først troede man, at det var den danske Eskadre, der var kommen tilbage; men det viste sig snart, at det var Østerrigere. De tonede ikke Flag, men sendte nogle Skud efter „*Limfjorden*", dog paa saa lang Afstand, at der ikke kunde være Tale om at ramme; efter Bestemmelsen besvaredes Skydningen straks ved Signalskud fra den gamle Karronade paa *Amrum*. Samtidig saas nogle mindre Skibe længere nord paa op imod *Sild*. Desværre blev det en sjælden smuk Dag med fint Vejr og let østlig Brise uden Dønning. De østerrigske mindre Skibe stod derefter tæt ind under Land, sendte nogle armerede Baade ind til *Sild* og bemægtigede sig to af Øens Beboere, som de tog med om Bord og lod afgive Forklaring om den danske Styrke og dens Stilling. Da de erklærede, at de med deres Liv vilde indestaa for Rigtigheden af deres Forklaringer om, at der ingen Batterier var paa *List*, blev Fortryllelsen hævet, og Kl. 2 Eftermiddag stod de fjendtlige Skibe ind ad *Listerdyb*, begunstiget af det fine Vejr og den rolige Sø. De i Nærheden af *List* liggende Kanonjoller og Logisskibe maatte derfor trække sig Syd efter imod Hovedstyrken, medens to foran *Højer* Kanal liggende Kanonjoller, paa Grund af Lavvande, maatte holdes tilbage, indtil Højvandet næste Dag. Dette viste sig at være særdeles heldigt, thi tidligt næste Morgen den 12. Juli lykkedes det disse to Joller fuldstændigt at tilbageslaa et fjendtligt Overgangsforsøg fra *Højer* til *Sild*. Fjenden har formodentlig antaget, at Jollerne, paa Grund af de østerrigske Skibes Besættelse af *Listerdyb* var trukket tilbage i Løbet af Natten, og at kun Logisskibet var blevet paa sin Plads. Med 30 Baade, hver med 8 à 10 Soldater om Bord, styrede de i 3 Kolonner lige imod Logisskibet, som de formodentlig har villet erobre. Jollerne som laa paa den udvendige Side af dette, ventede ganske roligt til Baadene var i Nærheden, satte saa af fra Logisskibet og beskød Kolonnerne med Granater. Straks efter den første Granat var sprunget midt imellem Baadene, styrede disse, stadig beskudt af Kanonjollerne,

ind imod Land i det grunde Vand Syd for *Højer*. Soldaterne sprang i Vandet og løb tillige med Baadførerne gennem Vand og Mudder i alle Retninger op efter Digerne. Efter endt Affære trak Kanonjollerne sig tilbage over Grundene henimod „*Limfjorden*", der imidlertid var staaet Nord paa for at hente dem. De stod derefter samlede ned til Farvandene omkring *Føhr*, hvor den øvrige danske Styrke samtidig havde været i travl Virksomhed. Den fjendtlige Eskadre ved *List*, som bestod af to østerrigske Fregatter og en preussisk Kanonbaad maatte indskrænke sig til paa Afstand at se paa, at to smaa danske Rokanonjoller fuldstændig afslog Overgangsforsøget og derefter trak sig uhindret tilbage.

Medens dette foregik forsøgte Fjenden samtidig at iværksætte Overgang fra Fastlandet til *Føhr* paa to forskellige Steder. Fra Havnen ved *Sydvesthjørne* (N. O. for *Føhr*) stak 23 Baade i Søen tæt besat med Tropper og roede af fuld Kraft ad *Føhr* til. De to Kanonjoller, der havde Station i *Føhr Leje*, gik straks i Angreb mod dem og begyndte, saa snart de var kommet paa Skudvidde, saa kraftig Beskydning, som kunde præsteres med deres 2 Kanoner. En halv Snes Skud var tilstrækkeligt til at tvinge Baadene til at vende om og søge ind til det nærmeste Sted paa Kysten, hvor Tropperne landsattes i Huj og Hast.

Løjtnant *Holbøll* lettede tidligt om Morgenen fra *Wyk* med Dampbaaden „*Augusta*" og stod med Kanonjollerne „*Ærø*" og „*Ekernsund*", over imod *Dagebøl* (Øst for *Føhr*), hvorfra en større Evert og 5 Baade var udgaaet. Ogsaa disse blev modtaget med saa varm en Hilsen fra Kanonjollerne, at de hurtigst muligt vendte om, og dermed var alle tre Overgangsforsøg afviste for den Gang.

Paa Grund af de fjendtlige Skibes Ophold ved *List* var man nu nødsaget til at opgive Forsvaret af *Sild*, thi en Overgang fra *Ballum* over *Romø* til *List* kunde til enhver Tid iværksættes under Dækning af de fjendtlige Skibe, uden at den danske Styrke kunde gøre det ringeste for at forhindre det. Hele Styrken blev derfor koncentreret i Stillingen *Føhr-Amrum*. Intet Under at alle var glade og fornøjede over Formiddagens gode Resultater.

Det varede dog ikke længe, inden de atter skulde komme i Virksomhed. Om Eftermiddagen saa man fra Udsigtstaarnet i *Wyk*, at der var travl Virksomhed med at træffe Foranstaltninger til en fornyet Overgang fra *Dagebøl*, idet en Mængde Baade sam-

ledes paa Digerne. *Hammer* beordrede straks *Holbøll* til med „*Augusta*“ og 4 Kanonjoller at angribe og ødelægge Baadene. Fra to Sider løb Jollerne tæt ind under *Dagebøl* og aabnede paa 800—1000 Alen en livlig Granat- og Kardæskild, der øjensynlig gjorde fortrinlig Virkning. Efter ca. $^1/_2$ Times Forløb kom der fjendtlig Artilleri til Stede og rettede en heftig Ild mod Jollerne, medens disse

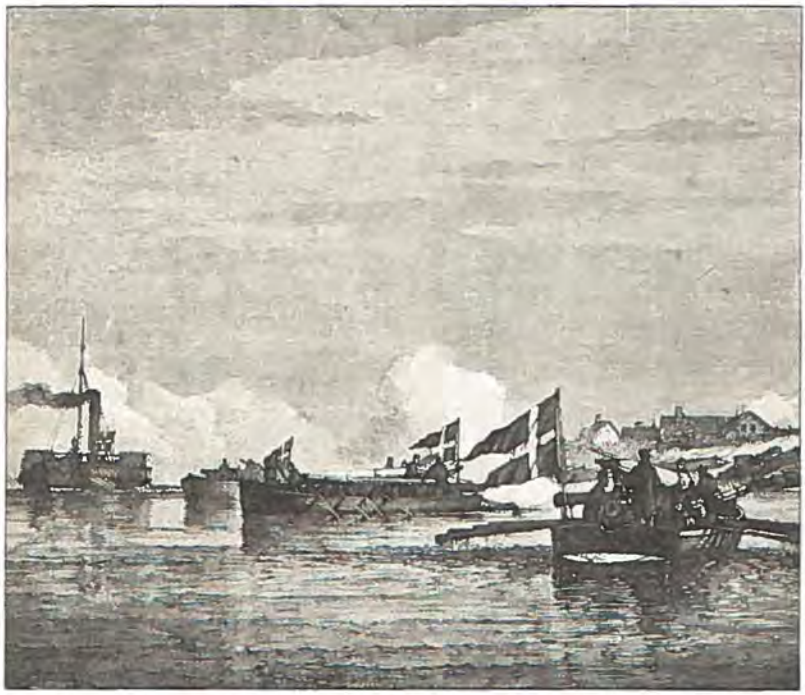

EN AFDELING AF VESTERHAVSFLOTILLEN ØDELÆGGER FJENDENS OVERGANGSMATERIEL VED DAGEBØL, DEN 12. JULI 1864 (SAMTIDIGT TRÆSNIT)

fortsatte Beskydningen. Efter ca. 1 Times Skydning var Baadmateriellet ødelagt. *Holbøll* gav Signal: „ophøre med Kampen“, og Jollerne trak sig tilbage, ivrigt beskudt af det fjendtlige riflede Skyts, som naaede ud til 5—6000 Alen fra Land, medens Jollernes glatløbede Kanoner kun kunde række ca. 1000 Alen. Jollerne fik en Del Skud gennem Sejl og Aarer, men hverken Baadene eller Besætningerne tog Skade.

Da den danske Styrke havde trukket sig tilbage fra Farvandene mellem *Højer* og *Sild*, var Vejen fri for Østerrigerne, og den 13.

iværksatte de Overgangen til denne Ø, som jo nu var blottet for Forsvar.

Den 13. Juli om Formiddagen viste der sig et Fartøj med Parlamentærflag paa Toppen, kommende fra *Dagebøl*. Et Krydsfartøj sendtes imod det og indbragte en Parlamentær fra Feltmarchallieutenant *v. Gablenz*, der lod *Hammer* underrette om, at den danske Styrke nu var fuldstændig indesluttet af den allierede østerrigsk-preussiske Krigsmagt til Lands og til Vands, og opfordrede ham til at overgive sig med hele sin Styrke. *Hammer* gav herpaa et kort og bestemt Afslag.

Han kunde dog ikke skjule for sig selv, at Stillingen efterhaanden var i høj Grad kritisk. Fjenden var nu ubestridt Herre i Nordsøen og kunde, hvad Øjeblik han vilde, sende fem stærkt armerede Kanonbaade ind i Farvandene, og desuden udsende Barkasser, Travailler og andre med riflet Skyts armerede Fartøjer fra sine Linieskibe og Fregatter uden at der var noget Batteri i Land, som man kunde støtte sig til, og endelig kunde han møde med lige saa mange smaa Dampere med Landgangstropper fra Elben, som han ønskede at disponere over, hvorimod den danske Styrke ikke engang havde sine Infanterister til Forsvar i Land. I Længden at forhindre en Besættelse af Øerne var umuligt; blev en saadan iværksat, var man henvist til Stillingen i Vatterne, men ogsaa denne var der kun ringe Chance for at forsvare i længere Tid med det forældede Materiel, hvis Skyts ikke rakte halvt saa langt som Fjendens, og endeligt var det prekært uden Assistance af Læger at optage en Kamp, naar al Forbindelse med Land var afskaaret. Han sammenkaldte derfor et Krigsraad, hvor man besluttede at opgive *Føhr* og Stillingen i *Vatterne*, saafremt man kunde faa fri Affart med Transportskibe og Mandskab. En Skrivelse herom til Feltmarchallieutenant *v. Gablenz* blev under Parlamentærflag bragt til *Dagebøl* af Løjtnant *Holbøll*. Da Svar herpaa først kunde ventes den 15. Juli, blev alt forberedt til indtil videre at fortsætte Forsvaret paa bedste Maade.

En fremskudt Stilling under Fastlandet indtoges, alle Mand var paa Post hver Nat, og ved Daggry blev Jollerne trukket noget tilbage for at give Mandskabet Hvile.

Fjenden havde efter det sidste mislykkede Landgangsforsøg jævnligt foretaget Alarmeringer ved at indskibe Tropper, lade

Baade sætte fra Land og atter vende om. Man sluttede heraf, at der maatte være noget i Gære andet Steds. Og ganske rigtigt, den 14. blev der meldt, at der samledes Tropper og Baade paa Halvøen *Hørnum* (Sydenden af *Sild*). Østerrigerne, som den 13. havde iværksat Overgangen til *Sild*, belavede sig altsaa paa at falde den danske Styrke i Ryggen ved at gøre Landgang paa Vestsiden af *Føhr*. Dette maatte forhindres. *Hammer* gik derfor med „*Limfjorden*" og to Kanonjoller sent om Aftenen den 14. til Vestsiden af *Føhr*, søgte i Nattens Mørke over mod *Hørnum*, og den 15. ved Daggry Kl. 2 om Morgenen kunde han skelne en Del Baade, der var lagt op paa den smalle Landtange. Kanonjollerne blev lagt i Angrebsstilling, og fra Dampskibet gjordes Landgang. Vagten flygtede, Baadene med Sejl og Redskaber blev sat i Vandet saa hurtigt, at det ikke var muligt for en fremrykkende større fjendtlig Styrke at forhindre det. Baadene blev derefter bragt til *Føhr*, hvor de blev ødelagt.

Medens *Hammer* var ude paa denne Ekspedition, havde *Holbøll* foretaget en Fremrykning mod *Sydvesthjørnet*. De Ildesindede i *Wyk* fik herved den Tro, at den danske Styrke, betrængt som den var fra alle Sider, var i Færd med at iværksætte en Flugt.

Demonstrationer og Skandaler sattes i Gang, det første slesvigholstenske Flag blev hejst paa en Flagstang ved *Holbølls* Bolig, i en Fart kom det ene Oprørsflag op efter det andet, og Pøbelen jublede i Gaderne. Da hejste Fru *Hammer*, som var omtrent ene tilbage i den kommanderendes Bolig, et stort Dannebrog paa den til Huset hørende Flagstang og beroligede derved i høj Grad Stemningen iblandt de danske. *Holbøll* kom kort efter tilbage, tilkaldt ved det hejste Flag. Han lod Byens Borgere underrette om, at Byen vilde blive skudt i Brand, hvis Oprørsflagene ikke blev halet ned, Landgangskorps blev sendt i Land, Urostifterne adsplittede og Roen i Byen genoprettet. Ved *Hammers* Tilbagekomst fra Ekspeditionen til *Hørnum* blev Hovedmændene arresterede og anbragt paa Flotillen, alle Oprørsflag konfiskeredes og brændtes under Dampkedlen i *Limfjorden*, de erobrede Baade blev hugget op og fordelt som Brændsel. Jeg behøver næppe at tilføje, at det var en bevæget Dag, som gjorde et uudsletteligt Indtryk paa alle og ikke mindst paa os Drenge.

Fra Feltmarchallieutnant *v. Gablenz* kom der i Løbet af Dagen

Afslag paa det stillede Forslag, et Afslag, som blev modtaget med en vis Tilfredsstillelse, dels paa Grund af, at det nu fjerde Gang forsøgte Overgangsforsøg var afslaaet, og dels fordi der var forskellige Grunde til at antage, at en Vaabenhvile snart vilde blive afsluttet.

I de følgende Dage fra 14. til 16. Juli fortsattes med skarp Aarvaagenhed til alle Sider, uden at der forefaldt andet, end at Fjenden fra *Hørnum Odde* søgte at hævne Tabet af de tagne Baade. Artilleriet blev bragt i Stilling bag Klitterne, og da Kanonjollen „*Barsø*" om Natten mellem den 15. og 16. Juli patrouillerede udfor Kysten, blev den pludselig heftig beskudt af dette. Det lykkedes dog Reserveløjtnant *Rasmussen* at trække Jollen ubeskadiget ud af Ilden. Den næste Formiddag blev Kanonjollerne „*Barsø*" og „*Middelfart*" atter beskudt af 4 Stykker riflet Skyts fra *Hørnum* paa en Afstand af 5—6000 Alen, uden at Ilden dog havde den ringeste Virkning. Stemningen blandt Officerer og Mandskab var fortrinlig, og de sidste Dages heldige Resultater indgød alle og enhver godt Haab om et heldigt Udfald.

Den 17. om Morgenen blev der stor Jubel i den danske Lejr. *Hammer* modtog et Telegram fra Generalkonsul *Pontoppidan*, dateret *Hamborg*, den 16. Juli Kl. 10,46 Formiddag saalydende:

„Waffenruhe bis Ende dieses Monats abgeschlossen".

Pontoppidan.

Det var altsaa lykkedes den lille Styrke, trods Fjendens gentagne Angreb og uhyre Overlegenhed, at bevare et lille Stykke af Sønderjylland i vor Konges Besiddelse, mange Mile borte fra den danske Armé og den danske Flaade.

Jubelen blandt de ufortrødne Gutter paa Kanonjollerne og de danske i Land var almindelig, men Glæden varede kun kort. Op ad Formiddagen saas fjendtlige Skibe i *Smaldyb*. *Hammer* stod med *Limfjorden* ud imod dem med Parlamentærflag paa Toppen og sin Kommando Stander hejst. Han gik om Bord for — ifølge det modtagne Telegram — at nedlægge Protest imod Fjendens Fremtrængen. Chefen for Ekspeditionen, Oberstlieutnant *Schidlack*, havde ingen Meddelelse faaet om Vaabenstilstanden, men standsede indtil videre Ekspeditionens Fremtrængen og gik med sin Stab over i *Limfjorden* for via *Dagebøl-Højer* at faa Efterretningen bekræftet. I Ventetiden gik man tilbage til *Wyk*, hvor de fremmede Officerer i

Hammers Hjem blev behandlet med al mulig Forekommenhed. Om Eftermiddagen gik *Limfjorden* paany til *Dagebøl*, hvorfra det blev meldt, at man i *Højer* ingen Efterretning havde om Vaabenhvilen, men ikke var i telegrafisk Forbindelse med Omverdenen. Oberstlieutnanten afsendte derefter Kl. 9½ Aften et nyt Ilbud, der skulde indhente telegrafisk Efterretning. *Hammer* førte derefter de fremmede Officerer tilbage til deres Eskadre, der laa til Ankers under *Nieblum* Strand, Syd for *Føhr*.

Man ventede først Svar næste Formiddag, og indtil da skulde den faktiske Vaabenhvile vedvare, som var begyndt den 17. om Formiddagen.

Natten til den 18. kom Parlamentæren, *Prins Louis d'Arenberg*, tilbage og medbragte Depecher direkte fra Hovedkvarteret, til den Højstkommanderende for Ekspeditionen. Paa Forespørgsel erklærede Prinsen, at det var ham bekendt, at den danske Stabschef Oberst *Kauffmann* havde haft en Sammenkomst med den preussiske Stabschef i *Snoghøj* den 15. Juli, men han vidste intet om Vaabenhvile og kendte iøvrigt ikke Depechernes Indhold. Da *Hammer* gik ud fra, at disse bragte Efterretninger om Vaabenhvilen, gik han selv med Parlamentæren om Bord i den fjendtlige Eskadre. Til sin store Overraskelse og Harme fandt han, at Fjenden i Løbet af Natten uden at afvente Svaret og uden i Forvejen at have givet ham den mindste Meddelelse derom, havde landsat Tropper paa *Nieblum* Strand. Han nedlagde straks Protest imod denne Adfærd som ganske uforsvarlig og stridende imod Tro og Love, da Fjendtlighederne ifølge fælles Aftale jo var indstillet paa begge Sider, indtil Svaret indløb. *Hammer* henholdt sig til den fra Hamborg modtagne Depeche, paa hvis Rigtighed han stolede, saameget mere som Hauptmann *Urschitz* af den K. K. 9 Jægerbataillon samme Dag paa *Dagebøl* havde meddelt saavel Oberstlieutnant *Schidlack* som *Hammer*, at han i den officielle „*Norddeutsche Zeitung*" havde læst en ordret Gentagelse af nævnte Depeche.

Chefen for den østerrigske Kanonbaad „*Seehund*", Kaptajn *Kronowetter*, med hvem han forhandlede, underrettede ham imidlertid om, at Fjendtlighederne vilde blive genoptagne Kl. 6 Morgen, altsaa et Par Timer efter at *Hammer* kunde forlade den tyske Eskadre. Ogsaa herimod protesterede *Hammer* energisk, fordi dette Klokkeslet paa Grund af Ebben var det alleruheldigste for de

danske Stridskræfter. — *Hammer* erklærede, at han havde fuld Tillid til Telegrammets Rigtighed, samt at han af samme Grund havde suspenderet alle Forsvarsforanstaltninger paa Øen *Føhr*.

Det lykkedes ham at faa udvirket, at Kaptajn *Kronowetter* afsendte en Billet til Chefen for Ekspeditionen med Forslag om, at Fjendtlighedernes Genoptagelse blev udsat til Kl. 11 Formiddag, og bad sig underrettet om, hvorvidt man gik ind paa dette Forslag.

De danske gik nu straks i Værk med at trække Fartøjerne bort fra *Wyk*, men paa Grund af Ebben og et tilstødt Uheld, blev Kanonjollen *Ekernsund*, Dampskibet *Limfjorden* og et af Krydsfartøjerne siddende fast i Mundingen af *Føhrleje*. Allerede Kl. $5^1/_2$ om Morgenen begyndte fjendtlige Tropper at beskyde Flotillen. Kl. 6 var den fjendtlige Eskadre paa *Wyk* Red, og de to grundstødte Skibe blev nu ogsaa beskudt fra Kanonbaaden *Blitz*, der nærmede sig saa meget som Vandstanden tillod. Med den indtrædende Flod kunde *Blitz* nærme sig betydeligt. Infanteriilden fra *Nishørn* paa *Føhr* blev bestandig heftigere. Faren for de grundstødte Fartøjer og disses Mandskab blev snart saa overvældende, at *Hammer* bestemte sig til at forlade disse. De forlodes med Flaget vajende. De Fartøjer som flød, fjernede sig noget, men ikke længere, end at de kunde forbyde Fjenden at besætte de grundstødte. Saasnart Vandet var steget tilstrækkeligt til at *Limfjorden* kunde flyde, gik Besætningen atter om Bord for at vove det farlige Forsøg at bringe Skibet flot. Under Fjendens Ild blev der fyret op under Kedlerne og Skibet bragtes derefter i Sikkerhed for Fjendens Beskydning. Om Bord i Kanonjollen *Ekernsund* var der kun en Mand tilbage, nemlig Overkonstabel *Wissmann*, der ved denne Lejlighed lagde stor Uforsagthed for Dagen. Da hans Kanonjolle blev heftig beskudt af fjendtlige Tropper paa *Nishørn*, anbragte han en af Jollens Espingoler i Skudstilling og beskød Diget, saa at Skytterne maatte gemme sig bag dette. Da Jollen stadig ikke kunde bringes flot, stak han den i Brand paa tre forskellige Steder, sprang i Søen og svømmede, uden at blive ramt af Fjendens Kugler, til det nærmest liggende Fartøj.

Ilden bredte sig hurtigt over hele Jollen, snart hørte man smaa Eksplosioner; det var de fyldte Granater, som sprang, da Ilden naaede Brandrørene. Saa kom der en større Eksplosion. Denne Gang

var det Krudtbeholdningen, det gik ud over. Ved denne Eksplosion blev Jollen delt i to Dele; man saa For- og Agterstavn bøje sig imod hinanden. Ilden naaede nu Flaget og i et Øjeblik var dette fortæret af Luerne.

Disse Begivenheder foregik saa at sige lige for Øjnene af os Drenge, der stod paa Altanen paa mine Forældres Hus, hvorfra der som tidligere nævnt var en glimrende Udsigt. Lige ud for Huset laa de østerrigsk-preussiske Skibe og dundrede løs med deres langtrækkende riflede Kanoner imod den danske Flotille, som laa nogle Tusind Alen nordligere. Med spændt Opmærksomhed fulgte vi Begivenhedernes Gang; det var ikke langt fra, at vi kunde følge hvert enkelt Skud, men til vor Sorg saa vi ogsaa, at Skuddene fra de danske glatløbede Kanoner landede langt fra Fjenden. Endelig kom det længselsfuldt ventede Øjeblik, da de danske Skibe og Baade kunde staa Nord paa, dels roende og dels bugserede af Dampskibene, og kort efter forsvandt de bag en Pynt paa Øen ind i det smalle, grundede Løb, hvor de større fjendtlige Skibe ikke kunde følge dem; omtrent samtidig rykkede de østerrigske Soldater ind og besatte Byen, som til deres store Forundring var helt blottet for Militær.

Den danske Styrke trak sig tilbage til den forberedte Retrætestilling i Vatterne imellem *Sild*, *Føhr* og Fastlandet og fjernede med det samme alle Sømærker i Farvandene. I Løbet af Eftermiddagen blev samtlige Fartøjer forsynet med Proviant og Vand fra de i Vatterne udlagte Depotfartøjer.

Om Eftermiddagen Kl. 7 kom en Baad til *Wyk* med en Officer fra det engelske Orlogsdampskib „*Salamis*", der efter Ordre fra Lord *Russel* af Guvernøren paa *Helgoland* var afsendt for at bringe *Hammer* Efterretning om Fjendtlighedernes Standsning, medens „*Salamis*" selv var forbleven til Ankers i *Smaldyb*.

Da den engelske Officer fik Sagernes Stilling at vide, meldte han sig hos Oberstlieutnant *Schidlack* med Beskeden, men blev afvist med den Bemærkning, at man takkede Guvernøren for Ulejligheden, men da man selv raadede over en Telegraftraad, vilde man uden Tvivl rettidigt faa den fornødne Melding. Oberstlieutnanten raadede ham til paa Tilbagevejen til sit Skib at holde sig saa langt fra *Amrum* som muligt, da de derværende østerrigske Soldater hverken kendte det engelske Flag eller Sprog.

Hammer, som imidlertid laa isoleret ude i *Vatterne*, sendte den

19. en skriftlig Protest til Oberstlieutenant *Schidlack* og fordrede Øerne rømt, saasnart Efterretningen om Vaabenhvilen bekræftede sig. Denne Sendelse krydsedes af en Parlamentær fra Oberstlieutenanten, som meddelte, at der endnu ingen Vaabenhvile var afsluttet, men at han tværtimod havde faaet Ordre til paa det mest energiske at fortsætte Fjendtlighederne. Da den danske Stridsmagt nu paa alle Sider var tæt indesluttet af den forenede østerrigsk-preussiske Stridsmagt, gjorde han opmærksom paa, at selv om en Vaabenhvile maatte blive afsluttet en af de nærmeste Dage, saa vilde den danske Flotille, om det end lykkedes den at afslaa det tilsigtede Angreb, dog være fuldstændig indesluttet, og inden en endelig Fred være forhindret i at løbe ud. I ethvert Tilfælde vilde Flotillen sluttelig blive nødsaget til at overgive sig under selve Vaabenhvilen af Mangel paa Proviant. Han opfordrede derfor paany *Hammer* til at overgive sig. Denne indlod sig ikke paaForhandlinger, men gav et bestemt Afslag. En Time efter modtog han Svar paa en Henvendelse til den kommanderende Officer paa *Sydvesthjørne*, hvorfra det syntes yderligere godtgjort, at der ingen Vaabenhvile var afsluttet.

Der blev sammenkaldt et Krigsraad, bestaaende af Løjtnant *Holbøll* og samtlige Chefer for Kanonjollerne. *Hammer* udviklede Stillingens Alvor og Betydning. Man var paa det rene med, at Forhandlinger om Vaabenhvile havde fundet Sted, men man frygtede for, at disse Forhandlinger fra Fjendens Side var forhalet eller opsat, indtil man havde faaet Bugt med den lille Styrke ved Vesterhavsøerne, som man vidste var blevet en Torn i Øjnene paa Fjenden. Det kunde tænkes, at man ved Fortsættelse af Kampen vilde medvirke til at forhale Afslutningen af en Vaabenhvile, som vort betrængte Fædreland maaske højlig trængte til. Denne Tydning syntes sandsynlig og den modnedes efterhaanden til Overbevisning. Det blev derfor efter en længere Forhandling enstemmig besluttet *at opgive Kampen og at tilintetgøre alle virkelige Krigsfartøjer og alt Krigsmateriel.*

Man drøftede derefter Spørgsmaalet, om man skulde overgive sig eller forsøge at undslippe i Nattens Løb med Dampskibet „*Limfjorden*". Det sidste vilde jo absolut være at foretrække, men Bunden i Dampskibet var, som tidligere nævnt, upaalideligt, mange Huller var stoppede med Talg og Værk. Det var vel muligt i Nat-

tens Mørke at finde ud i aabcn Sø forbi de fjendtlige Skibe, men ingen turde paatage sig det Ansvar at staa til Søs i Nordsøen med 200 Mand om Bord i et saa usødygtigt Fartøj, særlig med den forhaandværende Kuling af Nordvest. Forholdene havde forhindret Marineministeriet i at tage Hensyn til Indstillingerne om forøget Dampkraft og om at erstatte *Limfjorden* med et stærkere Dampskib. Det havde vel været *Hammer* muligt at undkomme selv med nogle faa Folk, men det stred imod hans Følelse. Han foretrak at følge med sine Folk i Fangenskab, der var derfor nu kun een Udvej tilbage, *at overgive sig og lade Besætningerne gaa i Fangenskab*. Krigsraadet tog enstemmig denne Beslutning, og man gik derefter straks i Gang med at bore alle Kanonjoller i Sænk. Kanoner, Espingoler og Projektiler blev kastet overbord. Der blev hugget Hul paa Skibssiden. En Del af Kølen blev hugget bort. Da Baadene sank blev alt løst Inventarium, som Luger, Aare, Master o. l. skyllet over Bord og flød med Strømmen i lange Strimer. Besætningerne blev ført over i deres respektive Moderskibe. (De Krydsfartøjer, hvori de logerede).

Imidlertid var Kanonbaaden „*Blitz*" staaet ind fra Søen imellem *Føhr* og *Sild*, hvor den midlertidig var kommen paa Grund med faldende Vande. Da dette var nærmeste fjendtlige Post, gik *Hammer* der om Bord for at meddele den i Krigsraadet fattede Beslutning. Om Bord i „*Blitz*" traf han en preussisk Oberstløjtnant *v. Sperling* af Generalstaben. Chefen Kaptain *Mac Lean*, henviste ham til denne, der optraadte som Befuldmægtiget for Hovedkvarteret, hvorfor *Hammer* overleverede ham sin Sabel og overgav sig, sine Officerer og sit Mandskab til den forenede østerrigsk-preussiske Krigsmagt til Lands og til Vands.

Den 20. Juli om Formiddagen begav „*Blitz*" sig til *Wyk*. Om Bord i „*Seehund*" modtog *Hammer* Oberstlieutenant *Schidlacks* Svar paa sin Skrivelse af 19., hvori han meddelte *Hammer* en Afskrift af Betingelserne for Vaabenhvilen. Dermed fulgte en Skrivelse fra den danske Oberst *Kauffmann*, som meddelte, at Vaabenhvilen indtraadte d. 20. Juli Kl. 12 Md. Det er forstaaeligt, at Modtagelsen af denne Efterretning til en vis Grad ærgrede *Hammer* og hans Officerer, thi Afgørelsen maatte altsaa være truffet, da de den foregaaende Dag bestemte sig til Overgivelse, netop for ikke at lægge Hindringer i Vejen for Afslutningen. Overhovedet maatte

Hammer jo kun beklage, at han havde faaet Telegrammet om Vaabenhvilen, thi saafremt han ikke af den Grund den 17. Juli havde standset Fjendtlighederne, men modtaget Angrebet, saa vilde han i ethvert Tilfælde kunne have trukket sig tilbage til Stillingen i Vatterne i god Orden og holdt denne til ud over den 20. Juli.

Hammer beordrede den øvrige Del af Flotillens Mandskab til at melde sig til Chefen for „*Seehund*", hvad der paa Grund af daarligt Vejr først kunde ske d. 21. Juli om Morgenen. Hele Styrken, som bestod af 9 Officerer og 236 Mand, var endnu før Vaabenstilstanden indtraadt i Krigsfangenskab og blev over *Husum* førte til *Rendsborg*. Dampskibet „*Limfjorden*" blev straks efter Overgivelsen besat af Østerrigerne og benyttet til at overføre den danske Styrke til Husum.

Af den fjendtlige Flaades Officerer erfarede *Hammer*, i hvor høj Grad de havde været ængstelige for Batterierne paa *List* og *Amrum*, idet de bestemt erklærede, at saafremt de to Mand, som blev taget om Bord paa Vestsiden af *Sild*, havde udtalt, at der fandtes Kanoner, havde de ikke indladt sig paa at trænge ind. Det samme burde Marineministeriet have tænkt, da de beordrede Batterierne anlagt paa *Fanø*.

Da Vaabenhvilen indtraf, var altsaa Vesterhavsøerne i Fjendens Besiddelse med Undtagelse af *Fanø*, hvor Reserveløjtnant *Petersen* havde Kommandoen, og hvor et Detachement af 11. Regiment under Løjtnant *Uldall* holdt Øen besat. Intet Skyts, Krigsmateriel eller Krigsfartøj faldt i Fjendens Hænder; det eneste Bytte, de gjorde, var to ubevæbnede Dampfartøjer og en Del ubevæbnede Toldkrydsere. Et af disse havde Kanonbaaden „*Blitz*" taget ved Overfaldet paa *Wyk* den 18. om Morgenen, da det var gaaet paa Grund under Retræten til Vatterne.

Den preussiske Handelsstand skænkede Besætningen paa „*Blitz*" en betydelig Pengebelønning, fordi det havde kapret et dansk Krigsskib, men det saakaldte danske Krigsskib var rigtignok kun en uarmeret Toldkrydser paa $3^1/_2$ Kom. Læst, og 4 Mands Besætning.

Hammer selv opholdt sig paa *Føhr* til den 22. Juli, og afgik dernæst efter Hovedkvarterets Bestemmelse over Land til den preussiske Fæstning *Schweidnitz* i *Schlesien*, hvor han blev behandlet med stor Sympati af Befolkningen.

Det er ikke til at undres over, at den tysksindede Befolkning paa Vesterhavsøerne saa paa *Hammer* med onde Øjne, men alle de, som havde danske Sympatier og rent Mel i Posen, saa op til ham med Beundring. Dette viste sig i Praksis, ved at der efter Fredslutningen paa højtidelig Maade overraktes ham en smuk Æressabel, forarbejdet som Kopi af Tordenskjolds Sabel. Paa Klingen bærer den følgende Inskription, paa den ene Side: „Til Kaptainløjtnant O. C. Hammer 1864," paa den anden Side: „Fra Venner ved Vesterhavet." Det er en Selvfølge, at denne Sabel opbevares som et Klenodie i Hammers Familie.

ÆRESSABEL, OVERRAKT KAPTAINLØJTNANT HAMMER EFTER FREDSSLUTNINGEN 1864

Af Regeringen blev han belønnet med Kommandørkorset af 2den Grad.

Malerier af O. C. Hammer og Hustru. Efter Krigen i 1864 blev *Hammer* paa Grund af sin smukke Krigshistorie malet i Legemsstørrelse af Portrætmaler *F. C. Lund.* Maleriet kom paa Foraarsudstillingen 1866, og erhvervedes her af Grosserer *Møller* i København. Kort Tid efter kom Grosserer *Møller* hjem til Fru *Hammer* i hendes Bolig og forærede hende Maleriet, idet han udtalte, at Maleriets rette Plads var i det *Hammerske* Hjem, der, og kun der hørte det til, han overrakte det som Gave til Fru *Hammer*, men stillede den udtrykkelige Betingelse, at det efter hendes Død skulde gaa i Arv til den ældste Søn i Familien, og at det fremtidig skulde være et Arvestykke, der skulde være i den Hammerske Slægts Eje. Det er en Selvfølge, at denne storslaaede Gave blev modtaget med Taknemlighed af hele Familien og særlig af Børnene, som med den største Beundring saa op til deres Fader. *Hammer* lod derefter *F. C. Lund* male et Maleri af sin Hustru som Pendant til det andet, og de bestemte at begge Billeder skulde følges ad og gaa samlede i Arv efter de af Giveren stillede Betingelser.

FANGENSKABET

Da *Hammer* meldte sig hos Kommandanten, spurgte denne ham, om han vilde give sit Æresord paa, at han ikke vilde forsøge

at flygte. Da *Hammer* beredvilligt afgav dette, blev det sagt ham, at han kunde bevæge sig frit omkring indenfor nærmere angivne Grænser i Posen og Schlesien paa Betingelse af, at han indfandt sig paa *Schweidnitz* Fæstning hver 8de Dag.

De polske Godsejerfamilier i det Distrikt, hvor han maatte færdes, kappedes om at indbyde ham til sig, og han rejste nu fra det ene Gods til det andet og fra den ene begejstrede Fest til den anden. Polakkerne fejrede ham som dansk Nationalhelt og han medbragte til Hjemmet et Album med Portrætter fra sine polske Venner og deres Damer. Festerne udviklede sig efterhaanden til polske Demonstrationer, som gik saa vidt, at Kommandanten fandt sig foranlediget til at internere ham som Krigsfange i *Schweidnitz* med Besked om kun at spadsere paa Fæstningens Volde en Gang om Dagen og med en Vagt efter sig. Dette varede dog ikke længe. En preussisk General kom paa Inspektion til Fæstningen. Ved denne Lejlighed fremførte *Hammer* en Beklagelse til Generalen over den strenge Behandling, som stred imod den Aftale, der blev gjort, da han gav sit Æresord. Følgen blev, at *Hammer* atter fik Lov til at bevæge sig frit paa de tidligere Betingelser.

KAPTAINLØJTNANT O. C. HAMMER
Malet af F. C. Lund.

Da Udveksling af Fangerne skulde foregaa, blev det bestemt,

at *Hammer* skulde rejse via *Hamborg* og *Altona*. Men da de preussiske Autoriteter blev bange for, at der skulde finde Demonstrationer Sted ved hans Afrejse og Gennemrejse, blev Ruten i sidste Øjeblik forandret til at gaa over *Lybæk*, og samtidig blev han anmodet om at rejse i civile Klæder.

STYRKEN PAA VESTKYSTEN BESTOD AF

a. Det uarmerede Dampskib „*Limfjorden*", 30 à 40 Hestes Kraft. Kommandofartøj for *Hammer*, disponibel fra 24. Marts.

b. En Division paa 8 Kanonjoller, hvoraf de 4 var armeret med en 60pundig Bombekanon og 4 med en 30pundig Kuglekanon.

Som Chef for Divisonen var ansat Løjtnant *Holbøll*. Hver Kanonjolle havde en Besætning af: En Reserveløjtnant, 2 Underofficerer og 20 Mand. Kanonjollerne hejste Kommando efterhaanden som de blev klargjorte i Tiden fra 1. Marts til 14. Marts.

Det uarmerede Kommandofartøj „*Augusta*" paa 12 Hestes Kraft. Disponibel fra 6. Juni, benyttet som Kommandofartøj for Løjtnant *Holbøll*.

c. 15 Krydsfartøjer, hver med fra tre til fem Mands Besætning.

d. Et Infanteri Detachement paa 160 Mand under Løjtnanterne *Uldall* og *Lund*, heraf 100 Mand disponible fra 31. Marts og 60 Mand fra 4. Juli.

e. 6 Stk. 24pundige Kuglekanoner, med 24 Mands Betjeningsmandskab, monterede efter Marineministeriets udtrykkelige Ordre i Batterier paa *Fanø*.

Af disse blev Kanonjollen „*Ekernsund*" brændt under Fjendens Angreb d. 18. Juli.

De øvrige 7 Kanonjoller blev alle sænkede Nord for *Føhrs Skulder* d. 19de om Aftenen.

Infanteriafdelingen og de 6 Stk. Positionsskyts med Betjeningsmandskab samt Inspektionsfartøjet, Kutteren „*Neptun*" og 4 Krydsfartøjer, som havde været anvendt til Forsvaret af *Fanø*, faldt altsaa ikke i Fjendens Hænder og blev efter Vaabenhvilen ført til *København*.

Der faldt saaledes intet dansk Krigsfartøj, ligesaalidt som Skyts

eller Krigsmateriel i Fjendens Hænder. Hele det Bytte, han fik ved Anvendelsen af den forenede Flaade i Forbindelse med Arméen fra Fastlandet, var:

10 Stk. ubevæbnede Krydsfartøjer.
2 Stk. ubevæbnede Dampskibe.

Hammer slutter sin Bog med følgende Udtalelser. „Det var det glimrende Resultat, hvoraf der i Tyskland gik saa stort et Ord, ja den preussiske Handelsstand skammede sig ikke engang for at tilstaa Besætningen paa Dampkanonbaaden „*Blitz*" en betydelig Pengebelønning for at have kapret „*et dansk Krigsskib*". Denne samme „*Blitz*" var armeret med tre Stk. drejelige Kanoner, hvoraf de to var riflede, og det saakaldte „*danske Krigsskib*" var et *uarmeret Toldkrydsfartøj paa 3½ C. L. og 4 Mands Besætning.*" — I *den Østerrigske Militærzeitung* for Juni 1904 har daværende Generalmajor v. *Wieser*, der i Juli 1864 under Angrebet paa Vesterhavsøerne gjorde Tjeneste som Stabschef hos den Højstkommanderende, Obertsløjtnant v. *Schidlach*, givet en Fremstilling af Forholdene som i alt væsentligt passer med det ovenfor anførte. Han udtaler sig med stor Anerkendelse om *Hammers* Forsvar af Øerne og særligt beundrer han alt det, *Hammer* kunde udrette med de ringe Midler, han havde til Disposition. Han giver følgende sym-

FRU HENRIETTE HAMMER, født HASTRUP
Malet af *F. C. Lund.*

patiske Skildring af *Hammer*, da denne d. 17. Juli i *Smaldyb* gik om Bord i „*Seehund*": „Han var bredskuldret, af Middelhøjde, med lyse blaagraa Øjne, som sad i et frisk nordisk Sømandsansigt."

ØSTERRIGSKE KRIGSTROFÆER FRA 1864

I 1922 skænkede den italienske Regering gennem Udenrigsministeriet den danske Regering nogle saakaldte Krigstrofæer, som var fundet i det tidligere østerrigske Marineetablissement i *Pola*. Disse Trofæer blev overrakt det danske Marineministerium ved en Højtidelighed, som fandt Sted i Marineministeriet d. 2. Febr. 1922 i Overværelse af den italienske Legation samt en Del særlig indbudte højere Officerer i den danske Flaade.

Disse Genstande, som for Tiden findes i Søarsenalets Museum paa Orlogsværftet, bestod af følgende:

1) Et dansk Orlogsflag mærket Marts 1864.

2) En Kommando Stander (uden Mærke) haandsyet.

3) Et Navnebræt, hvor der paa en Baggrund af de slesvigholstenske Farver, blaat, hvidt og rødt, er udskaaret Navnet „Føhr".

4) To Espingoler (mærket Nr. 21 fra 1837 og Nr. 50 fra 1850).

5) Fem danske Fuldkugler og to danske Stykgranater, udtaget af „Schwarzenberg" og „Radetskys" Skrog efter Kampen ved „Helgoland" d. 9. Mai 1864.

Som det nedenfor skal vises, er de under Pkt. 1—4 nævnte Genstande alle tagne fra Flotillen paa Vestkysten og kun det under Pkt. 5 anførte (de 7 Kugler) har noget med Helgolandsslaget at gøre. Med Hensyn til de nævnte Genstande er følgende at bemærke:

ad 1 og 2. Orlogsflaget er et reglementeret dansk Splitflag, forarbejdet paa Orlogsværftet og paastemplet $3^1/_2$ Dug,[1]) samt Marts 1864. Det er meget stærkt tilsmudset af Kulrøg og kan derfor kun skrive sig fra et Dampskib. Af saadanne fandtes kun to ved Flotillen, nemlig Hammers Kommandofartøj „*Limfjorden*" og Dampbaaden „*Augusta*" (denne sidste dog kun fra 6. Juni). Det i Orlogsflaget værende Mærke (Marts 1864) tyder paa, at det har vajet i „*Limfjorden*", som ankom til Føhr i Marts 1864. Naar hertil kommer,

[1]) Dug er Betegnelsen for Flagets Størrelse.

at Østerrigerne, straks efter at *Hammer* havde overgivet sig, besatte „*Limfjorden*“ for at benytte denne til at overføre Fangerne til *Husum*, kan der næppe være nogen Tvivl om, at Flaget og den under Pkt. 2 nævnte Kommando-Stander ved denne Lejlighed er faldet i deres Hænder.

Ved det ovennævnte Splitflag var fra italiensk Side heftet et Kort, hvorpaa der stod:

„Bandiera da guerra danese conquestada dagli austriari alla battaglia navale di Helgoland 1864.“

Hvilket betyder i Oversættelse:

„Dansk Orlogsflag erobret af Østerrigerne i Søslaget ved Helgoland 1864.“

Det Spørgsmaal ligger nær: hvorledes er det gaaet med de i Kanonjollerne værende Flag. Det er i saa Henseende oplyst gennem forhenværende Overkanoner *Ditz*, der gjorde Tjeneste som Underofficer i en af Kanonjollerne, at Regnskabsførerne i Jollerne efter Aftale stak Flagene i deres Randsel, for at de ikke skulde tjene som Krigsbytte for Østerrigerne.

ad 3) Det herunder nævnte Navnebræt er det vanskeligere at identificere. Ved første Øjekast er man tilbøjelig til at tro, at det har været anvendt som Navneplade paa et Skib eller Fartøj, men de slesvigholstenske Farver viser tydeligt, at det ikke kan have været anbragt paa noget af Flotillens Skibe eller Fartøjer, og Folk, som er født paa Føhr, har erklæret, at der i 1864 heller ikke var noget tysk Skib af dette Navn. Bogstaverne „*Føhr*“ er udskaarne med Omhu og ganske godt udført. Ser man nøje efter, finder man, at der er boret to smaa Huller gennem Brættet og at disse Huller rimeligvis har været anvendt til Ophængning af Brættet paa et Søm eller lignende, men Hullerne er saa smaa, at man ikke kan tænke sig, at de har været benyttet til deri at ophænge Navnebrættet til et Skib. Paa Brættet er malet Datoen $^{18}/_{7}$ 1864, som netop er den Dag, da de østerrigske Soldater gik iland paa *Niblum* Strand. Dette kunde tyde paa, at Brættet er bleven til for at forherlige denne Begivenhed, men en Krigstrofæ kan det aldrig blive.

ad 4. Espingoler er en Slags Kuglesprøjter, som benyttedes en Del i den danske Marines Skibe. Hver af Kanonjollerne havde to saadanne, og saavidt jeg har kunnet bringe i Erfaring, var der endvidere to saadanne anbragt i „*Limfjorden*“.

Kapitel IX.

PERIODEN EFTER KRIGENS OPHØR

Det danske Fiskeriselskab.

Da *Hammer* efter Fredsslutningen i Wien d. 30. Okt. 1864 kom tilbage til København efter endt Fangenskab, stillede uvilkaarligt det Spørgsmaal sig for ham: „*Hvad nu.*"

Ved Afslutningen af den sørgelige Krig i 1864 var Hertugdømmerne afstaaet til Preussen, Vesterhavsøerne dermed kommet paa preussiske Hænder, og saa godt som alle slesvigske og holstenske Embedsmænd blev derfor afskediget og kom paa Vartpenge.

I Novbr. 1864 meddelte Marineministeriet *Hammer*, at det under 28. Okt. havde behaget hans Majestæt Kongen at afskedige ham som Fyr- og Vagerinspektør i det vestlige Distrikt, paa samme Maade, navnlig med Hensyn til Vartpenge eller Pension, som maatte blive bestemt ved hans Afsked fra Embedet under Finansministeriet.

Der var Tale om, at *Hammer* skulde træde ind i Nummer igen i Marinen, men da han i saa mange Aar havde været udenfor aktiv Tjeneste, rejste der sig Vanskeligheder, om hvilket Nummer han skulde indtage i Søofficerskorpset. Han mente sig berettiget til at gaa ind i sit gamle Nummer, men da der omtrent samtidig blev foretaget en betydelig Reduktion af Korpsets Officerer, vilde hans Genindtræden efter saa lang Tids Forløb blive betragtet som en Tilsidesættelse af mange yngre Kammerater, hvorfor Spørgsmaalet faldt bort. Der var ogsaa Tale om, at han skulde overtage Posten som Krydstoldinspektør i Kongeriget, men da denne var besat med en Officer, som havde været i Embedet i længere Tid, og som man var godt fornøjet med, kunde denne Udvej heller ikke benyttes.

Finansministeriet fastsatte nu *Hammers* Pension til $^2/_3$ af hans Embedsindtægter, medens han selv mente sig berettiget til Vart-

penge i Lighed med det, der var tilstaaet andre slesvigske Embedsmænd. Endvidere havde Finansministeriet ved Beregning af Embedsindtægterne ikke medregnet et Tillæg, som han havde faaet for Varetagelsen af Forretningerne som Inspektør ved Ejderens Lods- og Vagervæsen. Dette Tillæg betragtede Finansministeriet som et Honorar og som saadant var det ifølge Pensionsloven ikke berettiget til Pension.

Spørgsmaalet gav Anledning til en Retssag, men ved Hof- og Stadsretsdom af 15de Juli 1867 fik Finansministeriet Medhold, medens Sagens Omkostninger ophævedes.

Hammer stod nu uden særlig Virksomhed. Hans Stilling som Medlem af Rigsraadets Landsting gav ham foreløbig noget at bestille, men da han kun var 42 Aar gammel, følte han sig altfor ung til ingen direkte Virksomhed at have, og han arbejdede derfor paa at skaffe sig en Stilling.

Efter moden Overvejelse rettede *Hammer* sine Bestræbelser mod Dannelsen af et større Fiskeriforetagende, som særlig skulde virke paa Island, hvor forskellige Nationers Fiskefartøjer i mange Aar havde skabt sig en meget betydelig Erhvervskilde, som Danmark og dets Befolkning ikke havde draget Nytte af. Han udarbejdede en Plan for et saadant Selskab, der foresloges dannet som et Aktieselskab med Aktier à 100 Rdl., med successiv Indbetaling, ialt med en Kapital paa 500,000 Rdl. For denne Sum havde han tænkt sig anskaffet c. 100 Fiskefartøjer paa 10—16 Læster, samt en Del dobbelt saa store Føringsfartøjer, som skulde holde Forbindelsen vedlige imellem Stationerne i Land og Skibene paa Søen. I Land skulde der etableres Fisketørringspladser samt Bygninger til Behandling af Fangsten, Trankogeri o. l. Fiskeriet skulde væsenligst gaa ud paa Torsk og Havkal, (en Hai som særlig efterstræbes paa Grund af sin meget store Lever, der giver et forholdsvis stort Udbytte af Olie). Endelig var det Meningen som en Biting at gøre Forsøg paa Hvalfangst i Lighed med et Foretagende, som Amerikanerne *Liliendahl* og *Roys* i 1865 havde sat i Gang med *Seydisfjord* som Hovedstation.

Hammer henvendte sig til forskellige ansete Mænd, fornemlig af Godsejer- og Købmandsstanden, hos hvem hans Planer blev modtaget med stor Velvillie. Dog mærkede man straks en Del Uvillie fra islandske Købmænds Side. Grunden hertil var uden Tvivl Frygt

for Konkurrence. Formentlig har disse Købmænd tænkt sig, at det let kunde betragtes som en upatriotisk Handling, saafremt de vilde modsætte sig Selskabets Dannelse, og da Hvalfangsten var et Omraade, hvor deres Interesser kun i ringe Grad vilde blive skadet, slog man til Lyd for denne, men søgte at ramme en Pæl igennem Torske- og Havkal-Fiskeriet samt fremfor alt Handel med Islænderne.

Efter at *Hammer* havde drøftet Planen med forskellige formaaende Mænd, udgik der i Novbr. 1865 en Indbydelse, hvoraf følgende er et kort Uddrag:

„Grænsen for det danske Folks Virksomhed paa Landjorden er ved de seneste ulykkelige Krigsbegivenheder bleven betydelig ndskrænket. For saa meget det staar i vor Magt at raade Bod paa de lidte Tab, er det nødvendigt, at vi Danske søger at udvide vor Virksomhed paa den Mark, der altid har staaet os aaben, nemlig paa Søen. Havene omkring de danske Kyster, saavel som Island og Færøerne, rummer store Rigdomme af mangfoldige Slags Fisk, der hentes af mange fremmede, men kun i ubetydelig Grad af Landets egne Børn. Andre europæiske Stater, navnlig Frankrig, England, Holland og Sverrig-Norge har ganske anderledes vidst at drage Udbytte af Fiskerierne under Island og Færøerne end vi."

„Som Eksempel herpaa skal nævnes, at franske Fiskere — ganske vist med Tilskud fra deres Regering — ifølge officielle Lister i Femaaret 1858—1862 ved *Terre neuve* og Island *aarlig* har fisket Torsk for omtrent 16 Millioner Frcs. I Aaret 1864 var et Antal af 260 franske Fiskerskibe med en Besætning af 4,337 Mand beskæftiget med Fiskeri under Island, medens der i 1831 kun var 63 Skibe med 795 Mand."

„For at være med til at indhøste nogle af disse Rigdomme indbyder vi herved til Deltagelse i et Aktieforetagende, med det Formaal at danne et *Dansk Fiskeriselskab*, som særligt har Fiskerierne ved Island og Færøerne for Øje."

„Vi Danske har den Fordel fremfor alle andre Nationer, at vi med større Lethed kan benytte *Havnene som Tilvirkningssteder for Klipfisk, Trankogerier m. m.*, medens de fremmede Fiskere nødsages til at nedsalte Fisken om Bord."

„Af andre Fiskerier, der kan give et godt Udbytte maa nævnes Hvalfangst og Havkalfangst."

„Vi tror, at et saadant Foretagende ikke alene vil *fremme og befæste den nationale og materielle Selvstændighed, baade paa Island og her, men ogsaa knytte hin fjerne Landsdel endnu fastere til Riget.*"

„Tillige har vi havt for Øje, at en saadan Beskæftigelse vil være en *fortrinlig Skole* til at uddanne haardføre og dygtige Sømænd, som ogsaa herved vil bevares for deres Fædreland og Hjem, medens saa mange af vore dygtige Sømænd af Mangel paa Beskæftigelse under vore nuværende Forhold, forsvinder i de store Nationer og gaar tabt for Fædrelandet."

„Vi tror, at Erfaringen ogsaa her vil være den bedste Læremester, og vi tilraade derfor at begynde Foretagendet efter en mindre Maalestok og først at udvide samme, naar det, hvad vi ikke drager i Tvivl, har vist sig at svare Regning. Vi foreslaar derfor, at der foreløbig ved fælles Indskud tilvejebringes en Kapital af 150,000 Rdl."

„Da det første Aar for en stor Del vil medgaa til at forberede og indlede det hele Foretagende, vil der i den Tid ikke kunne gøres Regning paa noget Udbytte."

Paa et forberedende Møde imellem Indbyderne blev valgt en foreløbig Direktion bestaaende af 11 Medlemmer. Geheimekonferensraad Grev *Moltke-Hvitfeldt til Glorup* lovede at overtage Posten som Selskabets Formand. Kaptltn. *O. C. Hammer*, fra hvem Planen til dette Foretagende først var udgaaet, og som havde stillet en ikke ubetydelig Del af sin Formue til Selskabets Raadighed, overtog Ledelsen som Driftsbestyrer, hvorved han paatog sig den vanskeligste Del af Foretagendet. Endelig lovede Grosserer *Moses & Søn G. Melchior* at overtage Forretningerne som merkantil Forretningsfører.

Indbydelsen blev underskrevet af samtlige Medlemmer af Direktionen, men den blev ikke offentliggjort, da Kapitalen snart blev tilvejebragt under Haanden. Indbyderne traf Bestemmelse om Bestyrelse og Statuter for „*Det danske Fiskeriselskab*" og dette konstitueredes i December 1865.

Ved Drøftelser i Direktionen og delvis efter de af islandske Købmænd fremsatte Udtalelser blev man enige om, at lægge meget mere Kraft paa Hvalfangst end oprindelig paatænkt. Grønlandshvalen, som i Aarhundreder med godt Udbytte var jaget i

de nordlige Have, var nu fuldstændig forsvunden fra disse. Det var derfor nødvendigt at omlægge hele Fangstmaaden og basere denne paa den meget mere sejglivede Finhval og andre med den beslægtede Hvaler, der holdt til omkring Island, uanset at man var paa det rene med, at disse langtfra vilde give det Udbytte i Retning af Spæk og Barder, som Grønlandshvalen havde givet. Medens denne altid havde været fanget med Haandharpun, der kastedes med Haandkraft i Dyret, var det nødvendigt at anvende mere dræbende Apparater for at gøre det af med Finhvalen. Denne er vildere og hurtigere i sine Bevægelser, saa det er meget vanskeligere at komme den paa nært Hold og at faa Bugt med den, da den i Reglen stikker til Bunds, saasnart den er saaret.

Flere Slags Skydevaaben havde været forsøgt, men kun med ringe Held. Endelig i Midten af 60erne lykkedes det de amerikanske Hvalfangere *Liliendahl* og *Roys* at konstruere et Vaaben, der syntes at love et bedre Resultat. Dette Vaaben var den saakaldte amerikanske Raketharpun.

Af Hensyn til Forstaaelsen af det nedenfor anførte vil det være nødvendigt at give en kort Beskrivelse af denne. Princippet i den var, at Vaabnet blev drevet frem af en Raket af lignende Slags som de Raketter, der længe har været anvendt paa Redningsstationer til at skyde en Line om Bord i forliste Skibe.

I Spidsen af Apparatet anbringes en ladt Sprænggranat og bagved denne Raketten. Indvendig staar Raketten ved et Brandrør i Forbindelse med Granaten. Til Harpunen er fastgjort Tampen af en Line, som maa ligge opskudt i Hvalbaaden, klar til at løbe ud og danne Forbindelse imellem Hvalbaaden og Dyret. Paa Siden af Apparatet er anbragt en lille Lommepistol. Naar denne affyres tændes Raketten, denne ryger frem og tænder Brandrøret. Naar dette er brændt igennem tændes Krudtet i Granaten, og saafremt alt gaar som det skal, springer Granaten i Dyrets Indre, og dette dræbes efter kortere eller længere Tids Forløb; i Reglen gaar det imidlertid tilbunds og i saa Tilfælde kommer den vanskelige Opgave at faa Hvalen til Overfladen igen, men ikke sjeldent kommer den op af sig selv efter 2 à 3 Døgns Forløb.

Harpunen anbringes i et Skyderør, der er forsynet med Sigtekorn. Ved Benyttelsen anbringes det paa Skyttens højre Skulder.

Thomas Roys var den ældste af 5 Brødre, som alle var mer eller

mindre interesserede i Hvalfangst. Han havde i flere Aar med Sejlskib og Raketapparat drevet Hvalfangst saavel i det sydlige som i det nordlige Atlanterhav, og det hed sig, at hans Apparater var meget vellykkede. I 1865 fik Amerikanerne *Lilliendahl & Roys* fast Station paa Island ved at købe et Etablissement i *Seydisfjord* paa Islands Østkyst. De blev herved Borgere paa *Seydisfjord* og

DAMPSKIBET „THOMAS ROYS"
I Forgrunden en Hvalfangerbaad. Manden i Forstavnen med Skyderøret over Skulderen.

som saadan danske Undersaatter, dog uden Ret til at drive Handel fra Etablissementet. De drev Hvalfangst med to Skibe med tilhørende Hvalbaade, som firedes i Vandet, naar der var set Hvaler i Nærheden. Saasnart en Hval var dræbt, blev den bugseret ind til *Seydisfjord*, hvor den blev afspækket og udkogt til Tran.

Hammer satte sig i Forbindelse med *Thomas Roys* og fik arrangeret, at Kaptain *Tvede*, som var udset til Fører for et af Fiskeriselskabets Skibe, kom om Bord i Roysernes Skibe for i Sommeren 1865 og 1866 at studere Hvalfangsten i Praksis. Man aftalte Samarbejde paa den Maade, at *Hammer* skulde købe et større Parti af *Roys*' Raketharpuner, imod at *Tvede* skulde faa alle de Oplys-

ninger, han havde Brug for, at *Thomas Roys* Broder *John Roys* skulde gaa om Bord i Fiskeriselskabets Hvalfangerdamper som Fiskemester, samt at han skulde medtage tre Amerikanere, som var uddannede Hvalskytter og Hvalbaadsførere. Endelig skulde han være forpligtet til at uddanne danske Folk som saadanne.

Efter Meddelelser fra Kapt. *Tvede* gik der i 1865 lang Tid, før Amerikanerne fik nogen Hval. Til trods for *Thomas Roys*' Udtalelser om de glimrende Resultater, han havde haft med Raketharpunerne, viste det sig, at saavel Raketter som Granater var meget ufuldkomne, idet Raketten snart ikke havde Kraft nok til at føre Vaabnet ind i Dyret, og snart sprang Granaten ikke. Hvalen løb da sin Vej med en Fart, der ofte var saa stor, at Hvallinen maatte kappes for at Baaden ikke skulde trækkes med ned i Dybet. Ofte traf Skuddet ikke, og ofte sank de dræbte Hvaler, uden at man kunde faa dem op fra Bunden igen. Senere hen paa Sommeren, efter at der var lavet nye Raketter, gik det bedre, der blev fanget ialt 20 Hvaler. *Hammer* var efter dette forholdsvis gunstige Resultat berettiget til at tro, at Raketapparaterne nu virkelig var blevet saa gode, at man turde lide paa dem.

Selskabets Start.

Straks efter at Bestemmelsen om Hvalfangst var taget i Direktionen, blev der stor Travlhed med at skaffe det nødvendige Materiel baade til Skibe og Hvalbaade, og man satte sig straks det Maal at faa det hele i Gang saa tidlig som mulig i 1866. De Skibe, som anskaffedes, var følgende:

Hvalfangerdamperen „*Thomas Roys*" opkaldt efter den ældste af Brødrene *Roys*	$108^1/_2$	Kmlstr.
Den lille Damper „*Vikingen*"		
Skonnerten „*Gardar*"	50	—
Skonnerten „*Skallagrimur*"	$53^1/_2$	—
Jagten „*Ingolfur*"	$25^1/_2$	—
Jagten „*Gudrun*"	$17^1/_2$	—

I *Glasgow* gik *Hammer* om Bord i „*Thomas Roys*" som Skibets Fører og Driftsbestyrer for Selskabets øvrige Skibe. Med Skibet

fulgte det ovennævnte amerikanske Personel og det i København paamønstrede Mandskab. Den 15. April forlod Skibet Skotland og ankom d. 21. April til *Havnefjord* paa Islands Sydvestkyst.

Ved Anduvningen rejste sig pludseligt en orkanagtig Storm, som satte høj Sø og ledsagedes af Regntykning. Midt under dette saas to smaa islandske Fiskerbaade i det fraadende Hav, hver med to Mands Besætning. Baadene bjærgede sig godt i den høje Sø, men Folkene var dog i den øjensynligste Fare. *Thomas Roys* holdt ned efter dem, bjærgede Mandskabet og tog Baadene om Bord, hvad der under den forhaandenværende høje Sø var meget vanskeligt. Der blev sørget godt for Fiskerne, som var meget forkomne, men de kunde ikke tale et Ord dansk, saa det var umuligt at faa nærmere Oplysning fra dem. De gik med til *Havnefjord*, og da de forlod Skibet, forsøgte de at tolke deres Tak. Ordene var det umuligt at forstaa, men af deres Miner og Bevægelser var det tydeligt at se deres Taknemmelighed. Senere fik *Hammer* at vide, at der var stor Glæde iblandt Befolkningen over, at de fire Mand og to Baade var bjærgede, saameget des mere som flere andre Baade med Mandskab var gaaet tabt i Stormen. Den almindelige Mening var, at „*Thomas Roys*" ikke kunde være kommet til Landet under heldigere Varsel, og Menigmands Sympati for Selskabet steg betydeligt.

I de følgende Dage havde *Hammer* travlt med at forberede alt til at anlægge en Station i *Havnefjord;* der blev søgt Plads til Tilvirkning af Fisk, til Trankogeri, Pakhusrum, Bødkerværksted o. l. Der blev underhandlet med og sluttet Kontrakt med de forskellige Lodsejere, Hvalbaaden blev rigget ud til Hvalfangst og „*Thomas Roys*" klargjort. De øvrige af Selskabets Skibe samledes efterhaanden og klargjordes til Fiskeri.

Fra Land saas flere Hvaler ude i *Faxe-Bugt*. Det kriblede i *Hammer* for at komme ud og prøve sin Lykke. Postskibet skulde snart gaa til København, og det var *Hammer* om at gøre at kunne bringe Efterretning til Hjemmet om, at man havde fanget den første Hval. Endelig kom en Dag med fint Vejr. *Hammer* gik ud med Dampbaaden „*Vikingen*" og en Hvalbaad paa Slæb. Det varede ikke længe, før man saa Hvaler rundt omkring. Det var det første Skud, som skulde affyres efter Hval. Spændingen var stor. Alle fulgte Hvalernes Gang med stor Interesse, men mærkelig nok synes Fiskemesteren *John Roys* slet ikke at interessere sig for

noget, skøndt det var ham, der skulde lede det hele. Han havde sat en af Amerikanerne til at være Skytte i Hvalbaaden, til Trods for at han endnu aldrig havde affyret et Raketskud. *John Roys* havde endvidere givet Ordre til, at der ingen Hvalline skulde anbringes i Vikingen, da han ikke mente, at der vilde blive skudt fra denne.

Der kom en stor Finhval op imod *Vikingen*, den maatte passere i en passende Skudafstand: „nu er den lige tvers, hvorfor skydes der ikke"!! „Hvallinen mangler". Tableau! Kort efter ser man et „Spout"[1]) tætved. Hvalbaaden ror til af alle Kræfter! Nu kommer Hvalen op igen! med Kurs imod Hvalbaaden. Den maa passere Baaden i en Afstand af 10 til 15 Skridt, en Chance saa fin som det kun sjeldent vil bydes. Nu falder Skuddet! Raketten sender sin hvislende Lyd ud over Søen. Linen løber ud, men ak! Skuddet er en Forbier! og Hvalen stikker uskadt ned i Dybet. *Hammer* blev forbitret, ikke saa meget paa Skytten, men mere paa *John Roys*, der ikke viste mere Interesse for Sagen, end at han havde overladt det første Skud til en fuldstændig uøvet Mand, istedetfor selv at tage denne vigtige Post. Da dette blev bebrejdet ham, brugte han som Undskyldning, at han vidste, at det kun var Finhvaler, de vilde møde, og at disse saa godt som ingen Værdi havde. *Hammer* blev selvfølgelig ikke formildet af dette Svar. En Oplysning af saa stor Vigtighed for hele Foretagendet, burde han have givet for længe siden og i alle Tilfælde, før Jagten begyndte.

Det var ikke første Gang, *Hammer* var misfornøjet med sin amerikanske Fiskemester og hans Folk. Der var idelig Ufred om Bord; de søgte at chikanere de danske Folk paa alle mulige Maader, kom med uberettigede Klager over de danske Styrmænd og forsømte de dem paalagte Pligter. Blandt andet var de Skyld i, at en af Hvalbaadene blev skyllet over Bord i en af de hyppige Storme, som raser i disse Egne. Aarsagen hertil var, at Amerikanerne havde forsømt at anbringe en Sikring paa de Hager, hvori Fartøjet hang.

Det var derfor nok overraskende, men ikke uvelkommen for *Hammer*, at *John Roys*, endnu under Opholdet ved *Havnefjord*, kom med det Forslag, at han skulde forlade Skibet, fordi han var ked af Sølivet. *Hammer* var efterhaanden kommet til den faste

---

[1]) Sprøjt fra en Hval.

Overbevisning, at *Roys'* Nærværelse snarere var skadelig end gavnlig. Han kaldte derfor *Roys'* Styrmænd til sig, og da de hørte, hvorledes Sagerne stod, vilde de ogsaa gaa.

Af enkelte Hentydninger fra den danske Del af Besætningen fremgik, at de efterhaanden var overbevist om, at Amerikanerne var bestukne til at arrangere alt saaledes, at Selskabet intet nævneværdigt Udbytte skulde faa. Under et Ophold ved *Reykiavik* forlod de Skibet efter at have underskrevet en Overenskomst med *Hammer* om, at alle gensidige Fordringer imellem det danske Fiskeriselskab og *Royserne* fra idag var hævet. *Hammer* giver i sin Dagbog følgende Kritik af disse Mænd: „Løshed og Upaalidelighed synes at være et Grundtræk hos disse Amerikanere. De mangler ethvert Begreb om Teori og har kun en overfladisk praktisk Duelighed. En hel Del af deres paatagne Dygtighed opløser sig i Ordskvalder. Der er intet de forstaar bedre end at rose sig selv". — Det virkede derfor som en sand Befrielse paa alle om Bord, da de forlod Skibet, men al Tanke om i dem at have gode Læremestre for vore Folk maatte dermed skrinlægges.

Under Opholdet i *Havnefjord* fik *Hammer* fra særdeles paalidelig Kilde Underretning om, at *Berufjord*, og i det hele taget Islands Sydøstkyst var det Sted, hvor det bedste Hvaltræk for Tiden fandtes. Efter at have afsluttet Arbejderne i *Havnefjord* gik *Hammer* derfor med „*Thomas Roys*" til *Berufjord*. Paa denne Rejse saas en Del Hvaler, og flere Gange firedes Baadene for at jage dem, men de var for hurtige i deres Bevægelser, og Jagten maatte opgives. Da han nærmede sig *Berufjord*, saa han til sin Sorg, at Polarisen blokerede Østkysten helt ned til forbi *Berufjord*. Den vilde ialtfald for det første forhindre al Hvalfangst, og *Hammer* besluttede sig derfor til at benytte Tiden til at anlægge et Etablissement i *Djupavog* (en lille Bugt i *Berufjord*) i Lighed med det, der var anlagt i *Havnefjord*. „*Thomas Roys*" og Sejlskibene fik her et Sted, hvor de kunde holde til for Proviantering, Kulfyldning m. m., uden at være for langt fra deres Fangstpladser.

Hver Gang Isen tillod det, gik *Hammer* ud med „*Thomas Roys*" for at søge Hvaler og jage dem, og hvis der ingen Hvaler fandtes, benyttedes Tiden til at holde Øvelser med Roning. Hver Mand i Skibet blev fordelt til de 5 Hvalbaade, saa at enhver vidste, hvor hans Plads var. Ved disse Jagtture viste det sig, at Raketappa-

raterne var langt fra at være, som de skulde være; skønt *Thomas Roys* havde lovet, at alt skulde være i Orden ved Afleveringen og Skyderørene indskudt, viste det sig, at Sigtemidlerne var anbragt paa maa og faa efter et skødesløst Øjemaal. *Hammer* lod derfor afholde Prøveskydning fra et fast Underlag i Land imod en opsat Skive. Det konstateredes herved, at saavel Højde- som Sideretning var forskellig i de forskellige Rør, saa at alle Sigtemidler maatte flyttes. Desuden var der adskillige væsentlige Forbedringer at gøre ved Skyderørene, der yderligere var meget raat udført og havde kostet urimelig meget. Der er ingen Tvivl om, at man i Danmark kunde levere alt langt bedre og billigere. Vel havde *Roys* taget Patent i Danmark, men han havde mistet sin Patentret ved ikke inden Aar og Dag at anlægge et Værksted i Danmark.

Ogsaa Antændelsesmidlerne var det galt med. De leverede Pistoler var det rene Nürnberger-Kram. Meget jævnligt klikkede de eller brændte for.

Endelig hændte det hyppigt, at Raketten ikke havde Kraft nok til at bore sig gennem Skindet og Spækket og faa Harpunen til at gribe; sker dette ikke, vil den snart blive trukken ud og Hvalen gaa fri.

Den første Hval. Hammer skildrer denne Fangst paa følgende Maade: „Efterat Sigtemidlerne var bragt i Orden paa alle Skyderørene, stod jeg med „*Thomas Roys*“ ud i sydvestlig Retning fra *Berufjord*, hvor der var isfrit, og hvor man adskillige Gange havde set Hval.

Jeg stod paa Bakken og filosoferede over de Uheld, som stadig havde fulgt os, da der fra Mastetoppen blev prajet „Sprut“, og ikke længe efter opdagede jeg fra Dækket flere Sprut i Nærheden. Jeg gav straks Ordre til at „falde paa Fartøjerne“. Et Øjeblik efter var alle Baadene sat af, og fem Minutter senere sad Harpunen fra den ene af Hvalskytterne, *Waldorff*, i en køn lille Hval paa 22 Alens Længde. Granaten sprængte Hovedskallen og dræbte den øjeblikkelig. Den sank paa nogle og tyve Favne Vand, men lettedes meget bekvemt ved Harpunlinen. Hvalens Flænsning foregik fra Skibet under *Waldorffs* Ledelse og udførtes med stor Dygtighed og Præcision. 6 Timer efter at Hvalen var dræbt, var hele Flænsningen fuldført, og det endda i aaben Sø. Vi arbejdede ogsaa uafbrudt til vi var færdige; saa tømte vi en Bolle Punch sammen med hele Be-

sætningen og forfriskede Lungerne ved et kraftigt Hurra for den første Hval og for flere af den Slags."

Nogle Timer efter skulde der opleves en Jagt med et mindre heldigt Resultat, og dem kom der desværre flere af i Løbet af Sommeren, men Jagten var saa fuld af spændende Episoder, at jeg ikke vil undlade at give en Skildring af den, idet jeg ogsaa her benytter *Hammers* egne Ord i Dagbogen for d. 26. Mai.

„Næppe var det sidste Glas tømt, før Hvaler i Mængde atter tumlede sig omkring os. Endskønt det var Midnat, var det dog lyst nok til at dræbe en Hval. Baadene blev firet i Vandet. Uagtet vi altid anvender den største Omhu med vore Pistoler, hænder det ikke desto mindre altfor ofte, at de som ovenfor nævnt enten klikker eller brænder for. Saaledes klikkede *Larsens* Pistol for anden Gang, og da jeg lidt efter lagde an paa en Hval, brændte min Pistol for i den Grad, at jeg allerede havde begyndt at tage Skyderøret fra Skuldrene, da Raketten tændte. Jeg gik om Bord og fik en anden Pistol og Granat, og et Øjeblik efter, omtrent Kl. $12^3/_4$ Midnat, havde jeg atter meget godt Skud paa en stor Hval. Pistolen brændte atter for; men da jeg var forberedt, blev jeg ved med at holde Skyderøret paa Skulderen og sigte saa godt som mulig. Raketten fløj ogsaa ud et Øjeblik senere, hvilket havde til Følge, at Granaten borede sig ind i Bagkroppen istedetfor i Nærheden af Sidefinnen. Saaledes stærkt saaret satte Hvalen Fart med Baaden paa Slæb; i Begyndelsen langsomt, men senere hurtigere og hurtigere. Under dette bredte der sig en tyk Taage over Vandet, og de andre Baade samt Skibet tabtes af Sigte, medens vi med vort usædvanlige Forspand som en Pil fløj henover Bølgerne. Flere Hvaler sluttede sig til, og foruden vor egen, der var den største og som vistnok mindst maalte 40 Alen, var der i Reglen en 3—4 Stykker paa Siden af den og foran den. Jeg halte ind og firede paa Linen efter Omstændighederne og var snart helt oppe i Nærheden af Hvalen for at give den et Landsestød, men saa spændte den paa med saadan Magt, at vi atter maatte fire, for ikke at faa Baaden halet under Vand. Over 40 Favne Line fik den dog aldrig, og undertiden var der halet ind til 10 Favne. Der blev imidlertid blæst i Hornet for at faa Dampskibet efter. Vi gik vistnok mindst en Mils Vej mod Nordvest uden at høre noget til Dampskibet, men til al Lykke svingede Hvalen og gik omtrent

samme Vej tilbage. Vore Signaler blev nu gensidig hørt. Damperen havde faaet fuld Damp op og løb 9 Miles Fart. En Jagt af den mest ejendommelige Beskaffenhed udviklede sig — maaske den første i sin Slags, som nogensinde er opført. Naar Hvalen sagtnede sin Fart, halede Damperen, med de to Baade paa Slæb, ind paa os, men saasnart den var ifærd med at omgaa Hvalen, for at give en af Baadene Lejlighed til at sende den et dræbende Skud, svingede den med sine Forløbere og Følgesvende saa hurtig i en anden Retning, at Manøvren mislykkedes. Ved Hjælp af en af de andre Hvalbaade fik jeg imidlertid ny Line og nyt Skud om Bord. Jeg halede ved Hjælp af Spillet Baaden saa tæt op under Hvalen som muligt; det var vanskeligt at give den et dræbende Skud paa langs, men det maatte forsøges. Pistolen fejlede imidlertid og forinden dette kunde afhjælpes, slap Harpunen, efterat vi i 5 Timer havde gennemfaret *Myrebugten* (en stor Havbugt Syd for *Berufjord*) med dette mærkelige Forspand. Det var en af de ejendommeligste og interessanteste Situationer, jeg har oplevet. Efter Kl. 2 klarede Taagen bort, og den hele Situation i Morgenbelysning med de høje snedækte Bjergtinder i Baggrunden, netop beskinnet af Solens første Straaler, forskellige franske Fiskere rundt omkring med „*Thomas Roys*", og jeg med Hvalen farende omkring i de mest forskellige Retninger, gjorde et saa storartet og ejendommeligt Indtryk, som man kun sjældent har Lejlighed til at opleve Mage til. Jeg havde imidlertid stadig godt Haab om at komme i Besiddelse af Hvalen — vi kaldte den allerede „vor Hval" — og jeg havde ikke kappet mig fra den, om vi saa skulde have fulgt den uden Proviant endnu fulde 24 Timer. Det pludselige Omslag i Følelser, som fulgte med, da Harpunen slap, lader sig derfor næppe beskrive. Jagten fik en brat Ende og Kl. $6^1/_2$ om Morgenen søgte vi den Hvile, som vi trængte til, uden at nogen af os havde tænkt derpaa."

En Ting var ganske uforstaaeligt for alle, og det var, at de fra *Thomas Roys* modtagne Raketter saagodt som alle viste sig ubrugelige, idet de ikke kunde bringe Granaterne ind i Hvalerne. Den af *Thomas Roys* leverede Beholdning af Raketter skulde efter Aftalen være af samme Slags som de, Royserne i Slutningen af 1865 lavede i *Seydisfjord*, og som dengang havde vist sig at tilfredsstille alle rimelige Fordringer. Hvorfor skulde de samme Raketter nu vise sig ubrugelige hos os? Den eneste rimelige Forklaring var,

at Amerikanerne havde pudset os og leveret os de gamle kasserede Raketter fra 1865. Der var meget som tydede herpaa, blandt andet *John Roys* pludselige Forsvinden fra Skuepladsen, og ikke mindst, at hans tre amerikanske Baadførere fulgte ham paa det mindste Vink og uden at gøre noget Krav gældende overfor Selskabet.

Et Faktum var, at saa godt som alle Raketter svigtede. Der blev derfor snarest muligt skrevet til København for ved Orlogsværftets Laboratorium og hos Fyrværker *Amici* at faa lavet nye og kraftigere Raketter.

Hammer undersøgte nu Fjordene paa Vest- og Nordkysten, stadig søgende efter Hvaler, men uden nævneværdigt Udbytte.

Den 18. Sept. kom *Thomas Roys* tilbage til *Berufjord*, hvor Kapt. *Tvede*, der paa Fiskeriselskabets Vegne havde gjort Tjeneste i Roysernes Skibe, kom om Bord. Hans Meddelelser syntes ikke at bekræfte den Mistanke, der var rejst imod Amerikanerne, om at de havde solgt Selskabet kasserede Raketter. De havde lidt under de samme Vanskeligheder som de danske, og deres Udbytte havde hidtil været i høj Grad utilfredsstillende.

Hammer gik derefter Nord paa og afsøgte Kyster og Fjorde, men udover et godt lokalt Kendskab bragte denne Rejse intet Udbytte, Vejret var, som overhovedet under Opholdet ved Island, meget stormende, saa man kun rent undtagelsesvis kunde fire Hvalbaadene i Vandet.

Under et Ophold paa *Seydisfjord* besøgte *Hammer Thomas Roys*, hvis Modtagelse var venlig, og der var nu Lejlighed til at opgøre det opkomne Mellemværende. Paa *Thomas Roys* Initiativ blev der foretaget Prøveskydninger med de forskellige Raketter; efter disse maatte *Thomas Roys* indrømme, at de af ham leverede Raketter var svagere, end Bestemmelsen havde været, men han hævdede bestemt, at dette ikke var gjort med Forsæt. Med Forekommenhed viste han hele Etablissementet og de derværende Trankogerier, hvoriblandt en af ham opfunden ny hensigtsmæssig Maade, paa hvilken Olien kan udkoges af Hvalknogler.

Den 19. Okt. forlod „*Thomas Roys*“ Island, anløb Færøerne og kom til København d. 2. Novbr.

Som Resultat af dette Togt maa det siges, at det havde været rigt paa Erfaringer, men Udbyttet af Hvalfangsten havde været

endnu slettere, end *Hammer* i værste Tilfælde havde tænkt sig. Man havde kun fanget 6 Hvaler og Andel i to ilanddrevne, medens nogle og tredive gik tabt efter at være dræbt.

Hvad de andre Skibes Udbytte angaar havde Resultatet heller ikke været godt, væsentlig fordi den ny og velsejlende Skonnert „*Gardar*" først kom paa Fiskepladsen tæt ved Fiskerisaisonens Slutning. Jagterne „*Gudrun*" og „*Ingolfur*", der havde været paa Havkalfangst, havde kun faaet 74 og 78 Tdr. Lever. Grunden hertil var de hyppige Storme, og at Polarisen havde hindret Fangst paa de bedste Fiskepladser. Det økonomiske Resultat havde derfor været meget slet, idet man gik ud af Aaret med en Underbalance paa 60,000 Rdl., der væsentligst stammede fra „*Thomas Roys*" og Hvalfangstforsøget.

Til trods for dette sørgelige Resultat, mente *Hammer* dog, at man i Fremtiden vilde kunne naa det Maal, han havde sat sig. For at have de dertil nødvendige Pengemidler til Disposition, blev man, i Tillid til Driftsbestyrerens Energi og Dygtighed, paa Generalforsamlingen enige om at vedtage, at Aktiekapitalen skulde udvides til 250,000 Rdl. og Driften fortsættes.

Kapitel X.

1867

I Løbet af Vinteren 1866—67 blev der foretaget en Del Forandringer og Reparationer om Bord i „*Thomas Roys*". Ved velvillig Imødekommenhed fra Marineministeriet blev der paa Orlogsværftets Laboratorium gjort en Del Forandringer ved Hvalvaabenet, som ved Prøveskydning viste sig at være Forbedringer. Man mente herigennem at have faaet et Raketapparat, som ved Skydning imod Hvaler vilde være, om ikke fuldt tilfredsstillende, saa dog betydeligt bedre end de hidtil benyttede.

Robbefangst i det nordlige Ishav.

Ved Robbefangst forstaas Jagt paa Sælhunde og deres Unger, der foretages i Marts og April mest af norske og engelske Fangstskibe. Sælhundene yngle i store Flokke paa de Isflager, som med Polarisen drive ned imellem *Jan Main* og Grønlands Østkyst. Stedet, hvor de samles, (Stabelen kaldet), ligger de forskellige Aar paa forskellige Steder, afhængigt af Isens Beskaffenhed og Beliggenhed, og det gælder derfor for Fangstskibene at finde den store Stabel. I denne ligger de voksne Dyr omgivet af deres Unger og bliver et let Bytte for de graadige Fangere, som, naar de er heldige, paa faa Dage kan faa deres Skib fuldt lastet med store og smaa Sælhunde.

Det er ikke ubetydelige Værdier, som paa denne Maade indfanges i dette „Ingenmands Omraade". *Hammer* var klar over, at der var forbunden mange Farer, baade for Skib og Besætning, ved at færdes i Polarisen, særlig naar i stormende Vejr de store Isskodser skrue imod hinanden og truer med at knuse alt som kommer imellem, men da „*Thomas Roys*" maatte anses for at være et stærkt bygget Skib, mente han at turde paatage sig det Ansvar at søge ind i Polarisen for at tage sin Part af de store Værdier.

For at have en Mand, som var bekendt med Forholdene i Polarisen og med Robbefangst i Særdeleshed, engagerede han Bornholmeren Kaptain *Kofoed* som Styrmand i „*Thomas Roys*". Han havde gjort flere Rejser med norske Skibe og var som gammel Ishavsfarer særlig egnet til denne Post.

„*Thomas Roys*" afgik fra København den 20. Febr.; paa Grund af Modvind anløb det nogle norske Havne og ankom d. 2. Marts til Færøerne.

HAMMER SOM ROBBEFANGER

Opholdet paa Færøerne blev en Del længere end paatænkt, dels paa Grund af uroligt Vejr, og dels fordi det tog lang Tid at samle Mandskab. *Hammer* havde nemlig forhyret en Del Færinger, som, da det kom til Stykket, meldte sig fra. Den 19. Marts forlod Hammer Færøerne og satte Kurs efter *Jan Main*. Efterhaanden som man kom Nord paa aftog Temperaturen til ÷ 12°. Skibet blev derved saa overiset, at det saa ud som et svømmende Isbjerg. Allerede d. 23. Marts fik man de første Stykker Polaris i Sigte, og henad Aften var man midt i dem. — I det følgende skal gives enkelte Uddrag af *Hammers* Dagbog, som giver et Billede af Forholdene og Sælhundejagt i Polarisen.

„Søndag d. 24. Marts var Veiret smukt. Ismasserne tog sig malerisk ud i det smukke Solskin og frembød allehaande forskellige Billeder. Af og til saas enkelte spredte Sælhunde, og det lykkedes paa en Times Tid at bringe omtrent 30 Stk. om Bord. Da der ikke var flere i Nærheden, arbejdede vi os længere ind i Isen for at finde Stabelen. Under disse Farter dræbtes en gammel Klapmyds, der gav en ret interessant Jagtscene, idet den tappert

satte sig til Modværge, den slog tre Mand til Jorden og knækkede 4 Køller, inden den overgav sig.

Da Natten til den 27. Marts nærmede sig, stoppede vi og lod Skibet drive med Isen. Paa Grund af Storm og høj Dønning var dette Natteleje mindre behageligt, idet Skibet rullede stærkt og tørnede op imod Isflagerne, saa man næppe kunde staa paa Dækket.

Om Middagen var vi saa heldige at naa den Plads, som var Maalet for vor Virksomhed. Allerede om Formiddagen havde vi set 6 Skibe forude, der laa i en stor Ismark, ivrigt beskæftigede med at dræbe Sæler. En af disse Skibes Førere var Kongen for Norges Virksomhed i Ishavet *Sven Foyn*. Vi stod ind imellem de svære Ismasser nærmest *Foyns* Skib. Vort Mandskab blev sendt ud paa Isen, hvor det vrimlede med Sæler, og faa Øjeblikke senere udfoldedes der en travl Virksomhed. Nogle skød de gamle Sæler, andre slæbte dem om Bord og hejste dem op.

Det var et mærkeligt Skue at se Folk i Mængde spredt over den højt bølgende Isflage. Dønning fra Stormen, der raser udenfor, løber ind under Isen og bryder denne i smaa Stykker, der hæver og sænker sig ligesom Oceanets Bølger. Paa disse Isstykker sprang Mandskabet omkring, som berusede af Jagtiver. Alle maa vogte sig for ikke at glide med Foden, et Fejltrin kan bevirke, at han dumper ned imellem to Isstykker og ikke kan komme op igen. Endnu er det for tidligt at dræbe Ungerne, de er for smaa og giver for lidt Udbytte. Det er derfor kun de forholdsvis faa Gamle som Jagten i disse Dage gaar ud over, men de er ogsaa langt mere værdifulde. Alle deltog i Jagten, selv Skibslægen nedlagde 7 store Sæler.

Kl. $10^3/_4$ Aften ophørte Jagten, og Skibet blev liggende stille i Isen, det vil da sige forsaavidt Skruen ikke var i Gang, thi forøvrigt kan man ikke sige, at vi laa stille, thi Dønningen væltede Skibet fra den ene Side til den anden, og de flere Favne tykke Isblokke bibragte det hyppige Stød og Puf, som man maatte undre sig over, at Skibet kunde taale.

Imorgen tidlig Kl. $3^1/_2$ er Grøden færdig og Apetitten stor; Kl. $4^1/_2$ begynder Jagten, for, dersom Omstændighederne tillader det, at vedblive til det bliver mørkt.

Torsdag d. 28. Marts. Natten blev som sædvanlig tilbragt imel-

lem gyngende Isskodser og „*Thomas*“ fik sig mangt alvorligt Bums uden dog at tage Skade. Kl. 4 Morgen begyndte Jagten. En levende Tirailleríld udviklede sig snart fra de 7 Skibe, der laa hinanden temmelig nær. Idag blev Jagten frigivet til at gælde baade gamle og unge. Da vi ved Middagstid havde faaet 170 store og 100 smaa Sæler, begyndte Isen efterhaanden at skilles ad. „*Thomas Roys*“ maatte derfor dampe omkring for at samle Folkene op fra de forskellige Isstykker. Da der nu ikke var mere at gøre paa dette Sted, gik vi Syd paa og endnu samme Aften stod vi ind i en stor uoverskuelig Ismark, den rigtige Stabel, hvor der fandtes Millioner af Sæler, saa langt Kikkerten kunde række. Morsomt var det at iagttage Kapt. *Kofoeds* Iver. Han laa paa Spidsen af Bougsprydet for at dirigere Styringen imellem Isskodserne, og naar „*Thomas Roys*“ til Tider løb sig fast i Isen, begyndte han uvilkaarligt at slaa Hælene i Sprydet i sin utaalmodige Iver, ligesom man sætter Sporerne i en Hest for at faa den frem.

I de nærmest følgende Dage fortsattes Jagten paa lignende Maade, og Udbyttet blev betydeligt. Mange besynderlige Scener forefaldt, som Eksempel skal nævnes: *Kofoed* forfølger en stor Sæl ud paa den svage Is. Isen brister under Sælen. *Kofoed* faar akkurat Tid til at slaa sin Kølle i Sælen, men nu brister Isen under ham. Han holder fast i sin Kølle for ikke at miste sit Bytte, men selv ligger han i det iskolde Polarvand. En flink og resolut Mand — ogsaa Bornholmer — kommer til og faar sin Kølle anbragt i Nakken paa *Kofoed* og haler ham op paa Isen med samt hans Sælhund.

Foruden *Kofoed* faldt tre Mand gennem Isen, men alle blev bjærgede. To af dem blev syge af Anstrengelse ved Kampen med Isstykkerne og en forvred sin Fod.

Efter fire Dages anstrengende Arbejde var *Kofoed* nær segnet af Overanstrengelse. Han maatte forlade Arbejdet paa Isen, og *Hammer* løste ham af.

Mandskabet fik ikke megen Hvile i disse Dage, kun 4 Timers Søvn i Døgnet, men de var alle flinke og udholdende. *Kofoed* var Fyr og Flamme, han sagde: „Der maa arbejdes, medens der er noget at hente, thi siden er det for silde“.

Vi maatte love for, at der var Læge om Bord, thi der forefaldt hvert Øjeblik paa Dagen Beskadigelser, som krævede hans Hjælp.

— Virksomheden paa Isen frembyder ogsaa andre Farer og da særlig den levende Krydsild, der fremkommer, naar flere Skibe arbejder i Nærheden af hinanden. Igaar blev en Kølle skudt over, og en Kugle slog ned imellem Benene af en Mand, der var ifærd med at flænse en Sæl. Den uhyggelige Lyd af Kugler, der piber i Luften, vænner man sig snart til.

Frisk Proviant savner man ikke, thi den unge Sæl afgiver en delikat Steg, ikke ulig Haresteg. Hjerte, Nyrer og Lever er som stegt en fortræffelig Spise. Vi lever i denne Tid baade Morgen, Middag og Aften højt paa ferske Provisioner.

Ved et ihærdigt Arbejde lykkedes det allerede den 5. April at faa fuldt Skib, og vort Ophold i Polarisen havde kun varet i 14 Dage. Forinden vi forlod Stedet, fik vi Kaptainen paa et af de engelske Fangstskibe til at tage Melding og Telegram med til England. I Telegrammet stod: „*Fuldt Skib*, omtrent 800 Tdr. Alt vel" og i Rapporten stod „1344 gamle og 4022 unge Sæler".

Det var med stor Tilfredsstillelse, at *Hammer* afsendte dette Telegram, thi det var første Gang, man kunde sende gunstige Efterretninger til Hjemmet.

Den 6. April forlod „*Thomas Roys*" Polarisen med Kurs paa Island. Efter et kort Ophold paa *Seydisfjord* gik „*Thomas Roys*" til *Djupavog*, hvor den ankom d. 10. Den traf Polarisen langs Islands Østkyst, hvor den blokerede Kysten helt ned til *Berufjord*. Da „*Thomas Roys*" kom i Sigte fra *Djupavog* blev Folkene her meget ængstelige ved at se den ligge saa dybt i Vandet. De troede, at Skibet kom ind fuld af Vand, i synkefærdig Tilstand, men de blev snart bragt ud af deres Vildfarelse ved 3 rungende Hurraer fra Mandskabet.

I *Djupavog* traf man „*Skallagrimur*", som blev udrustet til Hvalfangst med *Waldorff* og *Larsen* som Hvalskytter.

Vinteren paa Island havde været meget streng. Fra Novbr. til Begyndelsen af April havde det frosset uafbrudt med svært Snefald. Temperaturen var endnu ÷ 8° R. Hele Landet var dækket med et tykt Snelag. En saa haard Vinter og en saa stor Nød havde man ikke kendt i mange Aar. Man var vant til at græsse Kreaturerne ude til efter Nytaar, men iaar var dette umuligt, og alt Foder var opbrugt. Man gav Kreaturerne det sidste Korn, og dersom en Forandring ikke meget snart indtraadte, vilde hele Besæt-

ningen uddø og Menneskene hungre hen; Handelsskibenes Ankomst var den sidste Redning — og med den nuværende Isblokade var der ingen Sandsynlighed herfor. Der var ikke en Købmand paa hele Østkysten, som havde Varer, alt var brugt lige til den sidste Taar Brændevin.

Om Bord i „*Thomas Roys*" gik man straks igang med at losse den store Last, skære Spæk fra Sælhundene og gøre alt klar til Hvalfangst. De fattige Islændere kom for at hente det Sælkød, som blev skaaret fra Spækket, men de var ikke til at formaa til at tage Arbejde uden en urimelig høj Løn. Da en saadan ikke kunde gives, foretrak de at ligge ledige.

Søndag den 21. April — Paaskedag — saa *Hammer* fra Bondevarden[1]), at Isen var tiltaget i Mængde, saavel ud til Søs som ind i Fjorden. Inde i *Berufjord* saas en Hval indesluttet af Isen. Der blev straks gjort Jagt paa den, men først Dagen efter blev Hvalen dræbt og slæbt paa Land, hvor den blev flænset. Da „*Thomas Roys*" ikke kunde komme ind til den paa Grund af Is, maatte den flænses paa Stranden. Hvalen var udmærket fed, men vanskelig at behandle. Man maatte føre tomt Fadeværk ind til den og nedlægge Spækket i dette, indtil man kunde hente det under gunstigere Forhold.

Hammer og hans Folk driver paa en Isflage i det aabne Hav.[2])

„*Onsdag d. 24. April.* Imorges Kl. 6 blev det meldt mig, at et dansk Krigsskib, en tremastet Skonnert, med Lodsflag paa Toppen, befandt sig Nord for *Papey*, tæt udenfor Isen. Da Omstændighederne var af en saadan Beskaffenhed, at ingen islandsk Lods med egne Midler og Kræfter kunde tænke paa at give den af Krigsskibet forlangte Lodshjælp, opfordrede jeg Lods *Jon Jonson* af *Djupavog* til at gaa ud, idet jeg tilbød ham personlig at ville gaa med samt give ham en passende Baad med fornøden Besætning. *Jon* er kendt som en flink Lods og en dygtig og hæderlig Mand. Han svarede mig, at han havde lovet Chefen for „*Fylla*", Kapt. *Schultz*, at gaa ud, saasnart en dansk Orlogsmand viste Lodsflag, og at han var villig til at gaa, naar der var ringeste Mulighed for at naa derud. Orlogsmanden laa Nord over, og da der var en bred

[1]) Et Sømærke, der var rejst paa et af Fjeldene.

[2]) Efter Hammers Dagbog; aftrykt i „Fædrelandet" for 27. og 28. Juni 1867.

Aabning i Isen fra *Svartafus* ud i aaben Sø, var det at antage, at han agtede at løbe ind i samme, for derved at lette Lodsen Arbejdet med at komme ud. Jeg lod derfor en Baad transportere over Land ud til *Svartaskær*, og viste Flag fra dette, saavelsom et stort Flag fra *Bondevarden* for derved at tilkendegive Orlogsmanden, at han var bemærket, og at Lodsen var undervejs. Orlogsmanden, som var Skonnerten „*Fylla*", løb imidlertid ikke ind i den aabne Rende, men vedblev at staa $^1/_2$ Mils Vej fri af Iskanten nordefter udfor *Brejdalsbugten*; her vendte den og lod sig atter med Strømmen drive Syd paa. Lodsflaget blev nu halet ned, medens Nationalflaget vedblev at vaje, og da „*Fylla*" atter undlod at staa ind i den aabne Rende, var det umuligt at skaffe ham Lods om Bord fra *Svartaskær* og ud igennem *Berufjord*. Da han omtrent Kl. 12, i Nærheden af *Papey*, atter viste Lodsflag, saavidt det herfra kunde bemærkes, og blev liggende stille tæt udenfor Isen, syntes det dog, som om det var meget magtpaaliggende at faa Lods.

Jeg lod nu en anden af vore Baade transportere over Land fra *Djupavog* til Sydsiden af *Bulandsnæs*. Her var Isforholdene saaledes, at naar „*Fylla*" holdt sig paa den Plads, den nu indtog, vilde vi være i Stand til at naa derud, begunstiget af den stærke sydgaaende Flodstrøm paa $1^1/_2$ à 2 Timer. Da vi var stærkt sysselsatte med uopsættelige Forretninger baade paa „*Thomas Roys*" og „*Skallagrimur*", den første med at losse Sælspæk og den anden med at flænse en Hval, kunde jeg kun undvære ganske faa Folk. Foruden mig selv og Lodsen *Jon* bestod Baadens Besætning af Fiskemesteren *Waldorff*, Kaptain *Tvede* og polyteknisk Kandidat *Petersen*. Da der var størst mulig Udsigt til om faa Timer eller højst en halv Dag at arbejde sig frem til Maalet, var vi kun forsynede med en halv Dags Proviant.

Omtrent Kl. $12^1/_2$ forlod vi *Bredevigen* og naaede snart ud til en lille Ø, hvor vi landede, for endnu en Gang nøjere at overskue de Farer, der var at overvinde paa den forestaaende Tur imellem Polarisens Ismasser. „*Fylla*" laa endnu paa samme Plads tæt Syd for *Papey* med Lodsflaget hejst, og den hvide Damp ud af Damprøret. Vi kunde ikke tvivle paa, at den snart vilde bemærke Baaden, og da vi i saa Tilfælde turde gøre sikker Regning paa, at den vilde blive, hvor den var, og optage os, besluttede jeg at vove Forsøget paa at naa derud, hvilket under de øjeblikkelige Forhold og

ved rask Arbejde fra vor Side kunde naas paa en Times Tid. Vi passerede to smaa Skær. Da vi var kommet herhen, bemærkede vi til vor store Forbauselse, at „*Fylla*“ fjernede sig i sydlig Retning, og at Lodsflaget var halet ned. Vi viste nu vort Flag fra en høj Isskodse og gjorde os al mulig Umage for at blive bemærkede og optagne, men forgæves, uagtet „*Fylla*“ ikke var længere borte end at vi kunde se Skroget til Vandgangen og med blotte Øjne skelne Enderne i Rejsningen. Kort efter fyredes der op, og da „*Fylla*“ nu fjernede sig med rask Fart, var vi overgivne til vor Skæbne, uden Mulighed for med den indtrædende Strømforandring at kunne komme tilbage. At naa *Papey*, som var nærmest Land, var umuligt, da Strømmen med rivende Fart kørte os Syd efter, og trods al vor Anstrengelse var det umuligt at stoppe den.

En stor Isflage kom saa hurtig ned paa os, at vi netop fik Tid til at redde Baaden fra at blive knust, ved rask at trække den op paa Isen. Denne skruede bestandig mere og mere sammen, og faa Øjeblikke var tilstrækkelige til at forandre Forholdene saaledes, at vi ikke havde andet at gøre end med vor Baad at drive magtesløs om med Isen. Efter et Par Timers Forløb forbedrede Forholdene sig noget, men vi befandt os et godt Stykke tilsøs Syd for *Papey*, afskaaret fra al Udsigt til for det første at naa Land. Da vi var blottet for Levnedsmidler og Overtøj, var Situationen dobbelt fortvivlet og af en saa alvorlig Beskaffenhed, at vi, trods de ugunstige Omstændigheder, vedblev dels at slæbe Baaden over de høje Isskodser, dels at hage og stage os frem imellem dem og igennem Sjapisen, indtil det Kl. 11 om Aftenen var os umuligt at arbejde længere. Kort før vi ophørte med vor trøstesløse Gerning, indtraf en lille Begivenhed, som for os var af saa stor Betydning, at Døden havde været vor visse Lod, ifald denne ikke var indtruffen.

Vi saa nemlig en grønlandsk Sæl paa Isen og kort efter var den vort Bytte. Straks efter fangede vi en Sæl til, og saaledes udrustede med Proviant saa vi os istand til at leve en hel Uge paa Isen, dersom ikke Storm eller andre uforudsete Omstændigheder, hvad der var stor Sandsynlighed for, forinden gjorde Ende paa vor Tilværelse. Kl. 11 blev Baaden sat op paa en Skodse, og da det frøs stærkt, turde vi ikke sove, men vedblev at holde os i Bevægelse paa Isen. Natten var for Resten smuk og Vejret stille.

Torsdag d. 25. April. Ved Daggry begyndte svære Skyer at trække op i S. S. O. og Dønningens Brøl mod Iskanten forkyndte, at et Uvejr nærmede sig. Smaa Aabninger dannede sig imellem den svære Is, og Baaden blev sat tilvands; vi arbejdede dels med Aarerne, dels med Hagerne, men det var kun lidt vi avancerede, og efter et Par Timers Forløb var videre Arbejde umuligt, dels fordi Isen atter skruede sammen, dels fordi alt indhylledes i en tyk Snestorm fra S. O. Da vi ikke havde andre Klæder end dem vi gik og stod i, turde vi ikke uden den højeste Nød udsætte os for at blive vaade. Det var klart, at vi maatte være belavede paa et flere Dages Ophold paa Isen, og den eneste Betingelse, under hvilken Redning kunde tænkes mulig, var at holde Legemet tørt og efter Omstændighederne vel forsynet med Føde, saaledes at Træthed og Slaphed ikke pludselig skulde faa Magt over os. Omtrent Kl. 5 om Morgenen blev Baaden atter sat op. Med Bunden i Vejret og ved Hjælp af Sne indrettedes den til en tæt Bolig, kun forsynet med en lille Indgang, stor nok til at en Mand paa alle fire kunde krybe ind og ud, Flag og Aarer plantedes paa en høj Isskodse ved Siden af Baaden, om man muligt skulde faa Øje paa os fra Land, saasnart det lettede i Vejret; som det nu var og blev i mange Timer, var alt skjult i en tæt Snetykning. Vi lejrede os i vort lille Hus saa hyggeligt som Omstændighederne tillod, og da vor sidste Proviant var forbrugt den foregaaende Aften paa $^1/_2$ Pd. Smør nær, gik jeg straks ifærd med at indføre det nye Spisereglement af vore to kostbare Dyr, Sælhundene. Det var lidt haardt at gaa paa de raa Hunde, men jeg fandt det nødvendigt at begynde straks, inden Maverne blev ganske tomme og uimodtagelige for den raa Føde. Jeg gjorde selv Begyndelse med at sluge nogle Stumper Spæk, og Lodsen *Jon* gjorde straks ligesaa. Vi fandt denne Spise ret behagelig og baade styrkende og oplivende, saaledes at vi endog gik over til ordentlig at tygge og synke Spækket som anden almindelig Spise. Det smagte sødt og lignede mest søde Nøddekærner. Derefter begyndte de andre tre, endskønt med mindre Appetit, at indtage smaa Partier Spæk. Jeg var glad ved dette heldige Forsøg med den ny Slags Føde, som langt overtraf mine Forventninger. *Jon* og jeg gjorde nu Forsøg paa at spise det raa Sælkød, ogsaa deri fandt vi stort Behag. Dette var i højeste Grad glædeligt og styrkede vort Mod ved Udsigten til herved endnu i mange Dage

at kunne holde vore Kræfter oppe og være fri for Hungersnød. Det var en Gene, at intet Vand fandtes; Indsugning af Is og Sne forhindrede jeg saameget som muligt. Ovenpaa dette styrkende Maaltid benyttede vi Snestormen til Søvn. Vi hang med Kroppen over en Tofte, eller fandt et Leje paa nogle Hager og Pigge ovenpaa Sneen. Den Vagthavende krøb af og til ud af Hytten for at holde Udkig; men langt Ophold udenfor blev aldrig taget, saalænge Nedslaget varede.

Dette vedblev imidlertid hele Dagen og gik om Eftermiddagen over til stærk Regn. Efter at Formiddagen var tilbragt med Søvn, følte vi os ved Middagstid højlig styrkede, men atter hungrige. Vi forsøgte nu at indrette os lidt hyggeligere og navnlig faldt det os ind, om vi ikke kunde gøre Fyr og faa varm Mad. Nogle Svovlstikker fandtes i en Lomme; en tom Blikdaase, der var medtaget i Stedet for Øsekar, kunde tjene som Gryde, et halvt Sælhundeskind var tilstrækkeligt til Ildsted og Spæk samt Spaaner, skaarne af Baadens Tofter og Ribber, var udmærket Brændsel. Alt dette blev i en Fart lavet tilrette; Kød og Spæk skares i smaa Stykker og kastedes i Kedlen, noget Sne og en Klat Smør imellem, og snart hørte vi den fornøjelige Lyd af Kogepottens Snurren og Brasen. Medens Røgen trak ud gennem et Hul i Sneen, bragte Ilden os en hyggelig Varme, rigtignok blandet med nogen Røg, inde i Baaden. Det varede ikke længe, inden Maden var færdig, og vi nød, rigtignok paa en til Menneskets Naturtilstand grænsende Maade, et velsmagende og styrkende Maaltid varm Mad. Især smagte Suppen, som bestod af Tran, Blod, Vand, Smør og Kraft af Sælhundekødet, delikat. Dette glimrende Resultat gjorde os næsten ellevilde af Glæde, og vi saa intet til Hinder for i længere Tid at føre dette, som det skulde synes, forladte og ensomme Liv paa en Isskodse i det stormende Ocean. Om Eftermiddagen, medens det vedblev at plaskregne, benyttede vi Tiden til gemytlig Passiar og fik vore tomme Ølflasker fyldte med Vand. Vi blev saaledes ved Regnen rigelig forsynet med Drikkevand, hvad vi hidtil havde savnet, men forresten var Regnen os en langt større Ulempe, end den tørre, haarde Frost; thi mindst af alt kunde vi taale i længere Tid at være vaade; der blev derfor intet Arbejde foretaget udenfor, selv naar Omstændighederne tillod os at avancere et lille Stykke.

Isen skruede i Løbet af Dagen endnu tættere sammen, de store Blokke, der som oftest maalte 8—10 Favne i Tykkelse, malede og skruede imod hinanden og knuste alt, hvad der kom imellem dem. Brændingen paa Iskanten kom os kendeligt nærmere og Dønningen satte saa stærkt ind paa os, at vi maatte benytte det første mulige Øjeblik til at trække os tilbage. Da det henimod Aften holdt op med at regne, lagde vi alle vore Kræfter sammen og trak den, efter Besætningens Størrelse ret tunge Baad, hen over de høje Isskodser, snart op og snart ned ad Isskrænterne. Da vi noget længere inde i Isen, hvor Bevægelsen var mindre stærk, traf paa en stor, flad Skodse med et smukt Isslot af blaa krystalklar Is, flere Stokværk højt, paa den ene Ende, opslog vi der vort Natkvarter og indrettede vor Husstand, medens vort Dannebrog plantedes paa Slottets Tinde. Flere Sæler var i Løbet af Dagen bemærket paa Isen hist og her omkring, men vi kunde ikke formedelst de vanskelige Isforhold naa hen til dem; alt Vildt, vi skulde have, maatte slaas med Knipler, da vi ikke var forsynet med Skydevaaben. Da vi desuden i de to Sæler havde Føde i længere Tid, end vi kunde vente at holde Livet paa Isen, gjorde vi os heller ikke Umage for at forøge vort Proviantforraad. Vi skulde hvert Øjeblik flytte med Hus, Proviant og alt, og det var vanskeligt nok for vore Kræfter at overkomme dette. Vor Stilling blev med hvert Øjeblik mere og mere kritisk, Stormen, som blæste ind imod Land, malede og knuste Isen bestandig i mindre og mindre Stykker og vi kunde med den mindste Vindforandring vente at se Isen spredt med store Aabninger, i løse Skodser omkring mellem høje Bølger, der stadig skyllede over Isbakserne, og som da vilde have bortskyllet og begravet os tilligemed vor Baad. Isforholdene, især her ude i det aabne Ocean, er noget af det mest lunefulde og uberegnelige, man kan tænke sig; det var derfor vanskeligt at sige, hvad der vilde indtræffe; kun saa meget kunde man være overbevist om, at saaledes som det nu var, vilde det ikke vedblive at være ret længe, og enhver Forandring maatte antages at blive til vort Fordærv. Vore Bestræbelser gik derfor stadig ud paa at nærme os Kysten saa meget som muligt, men det gik yderst smaat, fordi vi ikke kunde magte Baaden over den ufremkommelige Is; at forlade Baaden og forsøge at naa Land tilfods, var en sidste, men højst farlig Udvej, da vi maatte gøre Regning paa, ind mod Skærene at træffe store grund-

satte Skodser med aabent Vand imellem, som det var umuligt at passere uden Baad.

I hvor kritisk og pinlig vor Stilling end var, havde vi den Aften ikke andet at gøre end forblive under vor Baad, og rolig afvente, hvad Natten vilde give os, Liv eller Død; thi Afstanden fra Land var for stor til, at vi selv med Held kunde naa derind inden Aften, og det var dertil hvert Øjeblik Tykning, som trods et lille Lommekompas vilde forvilde os, da Isen vilde nøde os til hvert Øjeblik at gaa i forskellige Retninger. Vi nød da vort sædvanlige Maaltid og gik til Ro.

Fredag d. 26. April. Det vedblev Natten over at storme og regne af S. O. Den Skodse, vi boede paa, blev stødt og hugget imod sine Naboer med saadan Kraft, at Bumbene gennemrystede hele vor lille Verden, og Fornemmelsen var omtrent den samme, som vi havde i „*Thomas Roys*", da den laa i Storm mellem Storisen oppe under *Jan Mayn*. Alt dette var imidlertid ikke til vor Skade, tvertimod var disse Forhold de heldigste, vi kunde have, thi Isen blev ved Stormens og Bølgernes Magt bestandig ført nærmere ind imod Yderskærene og vi fulgte med. Ved Daggry iagttog jeg Situationen ved at krybe udenfor og tage et Overblik oppe fra Slottet. Da det endnu regnede og stormede af S. O., sagde jeg til mine Ledsagere, at vi kun skulde forholde os rolige under Tag. Vort Morgen-Sælhundemaaltid blev nydt med sædvanlig Appetit, og en almindelig Trampen, Støden og Bumpen med Legemet bragte snart Blodet til at cirkulere i de stivnede, kolde Lemmer; den almindelige Klappren med Tænder blev ogsaa snart overvundet, og vi var alle baade i legemlig og aandelig Henseende saa godt udrustede, som fattig Lejlighed tillod, til at tage fat paa den Gerning, som det næste Øjeblik foreskrev os at foretage til vor Redning.

Kl. $5^1/_2$ sagtnede Regnen og hørte efterhaanden op. Vinden lagde sig noget og begyndte samtidig at trække sig nordligere. Nu maatte en Beslutning tages. Jeg løb hen til Baaden, og Raabet: „*Nu eller aldrig*", bragte alle Mand paa Benene i et Øjeblik. Baaden blev vendt, alle vore Fornødenhedsartikler stuvede ned i den, og vi lagde vore samlede Kræfter til for at føre den med os saa nær Land som muligt. En lille Times Arbejde bragte os højst et Par hundrede Alen nærmere Maalet. Vore Kræfter til at slæbe Baaden var udtømt. Vi tog nu hver sit, en slæbte Sælhunden, der endnu

var hel, jeg bar fraskaaren Spæk i en Taske, en anden tog Flaget og Kogepotten, en fjerde og femte Aarene og Flasker med Vand, og endelig var enhver forsynet med en Sejsing om Livet og en Knippel i Haanden. Vi anbefalede os i Guds Vold og forlod Baaden, ved hvilken vi havde oprejst en Aare til Mærke, dersom vi skulde blive nødte til at vende om. Vi gik nu den ene efter den anden, med Sejsingen slæbende, for at Bagmanden kunde tage fat og hale sin Formand op, naar han faldt igennem Isen. Den første Timestid af vor Vandring gik ret heldig, men nu begyndte det igen med Snetykning, og vi kunde ikke mere øjne den Plet, hvor vi havde efterladt vor Baad. Heldigvis var vi kommen saa nær Land, at vi vedblev at skimte det Skær, vi styrede efter. Men nu indtraf ogsaa det, vi havde frygtet. Isen blev langt vanskeligere; store, høje blaa Skodser stod paa Grund, og der var stort aaben Vand imellem dem. Vi maatte gaa i de forskelligste Retninger og vove de farligste Spring, som man under andre Omstændigheder ikke vilde have indladt sig paa. Mange Steder kunde vi kun komme over ved at lægge Aarerne fra den ene Kant af Skodsen til den næste og krybe over paa alle fire; et Uheld, og man var styrtet ned mellem lodrette, flere Favne høje, blaa Isvægge. Paa andre Steder maatte vi bane os Vej ved at springe fra en lille flydende Isflage til en anden; det gik længe godt, men til Slutningen kom der et Sted, der var endnu vanskeligere end de foregaaende. Vi maatte og skulde over; jeg sprang ud paa et lille Stykke Is for derfra at springe over paa det næste. Det første Stykke var saa lille, at det ikke kunde bære mig, og jeg maatte derfor uden Betænkning springe over paa det næste Stykke, inden jeg havde faaet Tid til at undersøge det. Jeg kom ogsaa i et Spring hen paa Midten af det, men gik igennem og blev halet i Land af min Bagmand, *Petersen*. Fiskemester *Waldorff* raabte til mig, at han havde fundet en god Skodse til at springe ud paa; jeg saa straks, at det var af samme Beskaffenhed, som den, jeg nys var gaaet igennem, men jeg havde neppe faaet udtalt min Advarsel, før han vovede Springet og gik igennem; jeg var tidsnok ved Siden af ham til igen at faa ham halet op paa Isen. Endelig lykkedes det at finde en lille Skodse, der kunde bære en Mand, og ved Hjælp af Knipler og Aarer lykkedes det os omsider een for een at komme over dette vanskelige Sted. Flere

saadanne Overgange maatte foretages, indtil det endelig lykkedes os at sætte Fod paa fast Grund.

Vi takkede Gud og ansaa os for frelste fra den mest overhængende Fare. Men vor Stilling var i Sandhed ikke misundelsesværdig. Vi befandt os paa et lille, ubeboet Skær, der ikke var landfast, men derimod ved Brænding kunde overskylles af Havet, det første vi havde at gøre var at trække nogle af de drivvaade Klæder af, og efter at have vredet Vandet af dem, syntes vi, at vi fik tørre Klæder paa. En Forfriskning af Spæk og Kød blev hurtig indtaget, og nu gjaldt det om at naa over til det næste Skær, hvorfra Lodsen troede, at vi kunde naa i Land paa en Øgruppe, som hedder *Tvotaøerne*. For at udføre dette, var der ingen anden Udvej, end atter at begive os ud paa den vanskelige, farefulde Is. Vi naaede forholdsvis heldig det næste Skær, men derfra var heller ingen Overgang mulig, og saa langt vi kunde se henad Skærene, var der aabent Vande.

Vi havde intet andet Valg end atter at begive os ud paa Isen og om muligt opsøge en Forbindelse med de nævnte Øer. Efter en lang og besværlig Vandring kom vi tæt i Nærheden af en Klippevæg, der faldt lodret ned fra *Tvotaøerne*, men der var dybt Vand og en ubestigelig Klippe foran os. Endelig opdagedes en Klipperyg under Vandet, hvor der ikke var dybere, end at det var muligt at vade. Denne førte os endnu længere ind til Klippevæggen, men her blev det atter dybt, og det saa et Øjeblik ud, som al Redning var umulig. Imidlertid bemærkede vi, at den Klipperyg, som vi stod paa, under Vandet drejede til højre langs Fjeldet. Ved at følge denne blot nogle faa Skridt drejede den pludselig om et Hjørne af Fjeldet, og her viste det sig til vor ubeskrivelige Glæde, at den ikke alene stod i Forbindelse med Landet, men der var endog i den stejle Klippevæg formelig dannet en Trappe som af regelmæssig tilhugne Sten, hvorpaa vi med Lethed besteg Klippen, og nu befandt vi os ved Maalet for vore Anstrengelser paa de ubeboede *Tvotaøer*. Disse ligger paa Sydsiden af *Hamarfjord* og ved at vandre til Nordsiden af Øerne, omtrent en $^1/_2$ Mils Vej, kunde vi plante vort Flag der og haabe, at det engang skulde blive bemærket af Beboerne paa Nordsiden af Fjorden, nemlig *Bulandsnæs* og *Djupavog*, hvor vore Skibe laa. Det havde hele Dagen ligefra $^1/_2$ Time, efter at vi havde forladt Baaden, været uophørlig Snestorm, der be-

standig tiltog i Voldsomhed; vi kunde derfor ikke nære noget Haab om, at vort Signal den Dag kunde blive bemærket fra den anden Side, men vi maatte straks belave os paa at opslaa vort Nattekvarter paa Øen. Da vi passerede en til dette Brug passende Klippe blev *Waldorff*, *Petersen*, og *Tvede* tilbage for straks at begynde Bygningen af et Snehus. *Jon* og jeg fortsatte vor Vandring gennem den alenhøje Sne, helt ud til Øens Nordpynt, og da vi der havde plantet Flaget, vendte vi omtrent Kl. $1^1/_2$ tilbage til de andre.

Snehuset blev i en Fart gjort færdig, støttet til og i Læ af Fjeldet, Køkkenet indrettet, og snart blussede en liflig Ild, hvortil vi benyttede de sidste Stumper af vore Aarer og en ilanddreven Spækballie, som vi fandt paa Øen. Vi nød et herligt, styrkende Maaltid, og den tidligere omtalte Suppe formelig gennemstrømmede vore Legemer med en velgørende Varme og friske Kræfter. Vi følte os, som om vi slet ikke havde døjet det mindste, og det hele havde et ganske hyggeligt og patriarkalsk Præg. Efter endt Maaltid trak vi vore vaade Klæder af i Snehytten og tørrede dem over Ilden. Kl. var nu tre, det regnede og stormede svært; vi spadserede op og ned i Læ af Klippen i gemytlig Samtale, da jeg pludselig bemærkede Mennesker paa Nordsiden af Fjorden, dels samlede i Klynge tæt ved Bredden, dels bevægende sig i forskellige Retninger. Det var tydeligt, at vort Signal var set, og at man var i Færd med at befri os.

Da vort Flag stod $^1/_4$ Mil borte, og vi vanskeligt kunde bemærkes ved vor Bolig, begav vi os saa hurtigt som muligt ned til Flaget, først to og dernæst de tre andre, medbringende alle vore Rekvisitter. Vi øjnede en lille Baad paa Fjorden, men det var desto værre altfor tydeligt, at den rasende Strøm og Storm havde faaet Magten over den og kørte dem med en rivende Fart ind i Bunden af *Hamarfjord*. Vi stod nu i en næsten værre Situation, end vi nogensinde havde været i: uden Læ, rasende Storm, Sne og Regn, og vi som nylig var blevet temmelig tørre, blev atter gennemblødte og fik Støvlerne fulde af Vand. I denne Stilling maatte vi forblive i 4—5 Timer, indtil endelig en Hvalbaad med en udsøgt Besætning efter store Anstrengelser var slæbt over *Bulandsnæs* og lykkeligt tog os om Bord.

Glæden og Taknemligheden over vor vidunderlige Frelse var stor og gensidig, især var Glæden stor over at finde os i en saa fuld-

kommen ubeskadiget Tilstand. Vi naaede snart den anden Bred og blev modtaget med alle Slags Forfriskninger, som vi næppe trængte til. De Haandslæder, som var skaffet tilveje for at transportere os paa, blev ikke benyttede. Jeg kastede mine vandtrukne Støvler og løb paa de bare Strømper gennem den alenhøje Sne den halve Mil, der var at tilbagelægge til *Djupavog*, og alle mine Ledsagere fulgte efter paa samme Maade. Vi var de første, der naaede om Bord i „*Thomas Roys*", hvor vi tog os en Kop varmt Øl med Kognak i og gik straks til Køis. De smaa Hunde, *Whisky* og *Hektor*, der havde ledsaget os paa denne Tur, holdt trolig ud, men det var tydeligt, at de havde et Slags Begreb om Faren. Den havde sandelig ogsaa været større for dem, end de anede; thi dersom vi ikke havde faaet de to herlige Sæler, havde vi været nødt til at spise Hundene.

Lørdag d. 27. April. Imorges stod vi op til sædvanlig Tid og befandt os alle efter Omstændighederne meget vel. Et Par af Ledsagerne havde lidt hovne Fødder og Hænder og jeg følte Smerter i Ankelsenen paa den højre Fod, der var noget hævet. Lægen lagde et Bind paa, og Smerten tog kendeligt af i Løbet af Dagen. Jeg vilde gerne straks vise min Erkendtlighed mod de flinke Folk, som saa bravt hver især havde taget deres Del i denne eventyrlige Tur, men havde ikke synderlige Midler til min Raadighed. For dog at gøre noget, tilskrev jeg Lodsen *Jon Jonsen* og sendte ham 25 Rdl., fordi han saa beredvillig havde sat sit Liv i Vove for at skaffe Lodshjælp til et dansk Krigsskib, der havde gjort Signal efter Lods. Fiskemester *Waldorff* fik ligeledes en anerkendende Skrivelse."

Paa samme Dag blev Mandskabet klar med at losse det sidste Sælspæk fra „*Thomas Roys*" og da *Hammer* og hans Følgesvende netop var kommet hjem fra den saa lykkeligt overstaaede Fare, var Begejstringen stor. Folkene var saa glade ved at se deres uforfærdede Fører rask og flink imellem sig, at de hilste ham med tre rungende Hurraer.

Den i *Berufjord* fangede Hval var man længe om at faa flænset. Først den 3. Mai blev man klar med at pakke Spækket i Fade, og faa Dage efter lykkedes det endelig efter nogle Timers haardt Arbejde at komme ud gennem Isen, men den var saa tæt, at der vankede adskillige Knubs. Da Isen laa saa langt tilsøs, at der ikke var

megen Mulighed for Hvalfangst, gik *Hammer* til *Havnefjord* og *Reykiavik* for at hente forskellige Materialer, som ventedes med Postskibet, samt for at forsøge Hvalfangst paa Vestkysten, som i alle Tilfælde var isfri. Her fandtes ingen Hvaler, hvorfor *Hammer* midt i Maaneden vendte tilbage til Østkysten. Paa Rejsen var han saa heldig at træffe „*Ingolfur*", der havde ligget paa Havkalfangst i *Myrebugten*. Den havde, til Trods for det stormfulde Vejr, havt en glimrende Fangst og havde faaet godt 120 Tdr. Lever. Den manglede kun 30 Tdr. i fuld Last. *Hammer* gik om Bord for at bringe Besætningen en Tak for deres Ihærdighed, Dristighed og Dygtighed, og med Glæde drak han et Glas Vin paa deres Velgaaende.

Skipperen Kapt. *Malmkvist* fortalte følgende Curiosa fra Havkalfangsten: „For nogle Dage siden havde han fanget en stor Havkal med en hel, frisk Sælhund i Bugen. Naar de tog Kød og Spæk af denne Sælhund til Madding, bed Havkalene paa med en rivende Fart." Deres Graadighed ses bedst af følgende: En fanget Havkal var, efter at være stukken og opskaaret, atter kastet i Havet. Til trods for denne Medfart, og uagtet alle Indvoldene var taget ud, bevægede Finner og Krop sig, saa den spadserede afsted som en ganske fornuftig Havkal. Ikke et Kvarter efter fangedes en anden Havkal, og ved at aabne Maven paa den fandtes hele det tidligere udkastede Skrog i denne.

Resultatet af denne Fangst var endelig engang en gunstig Efterretning, men det varede ikke længe, inden Jobsposterne skulde komme igen. *Waldorff* og *Larsen*, Selskabets bedste Hvalskytter, som havde holdt til ved *Berufjord* med „*Skallagrimur*" og „*Vikingen*" berettede, at de under særdeles gunstige Omstændigheder havde gjort to Skud hver uden at træffe og nogle faa Dage efter kom der Melding om, at *Waldorff* havde haft fat i 7 Hvaler og *Larsen* i 5, men de undslap alle. Snart var det Raketterne, der ikke gik tilfredsstillende, snart var det Granaterne, der ikke vilde springe, eller Antændingsmidlerne, der forsagede. Det kunde ikke blive ved at gaa paa den Maade, man henvendte sig derfor til *Amici* for at faa en ny Sending af Redskaber sendt op. Disse kom dog først til Island den 17. Juni, og det tog lang Tid at tilpasse Skyderørene til de gamle Stativer og sammensætte Vaabnenes enkelte Dele. Da dette Arbejde nærmede sig en Afslutning, gik „*Thomas Roys*" til Vest- og Nordkysten af Island, hvorfra der var meldt flere store

Hvaler. Den 25. Juni indtraf det skønneste Veir, og flere meget store Hvaler saas. Nu skulde den nyankomne Sending prøves.

Alle Baadene blev forsynet med *Amicis* ny Apparater. Spændingen var stor. Nu skulde da alt være i Orden. Men! Oh Skuffelse! Baad Nr. 1 fik Skud paa en stor Hval, men Pistolen klikkede. Samme Baad fik atter Skud, men Granaten sprang ikke. *Hammer* lod nu Baad Nr. 2 og 3 skyde til Maals, for at se Virkningen af Raketter og Granater. Ingen af Granaterne eksploderede. Vandet var trængt ind og Krudtet var bleven vaadt.

Resultatet af Skydeforsøgene var, at *Amicis* Raketter var gode, men hans Brandrør ubrugelige i Vand. Sprængning af de fra Orlogsværftet leverede Granater svigtede næsten aldrig, men deres Raketter duede ikke. Man var altsaa ilde farne.

Der blev gjort en Del Forsøg med at kombinere de forskellige Dele af Granat-Harpunen, men stadig kom der ny Vanskeligheder og stadig slog der Uheld til. Det var derfor ganske naturligt, at de to Hvalskytter *Waldorff* og *Larsen* var ved at miste Taalmodigheden. De anmodede derfor *Hammer* om Tilladelse til at henvende sig til *Liliendal* for at faa Redskaber, der kunde bruges.[1]) De mente nemlig, at *Liliendal* havde været uskyldig i, at det danske Fiskeriselskab ifjor havde faaet slette Raketter, endskønt Skinnet i lang Tid havde været imod ham. De to Skytter mente nu, at *Liliendal* vilde blive glad ved at faa en Lejlighed til at hjælpe os. — Hvor nødig *Hammer* end vilde henvende sig til denne Mand, kunde han under de nuværende Forhold ikke godt nægte de to Hvalskytter at prøve den eneste Udvej, der endnu aabnede nogen Udsigt til at skaffe Midler til at udføre den Gerning, der skulde give dem og Besætningen Oprejsning for den lange Tid, der var hengaaet uden Fortjeneste.

Hammer henvendte sig derfor selv til *Liliendal*, som var særdeles velvillig og forekommende, og lovede at sælge *Hammer* 12 Raketter. Selv var han langtfra tilfreds med Resultatet af Hvalfangsten iaar. Han havde faaet 13 Hvaler, som flød, medens 14 var gaaet til Bunds, uden at man havde været i Stand til at hæve dem.

---

[1]) Royserne havde efter forrige Aars Kampagne opgivet Hvalfangsten og overdraget denne til Liliendal.

Tiden gik nu hen hele Juli og en Del af August med forgæves Jagt efter Hvaler. *Liliendals* Raketter havde vel enkelte Fordele fremfor *Amici's*, men i det store Hele led de af de samme Svagheder som de danske. Det gamle Uheld fulgte Jagten og alle de Anstrengelser, man gjorde, gav kun det Resultat, at Tiden gik tabt. I Løbet af 3 Uger blev der skudt 15 Træffere, men ikke i en eneste var Harpunen trængt saa langt ind, at Hagerne havde faaet fat. En Del af de anskudte Hvaler blev fundet drivende omkring og bragt til *Berufjord*, hvor de blev flænsede. Enkelte Hvaler lykkedes det at faa Bugt med, men det vil forstaas, at Humøret hos de ledende var langt under Nulpunktet. Det var tydeligt at se, at Hvalfangsten vilde give et endog meget betydeligt Underskud. Hele Skydningen i dette Aar har været en uafbrudt Række af Eksperimenter med de forskelligste Kombinationer af Raketter, Granater og Brandrør.

Den 22. Aug. var *Hammers* Fødselsdag. Han havde om Morgenen sagt, at han havde paa Følelsen, at der vilde hænde noget usædvanligt paa denne Dag. Det skete ogsaa. Da de med „*Thomas Roys*" var kommet 4—5 Mil fra Land og havde smukt Vejr, saa de flere Hvaler omkring sig. *Hammer* fik fra sin Hvalbaad Skud paa meget langt Hold, men under vanskelige Omstændigheder, idet der var høj Dønning, og saavel Hvalen som Baaden havde stor Fart. Ikke desto mindre trængte Skuddet smukt ind midt i Dyret, og Granaten sprang, dog uden øjeblikkelig at dræbe Hvalen. Den for afsted med en umaadelig Fart. Skønt der blev firet rask paa Linen, trak den Baadens Forende under Vand. *Hammer* sagde: „Jeg gik nødig til det, men der var ingen anden Frelse." Vandet stod flere Tommer højt over Baadens Forende, det styrtede ind i Baaden, til trods for at Linen løb ud, alt hvad den kunde. I næste Øjeblik vilde Baaden være fyldt, kæntret og gaaet til Bunds, dersom han ikke straks fik kappet Linen. Han greb den — altid ved Haanden værende — Økse. Det var vanskeligt at kappe Linen, fordi den rovsede ud med stærk Fart, og selv stod *Hammer* i Vand til midt paa Livet, han huggede til, Linen blev hugget over, men samtidig huggede han en Stump af den venstre Langemand og et Stykke af Ringfingeren. Han roede straks om Bord og blev forbundet af Lægen, og kunde glæde sig ved, at Skaden ikke var større. Vejret var nu blevet efteraarsagtig, det var stadig uroligt, tykt og regnfuldt. *Hammer* mente

nu, at det ikke kunde forsvares under de forhaandenværende Omstændigheder at forlænge det dyre Ophold paa Island.

Den 30. Sept. forlod han derfor Island for at vende hjem via Skotland, hvor han vilde forsøge at afsætte de forskellige Hvalprodukter. Paa denne Rejse maatte Skibet udholde en voldsom Orkan, inden det naaede Færøerne, hvor en Del af Mandskabet blev afmønstret. Opholdet i Skotland blev ret langvarigt, da det tog Tid at sælge Tran og Barder. „*Thomas Roys*" afgik med en Ladning Kul og naaede København d. 21. Okt. 1867.

Resultatet af Selskabets Virksomhed i 1867 var følgende: Robbefangsten havde været fuldt ud tilfredsstillende og havde afgivet c. 780 Tdr. Tran.

Hvalfangsten derimod havde været alt andet end tilfredsstillende, der var dræbt 14 Hvaler, som havde givet et Udbytte af c. 750 Tdr. Tran. Robbe og Hvalfangst tilsammen havde indbragt 50,000 Rdl. Foruden de 14 afspækkede Hvaler var mere end det dobbelte Antal dræbt og gaaet til Bunds, altsaa gaaet tabt. Endnu var der Mangler ved Skydevaabnet, men man var kommet et betydeligt Skridt videre. Ved Kombination af de forskellige Raketter, Granater og Brandrør havde man opnaaet at faa en Granat-Harpun, som ved eventuel Forarbejdelse i Danmark formentlig vilde vise sig formaalstjenlig.

Af de to Havkalfangere havde den ene været heldig og faaet c. 300 Tdr. Lever, den anden noget mindre.

Torskefangsten havde ogsaa bragt et taaleligt Udbytte, saa at de to sidstnævnte Fiskerier dette Aar omtrent vilde kunne bære Omkostningerne.

Kapitel XI.

ROBBEFANGST I DET NORDLIGE ISHAV I 1869

I Aaret 1868 mislykkedes Fangsten fuldstændigt; der fangedes kun faa Hvaler og Robbefangsten gav intet Udbytte. Det eneste Lyspunkt var et heldigt Torskefiskeri under Island, men det varede kun i 4 Dage og kunde ikke bøde paa den iøvrigt saa uheldige Sommer; at *Hammer* her delte Skæbne med alle andre, der den Sommer førte Fiskefartøjer ved Island og Færøerne, var kun en stakket Trøst. Den 24. Febr. 1869 gik *Hammer* imidlertid paany med „*Thomas Roys*" fra København. Den anløb norske Havne og indkom til Bergen d. 4. Marts, hvor *Hammer* gjorde Aftale med Notebas *Hille* om til Efteraaret at mødes i *Seydisfjord*, for herfra at drive Sildefangst. *Hammer* bestilte hos *Hille* Note- og Torskegarn samt andre til denne Fangst nødvendige Redskaber.

Den 9. Marts gik *Hammer* tilsøs med Kurs paa *Jan Main* og kom d. 16. ind i løs Is. I Slutningen af Marts rejste der sig svære Storme med Snefnog, som vel aabnede flere Render i Isen, men tillige gav Skibet flere alvorlige Knubs. Ved Hjælp af Damp og Sejl lykkedes det at komme ud af Klemmen. Der viste sig en aaben Rende i Isen og ved at benytte denne var *Hammer* saa heldig ved Aftenstid at løbe lige ind i Stablen, som laa paa samme Sted som i 1867. I Løbet af en Times Tid havde Folkene taget 126 gamle og unge Sæler. Den følgende Morgen Kl. 4 gik hele Mandskabet ned paa Isen. Skibet fulgte med, saa godt det kunde, men Isen blev efterhaanden saa svær og pakket, at det med fuld Kraft ikke var muligt at trænge en Tomme længere frem. Da man befandt sig i Kanten af Stablen blev det efterhaanden vanskeligere at slæbe Sælerne om Bord. Jagten fjernede sig over $^1/_4$ Mil fra Skibet, men Mandskabet arbejdede med Liv og Lyst og alt var lutter Glæde. I Løbet af Dagen havde Lægen og to Skytter nedlagt 64 gamle Sælhunde, medens Folkene havde taget 785 Unger, der næsten alle

var i god Stand. I Løbet af Dagen kom 4 andre Dampskibe til, men ogsaa de sad snart fast i den svære Is. Alt gik godt indtil d. 5. April om Morgenen, da Dønningen satte svært ind, samtidig med at der blæste en svær Snestorm af N. O. Under disse Omstændigheder indtraf en stor Ulykke, idet Skrueakslen brast imod Isen og Roret knækkede. Storm og Dønning vedvarede. Stillingen blev efterhaanden mere end mislig. Ingen Dampkraft var til Disposition og Roret ubrugeligt. Det eneste Haab var ved Hjælp af Sejlene at naa aabent Vand og Island, men at manøvrere i Isen uden Ror var mere end vanskeligt. Der blev anbragt Styretaljer paa Roret og disse hjalp nogenlunde. Der var ikke andet at gøre end at afbryde Fangsten og benytte enhver Lejlighed til at slippe ud. Det var svært at tage denne Bestemmelse, netop nu, da Fangsten var saa godt begyndt og under de bedste Udsigter til et godt Resultat.

Saalænge Stormen og Snefoget varede, var det umuligt at gøre Fremgang; „*Thomas Roys*" blev derfor fortøjet til en svær Isskodse, men efter en halv Times Forløb sprængtes Fortøjningerne. Med stor Møje og Besvær blev Skibet fortøjet igen ved Hjælp af 4 svære Trosser, der holdt Natten over. Næste Morgen blev Folkene atter sendt ud og kom tilbage med 64 Unger, saa man havde ialt 1403 Unger og 74 gamle Sæler.

Det lykkedes efterhaanden at arbejde Skibet ud i aabent Vand, men det havde faaet en temmelig betydelig Læk. Denne stammede væsentlig fra Forstavnen, som viste sig at være brækket under Vandlinien. Vejret var heldigvis blevet godt, og Fremgangen var ret god, men Lækagen var saa stor, at Mandskabet maatte holde gaaende ved Pumperne hele Natten. Den 13. April kunde man paa Lodskuddene mærke, at man nærmede sig Island, men svær Taage forhindrede Landkending.

Paa engang saas Is tæt ved. *Hammer* sluttede deraf, at Isen var ifærd med at lukke de islandske Fjorde. Situationen var alt andet end hyggelig.

Udskrift af Hammers Dagbog.

„Saafremt *Berufjord* skulde være spærret af Is, vilde vi være udelukkede fra den eneste Havn, der endnu kunde tænkes at være isfri. Endskønt jeg ingen Landkending havde haft og ingen Observationer i tre Dage, besluttede jeg at sætte ind efter *Berufjord*

alene ved Vejledning af Loddet og Bestikket. Vel var denne Fremgangsmaade med et saa slet sejlende og lidet sødygtigt Skib forbundet med megen Risiko, men paa den anden Side, var det en given Sag, at dersom Isen lukkede os ude, vilde vi drive iland med den første paalands Storm uden Mulighed for at redde hverken Skib eller Mandskab. Jeg valgte, trods den svære Tykning, at sætte ind imod det, jeg antog for at være *Berufjords* Nordkyst. Loddet holdtes stadig gaaende. Jeg var saa heldig at faa sikkre Lodskud af *Berufjord*-Dybet med 60—70 Favne og dernæst af den opgaaende Landgrund. Vi fik bestandig mere og mere Is, dog saa spredt, at vi kunde trænge igennem. Da den indgaaende Strøm henad Kl. 9 var afløbet, lod jeg Varpankret falde i 22 Favne, medens der tæt omkring os var stærkt opgaaende Klippegrund. Jeg antog efter Bestik og Lodskud, at vi maatte ligge tæt inde ved Kysten, men da Taagen stadig hindrede os i at faa nogen Landkending, var det umuligt at faa Bekræftelse herpaa. Stillingen var meget kritisk. Hele Besætningen blev kaldt paa Dækket, og Baadene forsynet med Kompasser og Proviant. Dersom Vinden pludselig skulde falde ind paa Land, maatte vi nærmest gøre Regning paa at være fortabte.

Mandskabet holdtes ved Pumperne og Maskinpumpen arbejdede uafbrudt. Imellem 12 og 1 i Natten til d. 15. April begyndte Taagen at lette lidt. Vi saa nu Islands mægtige Fjeldtoppe rage op over Hovederne paa os. Vi laa endnu nærmere Kysten end vi troede, men de forvirrede Billeder, som fremstod i den paa enkelte Steder sønderrevne Taage, tillod ikke at faa nogen Oversigt over Situationen. Paa Grund af Klippekystens Nærhed var det, vi saa, set fra et Standpunkt, hvorfra hverken jeg eller nogen anden om Bord værende tidligere havde set det. Vi kunde ikke genkende *Berufjord-Fjeldene*. De lignede meget mere *Brejdals-Fjordens* Fjelde, og skøndt jeg ikke tvivlede om at være ved *Bjarnaskær* (et udenfor Berufjord liggende Skær), antog jeg nu for en kort Tid, at Skibet befandt sig inde imellem Skærene paa den Nordostlige Del af Breddalen, med Skær tæt agterude og forresten omgivet af Skær paa alle Sider.

Jeg stod netop i Begreb med at lette og forsøge at arbejde Skibet bort fra dette farlige Sted, da jeg pludselig Kl. 2 Morgen igennem Taagen øjnede Is, der med rivende Fart og i tæt sluttede, flere

Favne tykke Blokke satte ind imod os. At undgaa denne Is var umuligt, og skønt den øjensynlig førte Undergang med sig, var der ikke andet at gøre end at tage imod den, hvor vi laa. Pertline og Kabeltoug fra Varpankret blev sønderslidt i et Øjeblik. Jeg lod straks Styrbords Sværdanker falde og stak til 75 Favne paa Kæden. Ankret holdt, og ved Hjælp af den lange Kæde og den rivende Strøm blev det os muligt med det beskadigede Ror at styre fri af nogle af de sværeste Isblokke. Isen var tæt sluttet, saa det kunde ikke undgaas, at Skibet jævnligt fik de voldsomste Stød; det sitrede og bragede i alle Fuger og man ventede hvert Øjeblik, at Kæden sprang eller, at Skibet skiltes ad, begge Dele var lige galt og lige nær Undergang. Vi havde som meldt Skærene tæt agten for os. Her grundstødte Isen med sin fulde Fart, skruede og malede, saa den vilde havde knust alt, hvad der var kommet imellem.

Denne Situation varede i over to Timer, men heldigvis holdt baade Skib og Kæde. Kl. 4 blev Isen lidt tyndere. Vi lettede og arbejdede med Sejl, Hager og Aarer og havde Folk paa Isen for at hjælpe os ud. Taagen lettede nu saa meget, at jeg tydelig kunde se, at den Fjord, vi havde for os, var tæt sammenpakket med Is. Jeg holdt langs med denne, og da det yderligere lettede i Vejret, viste det sig, at det alligevel var *Berufjord*, og at den Aftenen forud udtalte Mening om at være ved *Bjarnaskær* var rigtig.

Da der ingen Aabning fandtes i Isen, holdt jeg henimod *Papey* (en lille Ø, som ligger et Par Mil udenfor *Berufjord*) for at se, om en eller anden af Smaahavnene paa denne Ø var tilgængelig, men de fandtes alle lukkede af Is. Jeg holdt nu Skibet saa godt som muligt i aabent Vand. Vejret var godt, og hvad der hidtil havde frelst os fra at forlise paa denne Kyst, var at vi i flere Dage havde haft laber Kuling. Det plejer her ret jævnligt at blæse en Storm, og en saadan maatte uundgaaeligt komme meget snart, og kom den med paalands Vind, maatte vi være forvissede om at drive iland. Under disse Omstændigheder maatte der handles, om ikke andet, blot for at frelse Besætningen, medens det var Tid, selv med Opofrelse af Skib og Ladning. Jeg besluttede derfor om muligt at sætte Skibet imellem Skærene paa *Papey*, hejste Lodsflag og dansk Flag under Gaflen og styrede atter imod *Papey*. Vi avancerede kun meget lidt og jeg lod derfor Styrmanden ro ind under Øen for at se, om der var noget Sted, hvor man kunde stikke Skibet ind gennem

Isen, og om muligt faa en bekendt Mand om Bord fra selve Stedet.

Et Par Timer efter kom Styrmanden tilbage med den Besked, at der ikke fandtes Mulighed for Adgang til Øen, saa at han ikke engang kunde faa en Mand sat iland, og at det heller ikke var muligt for nogen at komme ud fra Øen. Jeg lod nu Flagene hale ned og stod under Sejl udefter. Da vi var c. 2 Mil fra *Papey* varskoede Styrmanden, at han saa en Baad inde under Øen. Kikkerten bekræftede Rigtigheden. En lille Nøddeskal af en islandsk Baad med 3 Mand i roede af alle Kræfter ud imod os. Jeg drejede rundt og hejste Flagene. Ved 6—7 Tiden kom Baaden til Borde og blev straks sat ind paa Dækket. De tre uforsagte Mænd var Lodsen *Jon*, hans Svigersøn og en Tjenestekarl.

Jon meddelte mig, at han hele Dagen havde bemærket, at Skibet var i Fare. Han havde set Lodsflaget og Baaden under Øen, men dengang var det umuligt at komme ud. Lidt efter havde Isen aabnet sig saameget, at det var muligt at komme ud fra Øen, og han begav sig da straks afsted. Jeg spurgte denne flinke Mand, hvorledes han under disse Omstændigheder, og i en saa ussel Baad, turde begive sig saa langt ud paa Søen. Han svarede mig, at han betænkte sig stærkt, inden han besluttede sig, men da saa hans Kone spurgte, hvad han tøvede efter, naar han vidste, at Skibet var i Fare, saa var al Betænkelighed forbi, og han gik øjeblikkelig. Vi har saaledes denne brave Kone at takke for den betimelige Hjælp.

Vi stod nu under *Jons* Vejledning op imod *Papey*. Vejret var stadig godt.

Den 16. April om Formiddagen sprang en Brise af Nord op, som bestandig blev friskere og friskere. Med ganske god Fart stod vi N. O. over langs med Iskanten. Det var umuligt at naa *Papey*, men derimod var det tænkeligt, at denne Vind kunde føre Isen saa meget ud af Fjorden, at der kunde blive en Rende til at komme igennem. Vi fulgte Iskanten tæt om nogle Skær og gjorde den samme Tur, som vi var gaaet for to Dage siden.

Vi saa en lastet Jagt, som krydsede sig ind igennem Isen paa et urigtigt Sted. Kulingen tiltog og vi maatte med Pres af Sejl arbejde os gennem Isen. Jagten bemærkede snart sin Fejltagelse og holdt med Lodsflag paa ud efter os.

Vi var kun ilde stedt til at hjælpe andre, men da *Jons* Svigersøn var bekendt med Farvandet, lod jeg en Baad sætte ham over i Jagten for at lodse den ind.

Efter heldig at have bragt "*Thomas Roys*" gennem flere Isbakser, og netop som det saa ud til at faa fat i Landgrunden, løsnede en Strimmel svær Is sig fra Landisen og slog en Bom tvers over hele Farvandet. Kulingen var meget stiv og med svært Pres af Sejl gjorde jeg fire Forsøg paa at trænge igennm, men forgæves. Endelig hen paa Aftenen kom vi ind i grundere Vand, hvor jeg lod Sværankeret falde. Det holdt, og jeg blev nu liggende, indtil Isen var drevet ud forbi os.

Lørdag d. 17. April lettede jeg ved Daggry og forsøgte at krydse Fjorden ind. Det blæste nu en Storm fra Nord med smult Vande, men da Skibet ikke kunde stagvende og jeg med denne Kuling ikke kunde hjælpe herpaa med Baadene, viste det sig umuligt, og jeg blev nødsaget til at ankre paa samme Sted — udfor *Bjarnaskæret* — hvor vi ankrede Onsdag Aften. Der var dog en himmelvid Forskel. Den Gang var det umuligt at slippe ind i *Berufjord*, nu tydede alt paa, at det skulde lykkes, naar Vinden lagde sig eller blev god.

Da vi saa godt som alle i de sidste 5 Døgn havde „*holdt overalt*" (hele Mandskabet paa Dækket), var vi noget udmattede og benyttede derfor dette Pusterum til at faa lidt Søvn, medens Skibslægen, der er i Besiddelse af et paalideligt Sømandsblik, betroedes og overtog Vagten. Det varede kun et Par Timer før han purrede mig ud med den Besked, at det var bleven stille, og at en Søbrise nærmede sig.

I et Øjeblik var alle Mand paa Benene og Baadene i Vandet. Ankret blev hevet hjem og alle Sejlene sat. Det lykkedes akkurat ved Baadenes Hjælp at gaa fri af Skærene og naa ud i Dybet, inden den tiltagende Søbrise gjorde dette umuligt. Forinden jeg imorges gik til Ro, sendte jeg pr. Baad en Ekspres til Sysselmanden med Melding om Skibets usødygtige Tilstand, sammen med den lovbefalede „Protest".

Vi stod nu med god Vind og frit Farvand betydeligt længere ind i Fjorden, end vi plejede at komme, og ankrede Kl. 2 Eftermiddag i en god Havn kaldet *Skálavik*.

Søndag d. 18. April holdt vi Gudstjeneste om Bord og takkede Gud, fordi han ved sin Naade havde bragt os ud af den øjensynlig-

ste Livsfare. Mandskabet fik en længe tiltrængt Fridag. *Jon* forsøgte den 17. med sin lille Baad at naa hjem til *Papey*, men paa Grund af Storm og Is naaede han kun over til den anden Side af Fjorden. Jeg følte mig meget taknemlig over for denne Mand og ikke mindre hans Kone. Om Jon kan jeg kun udtale den største Ros og Anerkendelse. Det er vanskeligt og næsten umuligt at betale den Slags Tjenester. Som et Tegn paa min gode Villie i saa Henseende, forærede jeg ham en stor Udtrækskikkert og betalte ham 25 Rdl. i Lodspenge. Til dem alle tre sendte jeg en Del Proviant og nogle gode Drikkevarer."

Den nærmeste Tid blev benyttet til at skære Spækket fra Sælhundene og andet nødvendigt Skibsarbejde. Den 24. April ankom Sysselmanden. Der blev optaget Forhør og en Kommission udnævntes til at besigtige Skaden og afgive et Skøn over Skibets Tilstand. Da denne stemmede med den af *Hammer* gjorde Protest, billigede Øvrigheden denne, samt *Hammers* Paastand om, at Skibet fra samme Dag ligger for Assurandørernes Regning og Risiko Isen i Fjorden var stadig tæt pakket, først d. 28. April lykkedes det at bringe „*Thomas Roys*" til *Djupavøg*, hvor Lasten blev losset og forskellige Oplægningsarbejder udført.

Efter at have afgivet Kommandoen til Styrmand *Kaiser*, gik *Hammer* d. 5. Mai om Bord i Postdampskibet „*Arcturus*" for at gaa til København og være tilstede ved de med Assurandørerne forestaaende Forhandlinger m. m.

I København blev Assurancesagen ordnet saaledes: „Assurandørerne udbetaler Selskabet 15,000 Rdl. Selskabet overtager selv „*Thomas Roys*" med alle paaløbende Havariudgifter, skaffer fornøden Dampskibsassistance til at overføre "*Thomas Roys*" til Skotland, samt bærer selv Omkostningerne ved Skibets Reparation."

Efterat disse Forhandlinger var afsluttet rejste *Hammer* tilbage til Island og ankom til *Djupavog* d. 14. Juni. Isen havde under hans Fraværelse holdt sig under Kysten og det var kun med største Besvær, at det lykkedes at bringe Passagerer og Gods iland fra Postskibet.

Nøden i Landet oversteg næsten alle Begreber. Ingen af Nordlandsskibene havde naaet deres Bestemmelsessted; nogle af dem

laa endnu paa Havnen ved *Djupavog* og de andre laa indeslutte paa forskellige Fjorde. Fødemidlerne var næsten overalt forbrugt. Paa Grund af Fodermangel og Is i Fjordene var der intet Fiskeri muligt. Under disse Omstændigheder var det en sand Fest for de forsultne Beboere, at Styrmand *Kaiser* d. 10. Juni var saa heldig at skyde en Hval paa *Berufjord*. Efter at Hvalen havde ligget sunken i to og et halvt Døgn, kom den op af sig selv og blev bugseret til *Djupavog*, hvor 16 islandske Arbejdere gik igang med at beskære den. Tilstrømningen af Folk og Heste var saa stor, at hele Omegnen lignede en Markedsplads. Hvalkød blev kogt uopholdelig Dag og Nat i en stor Gryde under aaben Himmel, og der gaves næppe noget Øjeblik i hele Døgnet, hvor ikke Folk af begge Køn og alle Aldre fandtes grupperede om denne herlige Gryde, ivrigt beskæftigede med at fylde deres Maver med glohedt Hvalkød. Ringi blev solgt til de velhavende, saalænge det strakte til. Til alle Fattige paa hele Egnen blev der uddelt Kød under Repstyrerens og Præstens Ledelse. *Hammer* siger, at det er første Gang han har set en Hval blive saa fuldstændig benyttet; selv de store Knogler kappedes man om at faa eller købe. Hvalen laa nu forvandlet til et fuldstændigt Skelet, hvoraf der snart heller ikke var noget tilbage.

11 franske Fiskerskibe var skruet ned af Isen, uden at det havde været muligt at bjærge Mandskabet.

Ved *Hammers* Ankomst befandt „*Thomas Roys*" sig i samme Tilstand som ved Afrejsen, undtagen at den var noget mere læk. Folkene gik straks i Gang med at gøre den klar til Skotlands-Rejsen, som vilde blive foretaget ved Hjælp af Orlogsskonnerten „*Fylla*", Kapt. *C. F. Wrisberg*, der ventedes til *Berufjord* i Løbet af nogle Dage og af Marineministeriet havde faaet Ordre til at assistere Fiskeriselskabet med at bringe „*Thomas Roys*" til Skotland.

Midt i Juni Maaned blev en Ekspedition under Ledelse af *Waldorff* sendt til *Seydisfjord* for i paakommende Tiltælde at drive Hvalfangst fra de islandske Fjorde. Ekspeditionen bestod af 10 Mand, Dampbaaden „*Vikingen*", en Hvalbaad og en Transportbaad. Blandt de 10 Mand var der en Del Bødkere, som skulde opsætte Sildetønder til Brug ved den ventede Sildefangst.

Den 6. Juli var „*Fylla*" meldt klar til Afgang, men Dagen før indtraf et beklageligt Ulykkestilfælde, som nær kunde have berøvet

Hammer Livet. Den 5. Juli om Aftenen spadserede han en Tur med Chefen og Officererne fra „*Fylla*“ imellem Klipperne ved *Djupavog*. Her hendte det Uheld, da Løjtnant *Bardenfleth* og *Hammer* var gaaet ned over en temmelig stejlt Affald, at en tredie Officer, Løjtnant von der *Recke*, som kom bagefter, faldt og rev nogle svære Sten løs i Faldet. En af dem tørnede Løjtnant *Bardenfleths* Hoved og bibragte ham en Flænge, hvorefter den slog *Hammer* paa Panden, saa Hovedhuden revnede. Den flakte Næse, Mund m. m. og slog flere Tænder ned i Underkæben; den ene Knebelsbart fandtes næste Morgen ved Siden af Stenen. Livsfarligt saaret blev han taget under Lægebehandling af „*Fyllas*“ Skibslæge Dr. *Hagen* og Skibslæge *Tegner* og indlagt i Beboelseshuset i *Djupavog*, hvor der blev holdt Vagt over ham Nat og Dag, og hvor han nød den bedste Pleje. Løjtnant *Bardenfleths* Saar var af en mindre alvorlig Beskaffenhed og Løjtnant *v. d. Recke*, som faldt ned af Klippen og i Faldet ramte *Hammer* straks efter, at Stenen havde ramt ham, havde ingen synlig Beskadigelse, men laa i flere Dage tilkøjs med svære Smerter i Lemmerne. Da *Hammer* d. 10. Juli var saa rask, at han kunde tages om Bord i „*Fylla*“, afgik denne med „*Thomas Roys*“ paa Slæb samme Dags Eftermiddag fra *Berufjord* og ankom d. 16. Juli til *Granton*. Da han ikke kunde behandles af de danske Læger paa et engelsk Hospital, blev han foreløbig anbragt paa et Hotel i *Edinburg*, hvor han blev undersøgt af den ansete Kirurg Professor *Spence*. Denne erklærede, at han i enhver Henseende var saa godt behandlet, at der for Øjeblikket intet videre var at gøre for ham. *Hammer* befandt sig efter Forholdene ret vel, Saarene heledes forbausende godt, og naar undtages lidt Mathed og nu og da nogen Svimmelhed, var han d. 21. Juli ganske rask og istand til at varetage sine Forretninger.

Da den Tjeneste, „*Fylla*“ ydede Selskabet, var af meget stor Betydning, anmodede *Hammer* pr. Telegram Chefen for Huset om at takke Marineministeren for den fortrinlige Assistance.

Hammer havde en Hund, en lille skotsk Terrier. Den hed *Wisky* og havde sejlet med ham i flere Aar; den havde ved forskellige Lejligheder vist sig at være i Besiddelse af et forbausende Instinkt, som grænsede op imod den Tænkeevne, der ellers frakendes Dyr.

Den fulgte *Hammer* overalt, baade om Bord og i Land og viste sin Sorg over den Medfart, han havde lidt. Den vilde paa Overrejsen til *Lieth* absolut ligge i Nærheden af ham, og den var meget ublid, naar den ikke fik Lov til at faa sin Villie. Da *Hammer* blev bragt op paa et Hotel i *Lieth* fulgte den med og var til at begynde med ikke til at formaa til at forlade Sygeværelset, den knurrede, viste Tænder og bed fra sig, saa man tilsidst lod den faa sin Villie.

Da der var gaaet nogle Dage, absenterede den sig hver Formiddag og blev borte et Par Timer, men vendte derefter tilbage til Sygeværelset. Man vidste ikke, hvor den gik hen, men senere oplystes det, at den hver Dag gik ned til Dokkerne og snusede til alle Skibene, for saa paa engang at fortrække og gaa op til Sygeværelset. En skønne Dag blev den helt borte. Den havde opsnuset det danske Postdampskib fra Island, var gaaet om Bord i dette og var ikke at formaa til at forlade Skibet. Da Skibet skulde gaa til København, sagde Kaptainen til Styrmanden: „Smid det Bæst i Land," men Styrmanden sagde: „Vi har forsøgt det, men den bider og skaber sig som tosset, hvergang vi forsøger det." Tilsidst sagde Kaptainen: „Naa lad den saa blive."

Da Skibet kom til København, lagde det til ved Ny-Toldbod, og saa snart Landgangen var etableret, stak den af fra Skibet.

Familien *Hammer* boede den Gang i Rigensgade 21 i København og havde endnu ikke hørt noget om det Uheld, der var tilstødt *Hammer*. En skønne Dag blev man overrasket ved at høre *Wisky* gø paa Trappegangen og kradse paa Døren. Da der blev lukket op for den, var den ellevild af Glæde og sprang op og ned af os alle. Dens Tilsynekomst i København var en Gaade, man begreb ikke, at Hunden, som man vidste om Bord i „*Thomas Roys*" paa Island paa en Gang dukkede op her. Fru *Hammer* var dog temmelig paa det rene med, at der maatte være noget galt paa Færde. Hun vidste, at Postdamperen fra Island ventedes i disse Dage, og gik ud fra, at man der om Bord kunne forklare Aarsagen til Hundens pludselige Tilsynekomst. Hun tog derfor sit Overtøj paa, til Hundens store Henrykkelse, den sprang foran hende ned ad Gaden til Toldboden og om Bord i Postdamperen. Her fik hun den første Besked om den Ulykke, der var overgaaet hendes Mand, og om hans Ophold i *Lieth*.

Hun betænkte sig ikke længe, men tog med første Lejlighed til

FRU HAMMER MED BØRN (ca. 1867)

Frits, født 1852, senere Kommandør og Sofartschef ved Statsbanerne.
Regnar, født 1855, senere Kommandør og Ekvipagemester paa Orlogsværftet.
Hakon, født 1856, senere Ingeniør i U. S. A.
Anna, født 1858, senere gift med Kommandør C. F. Maegaard.
Frederikke, født 1860, senere gift med Bureauchef, Kaptajn R. H. Kjølsen.
Sigurd, født 1862, senere Konsul i Narvik.
Fru Hammer har Hunden *Whisky* paa Skødet.

Lieth, sammen med „Wisky", for at pleje sin Mand. Hun fandt ham over al Forventning flink. Der var ovenud Henrykkelse baade hos Mand og Hustru og Hunden. Hun blev nu hos ham og plejede ham, indtil „*Thomas Roys*" var klar til at gaa til Island igen. Efter at være nogenlunde restitueret efter sine Saar blev *Hammer* an-

grebet af et heftigt Kolorinetilfælde, som med Tilbagefald nær havde slaaet ham ihjel. I det hele taget maa man sige, at han kunde takke sin kraftige Natur, sit sunde Legeme og den gode Pleje for, at han kom godt over alle disse Kalamiteter.

Skibets Reparation tog langt længere Tid end paaregnet. Først d. 19. August var det klar til Afgang og den 24. ankom det til *Djupavog*, hvor „*Thomas Roys*" blev gjort klar til Hvalfangst. Den 26. Aug. gik „*Thomas Roys*" til *Seydisfjord*, hvor der var saa meget at gøre med Klargøring til Sildefangst, at *Hammer* mente det rigtigst at opslaa sit Paulun her for at lede alle Arbejder. Han sendte derfor Kapt. *Tvede* med „*Thomas Roys*" til *Bergen* for at hente Noter, Salt og andre til Sildefiskeriet nødvendige Grejer. Han indkvarterede sig selv ved Etablissementet paa *Vestdalsøre*, som han lejede af Sysselmanden for 200 Rdl. om Aaret.

Den 14. Sept. kom „*Thomas Roys*" tilbage til Seydisfjord medbringende Notebas *Hille* med et dobbelt Notebrug med Tilbehør samt to norske Fiskere. Som Forberedelser til Sildefangsten skal nævnes, at der blev bygget en stor Salteri-Bro udfor Etablissementet, der blev ryddet Plads for Sten, saa man havde en nogenlunde plan Flade til Anbringelse af Sildetønder. Kystlinien i Fjorden blev opmaalt for at finde de bedste Steder til Anbringelse af Sildenoter. 3 Bødkere havde et stort Arbejde med at rejse Sildetønder. Henimod Slutningen af September var disse Ting nogenlunde færdige. Der var rejst c. 4,000 Sildetønder og man manglede nu kun Sildene.

Alle Selskabets Skibe samledes efterhaanden paa *Seydisfjord* for at være behjælpelige ved det forventede Sildefiskeri. De blev midlertidig anvendt til Torskefiskeri i og udenfor Fjorden, men Udbyttet var mere end tarveligt.

Af norske Skibe var ankommet flere fra tre forskellige Kompagnier, som agtede at tage deres Part af den forventede rige Sildefangst. Nordmændene beundrede vore Redskaber, som de fandt saa fuldstændige og udmærkede, at der næppe fandtes noget bedre Notebrug i Norge. Men hvor blev Silden af? Af og til sendtes „*Vikingen*" ud af Fjorden for at se, om Sildestimerne var i Anmarch. Af og til viste der sig gode Tegn, som Smaahvaler, der plejer at følge Sildestimerne, og enkelte Gange blev der fanget en Torsk med saa godt som hele Sild i Maven. Hver Gang jublede de mange

Sildefiskere og mente, at nu var Silden i Anmarch, men hver Gang blev det Skuffelse. „*Thomas Roys*“ var flere Gange ude at søge, om Silden var kommet i andre af Østkystens Fjorde, men alle Steder var der dødt, og man mente, at Aarsagen hertil var, at hele Østkysten havde været spærret af Is til henimod Slutningen af August, og at Silden derfor var søgt andre Steder hen.

Saaledes gik Tiden til hen i November Maaned. *Hammer* nærede stadig Haab om, at den dog maatte komme, og var temmelig fortvivlet over de store Udgifter, han havde sat Selskabet i, skulde være ganske tabt.

Vinteren satte ind med Storm, Snefog og streng Kulde, men stadig vedligeholdt *Hammer* et lille Haab om, at der dog maatte komme nogen Sild, for at ikke alle de anvendte Kræfter skulde være spildte.

Efter Udtalelser af fornuftige Islændere plejede Silden at komme i den sidste Halvdel af September, undertiden trak det ud til Oktober, men at den skulde komme saa sent som i November vilde være et Særsyn.

Den 10. Novbr. opgav Nordmændene Ævred og sejlede hjem. Proviantbeholdningen i Fiskeriselskabets Skibe mindskedes svært, det blev nødvendigt at tænke paa Hjemrejse. Selskabets mindre Skibe blev oplagt dels paa *Seydisfjord* og dels paa *Berufjord* og den 21. Novbr. forlod „*Thomas Roys*“ Island. Den anløb *Mannefjord* i Norge for at landsætte Notebas *Hille* og de to norske Fiskere og d. 27. ankom den til København.

Den 8. Sept. skriver *Hammer* i et Brev til sin Hustru: „Den største Géne jeg havde af mit Uheld paa *Berufjord* var en ulidelig Svimmelhed, som af og til kom over mig og gjorde mig usikker i min Gang. Den skrev sig fra de haarde Slag, mit Hoved havde faaet.

I flere Maaneder var jeg aldrig sikker paa, hvornaar denne Svimmelhed meldte sig, indtil den paa en Gang forsvandt ved et besynderligt Tilfælde. — Jeg var redet en Tur ind i Landet for at gaa paa Jagt og var netop ved at ride henad en smal Ridesti, da Hesten snublede med mig. Jeg blev kastet paa Hovedet ned ad

en stejl Skrænt ned imod nogle der liggende store Sten. Jeg var straks bange for, at det skulde blive *Berufjord* Uheldet om igen, men heldigvis havde jeg min store Filthat paa, og den afbød Slaget, saa jeg ikke fik noget ydre Mén af Faldet. Da jeg rejste mig op, var det ligesom noget klarede i mit Hoved, og siden den Tid har Svimmelheden fuldstændig forladt mig."

Kapitel XII

1870

Robbefangst i det nordlige Ishav.

Vinteren 1869—70 havde været usædvanlig streng. Københavns Havn havde i lang Tid været spærret af Is. Da det gjaldt om at faa „*Thomas Roys*“ afsted saa tidligt som muligt, blev der ved Marineministeriets Assistance d. 3. og 4. Marts iset en Rende paa Inderreden til udenfor *Trekroner* og den 5. afgik Skibet fra København, anløb *Frederikshavn* og flere norske Havne, hvoriblandt *Bergen*. Her kom Notebas *Hille* og 5 forhyrede norske Matroser om Bord. Foruden den almindelige Besætning havde *Hammer* forhyret sin Broder Løjtn. *Harald Hammer* som Skytte, i hvilken Egenskab han gjorde særdeles god Fyldest paa hele Togtet.

Den 14. Marts forlod „*Thomas Roys*“ *Bergen* med en fin Lejlighed. Dagen derefter fik de haardt Vejr, men Medvind, og Skibet løb for Sejl alene 9 Miles Fart. Søen var svær og brød jævnligt ind over begge Skibets Sider. Ved en saadan Braadsø hændte der en sørgelig Ulykke, som gjorde et dybt Indtryk paa alle om Bord, idet en norsk Matros faldt over Bord og druknede.

Den 19. Marts naaede „*Thomas Roys*“ Iskanten og var Dagen efter paa den Plads, hvor Stablen fandtes i 1867 og 1869. Den 21. og 22. Marts blæste det en Storm, som spredte Isen. Paa denne saas en Del Sælhunde, baade gamle og unge, men det var tydeligt, at det kun var løsrevne Stykker af den store Stabel. Fangsten begyndte, men den var meget vanskelig paa Grund af den spredte Is, som gjorde det umuligt at komme ind til Sælerne med Baad, og i høj Grad besværliggjorde Folkenes Færdsel paa de løse Isstykker. Der var adskillige, som faldt i Vandet, men slap med at maatte arbejde i vaadt Tøj.

Den 31. Marts satte en meget høj Dønning ind under den tynde Is, og Passage paa denne blev kun mulig ved at fordele Folkene i smaa Grupper og lade hver af disse samle Udbyttet ind til et rejst Flag, medens *Hammer* dampede omkring med „*Thomas Roys*" og optog hvad der var samlet, for derefter at flytte Gruppen til et andet Sted. Skibet slingrede voldsomt i den høje Dønning og ofte var det besværligt at manøvrere ind til de Steder, hvor Sælerne var samlet.

Midt under dette Arbejde indtraf det Uheld, at samtlige Rorbeslag sprang i Stykker; og da Skibet saaledes var uden Styremagt, var det umuligt at manøvrere for at hente Folkene. Paa Signalet „Folkene om Bord og Flaget i Sjov" lykkedes det omsider at faa alle Folkene om Bord fra de forskellige Steder, men uden at der var nogen Mulighed for at bjærge Fangsten og ingen Udsigt til at bringe Skibet i sødygtig Stand. Vel var der et Reserveror om Bord, men det var umuligt at anbringe dette i aaben Sø, og særlig naar Skibet rullede, som det gjorde.

Stillingen var i Øjeblikket mislig, og Udsigten til ikke alene at bjærge, hvad der var fanget, men ogsaa til al videre Fangst, var meget mørk.

Notebas *Hille* kom straks med et Forslag, hvorved der var en Mulighed for at faa Roret til at virke uden Rortapper. Ved Hjælp af en smækker Jernkæde, som blev anbragt med to Rundtørn omkring Roret, og en Tallie i hver Ende af Kæden, blev Forkanten af Roret tvungen tæt ind til Stevnen, paa en saadan Maade, at Roret ved Hjælp af Rattet kunde bevæge sig noget til begge Sider. Forslaget blev straks sat i Værk, og i Løbet af en lille Time var det udført. Det viste sig saa tilfredsstillende, at „*Thomas Roys*" endnu samme Eftermiddag dampede omkring og samlede de nedlagte Sælhunde fra flere forskellige Steder. Man hjalp sig paa denne Maade og fortsatte Fangsten, men Roret var naturligvis svagt og maatte behandles med den største Forsigtighed. — Til Trods for den uventede Afbrydelse var Fangsten paa denne Dag god, idet der blev nedlagt 138 gamle og 545 Unger.

Det lykkedes i de følgende Dage at arbejde „*Thomas Roys*" ind i Isen paa Steder, hvor der fandtes Rester af Stablen, og ikke faa saavel gamle som unge blev i disse Dage føjet til de allerede nedlagte. Saaledes gik Tiden med større eller mindre Udbytte indtil d. 7.

April, da man maatte anse Stablen for splittet, idet der kun saas enkelte Sæler spredt paa forskellige Isstykker. Den samlede Fangst udgjorde da 604 gamle og 2405 Unger, ialt 3009 Stykker.

I de senere Dage havde det vist sig, at Forskibet trak en Del Vand. Da der i Nærheden fandtes et ret stort Stykke med aabent Vand, arbejdede *Hammer* sig ud i dette for at undersøge, hvorfra denne Læk stammede. Det viste sig, at Stevnen under Vandet var helt borte til ned i Nærheden af Kølen. Alle de Skinner, som var anbragt omkring Stevnen for at styrke denne under Arbejdet i Isen, var knækkede og tildels afrevne, saa at de Bolte, som skulde have holdt sammen paa det hele, stak 1 à 2 Fod frem. En Del af Ishuden var afreven, og Skibets Plankeender beskadiget. Dette i Forbindelse med de brækkede Rorbeslag var et saa betydeligt Havari, at det umuligt kunde forsvares længere at arbejde i Isen. Der var intet andet Valg end at søge aaben Sø og sætte Kurs efter nærmeste Havn.

Vejret var heldigvis godt, og det gik nu med 6—7 Miles Fart ad Island til. Om Eftermiddagen d. 9. April faldt det ind med Tykning og høj Dønning. Pludselig kom de ind i svær Polaris. De forsøgte at omgaa denne, men mødte paany Isen. De vedblev hele Natten saa godt som muligt at klare Isen fra sig, men pludselig befandt de sig saa indesluttet til alle Sider, at de maatte bryde igennem for om muligt at naa Island. Om Eftermiddagen d. 10. April blæste det op til en Storm af N. N. V. Den haarde Kuling gjorde Skibet mindre tilbøjeligt til at lystre sit svage Ror, og da Isen blev tættere og tættere, kunde det ikke undgaas, at Skibet kom til at støde imod enkelte Skodser, hvorved det interimistiske Ror beskadigedes. Imellem Kl. 3 og 4 Efterm. bemærkedes det, at Vandet pludselig begynder at stige stærkt i den forreste Del af Skibet. Det var umuligt at standse Vandets Stigen ved Hjælp af Skibets sædvanlige Pumper. Et om Bord værende Trykværk blev øjeblikkelig sat i Gang. Ved Hjælp af dette mægtige Sugeværk lykkedes det at holde Vandet fra at vokse over Dækket i Forlukafet, men det var nødvendigt, at hele Besætningen arbejdede saavel ved Trykværket som ved Pumperne. Om Aftenen Kl. 10 blev „*Thomas Roys*“ drejet under paa Grund af Mørke og Storm. Da Roret nu slet ikke vilde virke, besluttede *Hammer* at nedtage Storraaen og anvende den som Ror.

Den 11. April. I Løbet af Natten lykkedes det med megen Besvær, trods Mørke, Storm og streng Frost, at faa Raaen gjort klar til at virke som Nødror. Under disse Arbejder maatte Folkene standse Arbejdet ved Trykværket, medens de andre Pumper stadig blev holdt i Gang. Imidlertid voksede Vandet op over Dækket i Forlukafet, og da Folkene igen skulde arbejde med Trykværket, viste det sig, at Vandet i Rørene var frosset, saa det ingen Vand vilde give. Situationen var kritisk, men ved hurtigt anvendte Midler, og væsenligst ved Maskinmester *Jensens* rolige og kraftige Fremgangsmaade, lykkedes det i forholdsvis kort Tid ved rigelig Anvendelse af kogende Vand fra Dampkedlerne og glødende Jern, atter at faa Trykværket til at gøre Gavn. Saasnart det dagedes, sattes Kursen efter Land. Vejret bedagedes og Skibet lystrede atter sit ny primitive Ror nogenlunde. Kl. 6 fik de Land i Sigte og Kl. 10 stod de ind i *Seydisfjord.*

Uagtet Mandskabet arbejdede uafladelig, voksede Vandet dog stadig i Skibet. Da det Øjeblik maatte være nær, hvor Skibet vilde synke, løb *Hammer* det i Land i en Sandvig ved *Vestdalsøre.* Alle Folkene befandt sig i en overanstrengt og udmattet Tilstand. Under de vanskelige og farefulde Omstændigheder gjorde alle Officerer og Mandskab deres Pligt, men navnlig udviste Notebas *Hille*, 2den Styrmand *Jensen* og Maskinmester *Jensen* megen Dygtighed og Konduite.

Stedets Øvrighed, Sysselmand *Smith*, var tilstede ved Landsætningen af Skibet og *Hammer* gjorde øjeblikkelig Protest. Paa Grund af Mandskabets udmattede Tilstand overleverede *Hammer* Skibet til Øvrigheden, de fornødne Fortøjninger udlagdes, og Mandskabets Tøj blev bjærget og bragt i Land til Tørring. Sysselmanden udnævnte straks en Besigtigelses-Kommission, der besigtede Skibet baade ved Høj- og Lavvande.

Straks efter Forliset var der en Mængde Ting, som skulde foretages. Ekspresbud blev sendt til *Reykiavik* med Melding om Forliset, Skibsproviant og Inventarium blev bjærget og bragt i Land. Vandet i Skibet var nu steget til 1 à 2 Fod over Gulvet i Kahytten, men faldt og steg med Høj- og Lavvande. For at komme til at bjærge den værdifulde Last, var det nødvendigt at faa Vandstanden i Skibet sænket. *Hammer* henvendte sig derfor til Øvrigheden og fik dennes Bemyndigelse til at bore Hul i Skibssiden. Der fore-

stod nu et stort Arbejde med at losse den med Vand delvis fyldte Last, fraskære Spækket og koge Tran af det. Arbejdet hermed trak ud til Slutningen af Mai.

Den 20. April kom Orlogsskonnerten „*Fylla*", Kaptain *Skibsted*, i brandtyk Taage ind til *Seydisfjord* for at forhøre, om der var noget, hvormed han kunde assistere. Han havde paa *Eskefjord* faaet Underretning om Forliset og var straks derefter gaaet til Strandingsstedet for at tilbyde sin Hjælp. Han havde aldrig før været paa denne Kyst, og til Trods derfor var han, uden Lods og i saa tæt Taage, at man ikke kunde se en Skibslængde frem for sig, staaet Fjorden ind. Dagen efter gik han med „*Skallagrimur*" paa Slæb til *Berufjord*, hvor den skulde losse Spæk til Afkogning. Den 23. April gik Maskinmester *Jensen* med 6 Mand fra „*Thomas Roys*" med Postskibet til København.

Endskønt der i dette Aar kun havde vist sig meget faa Hvaler paa Islands Fjorde, vilde *Hammer* dog være forberedt paa at kunne fange Hvaler, saafremt saadanne skulde vise sig. Han lod derfor Skonnerten „*Gardar*" gøre klar til Hvalfangst med to Hvalbaade. Til Betjening af Raketapparaterne satte han *Waldorff* og Løjtnant *Hammer* og til Baadstyrere to af de flinkeste Matroser. Saafremt der ingen Hval viste sig, skulde „*Gardar*" gaa paa Havkalfangst. Til Trods for flere Forsøg lykkedes det ikke at fange nogen Hval.

Paa *Seydisfjord* traf *Hammer* sammen med en hollandsk Hvaldamper, som havde truffet en Flok Hvaler og gjort Jagt paa dem, men i henved 100 Skud havde de kun faaet *een* Hval, Resten af Skuddene var Forbiere. Han havde anvendt Roysernes Raketapparat og var meget misfornøjet med det, derimod var han meget begejstret for *Hammers* Apparater.

Den 29. Mai blev 22 Mand af „*Thomas Roys*" Mandskab hjemsendt med „*Skallagrimur*" med Tilsagn om Hyre indtil Ankomsten til København.

Den 25. Juni afgik *Hammer* med Postdampskibet fra *Reykiavik* til København for at konferere med Selskabets Direktion, og kom i Slutningen af August tilbage til *Seydisfjord*, hvorfra han ordnede alt vedrørende Selskabets øvrige Skibe i den resterende Del af Aaret og gav Ordre til, at Skibene skulde gaa hjem til Danmark ved Midten af Oktober.

Ved den endelige Opgørelse af dette Aars Drift, viste det sig, at Tabet fra de foregaaende Aar var bleven betydelig større, først og fremmest paa Grund af „*Thomas Roys*“ Forlis, men tillige fordi Torskefiskeriet havde været tildels mislykket, ikke alene for Fiskeriselskabet, men ogsaa for de fremmede, særlig franske Fiskere. Hvaler havde man kun set lidt til, og de, der havde vist sig, var saa urolige, at man ikke kunde komme dem paa Skud. Det eneste af Selskabets Skibe, der havde givet et nogenlunde godt Udbytte, var i Aar ligesom de tidligere Aar Jagten „*Ingolfur*“, Kapt. *Malmkvist*, der havde været paa Havkalfangst og i Løbet af Aaret havde givet et Udbytte, der omsat i Penge beløb sig til 1835 Rdl.

Efter *Hammers* Hjemkomst fra Island drøftedes naturligvis Spørgsmaalet, om Selskabet skulde fortsætte Virksomheden med de endnu resterende Skibe; Grosserer *Moses Melchior* turde imidlertid ikke længere tilraade dette, men ansaa Selskabets Opløsning for nødvendig, og dette Forslag vandt Generalforsamlingens Tilslutning.

Ved Opløsningen af Selskabet fremhævede Grosserer *Melchior*, at Selskabet stadig havde virket med stor Uegennytte, og vilde i saa Henseende særlig nævne Kaptain *Hammer* og Selskabets Formand Greve *Moltke Hvitfeldt*, der altid havde været rede til at yde de største Offre. Endelig vilde han pointere, at Aarsagen til det daarlige Resultat uden Tvivl var den, at man ikke havde fulgt *Hammers* oprindelige Plan, der gik ud paa med smaa Fartøjer at gaa paa Torske- og Havkalfangst, medens Hvalfangsten skulde være aldeles underordnet.

I Sommeren 1871 var *Hammer* igen paa Island for at varetage Selskabets Interesser samt for at afhente en Del Hvalfanger-Rekvisitter, som skulde benyttes ved den nedennævnte Udstilling i Moskov 1872.

Kapitel XIII.

DEN POLYTEKNISKE UDSTILLING I MOSKOV 1872

Efter det danske Fiskeriselskabs Opløsning stod *Hammer* igen uden Virksomhed. Det var derfor overordentlig velkomment, da han i Begyndelsen af 1871 fra den russiske Minister i København, Baron v. *Mohrenhejm*, fik en Anmodning fra den russiske Regering om paa den forestaaende store russiske, polytekniske Udstilling, som skulde afholdes i *Moskov* 1872 at udstille, ordne og forklare Brugen af Hvalfangerredskaber. Man anmodede derfor *Hammer* om at indkøbe og indpakke et Sæt af alle de Ting og Redskaber, som hørte med til en vel udrustet Hvalfanger-Ekspedition og at indpakke disse, saaledes at de kunde indskibes i en russisk Korvet, som i Juni Maaned 1871 skulde anløbe København. Han anmodedes endvidere om at udarbejde et Foredrag om Hovedtrækkene i Hvalfangstens Historie samt dens nuværende Tilstand. Dette Foredrag skulde ved Ministerens Hjælp oversættes paa russisk og foreligge paa Udstillingen.

Endvidere blev han af den russiske Regering indbudt til paa Regeringens Bekostning at komme til *Moskov* nogen Tid forinden Udstillingens Aabning for at ordne alt vedrørende Hvalfangst-Redskabernes Udstilling.

Hammer modtog med Glæde disse ærefulde Hverv. Det var forholdsvis let for ham at faa de nævnte Sager samlet, da de alle fandtes i Fiskeriselskabets Efterladenskaber. Han var i den nærmeste Tid stærkt optaget af at faa alt bragt i Orden og Foredraget skrevet. Midt i Juni 1871 ankom den russiske Korvet „*Jahaut*“ paa Københavns Red og indskibede alle de Koli, som skulde benyttes til Udstillingen. Til Assistance ved Indpakningen af Udstillingsgenstandene benyttede *Hammer* en af Hvalskytterne fra „*Thomas Roys*“ og fik af den russiske Regering Tilladelse til at medtage denne

Mand til *Moskov*, for at han kunde være *Hammer* behjælpelig under Udstillingen.

Det bestemtes, at Fru *Hammer* skulde med paa denne interessante Rejse, dog selvfølgelig paa egen Regning. Det faldt hende lidt haardt at sige Farvel til sine 6 Børn, men det trøstede hende, at en Slægtning flyttede ind i Lejligheden og tog sig af Huset.

I god Tid forinden Udstillingen skulde aabnes, afrejste *Hammer* og Hustru fra København.

Rejsen gik over St. Petersborg, hvor *Hammer* blev modtaget af en russisk Søofficer, *Popoff*, som var attacheret ham under hans Ophold i Rusland. Man rejste direkte til *Moskov*, hvor der blev sat Kraft paa for at faa alt i Orden til Aabnings-Højtideligheden. Den gamle mindeværdige, ægte asiatisk-russiske Hovedstad gjorde et storartet Indtryk, og der var Tid nok til at bese alle denne pitoreske gamle Bys Mærkværdigheder. Der var ogsaa Tid nok til at lære forskellige af Russernes Svagheder at kende, hvoriblandt en grænseløs Mangel paa Præcision. Havde man aftalt en Tid til et Møde med Russere, kunde man være overbevist om, at de ikke kom i den første Time og undertiden ikke i de første 2 Timer.

Endelig oprandt Aabningsdagen. *Hammer* havde sine Ting i den fuldstændigste Orden, men der var mange Udstillere, som endnu ikke havde pakket deres Sager ud, de puffede og raabte i Munden paa hverandre, og i den sidste Time maatte adskillige fyldte Kasser fjernes uden Ansvar for at faa Lokalet ryddeligt til Aabningshøjtideligheden. Denne foregik med ægte russisk Pragt. Czar *Aleksander II* med Czarewitsh *Alexander* og Prinsesse *Dagmar* (*Maria Feodorovna*), alle i pragtfulde Uniformer og Toiletter, fulgt af hele det store Hof, gik igennem Udstillingshallen, til de for dem anbragte Stole. *Hammer* var iført sin Gallauniform og hans Hustru bar en meget smuk, lyseblaa nedringet Silkekjole, garneret med fine Tønderske Kniplinger.

Efter at Storfyrsten som Komitéens Formand havde holdt en Tale, blev Udstillingen erklæret for aabnet, hvorefter Czaren med hele sit Følge gik rundt paa Udstillingen og lod sig forklare de mere interessante Ting.

Efter Afslutning af Aabningshøjtideligheden var der stor Gallamiddag hos Czaren, hvortil forskellige Udstillere, blandt andre *Hammer* var indbudt. Da han indfandt sig, blev han modtaget af

en af Marchallerne, der præsenterede ham for en Landsmand, som han skulde have tilbords. — *Hammer* blev højlig forbauset ved at høre, at denne gamle Herre talte dansk. Det var en pæn ældre Mand med hvidt Skæg, iført en straalende Uniform og stærkt dekoreret, men han talte et udpræget lollandsk Bondesprog. Hans Navn erindrer jeg ikke, men han var Husmandssøn fra Lolland og var kommen til Rusland som Gartner. *Hammer* spurgte: „Men hvorledes er de kommen op til den Stilling, som De nu indtager?" „Jo! det skal jeg fortælle Dem. Mit Gartneri gik godt, og efterhaanden blev det godt bekendt. Jeg levede ikke flot, som Russerne plejer at gøre, men passede mit Gartneri. Saa fik jeg Tilbud om at overtage en Landbrugsskole. Jeg tog imod Tilbudet og administrerede min Skole efter de Principer, jeg var opdraget i. Alle de Midler, som var bevilget til Skolen, anvendte jeg naturligvis til Skolens Bedste. Skolen voksede snart op til en anset Anstalt. Til at begynde med fik jeg en hel Del Fjender, som bebrejdede mig, at jeg anvendte for mange Penge til Skolens Udvikling. Man antydede for mig, at jeg burde gøre som alle de andre; de anvendte nemlig det mindst mulige paa Skolen, saa at de netop kunde holde den i Gang. Resten stak de i deres egen Lomme. Dette kunde jeg ikke være med til, og man chikanerede mig derfor paa alle Maader. Jeg vedblev med at stjæle saa lidt som muligt, det vil sige, jeg vedligeholdt min Skole og gjorde alt for at udvikle den. Det, der var tilovers af Bevillingen, tog jeg selv. Saaledes fik jeg efterhaanden Fred, og min Skole er nu en af de mest ansete Højskoler i hele Rusland."

Hammers Foredrag blev holdt paa tysk og trykt i Udstillingens Skrifter. Saavel dette som Hvalfangerredskaberne vakte almindelig Interesse og mange sagkyndige studerede Detaillerne, særlig var *Hammers* Raket-Harpun Genstand for Beundring. Ved Prisuddelingen blev der tildelt *Hammer* det kejserlige Videnskabs-Akademis store Guldmedaille, i hvilken Anledning der blev overrakt ham et pragtfuldt Diplom. Da *Hammer* spurgte om selve Guldmedaillen, fik han det Svar, at den maatte han selv bestille og betale, hvis han ønskede at faa den. Efter *Popoffs* Anskuelse kunde han godt anskaffe den og sætte den paa Regningen, men det stemte jo ikke med vesteuropæisk Opfattelse.

Under Opholdet i *Moskov* blev *Hammer* en Dag tilsagt til Frokost hos Storfyrsttronfølgeren og Prinsesse *Dagmar*. Han var hos

dem ganske en famille, der var ingen andre tilstede end de to Børn. *Hammer* omtalte gerne denne Frokost og var i lutter Lovtaler over den store Elskværdighed, som blev udvist af Vært og Værtinde. Samtalen drejede sig for en Del om Vesterhavsøernes Forsvar i 1864, den gik i Reglen paa tysk, men engang imellem slog Prinsesse *Dagmar* over i dansk, og hun gik ikke afvejen for at benytte danske Slang-Udtryk. Samtalen kom ind paa Børnene, og Prinsessen talte om, hvorledes den yngste var en lille energisk Fyr; naar de bliver Uvenner, slaar den lille den store „En paa Torsken."

Czarewitsh talte flere Gange med *Hammer* om, at man ønskede at faa startet en Ekspedition, som skulde aabne N. O. Passagen, og foreslog at *Hammer* skulde paatage sig at lede en saadan. Da han udtalte sin Interesse for Sagen, blev han forestillet for Storfyrst *Wladimir*, som var Chef for den russiske Flaade og som saadan var den afgørende i Sagen. Storfyrsten var meget interesseret og bad *Hammer* om at opsøge sig, naar han kom til *St. Petersborg*.

Paa Hjemrejsen opholdt *Hammer* og Hustru sig en Tid i *St. Petersborg* for at bese denne store Stad med alle dens Seværdigheder. Han søgte nu Storfyrsten, men fik Besked om, at denne var kaldet til *Krim* for at ordne noget angaaende Sortehavsflaaden. Der var stærkt Tale om, at *Hammer* skulde rejse til *Sevastopol* for at genoptage Forhandlingerne, men forskellige Ting særlig Hensynet til hans Hustru bevirkede, at *Hammer* opgav denne Tur. — 6 Aar senere kom som bekendt denne Ekspedition i Gang fra Sverrig med „*Vega*", og det blev *Nordenskjold* og *Palander*, der høstede Æren af at gennemføre denne verdensberømte Rejse.

Løjtnant *Popoff* fulgte *Hammer* og Hustru til St. Petersborg. Da de skulde rejse hjem, anmodede *Popoff Hammer* om at faa hans Rejseregning, saa vilde han sørge for, at den blev betalt. Hammer svarede et bestemt „Nej"; han havde modtaget Indbydelsen igennem Baron *Mohrenheim* i København, og han vilde derfor ogsaa aflevere Regningen til denne Minister. *Popoff* anmodede derfor om at faa Regningen at se. Da han saa den, udbrød han: Det havde han nok tænkt sig, Regningen var altfor lille. Han tilbød *Hammer* at være ham behjælpelig med at skrive Regningen som den burde skrives. *Hammer* svarede: „Regningen er rigtig og skal ikke skrives anderledes." „Ja! men Fruens Rejse kan da umuligt gaa med ind i dette Beløb." „Nej." svarede Hammer, „hun er ikke indbudt af

den russiske Regering og kan derfor ikke opføres paa denne Regning.“ Det blev Afslutningen. De skiltes uden særlige Venskabsbeviser. — Da de var kommen hjem til København sagde Baron *Mohrenheim* til *Hammer:* „De hør handlet meget korrekt. De kan være vis paa, at dersom *Popoff* havde faaet fat i Regningen, havde han fordoblet den, og inden den var kommen til rette Vedkommende, havde den nok været fordoblet adskillige Gange.“

Fra St. Petersborg rejste *Hammer* og Hustru til *Helsingfors*, derfra til *Imatra* og flere andre af Finlands smukke Steder. De afsluttede Rejsen med et Besøg i *Stockholm*, hvor de særligt beundrede den herlige Skærgaard med de nydelige Villaer og de mange Flag.

Efter Hjemkomsten blev *Hammer*, som Tak for hans Arbejde for den russiske Regering, udnævnt til Kommandør af St. Stanislaus Ordenen med Stjerne. Kommandørkorset kom, men der fulgte ingen Stjerne med. Da han gjorde Visit hos Baron *Mohrenhejm* for at takke for Dekorationen, gjorde han opmærksom paa, at Stjernen ikke var kommen og bad Baronen om at sige ham, hvad han skulde gøre for at faa den. Hertil svarede Baronen, at den desværre maatte være kommen bort undervejs, men det var ikke nogen Sjeldenhed, thi det var gaaet ham paa samme Maade, da han i sin Tid fik denne Dekoration. Stjernen kom aldrig.

Hammers Virksomhed i Sverrig.

Efter at Ruslandsrejsen var afsluttet trængte Spørgsmaalet om Beskæftigelse sig atter paa. *Hammer* saa, at flere og flere af hans Med-Embedsmænd fra Slesvig blev beordrede til Embeder i Moderlandet. Selv havde han søgt om flere Embeder, som havde med Søen at gøre, saaledes om Skibstilsyn, Embedet som Direktør for grønlandske Handel m. fl. og hvergang havde han henvendt sig til Kongen og faaet Tilsagn om Hans Majestæts allernaadigste Støtte, men naar det kom til Stykket, havde de forskellige Ministre altid en anden Mand, som absolut skulde foretrækkes.

Det er intet Under, at *Hammer* efterhaanden mistede Taalmodigheden. Den Entusiasme, hvormed han efter Krigen var bleven mødt, ikke alene af sine Landsmænd, men ogsaa af Befolkningen i *Posen* og *Schlesien*, hvortil hans Ry var naaet, før han selv, har uden Tvivl været medvirkende til den Utaalmodighed, som disse

Skuffelser efterhaanden medførte. Da han saa, at de Ansøgninger, som han havde indsendt, ikke blev tagne for gode Varer, til Trods for at Kongen interesserede sig for ham, svandt efterhaanden Haabet om at kunne finde nogen Virksomhed her i Landet. I 1872 foretog *Hammer* derfor sammen med sin Svoger Godsejer *Hastrup* fra *Hjortholm* en Rejse for at undersøge Mulighederne for et fordelagtigt Køb af Ejendomme. Resultatet blev, at der ingen tilfredsstillende fandtes. De berejste derefter Sverrig, hvor de i Fællesskab købte Ejendommen „*Drakulla*" i det sydlige Smaaland. *Hammer* trak sig dog snart ud af Forretningen, hvorefter han sammen med sin Nevø fhv. Skibskaptain *Hakon Bojesen* købte Ejendommen „*Ubbalt*" i Vitsiø Sogn i det nordlige Skaane. Ejendommen kunde føde 4 Heste, 10 Køer og 40 Faar, og kort Tid, efter at Købet var afsluttet, indsaa Bojesen, at Ejendommen var for lille til en og meget mere for to. Han overtalte derfor *Hammer* til at løse sig ud, saa *Hammer* blev Eneejer af „*Ubbalt*".

Som Lystgaard var „*Ubbalt*" en idyllisk Ejendom, beliggende i en af Skaanes smukkeste Egne. *Hammer*, som elskede at færdes i Guds frie Natur, nød i høj Grad Tilværelsen her især i Sommerferien, idet hans Hustru og de tre yngste Børn tilbragte denne paa „*Ubbalt*". *Hammer* lod flere Forbedringer og Udvidelser foretage, men efter et Par Aars Forløb indsaa han, at Virksomheden ikke lønnede sig, hvorfor han solgte „*Ubbalt*".

Da *Hammers* Bestræbelser for at skabe sig en Virksomhed i Danmark stadig mislykkedes, rejste han til *Stockholm* for at se sig om efter en anden Ejendom.

Han kom her i Forbindelse med en Godsejer *Albom*, hvis Gods „*Ed*" der var Tale om, at han skulde købe, men der kom intet ud heraf, udover at han laante Albom nogle Penge mod Sikkerhed i en Del af „*Eds*" Skove.

Ved et Besøg, som *Hammer* aflagde paa „*Ed*", blev han angrebet af Ansigtsrosen, hvorfor hans Hustru maatte tilkaldes. Sygdommen tog en meget alvorlig Vending, og i sømme Anledning maatte en stor Fest aflyses, som var forberedt, for at fejre deres Sølvbryllup. Det var kun med de største Betænkeligheder, at *Hammer* fik Lov af Lægen til at rejse til København for at være tilstede paa Sølvbryllupsdagen, den 28. Februar 1876. Dagen kom, men *Hammer* var saa medtaget af sin Sygdom, at han maatte ligge paa en Sofa i

Værelset ved Siden af Spisestuen. Istedetfor den planlagte store Fest var det kun de allernærmeste Slægt og Venner, som var tilstede, men Stemningen var god, og særlig bragte den ældste Søn, senere Kommandør *Frits Hammer*, en udmærket, god og varmtfølt Tak fra alle Børnene for alt, hvad Forældrene havde været for dem.

Hammers Sygdom tog jo en Del af Glansen fra Festen, men der blev Jubel, da *Hammer* og Hustru lovede, at den, om alt ellers var vel, skulde fejres paany med et stort Bal i Seekamps Lokale. Dette Løfte blev indfriet i Begyndelsen af Oktober, og jeg behøver vel neppe at tilføje, at Festen forløb paa den smukkeste Maade. Som et Kuriosum kan anføres, at Ballet blev aabnet af vor gamle Bedstefader, der som 14aarig Dreng i 1807 havde været med som Herregaardsskytte i forskellige Udfald imod Englænderne og der havde udmærket sig som Skytte. Han var paa dette Tidspunkt 84 Aar gammel, og han dansede mere stilfuldt end de fleste unge.

Ballet kunde nær have faaet et trist Efterspil, idet der i Løbet af Natten brød et Udslet ud paa en af de unge Mænd, og Dagen efter viste det sig at være Kopper. Da dette rygtedes, var der mange Mødre, som med Angst og Bæven frygtede for, at deres Børn skulde være smittede, men heldigvis gik alt over Forventning godt.

Da *Hammer* var bleven rask, modtog han Meddelelse om, at Godsejer *Albom* var gaaet fallit. Han blev derfor nødsaget til at tage op til „*Ed*“ for at varetage sine Interesser. Et nyt Forsøg fra Konkursboets Side paa at faa *Hammer* til at overtage Godset blev atter afvist.

Der forestod nu et stort Arbejde med at afvirke de store Skove paa „*Ed*“. Hermed kom Hammer ind paa Skov- og Savværksindustrien. Han sikrede sig Ejendomsretten til en lille Halvø, „*Hertugberget*“ kaldet, som stak ud i *Furensøen*, og paa denne fandtes en Plads, som var vel egnet til Anlæggelsen af et Savværk. *Hammer* byggede nu et mindre Savværk paa „*Hertugberget*“ og begyndte Afvirkningen af en Del af de store Skove. Dette Foretagende tog flere Aar, men resulterede i, at Hammer fik hele den indsatte Kapital ud. Afvirkningen fordrede ikke saa faa Midler og for at gennemføre denne, saa han sig nødsaget til at laane en Kapital af sine Søskende.

Gällö Savværk.

Ved det Tidspunkt, hvor „*Hertugbergets*“ Savværk havde endt sin Mission, nærmede et nyt Jernbaneanlæg sig sin Fuldendelse, nemlig den Bane, der skulde forene Stambanen med *Sundsvall* og *Trondhjem*. Den gik fra S. O. i nordvestlig Retning gennem det skovrige *Jemteland*. Hammer havde et aabent Blik for den ny Banes store Betydning for de mægtige Skovdistrikter i *Jemteland*. De havde ganske vist længe været udnyttede af Savværkerne i *Sundsvall*, men Tømmeret maatte flaades op til 30 Mil ned gennem Elvene, hvad der medførte, at man dengang ikke ansaa det for at være økonomisk at bekoste denne lange Flaadning for andet end de største Tømmerstokke. Alt mindre Tømmer blev liggende i Skoven eller blev anvendt som Brændsel.

Hammer foretog en Rejse til *Jemteland* for at sætte sig ind i Sagerne. I *Østersund* traf han Trafikchefen for den ny Statsbane, *Tersmeden*. Denne indsaa ogsaa det fordelagtige ved at anlægge et Savværk i Jemteland, ikke alene fra skovøkonomisk Synspunkt, men ogsaa af Interesse for Trafiken paa den ny Bane. *Tersmeden* paatog sig at undersøge Sagen og finde den bedste Plads for Anlæget af et Savværk. Han fandt snart det for Øjemedet gunstigste, nemlig ved *Gällö* Station, hvor Hammer købte den udfor Stationen liggende Ø *Gällö*, hvor han byggede et nyt og stort Savværk.

Det vakte stor Opsigt i *Sundsvall* Distriktet, at en dansk Mand dristede sig til at gøre et saadant Skridt, og det kritiseredes stærkt af Savværksejerne i *Sundsvall*, som dømte Anlæget til en snarlig Død, fordi det var en fastslaaet Kendsgerning, at et Savværk oppe i Landet ikke havde Livsbetingelser.

Efter nogen Tids Forløb saa man, at *Gällö* Savværk trivedes godt, og at der var Livsbetingelser ikke alene for det, men ogsaa for adskillige andre Savværker, idet de skød op som Paddehatte i Jemteland, og adskillige af disse blev anlagt af Matadorerne i *Sundsvall*, som tidligere havde dømt *Gällö* Savværk til en tidlig Død.

Savværket blev anlagt i 1882 og samtidig lod *Hammer* bygge en stor Villa som Hovedbygning, hvor der var Plads til hele Familien, men paa Grund af en alvorlig Rygmarvssygdom, som holdt den yngste Søn i Sengen i flere Aar, turde hans Læge Professor *Studsgaard* ikke udsætte ham for saa lang en Rejse.

Efter to Aars Forløb mente Professoren, at det nu vilde være gunstigt for hans Helbred at komme op i den friske, klare Jemtelandsluft, og nu naaede *Hammer* sine Ønskers Maal om at faa sin trofaste Hustru og de hjemmeværende Børn op til sig.

Jemtelands Banen havde vakt store Forventninger i *Trondhjem*. Men disse glippede til at begynde med, og Myndighederne animerede derfor Byens Forretningsfolk til at træde i Brechen for

HAMMERS VILLA VED GÄLLÖ SAVVÆRK

at fremkalde den ventede Transithandel. En af de mest fremstaaende af disse, Chefen for et gammelt højt anset Handelshus, Konsul *H. F. Klingenberg*, foretog en Rejse gennem Jemteland, for at forsøge at faa en Trælasteksport etableret via Trondhjem for Jemtelands Træ.

Paa denne Rejse besøgte han *Hammer* i *Gällö*. Han var en sympatisk og tiltalende Mand, som forstod at vinde *Hammers* Tillid og der blev dannet et Aktieselskab, hvor *Hammer* disponerede over den ene Halvdel af Aktiekapitalen, medens *Klingenberg* tilskød den anden Halvdel. *Klingenberg* skulde sælge Trævarerne; disse skulde transporteres pr. Bane til *Trondhjem* og oplægges der for videre Befordring til England.

Efter nogle Aars Forløb viste det sig, at det var en uheldig Spekulation, og *Hammer* blev mere og mere bekymret over denne Situation, men hans Venskab for *Klingenberg* stod fast. Til Slut fandt han dog, at det ikke kunde gaa længere, som det gik. For ikke at bryde med *Klingenberg*, som efterhaanden var bleven en stor Kreditor, besluttede *Hammer* at gøre Forsøg med en begyndende Udskibning over *Sundsvall*.

Disse Forsøg lykkedes, og det var nu muligt paa Generalforsamlingen at fremlægge utvetydige Beviser for, at det var forenet med betydelige Udgifter at udskibe over *Trondhjem*. *Klingenberg* maatte bøje sig saa vidt, at han indrømmede, at *Sundsvall* var den bedste Plads for *Gällö*'s Eksport, men han forbeholdt sig, at alt, hvad han kunde sælge, skulde sendes til Trondhjem.

Dette Resultat blev til stor Nytte for *Gällö*. *Hammer* havde nu frie Hænder til selv at sælge, og det viste sig ogsaa, at Balancen blev bedre for Savværket. Selv om der var stor Gæld til *Klingenberg*, var der dog Forhaabninger om med Tiden at kunne afvikle denne.

Det var dog ikke alene Savværket og *Klingenberg*, som voldte Hammer Bekymringer. Medens de fleste af hans Børn var kommen godt i Vej, var den yngste Datter stadig ugift og uforlovet, hun nærmede sig nu 30 Aar, og *Hammer* indsaa, at saaledes som Sagerne stod, med den store Gæld til *Klingenberg*, vilde der næppe blive Midler tilbage, som kunde sikre hendes Fremtid. Han forsøgte derfor at faa hende indskrevet i et Kloster, f. Eks. *Støvringgaard* Kloster, hvor hun med Tiden vilde kunne komme paa Hævning, saa at hun dog havde noget, som hun selv kunde disponere over. Men det viste sig, at *Hammer* — som endnu var Kaptainløjtnant — ikke var højt nok paa Rangstigen til at kunne indskrive sin Datter. Da han havde bragt i Erfaring, at adskillige Søofficerer, der havde faaet deres Afsked som Løjtnanter, efterhaanden var blevet karakteriserede Kaptainer og Kommandører, haabede han paa, at han, som dog havde en smuk Krigshistorie at se tilbage paa, ogsaa kunde blive karakteriseret Kommandør. Derved vilde han opnaa, at han kunde indskrive sin Datter i Støvringgaard Kloster. Han skrev derfor en Ansøgning til daværende Marineminister *Ravn*, hvori han forkla-

rede Aarsagen til denne Anmodning. Da Ministeren og han var gamle Kadetkammerater, troede han sikkert, at Ministeren vilde gøre sit til, at *Hammer* fik dette beskedne Ønske opfyldt. Ansøgningen var bilagt med glimrende Anbefalinger fra Mænd som General *Steinmann*. Kabinetssekretær *Rosenstand* og flere. Til Trods for disse fik *Hammer* Meddelelse fra Ministeren om, at hans Ansøgning ikke kunde imødekommes. Ministeren var villig til at skaffe *Hammer* et nyt Afskedspatent som Kaptain, men han vilde ikke gøre ham til kar. Kommandør. *Hammer* erklærede hertil, at naar han ikke kunde opnaa sit Formaal at skaffe sin ugifte Datter en Klosterplads, vilde han foretrække at bibeholde den Titel, han havde, da han i Farens Stund kæmpede for de danske Vesterhavsøer paa en Maade, der skaffede ham hans Landsmænds Beundring.

Ikke des mindre lod Marineministeren ham d. 6. April 1889 udnævne til karakteriseret Kaptain. Der udspandt sig i denne Anledning en Korrespondance imellem de to gamle Kadetkammerater, som ikke manglede noget i Skarphed. Havde *Hammer* tidligere følt nogen Bitterhed i Anledning af de mislykkede Forsøg paa at faa Embede i Danmark, saa var det intet i Sammenligning med den Følelse, som besjælede ham i Anledning af den Mangel paa Anerkendelse, som laa i den ovennævnte Afgørelse.

Som det senere viste sig, havde denne Ansøgning og den deraf følgende Krænkelse været ganske unyttig, thi inden Aaret var omme var den nævnte Datter *Frederikke Hammer* baade forlovet og gift med Kaptain i Marinen *R. H. Kjølsen*.

Hammer udvidede nu Gällö Savværk saa det kom til at omfatte tre Savrammer med tilhørende Hjælpemaskiner, og han anlagde et Høvleri, som fungerede udmærket. — Gällö Trælastforretning havde efterhaanden vundet Anerkendelse, ikke alene i England, men ogsaa i Holland og delvis i Spanien, saa Kunderne kom tilbage hvert Aar. Ogsaa i *Sundsvall* havde Gällö's Trævarer vundet et godt Navn.

Hammer var altid en velkommen Gæst ved de store Savværksmøder, og han paatog sig Overledelsen og Salget for et andet Savværk, som laa nærmere *Sundsvall*. Hans Udskibninger gik mere og mere op, saa at der tilsidst blev udskibet 6000 Standard Tømmer pr. Aar. Hans Anseelse steg og over alt vandt han en stor Kreds

af Venner i alle Samfundslag. Blandt disse maa nævnes Landshøvding, Friherre *Eriksson*, som ved flere Lejligheder og hyppige Besøg viste, hvor stor Pris han satte paa *Hammer* og hans Hustru.

I Sverrig findes en Institution, som kaldes Husholdningsselskabet. Det er en offentlig Institution, som er delt i Afdelinger for hvert Len. Disse Husholdningsselskaber bestaar af Lenenes mest ansete Mænd, som udnævnes af Landshøvdingen paa Regeringens Vegne. Til Trods for, at *Hammer* var dansk, blev han dog kaldet til Medlem af Jemtelands Lens Husholdningsselskab.

HAMMER SOM ÆLDRE (ca. 1880)

Fru *Hammer* lærte aldrig at føle sig tilpas i Sverrig. Hun skabte sit Hjem der som hjemme i Danmark og syslede meget med sin Have og sine Blomster. Hun interesserede sig ogsaa meget for Savværksarbejderne og deres Familier, især naar der var en stor Børneflok. Hun var tillige en stor Hjælp i Ulykkestilfælde, som desværre var ret almindelige og uundgaaelige ved Værket. De Familier, der boede nærmest, var c. $1^1/_2$ Mil borte. Hos dem kom hun af og til, men iøvrigt indskrænkede hun sig til at foretage mindre Rejser i det vidunderligt skønne *Jemteland*.

Imidlertid havde *Klingenberg* — uden *Hammers* Vidende — kastet sig ind i vilde Skovspekulationer i det vestlige Jemteland, langt udenfor *Gällös* Interessesfære. Som ikke Skovmand var han bleven grundig narret.

Hammer maatte nu overtage Bestyrelsen af disse Skove og overdrog dette Hverv til sin yngste Søn, *Sigurd Hammer*. *Klingenberg* havde spændt sin Kredit til Bristningspunktet, og hans Spekulationer begyndte at forurolige Bankerne i *Trondhjem*. *Hammer*

begyndte at blive træt. Bekymringerne med *Klingenberg* tog stærkt paa ham. Han søgte at skjule sin Træthed og strammede sig op, naar han kom i Nærheden af Villaen, men man kunde ikke undgaa at se, hvor udslidt han var. En alvorlig Sygdom gjorde sit til, at han blev gammel før Tiden; og hans Hustru arbejdede nu paa at skaffe ham Ro ved at flytte til Danmark, hvortil hun selv længtes i høj Grad, ikke mindst for at leve sammen med sine Børn og Børnebørn.

Det var svært for *Hammer* at tage den endelige Beslutning om at trække sig tilbage fra sin Virksomhed, men efter moden Overvejelse indsaa han, at det var det fornuftigste. Han overlod Forretningerne til sin yngste Søn, *Sigurd Hammer*, og endelig i Sommeren 1891 skete Opbruddet, for *Hammers* Vedkommende med Vemod, for hans Hustru med stille Glæde.

FRU HAMMER SOM ÆLDRE

Afvirkningen gik godt, men det mørke Punkt var Klingenbergs økonomiske Vanskeligheder; et halvt Aar efter at *Hammer* var flyttet til København, gik *Klingenberg* fallit og rev *Gällö* med sig.

Hammer efterlod *Gällö* Savværk i en mønsterværdig Orden. Det var udviklet til at blive et smukt og godt Savværk med ret store Ejendomme, bestaaende af 5 Gaarde med tilhørende fin og god Skov. Som gammel militær holdt han saa streng Justits som Forholdene tillod, men han var retfærdig og velvillig imod alle sine Arbejdere, og han blev derfor respekteret og agtet.

Hans Hustru var mindst ligesaa populær som han. Alle søgte til hende for Trøst, naar der var noget, der var gaaet dem imod, og hun havde altid et venligt Raad til alle. Da hun efter sin Mands

Død var rejst op til *Gällø* for at hjemsende sine Møbler, havde Arbejderne samlet en Sum Penge sammen og købt en Mindegave, der bestod af et Billede, der forestillede Askepot. Paa Rammen var der fæstet en Sølvplade, hvorpaa der var indgraveret følgende Ord: „Til Fru *Henriette Hammer*. I taksam Erinnring från Gällö Sågværks Arbetare."

Fru *Hammer* overlevede sin Mand i mange Aar; hun døde i 1912 som Priorinde i det Harboeske Enkefruekloster.

Gällö Savværk eksisterer endnu, der hvor Hammer har anlagt det. For c. 8 Aar siden solgtes det for 600,000 Kr. til et Bolag i *Sundsvall*. Sidste Gang, Familien hørte derfra, levede endnu Hammers Minde imellem de gamle Arbejdere deroppe.

Da *Hammer* rejste fra Gällö, udbrød han: „Nu rejser jeg hjem til Danmark for at dø." Hans Omgivelser smilede ad denne Ytring, thi de haabede paa endnu i mange Aar at have ham iblandt dem. Han har uden Tvivl havt en Forudfølelse af, at han ved at afbryde sin Virksomhed ogsaa vilde afbryde sit Liv. Det viste sig, at denne Forudfølelse var rigtig, han blev angrebet af Ansigtsrosen, som gik over til Nyrebetændelse og fremkaldte en Blodforgiftning, som i kort Tid gjorde det af med den ellers saa stærke Mand.

Han døde paa Frederiks Hospital den 9. Marts 1892, et halvt Aar før han fyldte 70 Aar. Han blev begravet paa Holmens Kirkegaard.

Ved denne Lejlighed skrev Professor *Nicolai Bøgh* omstaaende Mindevers over ham.

KAPTAINLØJTNANT O. C. HAMMER

Du danske Folk, sænk over hans Grav
En inderlig Tak, for hvad han Dig gav,
Endskjøndt det er længe siden!
Der rulled i ham det friske Blod
Af Helte fra Vikingetiden;
Han ejed' det dristige Sømandsmod,
Der fanger Sejr i Striden

Ej var han for Tydskernes List tilfals,
Men som den gæveste Vovehals
Han gik mod den største Fare;
Med Houbitser to og femten Mand
Han bankede Frisernes Skare;
Som Vessel holdt han i Kampen Stand
Med Raad saa snilde som snare.

Ved Pelvorms Marsk og ved Nordstrands Kyst,
Der synger Bølgen om Krigerdyst,
Hvis Ild gav Tydskerne Skrammer;
Fra Vesterhav toner der Sejrssang,
Og Hæder over den flammer;
Det danske Folk har jublet engang
Ved Navnet Otto Hammer.

Han elsked' sit Land, sit Folk, sit Sprog;
Hans Ære det var under Dannebrog
Om Fædrelandet at værne;
Han var en Mand med en trofast Favn,
Hans Sjæl var den ædleste Kjærne;
Paa Danmarks Himmel lyser hans Navn
Med Glans som en ildfuld Stjerne.